

Қазақстан республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсаринатындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**ЖМБ ОҚУ ПӘНДЕРІН АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ОҚЫТУДА
«ІШНАРА ЕНУДІ» ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ОРГАНИЗАЦИИ ЧАСТИЧНОГО ПОГРУЖЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ
УЧЕБНЫХ ПРЕДМЕТОВ ЕМН НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ**

Нұр-Сұлтан
2020

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды. (2020 жылғы 7 желтоқсандағы № 12 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 12 от 7 декабря 2020 года)

ЖМБ оқу пәндерін ағылшын тілінде оқытуда «ішінара енуді» ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2020. – 172 б.

Методические рекомендации по организации частичного погружения при изучении учебных предметов ЕМН на английском языке – Нур-Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2020. – 172 с.

Әдістемелік ұсынымдар ЖМБ оқу пәндерін ағылшын тілінде оқу кезінде ішінара енгізу процесін ұсынады.

Жинақта оқу пәндерін ағылшын тілінде ішінара енгізу режимінде оқытатын жалпы білім беретін мектептердің саны, сондай-ақ осы процесте ішінара енгізуді ұйымдастыруға арналған ұсынымдар берілген.

Әдістемелік ұсынымдар облыстық (аудандық) әдістемелік кабинеттердің басшылары мен әдіскерлеріне, орта білім беру ұйымдарының басшыларына, педагогтерге арналған.

Методические рекомендации представляют процесс частичного погружения при изучении учебных предметов ЕМН на английском языке.

В сборнике представлено количество общеобразовательных школ с частичным погружением при изучении учебных предметов на английском языке, а также рекомендации для организации частичного погружения в данном процессе.

Методические рекомендации адресованы руководителям и методистам областных (районных) методических кабинетов, руководителям организаций среднего образования, педагогам.

© Ы.Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2020
©Национальная академия образования
им. И.Алтынсарина, 2020

КІРІСПЕ

Қазіргі таңда еліміздің білім беру жүйесінде оқыту процесін тың идеяларға негізделген жаңа мазмұнмен қамтамасыз ету міндеті тұр. Орта білім берудің басты мақсаты – әлеуметтік, экономикалық, қоғамдық - саяси өмірге белсенді араласуға дайын, құрзыретті тұлғаны қалыптастыруға ықпал ету болып отыр. Осы мақсатқа жету үшін педагог алдымен білім мазмұнының даму тенденцияларымен оқу процесін ұйымдастыруда қолданылатын білім берудің жаңа технологияларын білуі керек. Мемлекеттің болашағы мектептің қандай негізде құрылуына байланысты болып табылады. Қазіргі таңда жас ұрпақтарға таңдауға шексіз мүмкіндіктер берілген. Бүгінгі білім алушыны болашағына дұрыс таңдау жасай алатын, ұтымды шешім қабылдай алатын, сондай-ақ өзінің өміріндегі өзгерістер ағымына икемделе білу қабілетіне байланысты өмір сүру тәртібі күтіп тұр. Сондықтан да, жаңа мазмұндағы білім беру жүйесі алдында білімалушыны ойлануға үйрету, қай жаста болмасын алдынан шығатын түрлі мәселелерді шешуге қажетті әрекет тәсілдерін үйрету міндеті тұр. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында «Жоғары білімді дамытудың негізгі үрдісі мамандар даярлау сапасын арттыру, қарқынды ғылыми-зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық білімді дамыту, жоғары оқу орындары зерттеулерінің әлеуметтік сала мен экономиканың қажеттіліктерімен тығыз байланысты, білім беру және ақпараттық технологияларды жетілдіру болып табылады» – деп атап көрсетілгені осыған орай. Қазіргі білім беру саласындағы басты мәселе әлеуметтік-педагогикалық ұйымдастыру тұрғысынан білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді жаңа әдістерін іздестіру мен оларды жүзеге асыра алатын болашақ мамандарды даярлау болып отыр.

Зерттеудің өзектілігі. ҚР «Білім туралы» Заңында, білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық, коммуникациялық желілерге шығу, білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көзделген. Бұл міндеттерді шешу үшін мектеп ұжымдарының, әр мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа тәжірибеге, жаңа қарым-қатынасқа өту қажеттігі туындайды. Бүгінгі мақсат – әрбір білім алушыға түбегейлі білім мен мәдениеттің негіздерін беру және олардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасау болып отыр. Қазіргі педагогикалық зерттеулер (Г.М. Құсайынов, В. Беспалько, В. Монахов) жаңартылған әдістемелік жүйенің оқыту үрдісінде іске асуы үшін оны технологияландыру, яғни олардың белсенділігін арттыру қажет екенін дәлелдеп отыр.

Әдістемелік ұсынымдардың зерттеу объектісі білім алушыларды тілдік ортаға енгізу арқылы ЖМБ оқу пәндерін оқыту процесі болып табылады.

Қарастырылатын тақырып тілдік ортаға ену арқылы оқытудың тиімділігін қамтамасыз ететін жағдайлар болып табылады.

Жұмыстың мақсаты – тілдік ортаға ену арқылы оқыту ерекшеліктерін анықтау.

Зерттеудің теориялық негізі психология, педагогика, лингвистика, психолінгвистика, логопедия оқыту саласындағы іргелі классикалық және заманауи тұжырымдамалар болып табылады.

Практикалық маңыздылығы – әдістемелік ұсынымдарды мектепте ЖМБ пәндерін ағылшын тілінде оқыту процесінде қолдануға болады.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндерді ағылшын тілінде оқыту келесі негізгі шарттарды қанағаттандыруы тиіс:

- білім алушының танымдық қызметінің құрылымы мен мазмұнын анықтайтын оқу-тәрбие процесінің жобасына негізделуі қажет;

- оқу мақсатын диагностикалық түрде анықтап, оның меңгерілу сапасын дәл тексеріп бағалау қажет;

- іс жүзінде оқу процесінің толықтығын қамтамасыз етуі тиіс.

Болашақ ұрпақтың жеке тұлға болып қалыптасуында білім беру жүйесін ізгілендіру оны оқыту үрдісінде ұтымды пайдалану уақыт талабы болып отыр. Өйткені, жеке адамның рухани дамуынсыз өркениеттің дамуы да мүмкін емес (В. Беспалько). Белсенді оқытудың бір ерекшелігі – білім алушының тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығаруға ұмтылуы. Белсенді оқытуда педогогикалық технология – бұл оқу процесін ұйымдастыру және өткізу барысындағы білім алушылар мен мұғалімдер жайлы жағдай туғызудың біріктірілген педогогикалық қарым-қатынастың барлық жағдайларын ойлап қарастырған моделі (В.М. Монахов). Жаңа педогогикалық технологиялар – бұл білімнің басымды мақсаттарымен біріктірілген пәндер мен әдістемелердің оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың өзара ортақ тұжырымдамамен байланысқан міндеттерінің, мазмұнының формалары мен әдістерінің күрделі және ашық жүйелері мұнда әр позиция басқаларына әсер етіп, ақырында білім алушының дамуына жағымды жағдайлар жиынтығын құрайды. Жаңа белсенді білім беру технологиясының принциптері – оқытуды ізгілендіру, өздігінен дамитын, дұрыс шешім қабылдай алатын, өзін-өзі жетілдіріп, өсіруші, тәрбиелеуші тұлға қалыптастыру болып табылады. Сонымен қатар, білім алушылардың өз бетімен жұмыс жасауларын арттыру мен шығармашылық қабілеттерін дамытуда жаңа педогогикалық технологияларды пайдалану және оның тиімді әдістемесін жасау өзекті мәселеге айналып отыр. Қазіргі кезде әдебиеттерде даму бағытын қамтитын 50-ден астам оқыту технологиялары қолданылып жүр. Қазақстанда Ж.А.Қараевтың, Ж.У.Кобникованың саралап деңгейлеп оқыту технологиясы, Ү.Б.Жексенбаеваның, Б.К.Игенбаеваның, Г.Б.Ниязованың зерттеушілік оқыту технологиясы, тұлғаны жекелей дамытуға бағытталған оқыту технологиясы М.М.Жанпейісованың Модульдік оқыту технологиясы, Ә.Жүніспековтың жеделдетіп оқыту технологиясы (тілді дамыту), С.Ұзақбаевтың көркемдік тәрбие жұмысы, Н.Н.Нұрмағанбетовтың, Қ.А.Абдығалиевтың

Шоғырландырып-қарқындап оқыту технологиясы, Т.Т.Ғалиевтың жүйелік тұлғасынан оқыту және де тағы да басқа ғалымдардың оқыту технологиялары белсенді түрде қолданылуда.

Қорыта келе, қазіргі кездегі барлық белсенді оқыту технологияларының алдына қоятын мақсаты – білім алушының жеке басының дара және дербес ерекшеліктерін ескеріп, олардың өз бетінше ізденуін арттырып, шығармашылығын қалыптастыру болып табылады.

ЖМБ пәндерін ағылшын тілінде белсенді оқыту технологияларының оқыту үрдісіндегі жүйесі – мақсат, мазмұн, әдіс-тәсіл, амал – жол екендігін ұмытпаған жөн. Себебі, жаңа педагогикалық технология ұстаз шеберлігін жетілдіруге ықпал жасап, шәкірттің ойлау қабілетінің ұштала түсуіне әсері мол, сонымен бірге әлеуметтік рухани жан дүниесінің маңыздылығын іріктеуге, ізгілікті жағын дамытуға бағыттайды және өзінің психологиялық даралық сипатын анықтауға ниеттендіреді. Бүгінгі таңда тынымал болып отырған оқыту технологияларын белсенді түрде қолдана білсек, жаңартылған мазмұндағы білім беру процесі нәтижелі болып және оның сапалық көрсеткіштерін арттыру қиынға соқпас еді. Олай болса оқытуды ізгілендіру жағдайында, өздігімен даму бағдарын анықтап, дамитын және өздігінен дұрыс шешім қабылдай алатын, өзін-өзі жетілдіріп өсіруші, өзін-өзі тәрбиелеуші тұлға қалыптастыруға болады.

I ЖМБ ПӘНДЕРІН АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ІШНАРА ЕНУ

Қазіргі таңда әлемнің алпауыт мемлекеттері көп тілді, әсіресе, халықаралық тілдерді меңгеруді маңызды міндет деп санайды. Сондықтан біз де өз халқымыздың қарыштап дамып, өркениеттен кенже қалмауы үшін көп тілді меңгеруіміз қажет. Бұл заман талабынан туындап отырған қажеттілік. Себебі бірнеше тілде еркін сөйлей де, жаза да білетін маман бәсекеге қабілетті тұлғаға айналатыны сөзсіз.

Үштілділік туралы Елбасы Н.Ә. Назарбаев білім және ғылым саласы қызметкерлерінің III съезінде сөйлеген сөзінде: «Ағылшын тілінің қажеттілігі әлемге тән қажеттілік, бүгінгі күн талабы. Ал орыс тілін жақсы білу – біздің байлығымыз», - деп атап өткен. Сондай-ақ «Жаңа әлемдегі Жаңа Қазақстан» атты Жолдауында: «Қазақстан бүкіл әлемге халқы үш тілді пайдаланатын жоғары білімді ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі – жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі», - деген болатын.

Үш тілде оқытудың негізгі мақсаты – бірнеше тілді меңгерген, әлеуметтік және кәсіптік қабілетті мәдениетті тұлға қалыптастыру. Қазіргі уақыттағы ғылымның дамуы адамдардың көп тілді білу қажеттігін туындатып отыр. Осы мүддені жүзеге асыруда мектеп ұстаздарының рөлі зор.

Кезінде халқымыздың «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» деген аталы сөзі бүгінгі дәуірімізге сай айтылғандай. Тарихымыздағы ұлы тұлғалардың бірі, ислам дүниесінің ең ірі, атағы әлемге жайылған ғұлама, Аристотельден кейінгі «екінші ұстаз» атанған Әбу Наср Әл-Фараби бабамыз өз өмірінде 70 ке жуық ұлттың тілін жетік білгендіктен, артына мәңгі өшпес мол рухани құнды мұра қалдырып кеткендігі анық.

Химия, биология, физика және информатика пәндерінің оқытушылары жаратылыстану пәндерін үш тілде оқыту – болашақ ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін бүгінгі күнгі қажеттілік деп біледі. Биология, химия сабақтарында «үштілділік» мемлекеттік бағдарламасын іске асырудың тиімді жолдарын үйрену үшін әр түрлі қызықты көрнекі құралдар қолдану арқылы жүзеге асыруға болады, сабақта командалық топқа тапсырмалар беріп, білім алушылардың ойлау дағдыларын дамытуда, ойларын ағылшын тілінде жеткізу барысында кластер, венн диаграммасын құрастыруға болады. Ағылшын тілін оқыту үдерісіне енгізудің артықшылықтары көп. Ең бастысы, үштілділік саясатын жүзеге асыруға мүмкіндік туады, пәнаралық, пәнішілік кіріктірулер болады. Кәсіби желілік қауымдастық құрылады, білім алушының, білім алушының танымдық көкжиегі артады.

Жаратылыстану пәндерін үш тілде оқыту – болашақ ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін бүгінгі күнгі қажеттілік.

Ғылыми техниканың дамуы адамдардың практикалық және кәсіби тұрғыда көп тілді меңгеру қажеттігін тудыруда. Сабақ беру процесінде жаңа технологиялық әдістерді пайдалануда техникалық құрылғыларды қолдану кезінде ағылшын тілін білу маңызды.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндерді ағылшын тілінде оқытудың:

- танымдылық көзқарас тұрғысынан түпнұсқалық оқу материалын кеңінен қолдану ұстанымы;

- оқыту процесінде мұғалімге белсенді демеу және көмек көрсету ұстанымы;

- екінші немесе шетел тілін өнімді және қарқынды меңгеру ұстанымы;

- көпмәдениеттілік ұстанымы;

- жоғары дәрежеде ойлау дағдыларын дамыту ұстанымы;

- оқытудың тұрақтылығы ұстанымдары бар.

Бірінші ұстаным – түпнұсқалық, ақпараттың толықтылығы және когнитивті жүктеменің нақты деңгейі оқу материалдарына қойылатын негізгі талаптар екенін білдіреді. Бұл түпнұсқалық интерактивті материалдар тек жоғары уәждемелік әлеуетпен ғана емес, жасанды тілдік орта құру үшін негіз ретінде және жоғары деңгейлі қиын тапсырмалар әзірлеумен де қолданылуы мүмкін екенін көрсетумен де байланысты. Мұғалім осы ұстанымға байланысты екінші тілді, яғни мақсатты тілді белсенді қолданады (біздің жағдайда – ағылшын тілін), ол білім алушылар үшін «тілдік модель» ретінде жүреді.

Екінші ұстаным – қойылған мақсатқа жету үшін білім алушы мұғалім тарапынан қажетті көмек алуы тиіс екенін білдіреді. Білім алушының басқа тілді құзыреттілігінің қалыптасуына қарай, мұғалім тарапынан көрсетілетін көмектің көлемі мен қарқыны біртіндеп азаяды. Аталған ұстанымды қолдану мақсатты тілде таныс емес материалдың мазмұнын оқу барысында когнитивті және 8 лингвистикалық жүктемені қысқартуға мүмкіндік береді. Мұғалім ұсынатын тапсырмалар, қойылған міндеттерді білім алушының орындай алуы үшін белгілі түсініктемелермен толықтырылып отыруы тиіс. Сонымен бірге екінші немесе шетел тілін меңгеру үшін ерекше қажетті тілдік қызметтің төрт түріне де (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) үлкен назар аударылады.

Үшінші ұстаным – проблемалық оқыту әдістемелік тәсілдердің көптеген түрін ұсынатынын көрсетеді және түпнұсқалық коммуникацияны сабақ аясында белсенді пайдалануға бағытталған, себебі екінші немесе шетел тілдеріне оқыту коммуникативтік мақсаттардың және қарым-қатынастың маңызды жағдайларының болуы барысында неғұрлым нәтижелі түрде жүзеге асады. Проблемалық оқытудың негізгі сипаттамаларының бірі – «бос орын» ұстанымын пайдалану болып табылады. Бұған байланысты түпнұсқалық коммуникация нақты коммуникативтік кемшіліктер болған жағдайда ғана орын алады. Мұғалімдер бұл әдісті түпнұсқалық коммуникация жағдаяттарын жасау үшін қолдануларына болады, өйткені бұндай тапсырмалар орындау барысында білім алушылар бір-бірімен белсенді қарым-қатынас жасайды.

Төртінші ұстаным – кіріктіріп оқыту әдісі тақырыптарды түрлі мәдениет жағынан қарастыруға мүмкіндік беруімен байланысты. Ол әртүрлі мәдениет иелерінің көптеген мәселелерді қабылдануының арасындағы айырмашылықты ескереді.

Бесінші ұстаным – ойлау дағдыларының дамуы дәрежесі – заманауи ақпараттық қоғамдағы жетістіктің кепілі болып табылатынын көрсетеді. Б.Блум таксономиясында когнитивті процестердің және педагогикалық мақсаттардың тізімі төмен деңгейлі когнитивті процестерден неғұрлым жоғары деңгейлі когнитивті процестерге қарай, яғни жеңілден ауырға қарай принципі бойынша берілген. Б.Блум таксономиясына сәйкес білім алушы ұғымды есіне сақтамайынша жете түсіне алмайды, сонымен бірге не жайлы сөз болып жатқанын түсінбесе, алған білімін дұрыс қолдана алмайды. Аталған теория бойынша мұғалім білім алушыларға ойлау дағдыларының төменгі дәрежесін жандандыратын сұрақтар (не? қашан? қайда? қайсысы? сөздерінен басталатын арнайы сұрақтар) қоюы тиіс. Сонымен бірге неғұрлым ауыр талдау және бағалау дағдыларын дамытатын сұрақтар да қосу қажет. Бұл топқа жауапты құрастыру барысында аса күрделі тілдік құрылымдарды пайдалануды қарастыратын, неге? қалай? қалайша? сөздерінен басталатын сұрақтарды жатқызуға болады. Контенттің, ойлаудың және тілдің өзара әрекеттесуі, ойлаудың күрделі процестерін тұжырымдау қабілеті ана тілінде де, оқылатын екінші және шетел тілінде де жүйелі дамыту мен жаттықтыруды талап етеді.

Алтыншы ұстаным – оқытудың тұрақты мәнімен анықталады, оны келесідей түсіндіруге болады: мұғалім оқыту процесі барысында білім алушылардың ұзақ мерзімді есте сақтау және білім алу қабілеттерінің белсенді екеніне, сонымен қатар сабақ барысында немқұрайлықтан белсенділікке өткендіктеріне көз жеткізуі тиіс. Бұл жерде тұрақты оқыту бірінші дәрежелі маңызға ие болады, себебі мұғалім пәннің мазмұнын оқуға да, сонымен бірге екінші немесе шетел тілін оқуға жағдай жасайды. Тілді білу ерекшелігі пәннің мазмұнын зерделеудің құралы болып табылады. Тіл оқу бағдарламасына кіріктірілген жағдайда білім алушылардың назары арнайы мәтіндердің мазмұнымен қатар, пән бойынша қажетті терминдерді меңгеруге де аударылады, ал тақырыптық материалды талқылау мүмкіндігі болу үшін тілдік ортаға ену қажеттілігі оқылатын тақырып контекстінде тілді қолданудың маңыздылығын арттырады.

Аталған ұстанымдарды сақтау барысында тілді зерделеу мақсатқа бағытталады, өйткені тіл нақты коммуникативтік міндеттерді шешу үшін қолданылады. Сонымен бірге білім алушы оқылатын тілдің мәдениетін жақсырақ білу және түсіну мүмкіндігіне ие болуымен қатар, бұл білім алушының әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыруға жағдай жасайды. Білім алушы тілдік материалдың үлкен көлемін өзінің бойынан өткізеді, бұл тілдік ортаға толық ену мүмкіндігін береді. Сондай-ақ, түрлі тақырыптармен жұмыс істеу білім алушының пәндік терминдермен сөздік қорын толықтыруға және алған білімдері мен біліктерін қолдануға және одан әрі зерделеуге жағдай

жасайтын арнайы терминдерді, белгілі тілдік құрылымдарды жаттап алуға мүмкіндік береді.

Осылайша шетел тілін және тілдік емес пәнді бір мезетте оқу білім беру мақсаттарына жетуге арналған қосымша құрал болып табылады және шетел тілі мен тілдік емес пәнді оқуда тиімді жағдайларға ие болады. Әрине, оқудың мұндай түрі пәнді ана тілінде оқытуды толығымен ауыстыра алмайды, бірақ оны айтарлықтай дәрежеде толықтыра алады. Сондықтан да пән бойынша оқу материалы білім алушылардың ана тіліндегі пәндік білім деңгейінен сәл төмен күрделілік деңгейде іріктеліп алынуы тиіс. Оқу материалдарын тандау пәннің құрылымы мен ерекшелігіне байланысты болады. Сонымен бірге мәтінді өңдеу бойынша тапсырмалар білім алушыларды түсіну процесіне жұмылдыру, мәтіннің басты ойын талқылау және тексеру арқылы, пәннің мазмұнына назар аударумен құрастырылуы тиіс. Тапсырмалар лингвистикалық форманың ерекшеліктерін көрсетуі, оларды құрастыру білігін жетілдіруі, білім алушылардың өз бетінше және шығармашылық іс-әрекеттерін бақылауға, бағалауға және ынталандыруға жағдай жасауы тиіс. Барлық тапсырмалар ең алдымен коммуникативтік, яғни шетел тілінде жазбаша және ауызша қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға бағытталған болуы тиіс.

Жараталастану-математикалық бағыттағы пәндерді тілмен кіріктіріп оқытудың негізгі сипаттамаларына:

1) көпжақтылық қыры:

- тілді оқыту пән және тілмен қолдау табады;
- пән мазмұнын меңгеру тіл сабақтарында қолдау табады;
- пәндерді кіріктіру жүзеге асырылады;
- оқытуға рефлексия жасау жүргізіледі;

2) қауіпсіздікті болдыратын (сапаландыру) оқу ортасы:

- жаңалыққа қарсы шығатын іс-әрекеттер және тілдік орам қолданылады;
- зерделенетін пәндік мазмұн және тілдік құрылымдар көрнекі бейнеленеді;
- тілдік қателер түзетілмейді, бірақ мұғалім тілдік құрылымның дұрыс қолданылу моделін береді;
- тілді саналы меңгертуге арналған оқу материалдардың түпнұсқасы қолданылады;

- білім алушының бойында тілді меңгеру туралы сана-сезім дамиды;

3) түпнұсқалық және дереккөзге жақындық:

- білім алушылар сөйлеу, жазу, сонымен қатар өздерінің ауызша және жазбаша тілдік дағдыларына рефлексия жасау мүмкіндіктерін қолданады;
- білім алушы өз қызығушылығын есепке ала алады;
- оқу материалы білім алушының күнделікті өмірімен байланыстырылады;
- бұқаралық ақпарат құралдарының және басқа да дереккөздердің өзекті материалдары қолданылады;

4) белсенді оқыту:

- сабақта мұғалімге қарағанда білім алушылар көп сөйлейді;

- пәндік мазмұнды меңгеру және тілдік, сонымен бірге оқу дағдыларын дамыту үшін білім алушылар мақсаттар мен тапсырмаларды өздері тұжырымдайды;

- білім алушылар оқудың нәтижелерін және оларға қол жеткізу жолдарын сипаттайды;

- сабақ барысында жұпта және топта жұмыс істеудің тиімді болуы үшін жағдай жасалады;

- білім алушылар мен мұғалім әңгімелесу және түрлі тапсырмаларды орындаудың арқасында пәндік және тілдік материалдың мәнін түсінеді;

- мұғалімнің рөлі – сыныптағы үш процесті басқару мен мүмкіндік туғызуға жағдай жасау болып табылады (оқу процесі, ынтымақтастыққа әкелетін топтағы қарымқатынасты дамыту процесі, тұлғаның даму процесі);

5) тірек құрылым:

- білім беру процесінде мұғалім білім алушының тәжірибесіне, біліміне, білігіне, пікіріне және қызығушылықтарына сүйенеді;

- сабақты жоспарлау және өткізу барысында білім алушыларды оқытудың түрлері есепке алынады;

- шығармашылық және сын тұрғысынан ойлауды дамытуға көңіл аударылады;

- білім алушыға қиын жағдайларда болуына мүмкіндік беріледі және оған сол қиындықтарды жеңу үшін эмоционалдық тұрғыдан көмек көрсетіледі;

б) ынтымақтастық:

- пәндік сабақтар, тіл бойынша сабақтар және тақырыптар мұғалімдердің жұмыс барысындағы қарым-қатынасы және ынтымақтастығы арқылы жоспарланады;

- ата-аналар оқу процесіне білім алушылардың ана тілін және мәдениетін меңгерулеріне көмектесу үшін, сонымен бірге мақсатты тілді пайдалану үшін қатысады;

- жергілікті жердің қоғамдастығы, лауазымдық ведомстволар, жұмыс берушілер және басқа да мақсатты топтар білім беру процесіне қатыстырылады.

Оқу процесінде ағылшын тілі және жаратылыстану ғылыми бағыттағы пәндерін кіріктіріп оқытудың ұстанымдарын сақтау, келесідей нәтижелер береді:

- білім алушылардың ғылыми ойлауына мүмкіндік жасайды;

- ғылыми-жаратылыстану танымдық әдісті кеңінен қолдану мүмкіндігін береді;

- мектеп білім алушыларын ғылыми-зерттеушілік әрекетке баулиды;

- қоршаған ортаның дәлелді байланыстарын көрсететін кез-келген мәселеге жаратылыстану ғылымдары кешеніне ортақ көзқарас қалыптастырады;

- жаратылыстану ғылымдары бағытындағы пәндерге білім алушылардың қызығушылығын арттырады және дамытады;

- білім алушылардың информатика, физика, химия, биология пәндерінен жалпы түсініктерін қалыптастырады, есептеу, өлшеу, модельдеу, бақылау,

эксперимент жүргізу, сызбалар құрастыру және т.б. білігі мен дағдыларын қалыптастырады;

- білім алушылардың сенімін қалыптастырады, оқулықта берілгеннен де қиын материалдарды түсініп, зерделеуіне мүмкіндік жасайды;

- оқу процесінде білім алушылардың өздері құрастырған авторлық компьютерлік бағдарламаларын (кіріктіру арқылы жасалған) қолдануға мүмкіндік береді;

- білім алушылардың ой-өрісін кеңейтеді, шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуға жағдай жасайды, жаратылыстану-математика бағытындағы оқу пәндерінің (информатика, физика, химия, биология) негізгі курсының бағдарламалық материалдарын неғұрлым тереңірек түсінулеріне және қабылдауларына, сонымен қатар алған білімдерін, біліктерін және дағдыларын күнделікті өмірде кездесетін жағдаяттарда қолдана білуге көмектеседі. Оқу процесін кіріктіру арқылы ұйымдастырудың кейбір мүмкіндіктері білім алушыларды оқыту мен тәрбиелеудің міндеттерін сапалы және ойдағыдай жүзеге асыруға көмектеседі.

Сонымен бірге ғылыми-жаратылыстану бағытындағы пәндерін және ағылшын тілін кіріктіріп оқытудың нәтижесінде алынған білімді күнделікті өмірде қолдану мүмкіндігі пайда болады. Жоғарыда айтылғандардан шығатын қорытынды: пәнді және тілді кіріктіріп оқыту барысындағы басты нәтиже білім алушылардың жаратылыстану-математикалық бағыты пәндерінен алған білімдері емес, мақсатты тілді меңгеруі (біздің жағдайымызда – ағылшын тілі) болып табылады. Аталған ұстанымдарды кіріктіріп оқытуда жүзеге асыру үшін арнайы әдістер мен педагогикалық технологиялар әзірленген және қолданысқа енгізілуде, солардың бірі халықаралық деңгейде танымал болған CLIL әдістемесі болып табылады.

Тілдік ортаға ену – екі тілді оқытудың ең тиімді әдістерінің бірі. Жүйелілігі, әдістемелік бірлігі және ғылыми негізі оның артықшылығы мен күшті тұсы болып табылады.

Тілдік ортаға ену екі аспектімен сипатталды: осы әдіспен оқуды бастаған білім алушының жасы; мақсатты тілді оқуға бөлінетін уақыт.

Енгізу деңгейі бойынша тілді енгізудің бірнеше типтері бар:

1. Толық енгізу (Total immersion) яғни, сабақ 100% ағылшын тілінде жүргізіледі. Енгізудің бұл типінің мақсаты, білім алушыларды алдын ала дайындамай, сөздерді жаттамай қалыпты жағдайда сөйлей білуге үйрету.

2. Ішінара енгізу (Partial immersion) яғни, сабақ 50% ағылшын тілінде жүргізіледі.

Жалпы тілдік ену әдісін сипаттайтын бірнеше принциптер бар. Олар:

- тіл оны қолдану барысында оқытылады, оқылатын тіл бір уақытта оқыту тілі болып табылады;

- тілдік ортаға енудегі барлық білім алушылардың ана тілі бірдей болуы керек;

- бағдарламаның басында барлық білім алушылар бірдей жағдайда – олар оқытылатын тілді мүлдем білмейді немесе оны жеткіліксіз деңгейде білуі керек.

Тілдік ортаға ену бағдарламасының мақсаты білім алушылардың ана тілін де, екінші тілді де функционалдық меңгеруіне, сондай-ақ үшінші тілді жақсы меңгеру деңгейіне қол жеткізуі үшін жағдай жасау болып табылады. Біздің елде тілдік ортаға ену бағдарламасы шетелдік бағдарламалардан біршама ерекшеленеді. «Енгізу» технологиясы «апта бойы немесе бірнеше күн қатарынан бір ғана пән оқытылатын оқыту жүйесі» деп түсініледі, яғни білім алушылар шетел тілі оқытылатын пәндерге енеді. Алайда, мақсат тіл емес, зерттелетін пән болып табылады.

Барлық «енгізу» бірнеше типке бөлінеді:

- модульдік (модуль бойы созылады, 5-6 апта);
- оқу (сабақтық, блоктық, пәндік, пәнаралық);
- тәрбиелік (тақырыптық, сынып ішіндегі, негізгі, көшпелі);
- зерттеу (жеке және топтық);
- басқарушылық (әкімшілік топ, педагогикалық ұжым қатысады).

Кез-келген әдіс сияқты, тілдік ортаға ену әдісінің де артықшылықтары мен кемшіліктері бар.

Артықшылықтары: тілдік кедергіні жою, сөздік қорын толықтыруға көмектесетін жаңа ауызекі сөздер мен идиомаларды білу мүмкіндігі. Кейбір қанатты сөздерді ана тілінде сөйлейтіндер қалай және қандай жағдайда қолданатынын білуі, басқа тілде сөйлеуде коммуникацияның қажеттілігі сөйлеу қарқынын айтарлықтай арттырады.

Кез-келген тілді үйренудегі негізгі қиындық – тілдік кедергі. Ол тілді толықтай енгізген кезде өздігінен жоғалады, өйткені білім алушының басқа жолы жоқ – ол дүкенде немесе қонақ үйде, көшеде және басқа жерлерде сөйлесуі керек.

Кемшіліктердің бірі: психологиялық ыңғайсыздық: оқу барысында білім алушы ана тілінде қарым-қатынас жасаудан бас тартуға мәжбүр.

Шетелдік және отандық тәжірибеге сүйене отырып, тілдік иммерсия екі тілді білім берудің байытатын түрі деп қорытынды жасауға болады, оның мақсаты білім алушының ана тілінде және басқа тілде бірдей білім, білік және дағдыларды игеруі болып табылады.

Тілдік ортаға ену әдістемесінің ерекшеліктері:

1. Толық тілдік оқшаулау, яғни ана тілінде сөйлеуден бас тарту;
2. Сабақтардағы коммуникативтік тәсіл (тіл үйренудің мақсаты – коммуникация);
3. Шетел тілін үйрену мақсатына сәйкес келетін әртүрлі қарым-қатынас жағдайларын «ойнату»;
4. Қызықты және тартымды оқу материалдарын (фильмдер, мақалалар, теле - және радиохабарлар және т.б.), сондай-ақ әртүрлі қызмет түрлерін (мұражайлар, көрмелер) іріктеу;
5. Ана тілін меңгерудің шынайы жағдайларына барынша жақындық;
6. Оқулықтарды жүйелі түрде зерттеу емес, қарым-қатынас процесінде оқытылатын тілді қолдану.

Тілдік енгізу – екі тілді оқытудың ең тиімді әдістерінің бірі. Оның артықшылығы мен күшті тұсы – жүйелілік әдістемелік бірлік және ғылыми негіз болып табылады. Бұл сыныптардың білім алушылары барлық пәндерді кәдімгі мектептегі сияқты оқиды, бірақ айырмашылығы – мақсатты тіл жеке пән ретінде оқытылмайды және ондағы бірқатар басқа пәндерді оқыту процесінде игеріледі. Бұл жағдайда тіл өздігінен аяқталмайды, бірақ ақпарат алу және байланыс құралы болады.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, тілді пәнге енгізу әдісін жақтаушылар «оқу процесін адам қабылдауының табиғи психологиялық ерекшеліктерімен мүмкіндігінше жақындастыратын» оқытуды ұйымдастырудың осындай жүйесіне көшуді ұсынады, оны қолдану нәтижесінде айтарлықтай оң нәтижелер алуға болады.

Біріншіден, олар тек білім алушылардың қабылдауын арттырып қана қоймай, оларға зерттелетін материалды неғұрлым берік игеруді қамтамасыз етеді. Сондай-ақ оқытудың интерактивті нысандары кешенін мақсатты және жүйелі қолдану үшін қолайлы жағдайлар жасалады.

Екіншіден, мотивация артады: ішінара енгізу кезінде назар жоғалмайды, керісінше өседі.

Үшіншіден, оқу процесінің барлық қатысушыларының бір-бірімен ұзақ мерзімді өзара іс-қимылы үшін қолайлы психологиялық ахуал жасалады, қарым-қатынас және ынтымақтастық дағдылары дамиды.

II ЖМБ ОҚУ ПӘНДЕРІН АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ОҚЫТУДА ІШІНАРА ЕНУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Қазақ елінің тәуелсіздігі нығайып, қоғамдағы демократияның өрісі кең қанат жайған шақта адамның қоғамдағы және жеке тұлға ретіндегі рөлі жаңа сипатқа ие болуда. Соған орай рухани құндылықтар жаңарып, мұғалімнің кәсіби дамуындағы білімнің маңыздылығы туралы қағидалар түбегейлі өзгерді. Жалпы айтқанда, мектепте оқытылатын әрбір пән білім алушы тұлғасын жетілдіріп қана қоймай, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуды көздейді. Мұғалімнің өзі білім алушыға жан-жақты білім алуына бағыт-бағдар беруі үшін мәдениетті, шығармашыл, инновациялық тұрғыдан ойлай алатын және бірнеше тілді білетін маман болуы шарт.

Мектепте үш тілде білім беруді жүзеге асыру:

- тілді меңгеру деңгейін арттыру бойынша қосымша сабақтар енгізе отырып тілдік пәндерді (қазақ, орыс, ағылшын тілдері) оқыту;

- пәндерді үш тілде оқыту;

- сабақтан тыс шаралар арқылы жүреді.

Сабақ барысында тілдік қолдауды қамтамасыз ету белгілі бір алгоритм бойынша жүргізіледі:

- сабақтың тілдік мақсатымен таныстыру;

- тақтаға кілт сөздерді жазып және олармен алдын-ала жұмыс жасау;

- барлық 4 дағдыларды қолдану-тыңдау, сөйлеу, оқу, жазу;

- тіл туралы сыни ойлауды дамытуды ынталандыру. Мысалы, білім алушылар пәндерді қазақ / орыс / ағылшын тілдерінде атайды, сол арқылы тілді үйренудегі өз прогресін бағалайды;

- тілдік дағдыларды дамытуды, мысалы, сөздерді ауыстыру, түсіндіру, сөздікті пайдалану арқылы ынталандыру;

- тілдік қолдауды қамтамасыз ету, мысалы, көрнекіліктер, уақыт беру, сөздер мен сөйлемдерді қайталау және өзгертіп айту, сонымен қатар мысалдар арқылы айту.

Енгізу әдісін қолданудың бастапқы кезеңінде педагогикалық топтар негізгі қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Бірінші мәселе – мұғалімдердің кәсібилігі мен уәждемесінің жетіспеушілігі, екіншісі – не және қалай істеу керектігі жайлы нақты түсінушіліктің болмауы, үшіншісі – жетілдіру бағдарламасын жүзеге асыру үшін ресурстардың жеткіліксіздігі, төртіншісі – пән мұғалімдері мен тілдік пәндер мұғалімдерінің өзара іс-қимылының болмауы.

Бұдан шығатын қорытынды мектеп инновацияны енгізуге дайын болмауы мүмкін. Сол себепті басқарушылық шешімдері негізінде аталған проблемаларды шешуге бағытталуы тиіс.

Бірінші кезектегі шаралар қатарында:

- көптілді білім беруді енгізуге бағытталған даму бағдарламасын әзірлеу;

- пән мен тілді кіріктіріп оқытуға көшетін сыныптардың қадамдық жоспарын анықтау;

- көптілді білім беру жағдайында оқытуды ұйымдастыру бойынша педагогтердің біліктілігін арттыру.

Көп тілді білім беруді енгізуді өзектендіру, білім алушылардың тілдік дағдыларды меңгеру деңгейін диагностикалау (бастапқы диагностика) бойынша білім алушылармен және ата-аналармен түсіндіру әңгімелерін өткізуді көздеу қажет.

Басты мәселе – мұғалімдер тарапынан болып жатқан өзгерістерді түсінбеушілік және қажетті қолдаудың жоқтығы.

Бұл кезеңнің маңызды аспектісі:

- пән мұғалімдері мен тілдік пән мұғалімдерінің командасын қалыптастыру;

- пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту жағдайында оқыту мәселелері бойынша коучингтер өткізу;

- көптілді білім беруді енгізудің түрлі мәселелері бойынша ата-аналарға, білім алушыларға, мектеп педагогтеріне сауалнама жүргізу.

Пән мен тілді кіріктіріп оқыту стратегиясы білім алушылардың сөйлеу әрекетін жандандыруға, сыни ойлауды, рефлексивтілікті, ашықтықты дамытуда әр түрлі тәсілдерді қамтуы керек.

Пән мазмұнының әр бөлімі үшін тапсырма блоктарын жасау керек, олардың құрамында қиындық параметріне сәйкес табиғи иерархияны құрайтын – 1-ші, 2-ші және 3-ші деңгейлерден тұратын үш тапсырмадан болуы керек. Бағдарламаның негізгі бөлімдерін қамтитын блоктар жиынтығы білім алушыларға осы бағдарламаны тағайындаудың құрылымдық көрінісін алуға мүмкіндік береді.

Мұндай статистика басшылыққа оқу нәтижелері жақсарып келе жатқанын түсінуге, сондай-ақ назар мен ресурстарды осыған мұқтаж жерлерге шоғырландыруға көмектеседі. Екіншіден, мұғалімдер оқыту нәтижелерін жақсарту үшін жауапкершілік сезімін қалыптастырады, ал жүйе мұғалімдер тек оқытып қана қоймай, сонымен бірге үйретеді.

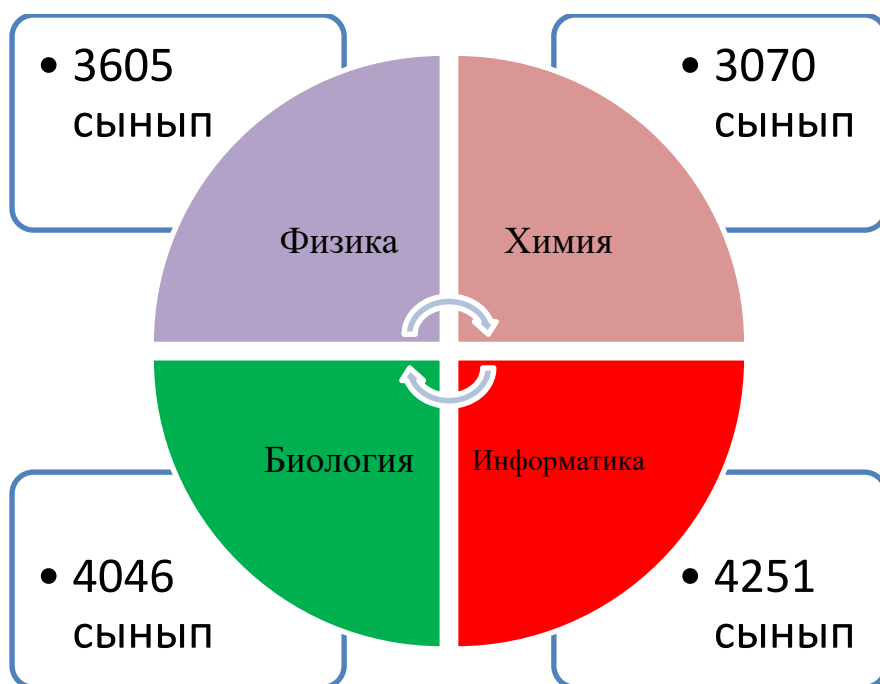
Пәндік-тілдік интеграцияланған оқытуды ұйымдастырудың шарттары мен процесін жетілдіруге бағытталған шараларды жүзеге асыру кезінде білім алушылардың пән мен тілді интеграцияланған оқуға деген ынтасын жоғалтпау және білім мен дағды ретінде ғана емес, сонымен қатар жүйелік-белсенділік және жеке нәтижелер ретінде түсінілетін пәндік күзінеттіліктердің қалыптасу деңгейін бақылау маңызды.

Пән мен тілді кіріктіріп оқыту процесіне кіретін, ортақ мақсатпен, жауапкершілікпен және өзара қолдаумен біріктірілген мұғалімдер тобын құру қажет.

Көптілді білім беруді енгізу кезеңінде педагогтің өзінің кәсіби өсуін үздіксіз арттыру жүйесіне уәжді түрде қосылуы білім беру ұйымдары басшылары тарапынан қажетті іс-қимыл болып табылады.

2020-2021 оқу жылында жаратылыстану-математикалық бағыттағы оқу пәндері **4 207** мектепте ағылшын тілінде оқытылады, оның ішінде ішінара енгізу режиміне ЖМБ пәндерді ағылшын тілінде **3 365** мектеп енген. Барлығы

15 441 сынып ЖМБ пәндерін ағылшын тілінде оқуға көшкен, оның ішінде 13 078 сынып ішінара енгізу режимінде жұмыс істейді. Ішінара енгізу режимінде барлығы 236 578 білім алушы білім атуда. Пәндер бойынша сыныптар саны 2.1-суретте көрсетілген.

2.1-сурет

Ендігі кезекте біз енгізу сабағының қалай құрылатынын, осы педагогикалық технологияның ерекшеліктері неде, мұндай оқыту аясында қандай әдістер мен тәсілдер қолданылатынын толығырақ қарастырамыз.

Жаңа технологиялар – педагогтың мүмкіндігін күшейтетін құрал, бірақ ол мұғалімді алмастыра алмайды. Компьютер мүмкіндіктері психология мен дидактика тұрғысынан талданып, керек кезінде педагогикалық талаптарға сай қолданылуы керек. Оқыту программасының тек сыртқы емес, ішкі тиімділігіне көп көңіл бөлген дұрыс. Компьютердің сызбалық мүмкіндігінің молдығы сабақтағы экспериментті бояулы суреттермен, сызбалармен, кестелермен байыта түсуге жол ашады, оларды есеп шарттарына да пайдалануға болады.

Компьютерді мұғалім қосымша материалдар, әртүрлі анықтамалық мәліметтерден ақпараттар беру үшін көрнекі құрал ретінде пайдалана алады. Мұндай мәліметтерге графиктерді, схемаларды, иллюстрацияларды жатқызуға болады. Мұғалім араласпай-ақ, білім алушыларға өздері меңгеруге тиісті ақпараттар беріледі. Қажетті ақпараттарды жинақтауда электрондық техникаларды енгізу уақыт үнемдейді, қарастырып отырған кезеңде ақпараттың толықтығын жоғарылатады, ақпараттық-анықтамалық жүйе құрамында электрондық құрырғылармен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік туғызады.

Жаңа ақпараттық технология құралдарын ағылшын пәні кіріктірілген сабақтарда пайдалану, білім алушының шығармашылық, интеллектуалдық қабілетінің дамуына, өз білімін өмірде пайдалана білу дағдыларының

қалыптасуына әкеледі. Компьютерлік техниканың дидактикалық мүмкіндіктерін педагогикалық мақсаттарға қолдану, білім мазмұнын анықтауда, оқыту формалары мен әдістерін жетілдіруде жақсы әсерін тигізеді:

- өз әрекетін саналы түрде жоспарлауға;
- презентацияларды әзірлеуді үйренуге мүмкіндік береді..

Мамандардың біліктілігін көтеру міндеттерін шешуде оқу процесінде ақпараттық және коммуникациялық технологияларды пайдаланудың келесі мүмкіндіктері ұсынылады:

- ақпараттық мәдениет элементтерін қалыптастыруда білім мекемелерінің мамандарының қажеттілігін қанағаттандыру: информатика, ақпараттық және желілік технологиялар саласы бойынша жаңа білімдер алу;

- информатика мұғалімдерінің біліктілігін көтеру және қайта даярлау;

- білім беру жүйесін басқару мамандарын және пән мұғалімдерін жаңа ақпараттық технологияны өз қызметтеріне еркін пайдалана білуге үйрету;

- информатика пәнін оқытудың көкейкесті мәселелері бойынша информатика мұғалімдері үшін тағылымдама өткізу және оны ұйымдастыру;

- мұғалімдердің қызметін қашықтықтан оқыту формаларына бағыттау;

- облыстағы білім беру мекемелеріне ақпараттандырудың ғылыми-әдістемелік бағыты бойынша жетекшілік ету;

- облыстың біртұтас білімдік желісінің ақпараттық ресурстарын қалыптастыру;

- оқу процесі мен ғылыми-әдістемелік жұмыстарға жаңа ақпараттық технологияны қолдану негізінде олардың озық тәжірибелерін тарату.

Жаңа педагогикалық технологиялардың әртүрлі бағыттарының арасында ерекше орынды білім беруді бірлесіп жұмыс істеу арқылы жүзеге асыратын тұлғалық бағыттылық тәрізді жобалық технология алады.

Жобалардың әдісі – оқу барысында кішкентай топта әлеуметтік қарым-қатынас құруға негізделген білім беру саласындағы технологиялардың бірі, оқу барысында білім алушылар әртүрлі әлеуметтік рөлдерді (ұйымдастырушы, жетекші, атқарушы және т.б.) қабылдайды, орындайды және оларды шынайы қарым-қатынас кезінде өзекті мәселелерді шешуде орындауға үйреніп, дайындалады.

Жобалық жұмыс және жалпы жобалық технология шетел тілін үйренуде практикалық, даму және білім беру мақсаттарын біріктіре отырып, барлық салалардағы тіл мен мәдениетті үйрену аясында тиімді оқу барысын дамыту мәселелерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Жобалық жұмыстың басты мақсаты үйреніп жатқан тілді меңгеру мен қолдану барысында тілдік және білім сапасындағы білім алушының тәуелсіздігін, креативтігін және іскерлік белсенділікке деген қабілетін дамыту. Жобалық технологияның негізі жобалық жұмыстың соңғы өнімі болып табылатын нақты, айқын анықталған білім беру өніміне деген бағыт. Жобалық технология шетел тілін үйренудің барлық салаларын біріктіру, мүмкіндік беру және сөйлеу қарым-қатынасының шапшандығы мен дұрыстығы арасындағы нақты байланысты орнатады.

Шетел тілін меңгерудің кез келген сатысында жобалық тапсырмалар үшін тақырыпты және нақты сұрақтарды таңдауға мүлде шектеу қойылмаған.

Жобалық технология кез келген оқулықпен және басқа оқу-құралдарымен бірге жүре алады және сөйлеу тәжірибесімен шетел тілінде сөйлеу қарым-қатынасының коммуникативті қабілеті дамуының сатысында үйреніп жатқан тілдің жалпы жүйесінің түрлі формаларының қатарына қосыла алады.

Жобалық тапсырма шетел тілін меңгеру мен қолдануда нақты өнім ретінде қарастырыла алады. Шетел тілі мұғалімінің жұмысында ең басты қиыншылық даму жағдайын жасау және басқару қызметін, тең серіктестік қарым-қатынас қызметін білім алушыларға байланысты үйлестіру болып табылады. Оқытушы мотивация тудыру және оны қолдау, жоба жұмысының қажеттілігі мен оған қызығушылық тудыру, оқу жағдайы мен шетел тілін нақты қолдану арасында «көпір орнату» сияқты жобалық технологияның ең қиын мәселелерін шешеді.

Тілдік емес пәндер бойынша бағдарламалық материалды күнтізбелік-тақырыптық жоспар арқылы когнитивтік-коммуникативтік технологияға бейімдеп жоспарлау жұмысы – алдыңғы шарт болады. Технологияның ерекшелігі – тілдік емес пән мен тілдік пән әдістемесінің кіріктірілуі. Когнитивті-коммуникативті технологияның мәні:

- тілдік емес пәндер (физика, биология, география, тарих) мазмұнын өңдеу механизмінде;

- бақылау және зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру талаптары сақталған оқу материалын күнтізбелік-тақырыптық жоспарлау механизмінде;

- ірілендірілген тақырып бойынша оқылатын теориялық материалдың когнитивтік құрылымы негізінде функционалды-семантикалық кесте құрастыру механизмінде;

- бағдарламалық материалды және шетел тілімен бейіндік-бағытты, дәлірек айтқанда сабақтардың типологияларын меңгеру бойынша қатар жүргізілетін жұмысты ұйымдастыру бойынша бірізді әрекеттер механизмінде;

- сабақтың әр типі үшін дайындалған жаттығулар жүйесінде;

- зерттелетін тақырыптық блок аясында типтік жағдаяттар бойынша диалогтік қарым-қатынас ұйымдастыру әдістемесінде;

- шетел тілінде монологтық айтылымның репродуктивті-продуктивті нәтижесін ұйымдастыруда.

Оқытуды ұйымдастырудың түрлеріне:

- тұрақты және логикалық шегіне жеткен педагогикалық процесті ұйымдастыруға тән жүйелілік пен тұтастықтың, білім алушылар құрамының қалыптылығының және өткізудің белгілі бір тәртібінің болуы;

- белгілі тәртіп пен мерзімде жүзеге асырылатын мұғалім және білім алушылардың келісілген іс-әрекеттері көрінісінің болуы жатады.

Классикалық дидактикада оқытудың ұйымдастыру түрлерінің жалпы ережелерінде, мектепте оқытуды ұйымдастырудың негізгі формасы – сабақ болып табылады деген пайымдау бар.

Сабақ дегеніміз кеңістіктік – уақыттық анықтылық (сабақтың режимі, сабақтың өтетін орны, білім алушылар мен мұғалімдер құрамы);

- сабақтың құрылымы және жұмыс кезеңдерінің бірізділігі;
- білім алушылардың өз беттерінше жұмыс істей білулерінің жеткілікті деңгейі;
- сабақтың дидактикалық мақсаты.

Сабақтың негізгі қызметі: ықпалдастық, коммуникативтілік, басқарушылық. Сонымен қатар заманауи дидактикада дәстүрлі және стандартты емес сабақтарды бөліп көрсету қарастырылады.

Стандартты емес сабақтардың қатарына іс-әрекеттің әртүрлі түрлерін қамтитын, танымдық қызығушылықты арттыратын, қиялдауды, ойлауды, зейінді дамытатын, білім алушылардың шаршағандықтарын, артық күш жұмсауларын болдырмайтын кіріктірілген сабақтар жатады.

Кіріктіру өзін-өзі танытуға, өз ойын білдіруге, мұғалімнің шығармашылығын жүзеге асыруға, білім алушыларының қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді. Кіріктіру білім алушылардың түрлі пәндерден жүргізген бақылаулары бойынша жасаған қорытындыларын нақтылаудың және тереңдетудің, жаңа фактілер табудың қайнар көзі болып табылады. Егер дәстүрлі сабақ білім алушыларды біліммен қаруландыруға және негізінен түсіндіру көрнекілік әдісінде құрылатын жалпы білім беру міндеттерін шешуге бағытталған болса, ал кіріктірілген сабақтар оқытудың түрлі әдістерінің және құралдарының үйлесуі негізінде құрылып, сонымен қатар жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндер мен ағылшын тілі пәнінің көптеген міндеттерін шешеді.

Кіріктіру барысында түсіндіру-көрнекілік, іздеу, зерттеу әдістері, пікірталас, білімнің түрлі дереккөздері, теледидар бағдарламалары, кино үзінділері, мультимедиа курстары, интернет-технологиялары, оқыту мен бақылаудың басқада техникалық құралдары қолданылады.

Сонымен қатар топтық, ұжымдық, жұптық, жеке жұмыс түрлері кеңінен қолданылады. Бұндай сабақтарда танымдық міндеттерді, ұсыныстар жасауды, білім алушының шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруға көп жағдай жасалады. Тіл мен пәнді кіріктіріп оқыту ең алдымен тілдік іс-әрекеттің төрт түрін (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) меңгеруге бағытталған.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндерді оқыту контексінде Қазақстандағы мақсатты тіл – ағылшын тілі болып саналады. Сондықтан да кіріктіріп оқытуда негізгі шетел тілі ретінде – ағылшын тілі сабақтары алынады. Шетел тілі сабақтарының өзіне тән ерекшеліктері бар. Қазіргі кезде басқа елдердің мәдениетімен және олардың әдебиетімен танысу үшін шетел тілін меңгеру жаһандық мақсат болып саналады. Білім алушыларда мәдениетаралық коммуникацияға түсу қабілетін қалыптастыру арқылы бұл мақсатқа жетуге болады. Басқа тілді оқытуда коммуникацияға арналған коммуникативтік сипаттағы тапсырмалар негізінде ұйымдастырылған оқыту, шетел тілінің заманауи сабағының айырықша ерекшелігі болып табылады. Басқа тілде коммуникацияға түсу тілдік іс-әрекет теориясына негізделеді. Шетел тіліне коммуникативтік оқыту тәсілі іс-әрекеттік сипатқа ие, себебі сөйлесу «тілдік қызмет» арқылы жүзеге асырылады, ол өз кезегінде «өзара

әлеуметтік қарым-қатынас» жағдайындағы адамның табысты іс-әрекетінің міндеттерін шешу үшін қажет. Басқа тілде коммуникацияға түскен кезде тілдесуге қатысушылар шетел тілінің көмегімен бірлескен іс-әрекеттің міндеттерін шешеді. Сол себепті де білім алушылардың өзара қарым-қатынастарының және ынтымақтастықтарының, сонымен қатар тілдің коммуникативтік шартын ұйымдастыруға арналған тілдік тапсырманың маңыздылығын атап өту қажет.

Коммуникативті оқыту тәсілі білім алушыларды басқа мәдени кеңістікке «кіруге» бағыттайтын шетел тілінде байланысқа түсуге іштей дайын болуды және қарым-қатынасқа түсе алу қабілетін қамтиды. Мұндай оқытуға ең алдымен сабақты өткізудің дәстүрлі емес формалары тән. Бұл жерде сөз кіріктірілген оқыту, яғни бинарлы сабақтар және пәнаралық байланысты кеңінен қолданып өткізілетін сабақтар туралы болып тұр.

Оқытудың бинарлық моделі екі мұғалімнің өзара қарым-қатынас жасауын қарастырады. Бұндай сабақтарды құрастыру барысында пән мұғалімдерінің ынтымақтасып жұмыс істеуі емес, тілдік пәннің және тілдік емес пәннің мұғалімдерінің бірігіп сабақ өткізуі негізгі қиындықты туғызады.

Бинарлық сабақтың әдістемесі дәстүрлі сабақ тақырыптарының әдісінен ерекшеленеді, яғни кез келген тақырып бойынша екі мұғалім бір мезгілде сабақ өткізеді. Мұндай сабақ өткізу барысында келесідей негізгі мақсаттар орындалады:

1. Оқу процесі барысындағы білім алушылардың іс-әрекетіне қойылатын талаптар бірлігінің және туындаған проблемаларды қарастыру тәсілінің бірдей орындалуы.

2. Жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндер мұғалімі – ағылшын тілі мұғалімі – білім алушылар арасындағы тілдесуден туындаған қызығушылықтың әсерінен оқу материалын қабылдау, бақылау белсенділігі артады, сезімдік және логикалық ойлау жанданады, қиялдың жұмыс істеу қарқыны ұлғаяды.

3. Түрлі нұсқаларда берілген теориялық білімді: жедел және үйреншікті емес жағдайда нақты шешім қабылдай білу дағдылары қалыптасады.

Тақырыпты аяқтау барысында қорытындылау, бекіту сабағы ретінде бинарлы сабақ өткізу өте тиімді болып табылады. Біріккен жұмыс барысында мұғалімдер білім алушылардың біліміндегі олқылықтарды жақсы байқайды. Дәстүрлі формалармен салыстырғанда бұндай сабақтарда оқу материалын неғұрлым терең және сапалы меңгеруге жағдай жасайтынын тәжірибе көрсетіп отыр.

Бинарлы сабақ өткізу барысында екі мұғалімнің іс-әрекетінің сәйкестігін келесі нұсқада ұсынуға болады (2.1-кесте):

2.1-кесте. Бинарлық сабақ өткізу барысындағы сәйкестік

	Тілдік емес пән мұғалімінің іс-әрекеті	Ағылшын тілі мұғалімінің іс-әрекеті
Мақсат қою		
1	Өткен сабақтардың материалдары бойынша білім алушыларды сұрау	Орындалған тілдік дағдылардың меңгерілу сапасын тексеру
2	Оқылатын тақырыптың теориялық сұрақтарын баяндау. Білім алушылардың сұрақтарына жауап беру	Ағылшын тілінде тілдік іс-әрекеттің төрт түрін дамытуға арналған оқу тапсырмаларын орындау барысында тақырып бойынша теориялық тапсырмаларды пайдаланудың тәсілдерін түсіндіру
Сабақтың теориялық материалын қабылдау және тілдік құзыреттіліктерді меңгеру деңгейінің сапасын бақылау		
3	Білім алушылардың практикалық жаттығуларды түсініп орындауларын, теориялық тапсырмаларды тәжірибеде дұрыс пайдалануларын бақылау	Тілдік дағдыларға жаттығу процесі барысында білім алушыларға ағымдық нұсқаулықтар беру

Бинарлы сабақтар білім алушыларға теориялық дайындыққа жаңаша көзқараспен қарауға және оны зерделеудің теориялық білімді нақты өмірде пайдалану үшін қажет екенін түсінуге көмектеседі. Алайда, кез-келген жағдайда, барлық кіріктірілген сабақтардың типі ортақ болады.

Бұл сабақтар:

- оқу бағдарламасымен қарастырылған ұғымдарды, жаңа фактілерді білім алушылардың меңгеруі бойынша жұмысты ұйымдастыруға бағытталған жаңа білім қалыптастыру;

- оқу бағдарламасына сәйкес білім алушылардың бойында нақты біліктер мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған біліктер және дағдыларға үйрету;

- білімді тәжірибеде қолдана білу;

- оқу тоқсанының, оқу жылының аяғында немесе бағдарламаның ірі тақырыптарын зерделеу барысында білімді тереңірек меңгеруге, қорытындылаудың және жүйелеудің жоғары деңгейіне бағытталған білімді қайталау, жүйелеу және жинақтау, дағдыларын бекіту;

- білім, білік және дағдыларды кешенді, ауызша және жазбаша бақылауды жүзеге асыратын білімдер және біліктерді бақылау және тексеру сабақтарын іріктеу.

Алайда кіріктіріп оқытудың мәні оқытуды ұйымдастырудың түрлерін дұрыс және педагогикаға негізделген таңдауға байланысты болады, ол білімдік, дамытушылық, тәрбиелік мүмкіндіктердің әрқайсысын терең және жан-жақты талдаумен қамтамасыз етеді.

Басқаша айтқанда, кіріктірілген сабақтың келесідей заңдылықтарын қатаң сақтау қажет:

- сабақтың барлық кезеңі автордың түпкі ойына бағынышты;

- сабақ негізгі оймен (сабақтың өзегі) біріктіріледі;

- сабақ біртұтастықтан тұрады, сабақтың кезеңдері – бұл біртұтас жүйенің үзінділері немесе кезеңдері;

- сабақтың кезеңдері мен компоненттері логикалық-құрылымдылық тәуелділікте болады;

- сабақ үшін іріктеліп алынған дидактикалық материал сабақтың түпкі ойына сәйкес келеді;

- аталған заңдылықтарды сақтау сабақты ғылыми-іскерлік құрылым ретінде қарастыруға мүмкіндік береді, онда мазмұндылық көзқарас тұрғысынан: білімдер және біліктер кешені және олармен еркін жұмыс істеу; оқылған мен оқылатынның ара қатынасы; жекелеген сынақтарды жалпы бір сынаққа біріктіру; кемшіліктердің алдын алу маңызды болып табылады.

Тіл мен пәнді кіріктіріп оқыту жағдайында, тілді білу пәннің мазмұнын зерделеудің құралы болып табылатынын есте сақтау қажет. Бұл жағдайда зейін арнайы мәтіндердің мазмұнына, сонымен бірге пәнге қажетті терминдерге де аударылады.

Тіл оқыту бағдарламасына кіріктірілген, ал тақырыптық материалды талқылау үшін тілдік ортаға ену қажеттілігі оқылатын тақырып аясында тілді қолдануға ынталандыруды айтарлықтай арттырады. Бұндай сабақтар білімді меңгеруді ынталандыру және пәнге қажетті біліктерді дамыту бойынша көп жұмыс жүргізуді қарастырады. Бұған тек қана нақты пәнді зерделеу және тілді оқыту үшін қажетті арнайы іріктеліп алынған мәтіндерді оқу мүмкіндік жасайды, олар: лексикалық және грамматикалық бірліктер мен құрылымдар, тілдік іс-әрекеттің барлық түрлері: оқылым, айтылым, жазылым, тыңдалым.

Жұмыс барысында білім алушылардың қарастыратын тілдік материалының көлемі едәуір көп, оқушылар қажетті пәндік терминдермен өздерінің сөздік қорларын толықтырады.

Мұғалім сабақтардың пәндік мазмұнын ойластыру, оқу курсының құрылымымен сәйкестендіру және түрлі ресурстарды қолдану арқылы, нақты пән бойынша оқылғанды толықтыратын немесе қайталайтын материалды мұқият іріктеуі қажет.

Сонымен қатар тапсырмалардың түрлерін күрделілік деңгейіне, пәндік мазмұнға сәйкес, оны түсінуге, тексеруге және болашақта талқылауға болатындай негіздеп әзірлеуі тиіс.

Кіріктірілген сабақта келесі элементтер болуы тиіс:

- сабақтың оқу-әдістемелік міндеттері: кіріспе, бекіту, ағылшын тілді материалды жандандыру, қорытынды бақылау жұмысы;

- оқу материалдары мазмұнының тақырыптары: мәтін, ауызша тақырып, жаттығулар, жағдаяттар, әдістемелік тәсілдер, тілдік материал;

- сабақтың жабдықталуы: көрнекілік, дидактикалық материалдар, сонымен қатар қолданылатын оқу-әдістемелік кешен компоненттері, АКТ;

- мақсатты қою: дағдыларды және ағылшын тілінде іс-әрекеттерді дамытуға (тыңдалым, айтылым – монологтік, диалогтік тілдесу, оқылым, жазылым) бағыттау; білім алушыларды тілдік аспектілерді (сөздің айтылуын, лексиканы, грамматиканы) меңгерулеріне бағыттау; сабақтың кешенді

мақсаттары (ағылшын тілінде тілдесуге үйрету, ағылшын тілін қолдану арқылы танымдық іс-әрекетке оқыту);

- сабақтың тәрбиелік мақсаттары: адамгершілік, эстетикалық, еңбекке баулу, өркениетті тұлға, ойлау, тілдесу, сезім және тәртіп мәдениетін тәрбиелеу;

- сабақтың жалпы білім беру мақсаттары: танымдық, елтанымдық, лингвистикалық-елтанушылық, лингвистикалық ойлауды дамытушылық;

- сабақ мақсаттарының оқу тақырыбын зерделеудегі оның орнына, ағылшын тілін оқыту бағдарламаларының және сол сыныпқа арналған оқу жоспарының талабына сәйкестігі;

- ұйымдастыру кезеңі: білім алушылардың «ағылшын тілі» пәніне ауысуының тиімділігі; мұғалімнің білім алушылармен ағылшын тілінде әңгімелесуі; мұғалімнің сыныпқа дайындық туралы сұрағы; осы сабақта жүргізілетін жұмыстың (жоспардың) сипаты туралы хабарлама; білім алушыларды практикалық (коммуникативтік, танымдық) тәрбиелік, жалпы білім беру мақсаттарына жетуге бағыттау; мұғалімнің білім алушымен байланыс орнатуы; мұғалімнің білім алушылармен шағын әңгімелесуге түсуі; сыныпта шығармашылық, іскерлік, тілектестік қарым-қатынас орнатуға арналған басқа да педагогикалық және әдістемелік тәсілдерді қолдануы, сабақтың оқу тақырыбы бойынша тілдік жаттығу материалдарын қолдану және тілдік жаттығуларды сабақтың мақсатына жетуге бағыттау;

- фонетикалық жаттығулар: білім алушыларды сабақтың негізгі практикалық мақсаттарына жетуге бағыттау; білім алушыларды тілдік жаңа материалмен жұмыс істеуге дайындау; фонетикалық дағдыларды дамыту;

- үй тапсырмасы: тапсырманы сабақта тексеру, жаңа оқу материалымен жұмыс істеу барысында оны бақылау; үй тапсырмасының орындалу сапасы; тапсырманың орындалмау жағдайларын оны тексеруді бастауға дейін есепке алу; тапсырманың орындалуына мұғалімнің түсінік беруі, оны тексерудің түрлерін қолдану; ағымдағы (келесі) сабақ барысында кемшіліктердің орнын толтыру тәсілдері; дағдылар мен біліктерді қалыптастыруды қамтамасыз ету; үй тапсырмасын орындау барысында туындайтын қиындықтарды есепке алу; бір үлгідегі қателерді талдап қорыту; бұл қателіктерді болдыратын себептерді түсіндіру; оларды жеңіп шығудың тиімді тәсілдерін қолдану; қателерді түзету; үй тапсырмасын тексеру барысындағы әдептілік және ізгі ниеттілік жағдайы;

- жаңа материалды кіргізу: жаңа материалды таныстыру формасы; индукция (дедукция) әдісін қолдану; тақтаны, оқулық материалын қолдану; пәндік, бейнелі көрнекіліктерді, жаңа материалдың тілдік бірліктерінің мағыналық мәнін талдау үшін түсіндіруді, анықтамаларды, тасымалды, мәнмәтінді, жағдаяттарды қолдану; оқыту сатысының тілдік бірліктердің сипатына сәйкес келуі, кіргізілетін материалдың күрделілігі, оны меңгерудің мақсаттары; білім алушылардың іс-әрекетті шамалау негізін меңгерулерін қамтамасыз ету, тілдік жаңа материалды түсіндіру барысында білімді меңгерулері; тілдік жаңа бірліктерді түсінуді бақылау; білім алушылардың тілдік бірліктерді сөйлемдер мәнмәтінінде қолданулары;

- тілдік жаңа материалды меңгеруді қамтамасыз ету: тілдік іс-әрекеттің әртүрлі түрлеріне арналған тілдік, шартты-сөйлеу және сөйлесу жаттығуларын пайдалану; жаттығулардың түрлі типтерінің өзара тиімді қатынасын сақтау (тілдік, шартты-сөйлеу және сөйлесу), ауызша және жазбаша, бағдарламалық және бағдарламалық емес, проблемалық және проблемалық емес, бейнелі көрнекіліктерді қолдану;

- тыңдалымға үйрету: қойылған мақсатқа жету үшін мұғалімнің қолданған тәсілдері; аудиомәтінмен жұмыс істеу кезеңдерінің әдістемелік негізделуі; мәтінді қабылдауға (тілдік қиындықтарды болдырмау, тілдік тапқырлыққа, алдын-ала білуге үйрету) дайындықты ұйымдастыру; қабылдау қызығушылығын ынталандыратын мақсатты тапсырма қою; магнитофон (күйтабақ ойнатқыш) қолдану; тыңдауды тиімді пайдалану; көзбен көру, көркем бейне, суретті көрнекіліктерді және тілдік және мағыналық тіректерді пайдалану; жұмыстың нәтижесі;

- айтылымға үйрету: сөйлеуге арналған диалог-үлгілер, мәтіндер (ауызша, жазбаша), материалдарды іріктеу; көрнекіліктерді пайдалану; білім алушыларға көмектесу және диалогтік (монологтік) пікір айтуды құрастыруды басқару; тірек түрлерін (жоспар, логикалық-синтаксистік сызбанұсқа, тірек сөздер, бастамасы және соңы және т.б.) қолдану; мұғалімнің қолданған ойын тәсілдері мен проблемалық тапсырмаларының тиімділігі;

- оқуға үйрету: оқу техникасы дағдыларын және оқығанды түсіну біліктерін қалыптастыру; мәтін алды, мәтін кезіндегі және мәтіннен кейінгі кезеңдерде түрлі тәсілдерді, тапсырмаларды және жаттығуларды қолдану; мәтін бойынша жұмыс істеудің әр кезеңі міндеттерінің дұрыс шешілуі; түсінуді бақылауға арналған (ұсынылған сұрақтардың дұрыс жауабын табу, тірек сөздер негізінде мәнмәтінді суреттеу, азат жолға ат қою) тиімді әдістемелік тәсілдерді пайдалану; мәнмәтінді ауызша сөйлеуді дамытуға арналған негіз ретінде қолдану, оқытудың бұл сатысында мәтінді осылайша қолданудың мақсаттылығы; жаттығулардың тиімділігі;

- жазуға үйрету: тәсілдер мен тапсырмаларды қолданудың дұрыстығы; оқытудың мақсаты мен сәйкестігі (шығармада жазбаша мазмұндау, диалогтегі қақпа сөздердің кеңеюі, хат, аннотация жазу; аудару, болашақта хабарлама, баяндама жасаудың жоспарын құрастыру, неғұрлым маңызды сөйлемдерді анықтау, жоспар, тезистер, тірек сөздер және сөз тіркестерін оқу процесінде конспект құрастыру);

- сынып жұмысы түрлерін қолдану: жеке және топтық, жеке және жұптық жұмыстардың ара қатынасы; түрлі тапсырмалар қолданудың тиімділігі; өзара оқу әрекетінің түрлері (білім алушы – мұғалім, білім алушы – оқулық, білім алушы – магнитофон, білім алушы – диапозитив немесе сурет, білім алушы – оқыллатын тіл елінің нақты өмірі, білім алушы – білім алушы);

- есепке алу, бақылау және бағалау құралдары: білім алушылардың ағылшын тіліндегі материалдарды, ағылшын тілінде сөйлеу дағдылары мен біліктерін меңгеру деңгейі; сұрақ-жауап жұмысының, жаттығулар мен

тапсырмалардың орындалуы, тестілеу, суреттермен, таратпа материалмен жұмыс істеудің тиімділігі;

- келесі сабаққа арналған тапсырма: тапсырманы түсінуді бақылау; оны орындау бойынша ұсыныстар, тапсырмаларды сыныпта білім алушылардың жартылай орындауы; сөйлеу іс-әрекетінің түрлерін енгізу; тапсырмалардың формалды, рецептивті, репродуктивті және продуктивті түрлерінің арасындағы өзара қатынасының дұрыстығы; меңгерілген материалдарды бекіту; білім алушыларды келесі сабаққа дайындау;

- сабақтың қорытынды бөлімі: мұғалімнің білім алушылармен әңгімелесуі; сабақтың жоспарына кірмейтін сұрақтарға жауап беру; әр білім алушының жұмысына жан-жақты баға беру; баға қою;

- жалпы дидактикалық ұстанымдарды сақтау: саналылық, практикалық бағытталғандықты, қарапайымнан күрделіліге, белгіліден белгісізге, нақтыдан абстрактылыққа. Әдістемелік ұстанымдарды жүзеге асыру: ағылшын тіліне оқытудың коммуникативтілік бағытталғандығы;

- сабақта даралап оқыту: бір уақытта оқу материалының бірнеше түрін қолдануды, тапсырмаларды таңдауда тұлғалық қызығушылықтарын, білім алушылардың түрлі топтары үшін тапсырма іріктеу барысында дайындықтың түрлі деңгейі және жаңа материалды меңгерудің түрлі жылдамдығын есепке алу; пікірталасты, талқылауды ынталандыру; білім алушылардың тұлғалық мінездемелеріне байланысты марапаттаудың және сөгістің сараланған түрлерін қолдану;

- мұғалім және сынып: сабақтың жалпы жай-күйі (оптимистік, белсенді, іскерлік, тілектестік); мұғалімнің сыныппен байланысы; мұғалімнің кәсіби дайындығы, ағылшын тіліне оқыту әдістемесін меңгеру деңгейі; мұғалімнің педагог ретіндегі жеке қасиеттері; мұғалім тілінің мәнерлілігі, сарыны, стилистикалық әдептілігі, тілдік қателіктердің (болуы) болмауы, дауыс тембрі;

- орындалатын оқу іс-әрекеттері мақсаттарын сыныптың (топтың) түсінуі; білім алушылардың мұғаліммен, сыныптасымен тілдесу барысындағы бастамашылдығы; оқу әрекеттерін таңдау барысындағы сұрақтар мен ұсыныстардың кенеттілік сипаты; өз шешімдерін ұсыну; өз пікірін айту; ағылшын тілін қолдануға ұмтылыс; қателік жіберу қорқынышының болмауы; білім алушылардың мұғалімге маман ретінде баға беруі, мұғалімді ұнатуы; мұғалім пікіріне жоғары баға беру; оқу тапсырмаларын орындауға дайындық;

- мұғалім мен білім алушылардың тілдесуде ана тілін қолдануы: мұғалімнің ойы бойынша білім алушылардың жекелеген сөздер мен сөз тіркестерін білмеуі барысында нұсқауды түсіндіруі үшін ана тілін қолдануы және бұл жағдаяттың орынды болуы; айтылған неғұрлым күрделі пікірлерді түсіну үшін ана тілін қолдануы; ағылшын тілін білім алушылармен тілдесу құралы ретінде үнемі қолдануы; білім алушыларды тек ағылшын тілінде сөйлеуге бағыттау үшін, олардың ойлау қабілеттерінің негізі ретінде ана тілін пайдалану; неғұрлым күрделі материалды, басқа мәдениеттің ерекшеліктерін және тілдің стилистикалық, фразелогиялық ерекшеліктерін түсіндіру, психологиялық-педагогикалық күрделі міндеттерді шешу, білім алушыларды өз

пікірлерін айтуға дайындалуда көмек көрсету, ағылшын тілінде тілдесудегі қателіктердің нәтижесін салыстыру үшін тілдік бірліктің мәнін, мағынасын анықтау процесінде ана тілін қолдану; ана тілінде айтылған өзінің пікірлерін ағылшын тілінде қайталау; білім алушылардың ағылшын тілін қолданғысы келуін немесе үнемі қолдануын қолпаштау тәсілдері; білім алушылардың ана тілін қолданулары (үнемі немесе қажетті тілдік құралдардың жетіспеуі жағдайында ғана);

- сабақ барысында уақытты тиімді пайдалану: мұғалім мен білім алушылардың айтылым уақытының минуттары; ұйымдастыру кезеңіне, үй тапсырмасын тексеруге, жаңа материалды презентациялауға, оны түзетуге, жаттықтыру тапсырмаларына, қорытынды бақылауға, үй тапсырмасын түсіндіруге, сабақтың қорытынды бөліміне жіберілген уақыт; ана және ағылшын тілдеріндегі сөйлесім уақыты; сабақ жоспары бойынша уақыттың бөлінуінің сәйкестігі.

Кіріктіріп оқытуды ұйымдастыру мұғалімнен әр сабақты ұқыпты жоспарлауды және дайындалуды, сонымен қатар заманауи педагогикалық тәсілдерді және т.б. қолдануды талап етеді.

Оқытудың мақсаттарына жету үшін келесі тұжырымдарды есте сақтау қажет:

1. Сабақта тілдесу әрекетінің барлық түрлерін дамытуға жағдай жасалуы тиіс. Тыңдалым дағдысын дамыту үшін материалдың бір бөлігі аудиомәтін түрінде, сөйлеу дағдысын дамыту үшін – диалог және әңгімелесу арқылы берілуі тиіс. Тыңдалымды жазумен байланыстыруға болады (мысалы, кесте толтыру, сызбанұсқа құрастыру, бос орындарды толтыру). Оқылым дағдыларын дамыту үшін білім алушылардың жас ерекшеліктеріне және тілдік дайындық деңгейіне сәйкес келетін түрлі стилдегі түпнұсқалық мәтіндер іріктеп алу қажет. Мәтіндер көлемі жағынан онша үлкен емес бөліктерге бөлініп және суреттермен, сызбанұсқалармен, карталармен көркемделіп берілген жағдайда жақсы қабылданады.

2. Сабақты жүргізу барысында сабақтың мақсаттары және сабақтан күтілетін нәтижелер нақты айтылуы қажет; қажет болған жағдайда білім алушыларға түсініксіз болған сөйлемдер мен сөздер бірнеше рет қайталануы мүмкін.

3. Білім алушылардың сөздік қорын толықтыру және арнайы терминдермен таныстыру бойынша жұмыс үнемі жүргізіліп отыруы тиіс.

4. Сұрақ қою және жауап беру, өз ойын, пікірін айту, басқалардың пікірін тыңдау біліктерін қалыптастыру (рөлдік ойындар, проблемалық жағдаяттар, дебаттар және т.б.).

Ағылшын тілін және жаратылыстану-метматикалық бағыттағы пәндерді кіріктіріп оқыту барысында қолданылатын формаларға тоқталайық.

1. Сөздер мен сөйлемдерді өзара тексеру. Ағылшын тілін зерделеу барысында қолданылатын ынтымақтастықтың ең кең тараған түрі – бұл білім алушылардың жекелеген сөздер мен сөйлемдерді білу бойынша бірін-бірі тексеруі. Бірін-бірі тексерудің әдістемелік жағы ерекше маңыздылыққа ие

болады. Білім алушылардың бұл жұмысы алуан түрлі болуы мүмкін. Мысалы, бір білім алушы оқылатын пән бойынша терминді айтады, ал екінші білім алушы бұл терминді ағылшын тілінде айтады. Терминдерді аудару қарсы тәртіпте де орындалуы мүмкін: бір білім алушы оқылатын мәтінде кездесетін жекелеген сөздер мен сөйлемдерді айтады, ал келесі білім алушы олардың мағынасын бірден ана тілінде айтады. Есте сақтауға тиіс сөздер мен жекелеген сөйлемдерді білім алушылар дәптерлеріне немесе сөздіктеріне жазып алады. Сабаққа дайындалу барысында білім алушылар дәптерлеріне немесе сөздіктеріне жазып алған сөздер мен сөйлемдерді қайталайды және мүмкін болған жағдайда бірін-бірі тексереді. Кейбір мұғалімдер сөздер мен сөйлемдерді жекелеген текшелерге жазып көрсетеді. Әр текшеде 10, 20 немесе одан да көп сөз болуы мүмкін. Мұғалімнің кеңесі бойынша білім алушылар жаңа сөздер мен сөйлемдерді сабақта ғана емес, сонымен бірге үй тапсырмасын дайындау процесі барысында да жаттаулары мүмкін. Текшелер бойынша өзін-өзі және бірін-бірі жылдам тексерудің бір нұсқасы: текшенің сол жағында бір бағанға, мысалы, оқылатын тілде (ана тілі емес) жиырма сөз жазылған, ал оң жағында сәйкесінше ана тіліндегі мағынасы жазылған. Тексеруші дәптермен немесе бір парақ қағазбен текшенің сол жағын, яғни ана тілінде берілмеген сөздерді жабады. Жауап беретін білім алушы ана тіліндегі сөздерді ғана көреді және оқылатын тілдегі сөздерді жылдам және дұрыс айтуға тырысады. Егер барлық сөздер мен сөйлемдер дұрыс және неғұрлым жылдам айтылған болса, онда тексеруші жауап беретін білім алушыға тура осы тапсырманы белгілі уақыт арасында орындауды немесе жекелеген сөздерді (ана тілінде емес) басқа текшеге жазып белгілі уақыт ішінде аударуды тапсыруына болады. Бір кездесу барысында екі білім алушы бірін-бірі бір ғана емес, екі, үш немесе одан да көп текшелер арқылы тексерулеріне болады. Мұғалім текшедегі кейбір сөздерге ерекше назар аудару, қайталап айту немесе дәптерге жазып алу үшін астын сызып қоюына да болады.

2. Жаңа мәтін бойынша біріккен жұмыс. Жаңа мәтіндермен жұмыс әр түрлі жүргізілуі мүмкін. Мұғалім уақыттың бір бөлігінде білім алушыларды жаңа мәтіннің және оның ана тіліндегі аудармасымен таныстырады. Бұдан әрі білім алушылар жаңа мәтіндерді алады және тұрақты немесе ауыспалы жұпта оларды аудару жұмысын жүргізеді. Әдетте жұптағы бір білім алушы мәтінді оқиды және екінші білім алушыны араластыра отырып әр сөзді аударып алады. Егер жаңа сөз немесе сөйлем кездессе, онда екінші білім алушы оның мағынасын сөздіктен іздейді. Жұптың әр білім алушысы жаңа сөзді және оның мағынасын өзінің жұмыс дәптеріне немесе сөздігіне жазып алады. Егер мәтін шағын болса, онда оны бір білім алушы аударып алады. Егер мәтін үлкен болса, онда мәтін бірнеше бөлікке бөлінеді (азат жолдар бойынша бөлінуі мүмкін) және оны бірнеше білім алушы кезектесе отырып аударып алады.

3. Өзара диктанттар. Жаңа материалды жақсы меңгеру үшін, мұғалім диктант жазылған текше карталар әзірлейді. Өзара диктанттарды білім алушылар қазақ тіліндегі сабақтардағы тәртіп бойынша жүргізеді.

4. Монологтік және диалогтік тілдесуді дамыту бойынша жаттығулар орындау. Білім алушылар диалогтік тілдесуге жаттығу бойынша сауалнама текшекартасын толтырады, содан кейін берілген проблема немесе тақырып бойынша монологтік сөйлесуді (мазмұндауды) орындайды.

Тілдік әдепті жетілдіруді мақсат ететін топтық және жаппай сөйлесуге үйрету сабағы – сабақтың тағы бір түрі болып саналады. Бұл сабақтар – пікірталас сабақ, конференция-сабақ, «дөңгелек үстел» сабағы, кездесу сабақ, КВН-сабақтары. Бұл сабақтарда топта ортақ бір мәселе талқыланады.

Мұғалім білім алушының өз тұжырымдарын, яғни талқылауын, бағалауын, өзгеріс енгізуін ынталандырады және реттейді. Конференция сабаққа алдын-ала дайындық кезінде реттілігі бойынша айтылады. Осыған сай әр түрлі жаттығулар байланысы беріледі: түсінгенін айтуға – 5%, тілдік дамытуға – 40%, қарым-қатынас қалыптастыру жаттығуларына – 40%, қосымша мақсаттарға негізделген жаттығуларға – 15%. Білім стандартында полилогтік сөйлеуге басым көңіл бөлінбейді, бірақ осындай сабақтар қажет.

Қазақ тілді ортада өскен білім алушылар орыс/шетел тілінде қарым-қатынасқа түскенде тыңдаушы ретінде өзін көрсетеді. Оның себебі – орыс/шетел тілін нашар меңгеруі және ұлттық интроверттік психология. Мұндай сабақтарда келесідей дағдыларды қалыптастыру қажет: сөйлесуге кірісу дағдысы, өз бағытын жүргізу дағдысы, сөйлесу бастамасын қолдау және тоқтату, тілдік әдеп дағдысы, сөйлесуші бағыты бойынша диалогті жандандыру. Бұл дағдыларды арнайы тексеру қажет емес, бірақ бақылау негізінде мұғалім білім алушыларды «кемшіліктерін» жөндеп, өзгертуіне болады. Белгілі тақырып бойынша диалогтік сөйлесуді меңгерту деңгейін тексерудің негізгі өлшемдері: репликалардың жалпы саны, инициативті, жауапты және бос репликалардың ара-қатынасы, қажетті әдеп тілдік құралдарының нақтылығы, анықтаманың мазмұндылығы.

Сөйлеу үрдісінде монологтік тілдесуге үйрету әдістері оқытудың функционалды-коммуникативті түрі **тұлғалық бағытталған монологты** ұсынады. Талқыланып отырған сабақтың түрін өзіндік мінездемесі бар түрлерге бөлуге болады:

1. Микромонолог құрастыруды үйрету жолдары. Негізгі мақсаты – толық мәнді монологты үздіксіз, дәйекті түрде, қисынды тудыруды үйрету. Берілген сабақтың бұл түрінің қосымша мақсаттары – пікірталас кезінде өз пікірін дәлелдеу икемін және тілдік этикет икемін дамыту. Бұл кезеңде өндірілетін икемдер: аяқталған бір ойды, бір шешімді біл айтылым (сөйлем көлемі) деңгейінде жеткізу; сөйлемдерді қысқаша мәтін көлемінде қисында байланыстыру; бірнеше сөйлеу интенцияларын (ниеттерді) байланыстыру, оларды 2-3 не одан да көп сөйлемдермен жүзеге асыру. Оның үстіне әр сөйлеу ниеті бойынша бұл үш кезеңді ұдайы қайталауды қамтып отыруы қажет. Күтілетін нәтижеге жету үшін жаттығуларды келесідей қатынаста орындайды: шартты тілдік жаттығулар – 40%, тілдік – 40%, коммуникативті – 20%. Білім стандартының мазмұнына сай сабақтың бұл түрі берілген жағдаятқа сәйкес 2-3 не одан да көп сөйлемдер тудыру дағдысын

қалыптастырады. Айтылып отырған бұл сабақтың түрі монологті үйрету кезеңінде сабақтың бір ғана бөлігі болуы мүмкін, сондықтан бұл сөздік икемдерді бақылау қажет.

2. Продуктивті монолог тілге үйрету жолдары. Негізгі мақсаты – мәтін деңгейінде жазбаша не ауызша түрде монологтік сөйлеу икемін дамыту. Қосымша мақсаттарына графикалық және пунктуациялық (сызбалық және тыныс белгілік) сауаттылық, айту, оқу, түсіну, жазу дағдыларын жетілдіру жатады. Сабақ не сабақтың кезеңі монологті қалыптастыру немесе жетілдіру бойынша келесі кезеңдерді қамтиды:

- мәтінді қабылдау кезеңі (түсіну);
- мәтіннің құрамын анықтау;
- мәтінді қабылдау;
- ойды монолог түрінде жеткізу.

Әртүрлі жаттығуларды орындау қатынасы: шартты тілдік – 10%, тілдік – 10%, сөйлесімдік – 40% және коммуникативтік – 40% құрайды. Білім стандарты мазмұны бойынша төмендегідей айтылым дағдылары қалыптасады:

- оқыған немесе естіген мәтінді қабылдау;
- берілген тілдік тақырып бойынша мәлімет жасау;
- теледидар, радиодан естіген мәлімет мазмұнын жеткізу;
- көрген фильм мазмұнын жеткізу;
- монолог-пайымдау;
- монолог-сипаттау түрінде өз ойын қалау;
- тақырып бойынша өз ойын жазбаша рәсімдеу.

Сабақтың бұл түрі қызметтік маңызы бар әр түрлі жағдайды, қабылдаушыны, айтушының әр түрлі ұстанымын, талқылау тақырыбын ескере отырып, әлеуметтік-бағдарлы мәтінді құрастыруға үйретеді.

2.2-сурет

Сабақта берілетін тапсырмалар мен жұмыстар **тілді дамытуды** қамтиды, яғни тілдік емес пән мұғалімі тек мазмұнына ғана жауап бермейді, сонымен қатар сол пән арқылы білім алушылардың **тілдік дағдыларын дамытады**. Екі

мақсатқа бірдей жетуге болады: пән екінші немесе үшінші тіл арқылы оқытылады және де пәндерді меңгеру арқылы ғылыми тіл дамиды (2.2-сурет).

Үш тілде оқытудың әдіс тәсілдеріне:

- Пән мен тілді кіріктіріп оқыту – CLIL-Content and Language Integrated Learning;

- Командалық оқыту;

- Тілдік ортаға ену жатады.

2.3-сурет

Командалық оқыту – екі мұғалімнің пәнді бірінші (қазақ немесе орыс тілі) және ағылшын тілінде оқытуы. Мұғалімдер сабақты бірігіп жоспарлайды, үлгерімі төмен білім алушыларды қолдайды (2.3-сурет).

Пән мен тілді кіріктіріп оқыту әдісін (CLIL - Content and Language Integrated Learning) яғни, кіріктірілген бағдарлама арқылы екінші тілді меңгеру. Қазіргі уақытта аталмыш әдіс үздіксіз өзгеріс үстіндегі мектеп түлектерінің бәсекеге қабілеттіліктерін бір белгісі болып табылатын тілдерді және екінші тіл шетел тілінде пәндерді игеруді жүзеге асыру үшін әзірленген. Осыған байланысты, пәндерді екінші және үшінші тілдерде оқытуда мұғалімдер CLIL әдісін кеңінен қолдануда. Бұл әдістің тиімділігін бірден айту қиын, себебі, бұл бірнеше жылдың жемісі.

Ең алдымен, бұл әдіс білім алушылардың тілдік құндылығының мағынасын артырып, өз мәдениетін бағалауға, өзге мәдениетті құрметтеуге үйретеді. білім алушылар бірден екінші тілде сөйлеп кетпейді. Уақыт өте келе, білім алушыларға берілетін тапсырмалар жеңілден күрделіге қарай бағытталуы керек.

Скаффолдинг тапсырмалары арқасында білім алушылар тілді базалық қарым-қатынас дағдысынан (BICS) академиялық тіл білу дағдысына (CALP) біртіндеп көшеді. Олар сұрақты бірінші тілде қойса, мұғалім екінші тілде жауап беруге тырысу керек. Ең басты қағидат, білім алушылардың сыныпта меңгерген

дағдысын өмірде қолдана білу керек. Сабақ жоспарын құрғанда ескеретін жағдай: білім алушыларға берілетін тапсырма шынайы нақты өмірден алынған болуы керек, себебі, білім алушылар бұл проблеманы шешу барысында қызығушылығын жоғалтпауы тиіс. Шешуге болатын проблеманы беріп, оның шешімінің бір нұсқасы мұғалімде болуы керек. Сонымен қатар, білім алушылар топта, жұпта жұмыс жасауға дағдылану арқылы бір-бірін үйрету, жетелеу арқылы тілді тез меңгереді. Оларға ой еркіндігін беріп, көбірек сөйлетуді үйрету керек.

Екінші тілде оқыту төрт дағдыға негізделеді. Олар: тыңдалым, оқылым, жазылым және айтылым. Тыңдалымға арналған өте көп тапсырмалар бар. Мысалы, тыңдалым мәтінін бірінші тілде, яғни, қазақ тілінде тыңдап, оны екінші тілде айтуға дағдыландырады. Оған қоса ақпаратты мазмұнды, жүйелі, жалпы алғанда сапалы болуға жетелейді. Тыңдалған мәтіннің негізгі ақпаратын бөліп алып оны өзінше айтуға тырысады. Тыңдалған ақпараттағы автордың көзқарасын, кілтті сөздерді іріктеп алып дұрыс топтастырғаны бойынша білім алушылармен ой бөлісуді ұмытпау керек. Тыңдалым арқылы білім алушылардың сөздік қорлары молайып, оқылым және жазылым дағдыларының дамуына әсер етеді. Осы тыңдалым тапсырмасы негізінде білім алушыларға кесте, диаграмма, ментальді картаны жасауға болады, мысалы 2.2-кестеде көрсетілген.

2.2-кесте. «Шын және жалған» тапсырмасы.

№	Тұжырымдар	Шын	Жалған
1	Азот тыныс алуды қолдайды		
2	Ауаның 78%-ін азот құрайды		
3	Азот белсенді газ		

Келесі дағды ол білім алушылардың оқылым дағдысын жетілдіру қарапайым тапсырмалардан басталып, проблемалық оқыту тапсырмаларына дейін қамтуға болады.

Оқу сауаттылығы – білім алушы өзіне берілген мәтіндерді түсініп, оларға рефлексия жасап, мазмұнын өмірмен байланыстыра білу дегенді білдіреді. Оқылым дағдысының да өзіндік ерекшелігі бар. Ең бастысы, түсініп оқу, зерттеп оқу, сын тұрғысынан ойлау, аргументтер келтіріп оны дәлелдей білу. Оқылым дағдысына негізделген тапсырмалардың бірі – ол перифраз. Білім алушы өзіне берілген мәтінді түсініп, өз сөзімен қайта жазу. Бұл тапсырма арқылы білім алушының мәтінді қаншалықты түсінгендігін айқындайды әрі екінші тілде сөйлемдерді дұрыс құрастыруға үйретеді. Түсінуге жеңіл әрі сабақтың қызығушылығын арттыру мақсатында сурет, кесте, диаграмма арқылы да ақпаратты бірінші тілде оқып, екінші тілде сөйлемдерді грамматикалық тұрғыдан дұрыс құрастыруға үйретеді. Сингапур мемлекетінен алынған **FILA кестесі** немесе ойлау шаблону, **FILA кестесін** толтырмас бұрын топ ішінде білім алушылар проблемалық ситуацияны жан-жақты талдап алады. Содан кейін кестені толтыруға кіріседі. Бұл кесте білім алушылардың сын

тұрғысынан ойлау қабілетін дамытып, ситуациядан шығу жолдарын қарастырады. Мақсаты, проблемалық ситуация құру арқылы білім алушылардың шығармашылық белсенділігінің ойлау қабілетінің дамуын көрсету.

Мысалы, Марат «Құнарлы нан» наубайханасынан бір бөлке нан сатып алады. Ол үйіне келген соң, нанда жасыл дақты байқайды. Бұған налынған Марат қайта барып, ақшасын қайтаруды талап етеді. Наубайханашылар бұл нанда дақтың қалай пайда болғанын білмейтінін, бұған наубайхананың ешбір қатысы жоқ екендігін айтады. Марат бұл ситуациядан қалай шығады? Көмектесіңіздер? (2.3-кесте)

Ситуацияның шешімі әртүрлі болуы мүмкін.

FILA кестесін қолдану үшін уақытты тиімді пайдалану топтың өз еркіне беріледі. Топ құрамы мұғалімнің ұйғарымымен құрылуы мүмкін.

Жазылым дағдысы кезінде шағын өлең жолдар, шағын әңгіме, ашық хат (құттықтау), диалогтер, оқиғаны аяқтау, пікір, хат, эссе және тағы басқа тапсырмаларды қолдануға болады. Мысалы, берілген сюжетті, суретті пайдаланып, досқа хат немесе блогқа ақпарат жаз деген тапсырмалар беруге болады. Кез-келген жұмысты орындау барысында білім алушы жазба жұмысының орындау стилін ұмытпағаны жөн.

2.3-кесте. Ситуациялық проблемалар

FACTS-мәліметтер	IDEAS-идеялар	LEARNINGISSUES-зерттеуді талап ететін сұрақтар	ACTION PLAN-шешімдер жоспары
- «Құнарлы нан» наубайханасы - Нан бөтелкесі - Жасыл дақ - Марат наубайханадан нан сатып алды - Ақша қайтарылмады	- Дина өтірік айтады - Наубайханадағыл ар өтірік айтады - Жасыл дақ - ол көк - Тұрып қалған нан - Арнайы нан сорты - Марат сорттарды ажырата алмайды	- Жасыл дақтың табиғаты қандай? - Көгеру қалай пайда болады? - Көгерудің адам денсаулығына кері әсері қандай? - Көгерудің пайда болуына не әсер етті?	- Нанды зертханаға өткізу - Наубайхананың жағдайын зерттеу - Диетологпен кеңесу - Жоспар құру

Егер ол досына жазған хат болса хат жазу үлгісін, егер мінездеме болса ресми іс-қағаздар толтырудың ерекшеліктерін назарда ұстап жазу керек. Жазылым дағдысындағы ерекше тапсырмалардың бірі – ол эссе жазу. Эссе жазудың өзіндік жүйесі бар. Яғни, тезис, тезиске сай аргументтер келтіру, себебі және қорытынды болуы керек. Тілді меңгерудегі ең негізгі есте ұстайтыны – айтатын ойын түсінікті етіп жеткізу керек. Талдау жұмыстарын жүргізген уақытта мысалы, мәтінді, фильм, мультфильм, кино, видеоролик, суретке қарап төмендегі кестені қолдануға болады (2.4-кесте).

2.4-кесте. Талдау жұмыстарын жүргізу үлгісі

№	Видеокөрініс атауы?	
1	Идеясы	
2	Кейіпкерлері кімдер? Мұндай кейіпкерлер өмірде кездесе ме?	
3	Видеокөріністің екі мықты жағы қандай?	
4	Видеокөріністің екі әлсіз жағы қандай?	
5	Видеокөрініс сізді қандай сезімге бөледі?	
6	Қандай өмірлік сабақ алуға болады?	

Айтылым – адамдардың бір-бірімен ақпарат алмасу, диалог құру, хабарлау т.б. үрдістермен іске асады. Айтылымда білім алушы айтатын ойын түсінікті етіп жеткізу. Әр білім алушы өзінің ой-пікірімен бөлісіп, оны ортаға салады. Сонымен бірге айтылым дағдысын жетілдіруде рөлдерге бөлініп ойнау, интервью, монолог және т.б. қолдануға болады. Ойлануды қажет ететін тапсырмаларды қолданған кезде, білім алушылар оларға анализ жасап, өз пікірлерін қорғауда, дәлелдемелерін келтіріп айтуда – **SWOT** әдісі кеңінен қолданады.

S (мықты жақтары)	W (әлсіз жақтары)
O (мүмкіндіктер)	T (қауіп)

Қорыта келе, енгізіліп жатқан білім саласындағы өзгерістер оңтайлы нәтижесін беруде. Бірнеше жыл бойы жүргізіліп жүрген зерттеулердің нәтижесінде CLIL әдісінің ұтымды тұстарын айқындалып отыр.

Білім алушы пәнді екінші тілде, оның мәдениетін тереңірек білуіне мүмкіндік алады. Пәнді оқи отырып, оқылып жатқан тақырыптарға сай терминдерді қайталау барысында, оларды өз ой пайымдауларында қолдана отырып, білім алушының белгілі пән бойынша сөздік қорының молаятындығы сөзсіз.

Кейбір физика пәніне тән сөздер мен терминдердің айтылуымен мағынасы ұқсас болып келеді. Мысал ретінде қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде тән физикалық термин – сөздерді айта аламыз:

Газ сөзі француз сөзі болғанымен ұқсас мағынада үш тілде қолданылады. Ағылшын тілінде «Gas» сөзі материяның ¼ негізгі бөлігі, яғни агрегаттық күй. Орыс тілінде дыбысталуы мен мағынасы бір.

Концентрация сөзі де үш тілдеде мағыналас болып табылады. Физика пәнінде бұл сөздің мағынасы шоғырлану. Ағылшын тілінде «Concentration» сөзі шоғырлану дәрежесін білдіреді. Орыс тілінде дыбысталуы мен мағынасы бір.

Молекула сөзі латын тілінен енген масса деген мағынаны береді. Материяның ең кіші бөлігін молекула деп атайды. Ағылшын тілінде «Molecule» сөзі дәл сол мағынаны береді. Орыс тілінде дыбысталуы мен мағынасы бір.

Планета сөзі көне латын тілінен енген Кезбе жұлдыздар деген мағынаны береді. Қазақ тілінде тағы бір атауы бар Ғаламшар деген. Ағылшын тілінде «Planet» деп аталады.

Халықаралық бірліктер мен шамалардың ағылшын тілі мен қазақ, орыс тілінде аталуы бір болып келеді. Бұл шамалар Халықаралық жүйеде қабылданған. Мысалы: scalar, vector, micro (μ), milli (m), centi (c), deci (d), nano (n), piko (p), femto (f), atto (a).

Бұл бірлік атауларымен қатар физика пәнінде Халықаралық жүйеде қабылданған универсал шамалар қабылданған. Ерекшелігі, қолдану барысында кез-келген тілде бірдей дыбысталып, бір мағына береді.

Оларға:

- метр (m) – meter (m) – ұзындық өлшем бірлігі – length;
- килограмм (kg) – kilogram (kg) – масса өлшем бірлігі – weight;
- секунд (s) – seconds (s) – уақыт өлшем бірлігі – time;
- Кельвин (K) – Kelvin (K) – Термодинамикалық температура өлшем бірлігі – thermodynamic temperature;
- моль – mole – зат мөлшер – molecular weight.

Сонымен қатар, қолдануы Физика пәнінде белгілі – бір бөлімді немесе бөлшекті білдіретін термин сөздер бар. Әр елдің қолдану әліпбиіне қарай бұл терминдердің тек жазылуы өзгеруі мүмкін. Оларға мына терминдерді жатқыза аламыз:

- Physics;
- Mechanics;
- Thermodynamics;
- Energy;
- Dynamics.

Енгізу технологиясының ерекшеліктері. Шоғырланған оқыту теориясы құрылған жетекші принциптердің бірі – бір пәнге бөлінген уақытты қайта бөлу. Яғни, мысалы, белгілі бір пән бойынша сабақтарды блоктарға біріктіру және белгілі бір уақыт ішінде тек осы пәнді зерттеу ұсынылады. Бірақ енгізу технологиясын әдеттегі сабақ жүйесінде қолдануға болады, бұл пән бойынша күніне бір ғана сабақ өткізіледі.

Сабақтың басты ерекшелігі – енгізу, ол сенімге емес, ұсынысқа негізделген. Мұндай модельге қатысатын негізгі принциптер: ләззат, релаксация, сана мен сана түбі бірлігі, екі жақты байланыс. Сонымен қатар, релаксация мен қуанышты жетекші принциптер деп атайтынына қарамастан, енгізу сабағы әр білім алушының шоғырланған назарын және резервтерін белсендіруді қамтитын белсенді сабақ болып табылады. Сана мен сана түбі бірлігі жаңа материалды ұсыну білім алушылардың музыкалық, көркемдік, хореографиялық талантарын дамыта отырып, сенсорлық қабылдауын жандандыруға негізделгендігімен қамтамасыз етіледі.

Енгізу технологиясының міндетті компоненттері. Енгізу әдісінде енгізу сабақтарына міндетті болып табылатын келесі компоненттерді бөліп алу әдеттегі әдіс болып табылады:

- Оқытудың белсенді түрлері. Көбінесе енгізу сабағында топтық жұмыс формалары, өзара оқыту әдістері, ойын әдістері қолданылады;

- Ақпаратты ірі блокпен беру. Бұл, ең алдымен, дидактикалық материалды таңдауға қатысты. Енгізу сабағы үшін бұл материалдар егжей – тегжейлі емес, жалпыланған болуы керек. Бұл логикалық және эмоционалды қабылдауды біріктіруге мүмкіндік береді.

- Өртістік құралдар (паузалар, ойындар, билер, музыка, әндер, картиналар және т.б.) – енгізу сабағының маңызды элементі. Бұл сабақта эмоционалды және сезімтал жағдай жасайтын құралдар.

- Білімді бақылау сынақ түрінде жүргізіледі. Шығармашылық тапсырмалар рұқсат етілген.

Енгізу модельдері. Бұл модельдерді әртүрлі әдіскерлер ұсынады. Бірақ олардың барлығы М.П. Щетинин ұсынған теория негізінде жасалады:

- Кескінге енгізу;
- Пәнаралық енгізу;
- Метапәндік енгізу;
- Эвристикалық енгізу;
- Салыстыра енгізу;
- Мәдениетке енгізу.

Кескінге енгізу немесе тақырыпқа енгізу. Бұл әдіс бірнеше сабақты бір тақырыппен біріктіруді қамтиды. Бұл тәсіл қабылдаудың тұтастығын қамтамасыз етпейді. «Енгізу» технологиясы не ұсынады? Мысалы, 4 сабақтың тақырыптарын біріктіріп, оларды бір күнде өткізуге болады.

«Енгізу» күнін қалай құруға болады? Әрине, алдымен әкімшілікпен, әріптестермен келісіп, кестені сәл қалпына келтіру керек.

Бұл күні тек бір пән бойынша сабақтар өтеді. Эмоционалды саланы қолдану үшін сабақтарды тағы бір тақырыппен біріктірген жөн. Демек, дидактикалық және көркемдік құралдар таңдалатын бағыт.

Пәнаралық енгізу бір пәннен сабақты басқа пән материалының призмасы арқылы құруға мүмкіндік береді. Мысалы, биология сабағын басқа пәнмен байланыстыру.

Метапәндік енгізу – бұл сабақ нақты ортаға енгізуге негізделген кездегі практикалық бағыт. Яғни, өмірлік жағдайлар жаңа терминдер мен ұғымдарды қабылдау үшін қолданылады. Әдетте шет тілі сабақтары тілдік ортаға енуді ұсынады.

Енгізу сабағын қалай өткізуге болады? Бірақ жоғарыда аталған «Енгізу» схемалары әрдайым қол жетімді емес, өйткені бұл кестені өзгертуге тура келеді. Алайда, енгізу технологиясының әдістерін 40 минутқа созылатын бір сабақ аясында қолдануға болады.

Жаратылыстану сабағының мысалы.

Мысалы, 5-сыныпта «Адамдардың жер туралы идеялары: ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейін» тақырыбында жаратылыстану сабағын алайық.

Мұндай сабаққа дайындық кезінде мұғалім тұжырымдамалық сөздік жасайды, яғни оқушылар сабақ барысында игеруі керек барлық ұғымдар мен терминдер мұқият таңдалады. Мысалы, «ғалам, ғарыш, ежелгі адамдар, ғаламның құрылымы» және т.б.

Сабақтың өзі терминдер мен ұғымдарды кезең-кезеңмен енгізу схемасына негізделген. Мысалы, «Уақытқа саяхат», онда әр аялдама адамдардың Ғалам мен оның құрылымы туралы идеяларының өзгеруі болған оқиғаның белгілі бір бөлігіне арналады.

Осындай «аялдамалардың» әрқайсысы үшін эвристикалық материал таңдалады: ғарыш дыбыстары, ғаламның құрылымы туралы танымал ғылыми фильмнен үзінді, тақырып бойынша суретшілердің суреттері, өлеңдер және т.б.

Ағылшын тіліне енгізу сабағының мысалы.

Шет тілінде енгізу сабақтарын жүргізу одан да ыңғайлы. Мысалы, «БАҚ» тақырыбы. Мұғалім сонымен қатар тұжырымдамалық сөздік пен лексикалық сөздікті дайындайды, яғни білім алушылар сабақта үйренуі керек лексикалық бірліктердің тізімі. Әрі қарай сабақ ТҚК немесе АКТ-ны міндетті түрде қолданумен құрылады. Әрбір лексикалық бірлік үшін өзіңіздің «презентацияңызды» таңдай аласыз: бұл сөз немесе өрнек естілетін ән, көркем фильмнен үзінді, сұхбат жазбасы, жаңалықтар бағдарламасының үзіндісі, журналистердің, редакторлардың және т. б. кәсіби өмірінің көріністері.

Ең бастысы, сабақ барысында сөйлеу үнемі болу керек. Тек мұғалімнің немесе білім алушылардың өзі ғана емес, сонымен қатар нақты тілдік ортадан «сығынды» болса өте тиімді болады.

Физика сабағының мысалы

Физика сабағын енгізу біршама қиын. Формулаларға аса қанық емес тақырыпты таңдау маңызды. Бұл тақырыпта көптеген тарихи, қызықты материалдар, формулаларсыз шешуге болатын қызықты мәселелер бар.

Сабақ – енгізу үшін әр жаңа тұжырымдама немесе тұжырым, гипотеза ойналады. Мысалы, білім алушыларды шоттарда санауға, пирамиданың биіктігін есептеуге, гректердің прогресс туралы идеясы кезінде грек музыкасын қолдануға, Минотавр туралы аңызды сахналауға, сол дәуірдің суреттері мен портреттерін таңдауға, кеңсені тиісті түрде ұйымдастыруға, рөлдік және дидактикалық ойындарды қолдануға және т.б.

Үй тапсырмасы ретінде, мысалы, ежелгі гректердің мәзірін құруды, перғауынға пирамида салуды, лабиринт салу үшін мәліметтерді есептеуді т.б. ұсынуға болады.

Биология пәні бойынша енгізу сабағының мысалы

Сондай-ақ, білім алушылардың бейнелі және эмоционалды қабылдауын айқын қолдануға мүмкіндік беретін тақырып таңдалады. Мысалы, «Балдырлар».

Мұндай сабаққа дайындық кезінде мұғалімнің бірінші міндеті – тұжырымдамалық сөздік құрастыру. Мысалы, бұл «бір жасушалы», «көп жасушалы», «балдырлардың құрылымы», «таралу және тіршілік ету ортасы», «балдырлардың қоректенуі», «гамета», «зигота» және т.б.

Әрі қарай, әр тұжырымдама үшін өзіндік «презентация» таңдалады. Бұл мұхит дыбыстарының жазбасы, су асты әлемі туралы бейне-ролик, мультфильм, балдырлар туралы ән, тірі суреттер, анимациялық суреттер және т.б. болуы мүмкін.

Егер бұл қайталау және жалпылау сабағы болса, онда ойын әдістерін енгізе аласыз: «Суретті жинаңыз», «Сноуборд» және сыныптағы білім алушыларды белсендіруге мүмкіндік беретін кез-келген басқа ойын әдістерін қолдануға болады.

Химия пәні бойынша мысалы.

I. Қажетті сөздерді пайдалана отырып мәтінді толықтыр.

/жіктелуі, кестесі, жүйеге, қасиеттері, заңдылықтары, table, classification, Law, system, properties, классификация, закона, систему, таблица, свойств/

Химиялық элементтердің периодтық _____ заңдылықтары _____, химиялық элементтердің _____ жіктелуі _____ Д. И. Менделеев ашқан периодтық заңның кестелік бейнесі. Менделеев элементтерді периодтық _____ кестесі _____ орналастырғанда олардың атом, салмақтарының өсуіне, сонымен қатар олардың химиялық _____ қасиеттері _____ өзгеруіндегі периодты _____ жүйеге _____ сүйенді.

Периодическая _____ закона _____ **химических** _____ элементов _____ классификация _____ химических элементов – это таблица периодического _____ систему _____ который создал Д. И. Менделеев. Менделеев установил _____ элементов в периодическую _____ таблица _____ на основании периодического закона изменения _____ свойств _____ химических элементов и зависимость различных свойств элементов от заряда атомного ядра от их атомного веса.

The **periodic** _____ law _____ of **chemical** is the _____ **classification** _____ of chemical elements, it is a table of Periodic _____ **system** _____ formulated by D. I. Mendeleev. Mendeleev organized the elements in the periodic _____ **table** _____ on the basis of their atomic numbers, growing of their mass, and recurring chemical _____ **properties** _____ according to the Periodic Law.

II. Химиялық элементтерді қазақша, ағылшынша және орысша атауларымен сәйкестір

oxygen	sulfur	gold	iron	tin	copper	silver	hidrogen	carbon

сера	углерод	кислород	серебро	медь	водрод	железо	олово	золото

мыс	темір	сутегі	күкірт	күміс	көміртегі	оттегі	алтын	қалайы

III. Мына химиялық ұғымдарды үш тілде үйрен.

Technology – Технология – табиғи және жасанды жолмен алынған шикізаттарды өндіріс және халық тұтынатын өнімдерге өңдеу әдістері мен үрдістерін зерттейтін ғылым саласы.

VI. Химиялық элемент таңбалары. Кесте толтыру.

Бұл кесте бойынша мұғалім кез келген кестедегі қажетті бағандарды толтырта алады. Элементтердің қазақша атауын, орысша атауын немесе ағылшын тіліндегі атауын, элементтің таңбасын, оқылуын немесе салыстырмалы атомдық массасын толтыртуға болады. Сонымен бірге тапсырмадағы бағандар да мұғалімнің қалауына қарай таңдалып алынады.

Қазақша атауы	Орысша атауы	Ағылшынша атауы	Элементтің таңбасы	Химиялық элементтің оқылуы	Салыстырмалы атомдық массасы
Сутегі	Водород		H	Аш	1
Оттегі	Кислород		O	О	16
Сынап	Ртуть		Hg	Гидраргирум	201
Алтын	Золото		Au	Аурум	197
Көміртек	Углерод		C	Це	12
Калий	Калий		K	Калий	39
Мыс	Медь		Cu	Купрум	64
Темір	Железо		Fe	Феррум	56
Күміс	Серебро		Ag	Аргентум	108
Қорғасын	Свинец		Pb	Плюмбум	207
Азот	Азот		N	Эн	14
Барий	Барий		Ba	Барий	137
Йод	Йод		I	Йод	127
Мырыш	Цинк		Zn	Цинк	65
Хлор	Хлор		Cl	Хлор	35,5
Фосфор	Фосфор		P	Пэ	31
Фтор	Фтор		F	Фтор	19
Марганец	Марганец		Mn	Марганец	55

Енгізу-сабағын дайындау алгоритмі:

1. Мұғалімнің тұжырымдамалық сөздікті құрастыруы;
2. Белмені безендіру (егер мәдениетке немесе кескінге енгізу қолданылса);
3. Эмоционалды, сенсорлық қабылдауды қамтитын жалпыланған түрдегі дидактикалық және көркемдік материалды дайындау;
4. Әр түрлі мағынадағы шығармашылық және ойын тапсырмаларын әзірлеу;
5. Сабақтың формасын таңдау. Сабаққа ең ыңғайлы-саяхат, серуендеу, зияткерлік жарыстар;

Осылайша, енгізу сабағын кез-келген пән бойынша өткізуге болады.

Төмендегі мысалдар ішінара енгізу кезінде сабақтарда пайда болатын нақты қарым-қатынас жағдайларының әртүрлілігін айқын көрсетеді:

- білім алушылармен сәлемдесу (Hello, everyone! Hi there!);

- жаңадан келген білім алушыны таныстыру (Let me introduce our new pupil. This is ... Meet ... please.);

- ойыңызға келген күлкілі оқиға айту (I've just remembered a story...);

- жақсы жауап берген білім алушыны мақтау (How clever of you!);

- орындалмаған тапсырма үшін сөгіс айту (How disappointing!);

- сөздікпен жұмыс жасау туралы білім алушыға кеңес беру (You'd better look it up in the dictionary.);

- оқулықты/жұмыс дәптерін ашуды сұрау (Will you open the workbook at page 3, please?);

- артық қаламсап сұрау (Have you got a pen to spare?);

- сабақ соңында бағалап, әрбір баға үшін критерий айту (Here are your marks. Sue gets a five as she's been really great, just unlike John who's been silent at the lesson ...);

- білім алушыларды топқа бөлу (Split into two groups, please.);

- жерге түскен қаламды көтеруді сұрау (Could you possibly pick up that pen for me?);

- терезе/есік жабуды сұрау (Will you close the door, please?);

- білім алушылардың көңіл күйін сұрау (How are things? How are you doing today?);

- ойын ойнауды, ән айтуды және жобаға қатысуды ұсыныу (Let's play a nice game, shall we?);

- тақтаға шығуды бұйыру (Will you come out to the blackboard, please?);

- уақыттың қанша болғанын сұрау (Can anyone tell me the time, please?);

- сыныпты тәртіпке шақыру (Silence! May I have your attention, please?);

- тапсырманы түсіндіру (What we are going to do is ...);

- мысал келтіру (Here is a good example. Mind this example.);

- дәптер/күнделік жинауды сұрау (Collect your works, please. Give this out.);

- сыныппен қоштасу (Bye, everyone. See you next Monday).

Алайда, қарым-қатынас процесі екі жақты процесс. Коммуникативті мәселені тұжырымдай отырып, білім алушыны оны шешуге ынталандыру қажет. Бұл жағдайда білім алушылар өз ойларын жобалау үшін тілдік бірліктерді өз бетінше таңдай алады. Төменде білім алушы шеше алатын кейбір коммуникативті міндеттер берілген:

- амандасу, қоштасу (мұғаліммен - Hello!, Bye!, досымен – Hi!, See you!);

- көмек үшін алғыс айту (Thanks a lot for the lesson! / your help!);

- шығып келуге сұрану/сұраққа жауап беру/орын ауыстыру (May I go out / answer the question / seat over there?);

- артық қалам сұрау (Can I borrow your pen?);

- үй тапсырмасын анықтау (Could you possibly repeat our home task?);

- тақтаға сұрану (Can I answer, please?);

- сөздердің мазмұны мен ұғымы туралы сұрау (Could you explain that again / what's the English for...);

- көмек ұсыну (Shall I open a window?);

Білім алушыларды тілдік ортаға немесе нақты қарым-қатынас жағдайына енгізу үшін кейбір нақты әдістемелік кеңестерді қарастырыңыз:

1. Кабинет;
2. Сөйлеу жаттығулары;
3. Сорри, ай донт спик рашн;
4. Бейне фильмдерді көрсету;
5. Сабақтардағы және сабақтан тыс жобалық қызмет;
6. Сабақтан тыс ағылшын тілі;
7. Табыс жағдайы;
8. Шет тіліндегі сөздердің семантикасы.

Кабинет. Әңгіме кабинетті безендіру туралы емес, мәселе – шетел тілінде сөйлеуге деген ықылас пайда болатындай етіп кеңсені қалай ұйымдастыруға болады. Төменгі жол – сынып табалдырығын аттаған кезде білім алушы басқа әлемге – зерттелетін пән мен ағылшын тілінің әлеміне енуі керек, мұнда дәстүрлі көрнекі құралдардан бастап ұсақ-түйектерге дейін (қабырғалардың түсі, егер мүмкін болса, парталардың, карталардың және т.б.) ерекше көрінуі керек. Мектептің кез-келген кабинетінде емес.

Сөйлеу жаттығулары. Бұл сабақтың басында басқа тілдік ортаға кірген уақытта болатын ұяңдықты жоюға арналады. Мұғалім білім алушыларды қарым-қатынасқа бейімдеуге, көптеген білім алушылармен мүмкіндігінше жұмыс байланысын құруға тырысуы керек, яғни сөйлеу дайындығын қалыпты ортада жүзеге асыру. Мұндай сөйлеуді дайындау «сөйлеуді жаттықтыру» деп аталады (warmer немесе warming up). Сөйлеуді жаттықтырудың мысалы ретінде келесі сөз тіркестерін мысалға келтіруге болады:

- What wonderful weather we are having today!

- Oh, sorry for the delay. Our transport system is a real nightmare. How did you manage to get in time?

- Just fancy! On my way here I met a little homeless puppy. It looked so sick and miserable I couldn't help stopping and feeding him.

Сөйлеуді жаттықтыру аз уақытты алады, оны жылдам қарқынмен жүргізу керек. Мұғалім ым-ишаратпен басқа білім алушылардан жауап берушіге көмек сұрай алады, өзі дұрыс сөз айта алады.

Сөйлеуді жаттықтыру үшін тамаша материал – жергілікті және мектепшілік тақырыптар, соңғы жаңалықтар, сонымен қатар төменде көрсетілген дәстүрлі тақырыптар болады:

- Personal identification;
- House and home, environment;
- Daily life;
- Free time, entertainment;
- Travelling;
- Relations with other people;
- Health and bodycare;
- Education;
- Shopping;

- Food and drink;
- Services;
- Weather.

Сөйлеуді жаттықтыру – бұл сабақтың басында (әдетте 5 минуттан аспайтын) екі мақсатты көздейтін іс-әрекет түрі: біріншісі – білім алушылар сабаққа келгеннен кейін тілдік ортаға кіруге көмектесу; екіншісі – сабақтың тақырыбын енгізу және одан әрі жұмысқа көшу кезеңі.

Сорри, ай донт спик раин. Бұл принцип қарапайым, бірақ, өкінішке орай, сирек орындалады. Көптеген мұғалімдер тілін жоғалтады деп шағымданады, бірақ оны жаттықтыру мүмкіндігі жоқ. Негізінде сабақта мұғалім тіл саласындағы ең сауатты тұлға болып табылады және ол сабақтарда үнемі ағылшын тілінде сөйлеу керектігін қадағалап тұруы керек. Алайда, тек мұғалімнің ағылшын тілінде сөйлеп тұруы жеткіліксіз, білім алушылардың оларға дұрыс жауап беруіне қол жеткізу керек. Мұнда қарқынды әдіспен алынған әдіс пайдалы болуы мүмкін: орыс/қазақ тілін елемеу, сонымен қатар шетел тіліндегі кеңестер. Нақты қарым-қатынасты ынталандыратын білім алушы мен мұғалімнің диалогы осылай көрінуі мүмкін:

Teacher: So, your home task for the next lesson is ex. 3.

Student: Чего? Повторите, пожалуйста.

Teacher (making believe he has misunderstood): Sorry? Could you repeat that, please?

Student: Sorry?

Teacher (encouragingly): Could you ...?

Student: Could you repeat that, please?

Teacher: Certainly, I could. At home you must do ex. 3.

Нақты қарым-қатынас жағдайларын бейне фильмдерді көрсету арқылы, содан кейін оларды талқылау арқылы жасауға болады. Сабақтарда пайдалануға бағытталған видео білім алушыларды әңгімеге, талқылауға, пікірталасқа тартады. Фильм ауызекі ағылшын тілін үйрену үдерісіне жарқын эмоциялық бояу береді. Бұл табиғи, жанды ауызекі тіл. Сонымен қатар, көптеген фильмдерді тек мәдени деңгейін көтеру үшін түпнұсқада қарау керек. Мысалы, сюжеттің арқасында оқылатын тіл елінің көрікті жерлері, дәстүрлері мен мерекелерінің ерекшеліктері туралы біле аласыз. Бейне әдісі визуалды әдістер тобына жатады. Алайда, бейнефильмдерді көру өз алдына мақсат болмауы керек. Фильмдерді таңдау, сондай-ақ оған арналған тапсырмалар жүйесін әзірлеу процесі көп уақытты қажет етеді және көп уақытты алады. Жалпы білім беретін мектептерде білім алушылар шет тілін жеткілікті деңгейде меңгермегендігі құпия емес. Дегенмен, менің ойымша, бұл жұмысты мұндай аудитория үшін пәнге деген қызығушылықты арттыру, сондай-ақ көзқарасын кеңейту мақсатында тапсырманы едәуір жеңілдетіп өткізген жөн. Мысалы, орта мектепте фильмді көрер алдында, тақтада жазылған сөздерден басқа, білім алушыларға алдын-ала танысқан мәтіннің қысқаша мазмұнын таратуға болады. Бейнефильм аяқталғаннан кейін мұндай сыныптарда түсінуді бақылау «True/False» тестілеу режимінде жүргізіледі.

Сабақтардағы және сабақтан тыс жобалық қызмет.

Жоба әдісі – бұл тілдік ортаға ену және білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту тәсілдерінің бірі. Соңғы жылдары жобалық іс-шаралар қазіргі заманғы педагогикалық практикада лайықты танымалдылыққа ие болды, өйткені бұл сөзсіз қазіргі білім берудің басты мақсатына жетуге әкеледі, атап айтқанда: білім алушыларды өз бетінше білім алуға, талдауға, түсінуге және жүйелеуге, гипотезалар жасауға, ойлауға және өз өнімін құруға үйрету. Жобалық іс-әрекеттің басты ерекшеліктерінің бірі, менің ойымша, нақты практикалық мақсатқа-нәтижені көрнекі түрде көрсетуге бағдарлау болып табылады.

Сабақтан тыс ағылшын тілі.

Бұл білім алушының мектеп және мектептен тыс өміріндегі шетел тілінің рөлін арттыру туралы. Білім алушылар мектеп олимпиадасы, «British Bulldog» ағылшын тілі бойынша конкурстар, шетел тілдер онкүндігі, мәнерлеп оқу, ағылшын тіліндегі әндер конкурстары, сөзжұмбақтар конкурстары және т.б. сияқты жыл сайынғы сабақтан тыс іс-шараларға белсенді қатысады.

Табыс жағдайы.

Сәттілік жағдайы сабақта қарым-қатынасты ынталандырудың маңызды факторы болып табылады. Сабақ – барлық өмірлік күштерді жұмылдыру уақыты. Қазір көптеген адамдар «very good» деген сөзді немесе оған ұқсас тіркестерді үнемі айтуды оң мотивация деп түсіне бастады. Шын мәнінде, бұл ерекше мотивация бермейді, көбінесе мұндай сөз тіркестерінің артында мұғалімнің білім алушылардың жетістіктеріне немесе сәтсіздіктеріне бей-жай қарауы жатыр.

Табыс жағдайының мәні – сабақта қойылған міндеттерді шешу мүмкіндігіне деген сенімді іс жүзінде жүзеге асыру. «Сен мұны ағылшын тілінде білдіре аласың» қағидасы сәттілік жағдайының негізгі қағидаларының бірі болып табылады. Қарым-қатынасты нақты ету, сондай-ақ сәттілік жағдайын жасау қалыпты эмоциялық орта жасауға көмектеседі. Мұғалім өз эмоцияларын шетел тілі мәдениетінде (wow, oops, yurpie, yuk, ouch, blimey) әдеттегідей білдіруі керек. Егер білім алушылар шетел тіліндегі сөздерді мұғалім айтуымен үнемі естіп отырса, ол сөздерді өздері тез жаттап алады. Ең бастысы, бұл эмоциялар жасанды емес, субъективті нақты қарым-қатынаста сөйлесу барысында байқалуы керек.

Айта кету керек, деңгейлері әр түрлі білім алушылармен жұмыс жасау кезінде сараланған және жеке тәсілдерді пайдалануды және әр білім алушының жетістіктерін бағалауда мадақтаудың 23 тәсілін қолдануды ұмытпау керек:

1. That`s good! Жақсы!
2. Good job! Тамаша!
3. Good for you! Керемет!
4. Very well! Өте жақсы!
5. That`s the way! Осы жолдан қайтпа!
6. Keep it up! Осыңнан қайтпа!
7. Superb! Ғажап!

8. That`s right! Дұрыс!
9. Perfect! Мінсіз!
10. Fine! Тамаша!
11. Well done! Жарайсың!
12. Outstanding! Ғажайып!
13. You`re got it! Дұрыс!
14. Marvelous! Ғажап!
15. Great! Өте жақсы!
16. Good work! Жарайсың!
17. Terrific! Керемет!
18. Tremendous! Ғажайып!
19. Fantastic! Керемет!
20. You did it! Құттықтаймын!
21. Excellent! Керемет!
22. Good thinking! Әдемі!
23. Wonderful! Ғажап!

Сөйлесуге үйрету кезінде сөйлеу байланысы өте маңызды: мұғалім мен білім алушылар сөйлесу тұрғысынан серіктес болуы керек. Егер мұғалім білім алушыларды үзіп, олардың бір нәрсені білмеуіне ашуланса немесе кез-келген себеппен ашуланса, әзілдерді мойындамаса және күлмесе, онда мұғалім өзін қарым-қатынастан шектейді.

Есіңізде болсын, білім алушылар үшін мұғалім тек пәндік білімнің ғана емес, сонымен қатар тілдің де маманысыз. Білім алушының мұғаліммен сөйлескісі келуі үшін оған мұғалім бірінші кезекте сөйлеу формасы емес, онымен өзара түсіністік туралы қамқорлық жасайтындығын айту керек. Мысалы, оқушы «*What`s there on the table?*» деген сұраққа, қысқаша «*a bear!*» деп жауап берсе, сіз басыңызды изеп, күлімсіреп немесе «*Yes!*» деп жауап беруіңіз керек. Ең бастысы (!)- ол мұғалімнің сұрағыңызды түсінді және оған дұрыс жауап берді (қысқаша түрде). Өзара түсіністік болды! Бұған назар аудару керек, бірақ содан кейін толық дұрыс жауап беріледі.

Лексиканы оқыту (ұғымдар бойынша).

Қазіргі уақытта негізгі проблемалардың бірі – лексика бойынша жұмыс. Лексиканың жеткіліксіздігі білім алушыларда сенімсіздік сезімін тудырады және шетел тілінде сөйлесуді қалауын азайтады. Сондықтан сабақтың негізгі міндеттерінің бірі – білім алушылардың сөздік қорын кеңейту. Айта кету керек, лексиканы оқыту сөзді үйрету дегенді білдіреді. «Сөз – ғимарат құрылысында кірпіш, онда ғимарат тіл, ал құрылыс – оқыту» (Като Ломб, 1993).

Егер біз ағылшын тіліндегі кез-келген заманауи ОӘК ашсақ, онда әр лексикалық тақырыптың соңында сөздердің ұзын тізімдерін (бағандарын) табамыз. Ағылшын тілінде оқытылатын пән бойынша өзіндік терминологиялық сөздік жасау қажет.

Біріншіден, сізге олардың әрқайсысы үшін семантизацияның ең оңтайлы әдісін таңдау керек, өйткені жаңа сөздер арасында нақты және дерексіз зат

есімдер, күрделі сөздер және әртүрлі типтегі етістіктер бар лексикалық бірліктердің көп мөлшері қажет емес.

Екіншіден, лексикалық дағдыларды қалыптастыру кезеңінде әр бөлімді зерттеуге бөлінген уақыт мөлшері білім беру процесіне қатысушыларды алаңдатады.

Үшіншіден, ұсынылған жаңа сөздердің үлкен көлемін көрген кезде, олардың арасынан мәселені немесе тақырыпты оқуда жетіспейтін өте қажет ұғымдардың жазылмағанын белгілі болып тұрады.

Төртіншіден, берілген тізбелерде рецептивті және өнімді игеруге жататын лексикалық бірліктер бар. Бұл жағдайда «міндетті емес» лексикамен не істеу керек деген мәселе туындайды. Барлық мұғалімдер бұл мәселелерді лексикалық сөйлеу дағдыларын қалыптастыру кезеңінде өздері шешеді.

Көптеген мұғалімдер уақытты үнемдеу үшін білім алушылардан сабақта тікелей қазақ/орыс аудармасын жазып қоюды және оларды үйден жаттап келуді сұрайды. Білім алушылар, әдетте, баға үшін сөздерді жаттауға тырысады. Өкінішке орай, олар неге сонша сөз керек екенін және оларды қалай қолдануға болатынын тіпті сөз тіркесі деңгейінде де түсінбейді, яғни бұл жағдайда білім алушылар лексиканы рецептивті деңгейде меңгереді (олар сөздің дыбыстық және графикалық формасын біледі) және мұғалімдердің қуанышына қарай білім алушылар сөздік диктанттарды сәтті жазады. Бір таңқаларлығы, тәжірибе көрсеткендей, кейбір білім алушылар оқшауланған сөздерді парақта көрсетілген ретпен есте сақтайды, ал оқулықтың 5-7 бетін кері бағытта жылжытқанда, олар сөз тіркесі мен сөйлемдердің құрамындағы өздері жаттаған сөздерді айта алмайды, сондай-ақ оларды ана тіліне аударуда үлкен қиындықтар туындайды.

Жаңа лексикалық бірліктерді тек механикалық түрде жаттап қана қоймай, білім алушылар оларды оқу жағдайы мен сөйлеу міндетіне байланысты ауызша және жазбаша тілде қолдана алатындай етіп игеруі керек.

Лексикалық бірліктерді таныстыру кезеңінде лексиканы берік игерудің бір тәсілі – шетел тіліндегі сөздердің семантизациясы, яғни олардың мағынасын ашу.

Жасыратыны жоқ, практик мұғалімдердің көпшілігі (жаңадан бастаушыларда да, тәжірибелі мұғалімдерде де) орыс тілін өз сабақтарында шетелдік сөздерді семантизациялау құралы ретінде белсенді қолданады және аударманы білім алушылардың сөздің мағынасын түсінгенін тексерудің жалғыз құралы ретінде қарастырады.

Жаңа лексиканың мағынасын «декодтау» әдісі ретінде ана тіліне жедел жүгіну – бұл мұғалім мен білім алушылардың шетел тіліне деген өзіндік «бағынуы». Дайын түрінде берілген барлық нәрсе «дайын асқа тік қасық» дегендей оңай және тез ұмытылатыны және, керісінше, өз еңбегімен алынған барлық нәрсе жақсы есте сақталатыны белгілі.

Ана тіліне аудару – бұл сөздің мағынасын ашудың ең қарапайым және жеңіл тәсілі, өйткені білім алушылар ешқандай күрделі ойлау процестерін

қажет етпейді. Бірақ сөздер оқшауланған болғандықтан, лексикалық дағдыларды қалыптастыру кезеңінде тиімді емес.

Сабақта толық өзара түсіністік атмосферасын құруға келесі әдістерді қамтитын аудармасыз семантизация ықпал етеді:

- а) көрнекілік;
- б) сөзжасамдық талдау;
- в) контекстік болжам;
- г) анықтау;
- д) шетел тілінде түсіндіру;
- е) синонимдер;
- ж) антонимдер;
- з) этимологиялық талдау;
- и) ана тілімен үндестік;
- к) жалпылау / санау арқылы.

Әдістерді таңдау сөздің сипатына (оның формасына, мағынасына, құрылымына), оқу кезеңіне байланысты болады.

Әдетте қолданылатын аудармасыз семантизацияның қарапайым тәсілдері:

1. Көрнекі құралдарды пайдалану;
2. Жағдайдың сипаттамасы;
3. Ана тілінде түсіндіру (ұғындыру);
4. Қимылдар және әрекеттер.

Көрнекі құралдарды пайдалану.

Фотосуреттер, суреттер, экрандағы суреттер және қарастырылып отырған заттардың өзі ана тіліне аудармаудың тамаша тәсілі болып табылады. Көрнекілік құралдары, ең алдымен, қарапайым ұғымдарды енгізуге көмектеседі.

Қимылдар мен әрекет.

Семантизацияның ең қарапайым және сенімді әдістерінің бірі – қимылдарды қолдану. Көптеген білім алушылар кейде бейсаналық түрде ойды білдіруге немесе бір нәрсені есте сақтауға тырысқанда ым-ишаратқа жүгінеді. Мұғалімнің білім алушыға қажетті сөзді есте сақтау үшін қимылды көрсетуі жеткілікті. Әр мұғалім қандай қимылды көрсетуді өз қалауы бойынша таңдай алады. Бірқатар етістіктер (әсіресе іс-қимыл етістіктері) пантомимада осы әрекеттерді тікелей көрсету арқылы енгізілуі мүмкін. Мысалы:

- to yawn – есінеу;

- to touch – жанасу, белгілі бір затқа жанасу;

- to chew – шайнау;

- drop – бір нәрсені түсіріп алу;

- to hurry up – асығу – мұғалім сағатты көрсетіп, қабырға / тақтаның бойымен жылдам жүре алады;

- zip – қимылмен сыдырманы қалай бекітетінін көрсете алады;

- to press the button – түймені басу – бас бармағыңызбен түймені басуға болады;

Мимика мен ым-ишара сияқты әдістерді қосымша адамның көңіл-күйін немесе эмоционалды жағдайын білдіретін сын есімдердің мағынасын ашу үшін ретінде қолдануға болады, мысалы:

- angry – қабағын түйіп, қолын бүйіріне таяну;

- to be exhausted (шаршаған) – мұғалім ауыр сөмкелерді алып жүретінін және қатты дем алып, қолдарын сілкіп, шаршаудан орындыққа құлап түсетінін көрсетеді.

Осылайша, мұғалімнің іс-әрекетін бақылай отырып, білім алушылар жаңа сөздердің мағынасын оңай түсінеді, ал көрген суреттер білім алушылардың ұзақ мерзімді жадында сақталады.

Әріптестері түсініксіз сөздер мен сөз тіркестерін аударма алмаған жағдайда, сондай-ақ кеңеске сөздікпен баруға қолы тимеген жағдайда шетелдік сөздерді семантизациялаудың аударылмайтын әдістері білім алушыларды нақты өмірде тіл маманымен қарым-қатынас жасауға дайындайды.

Ағылшын тілінде оқытылатын пән сабақтарында қарым-қатынасты ынталандырудың барлық сипатталған әдістері мен тәсілдері қолайлы психологиялық орта мен ынтымақтастық жағдайында ғана тиімді екенін атап өткіміз келеді. Бұл жағдайда сабақта нақты қарым-қатынасты барынша жүзеге асыру білім алушылардың сөйлеу дағдыларын жақсартуға, олардың көзқарасын кеңейтуге, еркін және дұрыс сөйлеуге ынталандырады.

Пәндік-тілдік интеграцияланған оқыту және пәнаралық байланыстар әдісін қолдана отырып, оқу процесін ұйымдастыру, сонымен қатар қазіргі заманғы мұғалімге тән ойлаудың жаңа интерактивті тәсілін қалыптастыру, ғылыми білімді теориялық зерттеулер мен практикалық іс-әрекетке интеграциялау, пәнді оқытуда үлкен тиімділікке қол жеткізу үшін әртүрлі ақпарат көздерін пайдалану арқылы сабақты тиімді өткізуге жағдай жасауға көмектеседі.

CLIL технологиясын пайдалана отырып, оқу процесін ұйымдастыру.

Пәндік-тілдік оқыту әдісін қолданған кезде мұғалім материалдарды таңдауды жүзеге асыруы керек, яғни олардың мақсатын анықтау, зерттелген материалдың мазмұнын қайта қарау, мақсатқа сәйкес келетін оқытуды ұйымдастырудың әдістерін, құралдары мен формаларын таңдау және нәтижені болжау қажет. Ағылшын тілінде пәнді оқытатын және пәндік-тілдік оқытуды жүзеге асыратын мұғалімдер шетел тілін тиісті деңгейде меңгеруі керек, ал шетел тіліндегі сөйлеу стилінің ғылыми сипатына ерекше назар аударуы керек.

Пәндік-тілдік оқытудың әдістемелік тәсілдерін енгізбес бұрын пән мұғалімдері білім алушылардың тілдік дайындық деңгейін анықтауы керек. Бұл үшін тілдік мақсаттар қоймас бұрыс олар өз сыныптарындағы ағылшын тілі сабақтарына қатысып, міндетті түрде көмек сұрап, ағылшын тілі мұғалімімен сөйлесуі керек. Осыдан кейін ғана физика, химия, биология және информатика пәндеріне шетел тілін енгізу дәрежесін анықтауға болады. Мұғалімдердің мұндай ынтымақтастығы сыныпта қолайлы білім беру ортасын құруға ықпал етеді.

Пән мұғалімінің сабаққа дайындық кезіндегі қызметі келесі әрекеттерді қамтиды:

- білім алушыларда туындайтын қиындықтарды анықтау және оларды одан әрі болдырмау мақсатында пәндік-тілдік оқыту кезінде өз сабақтарында білім алушыларды бақылау;

- ағылшын тілі және пән бойынша әдістемелік әдебиеттермен жұмыс жасау;

- пән бойынша тақырыптық мазмұнды ана тілінде (қазақ / орыс) және ағылшын тілдерінде іріктеу;

- пән бойынша зерттелетін тақырыптық материалды түсіну үшін қажетті лексикалық минимумды таңдау. Пән бойынша жаңа тақырыптық сөздерді енгізудің әдістемелік әдістерін таңдау;

- білім алушылардың тақырыптық (пәндік) және тілдік дайындығын, сондай-ақ сабақта қойылған міндеттерді ескере отырып, пәндік-тілдік оқытудың әдістерін, әдістемелік тәсілдерін, нысандары мен құралдарын таңдау;

- пәндік-тілдік оқытудың таңдалған әдістері, әдістемелік тәсілдері, формалары мен құралдарын қамтитын сабақтың жоспары мен конспектісін әзірлеу;

- дидактикалық карточкаларды, сондай-ақ ана тілінде (қазақ / орыс) және ағылшын тілдерінде көрнекі материалдарды (иллюстрациялар, компьютерлік презентациялар, бейнематериал) дайындау.

Пәндік-тілдік оқыту процесінде мұғалімнің сабақтағы іс-әрекеті мыналарды қамтиды:

- білім алушылардың алдында пәндік-тілдік кіріктірілген оқытудың алгоритмін ашу;

- ағылшын тілінде тақырыптық (пәндік) ақпаратты ұсыну (ауызша әңгіме, әңгіме, жазбаша мәтін, бейнематериал және т.б.);

- білім алушының толыққанды жұмыс істеуі үшін физика, химия, биология және информатика оқу пәндерін пәндік-тілдік оқытудың әртүрлі құралдарын ұсыну: сөздіктер, дидактикалық карталар, салыстырмалы схемалар, визуалды қолдау карталары және т.б.;

- CLIL әдісін қолдана отырып, жұмыс барысында білім алушыларға көмек көрсету;

- білім алушылардың пәндік-тілдік жұмысының нәтижелерін тексеру;

- жұмыстың қорытындысын шығару.

Осылайша, физика, химия, биология және информатика пәндерін пәндік-тілдік оқыту процесін ұйымдастыру үшін мұғалім оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың әртүрлі әдістерін, әдістемелік тәсілдерін, құралдары мен нысандарын қолдана алады, оларды таңдау сабақтың мақсаты мен міндеттеріне, зерттелетін тақырыптық (пәндік) материалдың мазмұнына және білім алушылардың пәндік және тілдік дайындық деңгейіне байланысты болады.

CLIL қолдана отырып сабақты ұйымдастырудағы және жоспарлаудағы мұғалімнің рөлі.

Қазіргі білім берудің маңызды факторларының бірі – мұғалімге шығармашылық құқығын беру, оқу процесін ұйымдастырудың әдістері мен формаларын дербес таңдау, оқыту мен тәрбиелеудің жағымды идеяларын іздеу

және дамыту. Мұның бәрі, әрине, білім алушылардың танымдық және шығармашылық әлеуетін қалыптастыру мен дамытудың маңызды факторы ретінде қазіргі сабақтың мазмұны мен әдістемесінің өзгеруіне әсер етеді. Мұғалімдердің бүгінгі таңда оқу пәні өсіп келе жатқан тұлғаның қалыптасуы үшін жағдай жасауға мүмкіндік беретін құрал екенін түсінуі және қабылдауы өте маңызды. Мұғалім тақырыпты жақсы меңгерумен қатар, тиісті білім саласында еркін жүре білуі керек. Бүгінгі таңда мектептерде жоғары педагогикалық шеберлігі бар және көп мәдениетті білім беру кеңістігінде жұмыс істей алатын жаңа деңгейдегі мамандардың қажеттілігі туралы көп айтылатыны бекер емес. Білім алушыны сыныптың тәуелсіз бірлігі ретінде ғана емес, сонымен қатар көп мәдениетті қоғамның бөлігі ретінде көру керек.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі мұғалімнен өз құзыреттерін дамытуды, білімді практикалық қолдануға бағдарлауды, әртүрлі тәсілдерді қолдануды талап етеді. Бұл жағдайда мұғалімде:

- білім алушылардың дүниетанымын қалыптастыруда CLIL әдісін пайдаланудың мәнін түсіну;

- тұжырымдамалық ойлау стилі қалыптасуы керек.

Мұғалім келесі кәсіби білім мен дағдыларға ие болуы керек:

- пәндік-тілдік интеграцияланған оқытуды жүзеге асыруға ықпал ететін бағдарламалық құралдарды, әдістер мен тәсілдерді білу;

- бұл білімді тәжірибеде қолдана білу, яғни тиісті оқыту технологиясы;

- педагогикалық зерттеу жүргізу дағдылары;

- жас ерекшелік психологиясын, әлеуметтік психологияны және педагогикалық еңбек психологиясын білу;

- шығармашылық және импровизация, жеке шығармашылық қолжазба, өзіндік ерекшелік қабілеті;

- өз жұмысының тәжірибесін талдай білу, жалпылау.

Кіріктірілген сабақтарды тиімді өткізу үшін келесі жағдайлар қажет:

- оқу нысанын дұрыс анықтау, сабақ мазмұнын мұқият таңдау;

- сабақты дайындау кезінде мұғалімдер мен білім алушылардың шығармашылық ынтымақтастығын қамтамасыз ететін педагогтердің кәсіби қасиеттері;

- білім алушылардың өздігінен білім алуын оқу процесіне қосу;

- проблемалық оқыту әдістерін қолдану, сабақтың барлық кезеңдерінде білім алушылардың ойлау әрекетін жандандыру;

- жеке және топтық жұмыс түрлерінің ойластырылған үйлесімі;

- білім алушылардың жас ерекшеліктерін міндетті түрде есепке алу.

Біріктірілген сабақтардың тиімділік өлшемдері:

- білім алушылардың танымдық шығармашылық қызметін жандандыру, проблемалық оқыту арқылы танымдық қызығушылықты дамыту;

- білім алушыларды өзіндік практикалық қызметке тарту;

- зерттеу дағдыларын дамыту және өз бетінше шешім қабылдауға бейімдеу;

- білім алушылардың табиғаттың тұтастығы мен дамуы туралы қазіргі заманғы түсініктерін қалыптастыру;

- жүйелі ойлауды қалыптастыру және ұғымдарды терең саналы игеру.

Пәндік-тілдік интеграцияланған сабақты ұйымдастыру және жоспарлау кезінде мүмкіндігінше сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін қосу керек. Оқу материалын таңдағанда, білім алушылардың жас ерекшеліктері мен тілдік дайындық деңгейіне сәйкес келетін әр түрлі стильдегі түпнұсқалық мәтіндерді қолдану қажет. Сонымен қатар, білім алушылар мәтінді кішкене бөліктерге бөліп, әртүрлі тақырыптық суреттермен, кестелермен, схемалармен және т.б. сүйемелдеген кезде жақсы қабылдайды.

Оқу үрдісіндегі маңызды бөлім: мәтінмен жұмыс.

Мәтіндермен жұмыс істеу кезінде мұғалім білім алушыларды мәтінге дейінгі (prereading) және мәтіннен кейінгі (afterreading) тапсырмалармен таныстырады. Бұл тапсырмалар білім алушылардың тілдік, сөйлеу және танымдық дағдыларын қалыптастыруға арналған.

Танымдық дағдылар қарапайым ойлау операцияларынан ойлаудың күрделі формаларына дейін өсуге мүмкіндік береді: тану, сәйкестендіру, түсінуден бастап талдауға, синтездеуге және бағалауға дейін. Сонымен қатар диаграммалар немесе кестелерден тұратын мәтіндер тану кезеңі үшін өте қолайлы. Мәтінді кестеге енгізу білім алушыға ақпаратты жіктеуге және негізгі мазмұнды бөлуге көмектеседі.

Сабақтарда аудио және видео материалдарды қолданған жөн. Мұғалім сабақты материалдың бір бөлігін аудио мәтін түрінде ұсынуға болатындай етіп жоспарлай алады, ал оқытудың іздеу әдістерін қолдана отырып, диалог пен әңгіме арқылы материалды түсінуге болады. Тындауды жазбаша тапсырмалармен де біріктіріп беруге болады (кестелерді толтыру, сызбаларды құру, формулаларды табу және есептеу және т.б.).

Сабақты жоспарлау кезінде мұғалім алдағы сабақтың оқу және тілдік мақсаттарын тұжырымдайды. Сабақты жоспарлау кезінде мұғалім 2.5-кестеде көрсетілген келесі бағыттар бойынша бағдар ала алады:

Өзара байыту қағидатын негізге ала отырып, мұғалімдерге білім алушылардың ағылшын тіліндегі белгілі бір пән бойынша оқудан тыс әртүрлі ақпараттар жайлы хабардар болуын назарға алу маңызды. Ағылшын тілін жақсы білетін және әртүрлі ақпараты бар білім алушылар бір-бірін толықтыра алады, мұндай білім алушылар көптеген пайдалы және қызықты ақпарат бере алады. Бұл жаңдайда мұғалім де білім алушының ақпараттарын назарға алуы қажет. Өзара ақпарат алмасу білім алушылардың қарым-қатынасына да оң әсер етуі мүмкін: олар білмейтін нәрсе жоғары бағалана бастайды, олармен көбірек санасады.

2.5-кесте. Сабақты жоспарлау бағыттары

1	Пән мазмұны	1. Сабақтың мақсаты: 2. Білім алушыларға нені үйрету керек? 3. Оқытудың күтілетін нәтижелері қандай?
2	Коммуникация	1. Қажетті лексикалық бірліктерді, сөз тіркестерін және арнайы терминдерді қолдану; 2. Сөйлеуде әртүрлі пәндік терминологияны қолдану үшін білім алушылардың тілдік деңгейі туралы хабардар болу; 3. Әр түрлі тақырыптық әңгімелер, пікірталастар, талқылаулар және т.б. қалай жақсы ұйымдастыруға болады.
3	Таным	1. Сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамыту үшін білім алушыларға сұрақтар дайындау; 2. Сыни ойлау дағдыларын дамыту үшін тапсырмаларды дайындау; 3. Сыни ойлау дағдыларын дамытуда тіл мен пәндік мазмұнды интеграциялау.
4	Мәдениет	1. Осы тақырыпты зерттеуде қандай мәдени құндылықтар қалыптасады? 2. Бұл тақырыпты білім алушылардың адамгершілік қасиеттерін дамыту үшін қалай пайдалануға болады?

Оқу материалын таңдауға және әзірлеуге қойылатын талаптар.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі мұғалімнен өз құзыреттерін дамытуды, білімді практикалық қолдануға бағдарлауды, әртүрлі тәсілдерді қолдануды талап етеді.

Оқу материалын таңдауға және оған арналған тапсырмаларды әзірлеуге ерекше талаптар қойылады.

Осылайша, мұғалімге келесі міндеттер қойылады:

- оқу пәні бойынша материалдар осы пән бойынша білім алушылардың ана тіліндегі өзекті білім деңгейінен күрделілігі сәл төмен деңгейде таңдалуы тиіс. Мәтіндер мұқият таңдалуы керек және материалды түсіну және игеру үшін жеткілікті тапсырмалармен қамтамасыз етілуі керек;

- мәтінді өңдеуге арналған тапсырмалар пәндік мазмұнға негізделі отырып, білім алушыларды мәтіннің негізгі идеясын түсіну, тексеру, талқылау процесіне тарту керек;

- тапсырмалар жинағы лингвистикалық формалардың ерекшеліктерін көрсетіп, оларды құру, қолдану, тексеру мен бағалаудың әртүрлі түрлерін (соның ішінде өзара бақылауды) қолдана білуге жасалуы керек;

- тапсырмалар білім алушылардың тәуелсіз және шығармашылық белсенділігін, шетел тіліндегі ауызша және жазбаша қарым-қатынасқа арналған коммуникативті тапсырмаларын ынталандыруы керек;

- оқу материалдарын таңдау білім беру ұйымы анықтаған пәннің құрылымына байланысты болады.

Физика, химия, биология және информатика пәндерінен сабақ жүргізу бойынша ұсынылатын әзірлемелер ауызша, көрнекі және практикалық сабақтарда қолданылады:

Әрбір әдіс бірнеше негізгі кезеңдерден кейін жүзеге асырылады: Дайындық, танысу, аналитикалық, қолданбалы және қорытынды. Әр кезеңде бір немесе басқа әдістемелік тәсіл қолдануға болады (мұғалімнің құзыретіне байланысты).

I. Дайындық кезеңі білім алушыларды пән бойынша белгілі бір тапсырманы орындауға ынталандыратын алдын-ала пәндік-тілдік сөйлесуді (екі тілді) және мұғалімнің қолдауымен білім алушылардың іс-қимыл алгоритмін ашуды қамтиды. Алдын ала пәндік-тілдік әңгімелесу (билингвалдық) деп біз екі тілде (ана тілінде (қазақ және орыс) және ағылшын тілдерінде) жүргізілетін әңгіме деп түсінеміз. Бұл әңгіме білім алушылардың жаңа қызмет түріне дайындық дәрежесін анықтауға және олардың алдында билингвалдық әрекеттер алгоритмін ашуға бағытталған (тапсырманы орындау немесе материалды ана тілінде және ағылшын тілінде беру).

II. Таныстыру кезеңі. Таныстыру кезеңінде білім алушы келесі әрекеттерді орындайды:

- мұғалімнен қандай да бір пәндік ақпаратты (яғни физика, химия, биология және информатика бойынша тақырыптық ақпаратты ана тілінде және ағылшын тілінде) алады немесе оны әр түрлі дереккөздерден өз бетінше іздейді;

- белгілі бір тақырып бойынша тақырыптық ақпаратты ана тілінде немесе ағылшын тілінде қабылдайды (оқу, сөйлеу немесе тыңдау).

III. Аналитикалық кезең келесі кезеңдерді жүзеге асыру арқылы алынған ақпаратты ана тілінде немесе ағылшын тілінде өңдеуді қамтиды:

- пән бойынша алынған тақырыптық ақпаратты талдау (білім алушы мәтінде қандай сөздерді, ұғымдарды түсіну және нені білу керек);

- белгісіз лексикалық бірліктер мен грамматикалық құрылымдарды іздеуге арналған сөздік және грамматикалық анықтамалықпен жұмыс;

- белгілі бір пән (физика, химия, биология және информатика) бойынша пәндік-тілдік сөздікке белгісіз лексикалық бірліктерді жазу;

- ана тілінен (қазақ / орыс) шетел тіліне және керісінше аудару.

IV. Қолданбалы кезең. Қолданбалы кезеңде білім алушы пән бойынша алынған тақырыптық ақпаратты:

- пәндік-тілдік қарым-қатынас (білім алушыларды ана тілінде және шетел тілінде қарым-қатынас жағдайына тарту: алынған ақпаратты талқылау, өз көзқарасын ұсыну және қорғау, пікірталас, баяндамамен сөз сөйлеу; егер білім алушыларда қиындықтар туындаса, онда талқылау ана тілінде өткізілуі мүмкін) жасау үшін;

- пән бойынша (зертханалық сабақтар, эксперимент, құрастыру, модельдеу) жазбаша жұмыстарды (тест, диктант, жаттығулар, есептерді шешу және т.б.) немесе практикалық тапсырмаларды орындау үшін қолданады.

V. Қорытынды кезең пәндік-тілдік әңгімелесуді болжайды, онда білім алушылар ана тілінде (қазақ / орыс) және шетел тілдерінде тақырыптық талқылауға, жазбаша және тексеру жұмыстарын қоса отырып, коммуникация

нәтижелерінің көрсеткіштерімен, сондай-ақ өзара және өзіндік рефлексиялармен тартылуы тиіс.

Тапсырмалар жинағы лингвистикалық формалардың ерекшеліктерін көрсетіп, оларды құру, қолдану, тексеру мен бағалаудың әртүрлі түрлерін (соның ішінде өзара бақылауды) қолдана білуге жасалуы керек.

Тапсырмалар білім алушылардың тәуелсіз және шығармашылық белсенділігін, шетел тіліндегі ауызша және жазбаша қарым-қатынасқа арналған коммуникативті тапсырмаларын ынталандыруы керек.

Пәндік-тілдік-интеграцияланған оқыту әдісін қолдана отырып сабақ өткізу кезінде мұғалімге:

- пәнді шетел тілінде оқытудың бастапқы кезеңінде білім алушылар ана тілін қолдана алады, бірақ мұғалім тек шетел тілінде жауап береді;

- баяу сөйлеуге және анық айтуға;

- сабақтың мақсаттары мен күтілетін нәтижелерін нақты;

- тіл үйренуге қолайлы жағдай жасау;

- оқу, тыңдау, сөйлеу және жазуда сөйлеу қызметін дамыту;

- егер қажеттілік туындаса, білім алушыларға түсініксіз сөздерді, сөйлемдерді, сөз тіркестерін бірнеше рет қайталаңыз;

- өз сөзінде білім алушылардың қабылдауы үшін қол жетімді лексиканы қолдануға үйрету;

- тақырыптық кілт сөздермен жұмыс жүргізу;

- сабақ барысында шетел тілін қолданғаны үшін білім алушыларды ынталандыру керек;

- білім алушылардың ынтасын арттыру үшін әр түрлі қызмет түрлерін қолдану қажет.

Оқу қызметін ұйымдастыру нысандары.

Пәндік-тілдік оқытуда оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың келесі формаларын бөліп көрсету қажет: фронтальды, топтық, жұптық және жеке жұмыс.

Оқу жұмысының фронтальды нысаны әңгіме, оқу пікірталасы, пәндер бойынша дидактикалық карталармен жұмыс (тақырыптық лексиканың аудармасымен бірге), түрлі жаттығуларды орындау, сол немесе өзге пән бойынша әртүрлі міндеттерді шешу, рөлдік және дидактикалық ойындарды екі тілде: ана тілінде (қазақ / орыс) және ағылшын тілдерінде өткізу арқылы іске асырылады.

Пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту кезінде білім алушылардың тілдік дайындығының белгісі бойынша топтар құруға болады. Бұл жағдайда тапсырмаларды әр түрлі деңгейде беру керек: «А» - ағылшын тілін өте жақсы меңгерген білім алушылар үшін, «В» - ағылшын тілін жақсы меңгерген білім алушылар үшін, «С» - ағылшын тілін нашар білетін білім алушылар үшін.

Сонымен қатар, бір топқа физика, химия, биология және информатика бойынша әртүрлі деңгейдегі білім алушылар кіруі мүмкін, сондықтан барлық топтар үшін тапсырмалардың пәндік мазмұны бірдей болады. Топтарды қалыптастыру негізіне білім алушылардың пән бойынша деңгейлік

дайындығын жатқызуға болады. Бұл жағдайда бір топқа әртүрлі тілдік дайындығы бар, бірақ пән бойынша білімі мен дағдылары бірдей білім алушылар кіруі мүмкін.

Оқу іс-әрекетінің жұптық формасы екі білім алушының жұмысын қамтиды, ал олар ағылшын тілін бірдей немесе әртүрлі деңгейде біле алады. Жұмыстың жұптық формасы білім алушылардың экспериментінде (зертханалық және практикалық жұмыстарды орындау), жаттығуларды орындауда, дидактикалық карталармен жұмыс жасауда және т.б. жүзеге асырылады.

Жұмыстың жеке формасында білім алушылардың пән бойынша тілдік және тақырыптық дайындығы жақсы ескеріледі. Бұл жағдайда тапсырмаларды екі критерий бойынша ажыратуға болады: тақырыпты білу деңгейі және ағылшын тілін білу деңгейі. Жеке жұмыс пәндер бойынша белгілі бір тапсырмаларды орындау кезінде жүзеге асырылады: есептерді шешу, жаттығуларды орындау, тесттермен, әртүрлі әдебиеттермен және интернет көздерімен жұмыс істеу, пәндер бойынша пәндік-тілдік сөздіктерді толтыру және т.б.

Физика, химия, биология және информатика пәндері бойынша билингвалды тілді қолдану қабілетін дамыту, сондай-ақ білім алушылардың қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескеру мақсатында алдыңғы қатарлы отандық және шетелдік дидактикалық жұмыстардан, сілтемелерден және интернет желісінен ресурстарды пайдалана отырып, жұмыстың әртүрлі нысандарын жүзеге асыру ұсынылады.

Сонымен, Химия бойынша «көміртек» (Carbon) тақырыбын зерттеген кезде білім алушыларға «Көміртектің Аллотропты модификациялары» (Allotropic modifications of carbon), «Алмаздардың қасиеттері мен түрлері» (Properties and Types of Diamonds), «Ұлы гауһарлардың тарихы» (The History of great diamonds), «Графиттің қасиеттері мен қолданылуы» (Properties and uses of graphite), «Фуллерены» (Fullerenes).

Жұмысты орындау үшін білім алушылар ағылшын тіліндегі интернет-ресурстарды қолдана алады, ал презентацияның соңғы слайдында дереккөздерге сілтемелер көрсетіледі. «Металдар» тақырыбын зерделеу кезінде білім алушыларға физика пәні бойынша адам өміріндегі металдар туралы «Адам өміріндегі электр тогының рөлі» (The role of electric current in Human Life), «Металдардың электрондық өткізгіштігі» (Electronic conductivity of Metals) және т.б. мазмұндағы қабырға газеттерін жасау үшін ақпараттарды шетел тілдік сайттардан іздеуге тапсырма беруге болады. Менің ойымша, интернеттің шетел тілдік ресурстарын қолдана отырып жұмыс істеу формалары білім алушылардың ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін, яғни әртүрлі көздерден ақпарат алу және өңдеу, сондай-ақ оны беру қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Пәндік-тілдік кіріктірілген оқытудың функциялары.

Бүгінгі білім алушылар ақпараттық кеңістікті өз бетінше игеруге мүмкіндік алады, ал мұғалімнің міндеті – олардың мүдделерін түзету, ақпарат табу

қажеттілігін қалыптастыру және оны түсіну. Пәндік-тілдік оқыту әдісін қолдануды жүзеге асыру білім алушыларда табиғат құбылыстары мен олардың арасындағы қарым-қатынас туралы тұтас түсінікті қалыптастыруға көмектеседі.

Пәндік-тілдік кіріктіруді оқу процесіне енгізу алуан түрлі және оларды қолдану – оқыту процесінде әдістерді жетілдіруді, сабақта не істеу керектігін үнемі ойластыруды және мұғалімнен шығармашылықты талап етеді (2.6-кесте).

2.6-кесте. Сабақты жоспарлау функциялары

Қызметтер	Шарттары
Білім	Үш тілді үйренуге және жетілдіруге ықпал етеді. Олардың көмегімен мұғалім білім алушылардың жүйелілік, терендік, хабардарлық, икемділік сияқты білім қасиеттерін қалыптастырады. CLIL әдісін қолданатын сабақтар тақырыптық тұжырымдамаларды дамыту құралы ретінде әрекет етеді, олар мен жалпы ұғымдар арасындағы байланысты игеруге ықпал етеді.
Дамытушылық	Білім алушылардың жүйелі және шығармашылық ойлауын дамытудағы, олардың танымдық белсенділігін, тәуелсіздігін және таным процесіне қызығушылығын қалыптастырудағы рөлімен анықталады. CLIL әдісін қолданатын сабақтарды ойлаудың пәндік инерциясын жеңуге көмектеседі және білім алушылардың көзқарасын кеңейтеді
Құрылымдық	CLIL әдісінің көмегімен мұғалім оқу материалының мазмұнын, оқытуды ұйымдастырудың әдістері мен нысандарын жетілдіреді
Ынтымақтастық	Сабақ кестесін құру кезінде тілдік пәндер мұғалімдері мен пән мұғалімдері арасындағы ынтымақтастықты ұйымдастыру үшін уақытты анықтау қажет
Өзара сабаққа қатысу	Сабақтың одан әрі рефлексиясын өткізу мақсатында тілдік және тілдік емес пәндер мұғалімдері арасында сабаққа қатысуды ұйымдастыру
Әдістемелік бірлестік жұмысы	Әдістемелік бірлестіктердің жұмысын жоспарлау кезінде тілдік және тілдік емес пәндер мұғалімдерінің әдістемелік бірлестіктерінің өзара іс-қимылының бірлескен жоспарын әзірлеу қажет
Қосымша тілдік курстар	Тілдік дайындығы жеткіліксіз білім алушыларды қолдау үшін қосымша курстарды ұйымдастыру мүмкіндігін қарастыру
Тәрбие жұмысы	Тілдік ортаны құру мақсатында мектептің тәрбие жұмысының жоспарына ағылшын тілінде әртүрлі тақырыптық сыныптан тыс іс-шараларды өткізуді қосу
Мектеп кітапханашысы	Кітапханашы тілдік пән мұғалімдерін және пән мұғалімдерін қолдау мақсатында ағылшын тілінде түрлі іс-шаралар ұйымдастыруы қажет
Сынып жетекші	Ата-аналармен байланыста болу және балаларының жетістіктері туралы хабарлау қажет

Дифференциалды оқыту – танымдық белсенділікті арттыру құралы.

Пәндерді (CLIL) әдісін қолдана отырып оқыту кезінде білім алушылардың тілдік дайындық деңгейін анықтау қажет. «Тілдерді меңгерудің жалпыеуропалық шеңберіне» (CEFR – Common European Framework of References for Languages) сәйкес білім алушылар базалық пайдаланушыдан (Basic user) (A1 / A2) төмен емес деңгейде екінші және үшінші тілдерді меңгеруі қажет. Бұл дегеніміз, білім алушылар күнделікті қарым-қатынас жағдайында мұғалімнің және сыныптастарының сөздерін есту арқылы түсінуі керек; өздерін және басқаларды таныстыра білу; сұрақтар қою және оларға жауап беру; нақты, оңай болжанатын ақпаратты таба отырып, қысқа қарапайым мәтіндерді түсіну; қарапайым қысқа жазбалар мен хабарламаларды жазу. Бұл деңгейлер BICS және CALP сияқты ұғымдармен салыстырылады.

Оқытуды дифференциалау барлық білім алушылардың оқу қабілеттерінің бірдей деңгейде емес екендігіне байланысты болады. Жеке және зияткерлік қабілеттерін ескерместен тек жас принципі бойынша жиналған білім алушылар білім алуда біркелкі және бірдей деңгейде алға баса алмайды.

Бір тапсырманы орындау үшін бір сыныптың білім алушылары оған әр түрлі уақыт жұмсайды, мысалы кейбір оқушыларға тапсырманы орындауына 5 минут қажет болса басқаларына бір сағаттан астам уақыт қажет болуы мүмкін. Бұл білім алушылардың жас ерекшелігіне, ойлау қабілетіне және жалпы қабілеттеріне, сондай-ақ белгілі бір мәселелерді шешуге қатысты шығармашылық бейімділігіне байланысты болып келеді. Білім алушыларға тапсырманы орындау үшін берілетін уақыт бірдей болған жағдайда кейбір білім алушылардың, жоғарыда аталған ерекшеліктерге байланысты, білімге деген қызығушылықтары төмендеп, білім алу процесіне теріс көзқарасы қалыптасуы мүмкін. Мұғалім оқыту процесін «орташа» білім сапасын көрсететін білім алушыларға назар аудара отырып жүргізетіндігіне байланысты басқа білім алушылар өздерінің мүмкіндіктерін толық көрсете алмайды. Уақыт өте келе басқа білім алушылар да біртіндеп оқу тапсырмаларын орындауда тиімді әдістерді қолдануды үйренеді, ал алғашында болатын қиындықтар шатасуға, өз мүмкіндіктеріне күмәндануға әкелуі мүмкін. Ол өз кезегінде білім алушылардың оқу үлгерімінің төмендеуіне әкеледі. Сондықтан әр білім алушының максималды жоғары үлгеріміне қол жеткізу міндетіне тек сараланған оқыту кезінде қол жеткізуге болады болады.

Дифференциалды (сараланған) оқыту дамытушы (ойлау, қиял, есте сақтау, ерік-жігерді дамыту) және тәрбиелеуші (дүниетанымды, білімге қызығушылықты, жауапкершілік сезімін, серіктестікті дамыту) мәнге ие.

Сараланған оқыту – бұл сыныпты салыстырмалы түрде үлгерімі бірдей білім алушы топтарына бөлу формасы. Әдетте сынып үш топқа бөлінеді:

3-топ – оқу қабілеті жоғары білім алушылар. Олар бейтаныс жағдайда білімді қолдана білуді және оқу мәселелерін шешуге өз бетінше шығармашылықпен қарауды талап ететін үлкен күрделі материалмен жұмыс істейді;

2-топ – орташа қабілеті бар білім алушылар. Білім алушылардың бұл тобы бірінші топтың тапсырмаларын, мұғалімнің немесе тірек сызбаларының көмегімен немесе күшті білім алушылардың түсіндірулерінен кейін орындайды;

1-топ – оқу қабілеті төмен білім алушылар. Білім алушылардың бұл тобы оқу тапсырмаларын шектеуді, көптеген оқу жұмыстарын және жаңа сабақты қосымша түсіндіруді қажет етеді.

Саралау әдістері:

1) мазмұнды:

- көлемі бойынша;
- қиындық деңгейі бойынша;
- шығармашылық деңгейі бойынша;

2) ұйымдастырушылық:

- дербестік дәрежесі бойынша;

- көмек деңгейі бойынша;

CLIL-дің негізгі стратегиясы «scaffolding» болып табылады, яғни пәнді шетел тілінде оқу кезінде білім алушыны когнитивті және лингвистикалық жүктемені азайтуға ықпал ететін жан-жақты қолдау. Бұл стратегия сабақтарда тілдік клишелерді, терминологиялық сөздікті, материалды визуализациялауды, мнемотехниканы, тапсырмаларды өз бетінше орындауға мүмкіндік беретін шетел тіліндегі көптеген мысалдармен қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылады. Төменгі және жоғарғы деңгейдегі ойлау дағдыларын дамыту стратегиясын Блум таксономиясына сәйкес жасалған сұрақтар жүйесі арқылы жүзеге асыруға болады.

Сонымен, түсіну деңгейінің жандануы мен дамуы нақтылау сұрақтарының көмегімен жүзеге асырылады, оның мақсаты кері байланысты қамтамасыз ету, ал синтез деңгейі тұжырымдамада болжам элементтері бар түсіндірме сұрақтардың көмегімен жүзеге асырылады. Сабақта көпмәдениетті компонентті интеграцияланған пәндік-тілдік тәсілдің стратегиясы ретінде пайдалану білім алушыларға оларды әртүрлі оқу және әдістемелік мәдениеттерде бірдей пәндік мазмұнды жарықтандырудың әртүрлі тәсілдерімен, белгілі бір ұғымның немесе құбылыстың даму және зерттеу тарихымен таныстыруға мүмкіндік береді. Жұптық және топтық сабақтарда пайдалану стратегиясы процеске қатысушыларды белсенді өзара іс-қимылға тартады. Білім алушылар өздерінің жеңілдетілген тілін қолдана отырып, сөйлеу «тәуелсіздігін» алады және пәндік лексиканы өздерін еркін және сенімді сезінетін ортада қолдана алады.

CLIL-де қандай қиындықтар болуы мүмкін?

Мұғалімдердің қиындықтары:

- пәннің тұжырымдамасы мен мазмұнын нақты және дәл жеткізе білу үшін;
- пәндік-спецификалық сөздіктің айтылуын тексеру үшін;
- сабақтың жаңа тақырыбын ұсыну, сұрақтар қою, сабақтың тақырыбы мен мазмұны туралы бір нәрсені түсіндіру немесе ұғындыру, білім алушыларды ынталандыру және сабақты басқару үшін сабаққа қажетті тілді қолдана білу үшін пән мұғалімдері ағылшын тілін білу деңгейіне сенімді болуы керек.

Білім алушылардың қиындықтары:

- білім алушыларды қолдау керек, өйткені әр түрлі білім алушыларға тапсырманы орындауға әр түрлі уақыт, тапсырманы түсіну және орындау үшін әр түрлі нұсқаулар қажет. Сондықтан саралау қажет;
- жаңа материал;
- тапсырмалар;
- ілеспе қолдау.

Осы әдістемелік ұсынымдар мұғалімдерге педагогикалық практиканы күшейтуге, білім алушылардың оқуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі деп үміттенеміз.

Себебі осы әдістемелік ұсыныстарды қолдану нәтижелері төмендегі дағдыларды қалыптастырады:

1) Заманауи коммуникативтік педагогиканың негіздерін, пәнді ағылшын тілінде оқытудың инновациялық тәсілдері мен әдістемесін білу және түсіну;

2) Мұғалімдердің білім алушыларда тілдік құзыреттіліктерді дамыту үшін оқу материалдарын пайдалана білуі, инновациялық тәсілдерді, оқытудың интерактивті әдістерін пайдалана отырып, CLIL әдісі бойынша сабақты жобалай білуі, ЖМБ пәндері бойынша ағылшын тілінде білім алушылардың шығармашылық және зерттеу қызметін ұйымдастыра білуі, сыни ойлау стратегиясын қолдана білуі;

3) Сараланған әдісті қолдана білу, өйткені әр білім алушының максималды жоғары үлгерімге қол жеткізу міндеті тек сараланған оқыту нәтижесінде шешілуі мүмкін;

4) Бағалау процесін білу, яғни CLIL сабақтарында бағалауды жоспарлау, ұйымдастыру және өткізу.

Ішінара енгізу әдісін оқу іс-әрекетінде де, сабақтан тыс және сыныптан тыс жұмыстарда да қолдануға болады.

Бүгінгі таңда коммуникативтік құзыреттілік оқытудың басым мақсаты болып табылады. Білім алушыларға тілдік ортадан тыс қарым-қатынасты үйрету қиын болғандықтан мұғалімнен жұмыста қосымша тапқырлық, шығармашылық қажет етіледі. Бұл жерде сыныптан тыс жұмыстар маңызды рөл атқарады. Шетел тіліндегі сыныптан тыс жұмыстардың жалпы білім беру, тәрбиелік және дамытушылық маңызы зор. Бұл жұмыс шетел тілі білімін тереңдетіп қана қоймайды, сонымен қатар білім алушылардың мәдени көзқарасын кеңейтуге, олардың шығармашылық белсенділігін, эстетикалық талғамын дамытуға ықпал етеді, нәтижесінде басқа елдің тілі мен мәдениетін үйренуге деген ынтаны арттырады.

Сыныптан тыс іс-шараны ұйымдастыру және өткізу кезінде мұғалім білім алушылардың қызығушылықтарын, олардың жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, мұқият әрі шебер бақылау және зерттеу қажет.

Оқытудың белгілі бір деңгейі үшін сыныптан тыс іс-шараның тақырыбын таңдау, бір жағынан, тілдік материалдың көлемімен, екінші жағынан, білім алушылардың жалпы білім беру деңгейімен және кейбір пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру мүмкіндігімен анықталады. Білім алушылардың оқу процесінде алған білімдері мен дағдыларын барынша пайдалану және сыныптан тыс жұмыстарға қатысу, олардың жаңа материалды, әсіресе таныс емес лексикалық бірліктер мен грамматикалық құрылымдарды жеңілдетілген деңгейде беру қажет.

Мұғалімнің сыныптан тыс жұмыстар кезінде қоятын негізгі міндеттері:

1. Білім алушылардың білімі мен практикалық дағдыларын тереңдету және кеңейту.

2. Логикалық ойлау мен тапқырлықты дамыту.

3. Дарынды және қабілетті балаларды анықтау, олардың әрі қарай дамуына ықпал ету.

4. Шетел тілдеріне қызығушылықты дамыту.

5. Білім алушыларды ойын-сауық сабақтарына тарту және осы арқылы тәртіпті нығайту, мақсаттылыққа, ұйымшылдыққа және ұжымдастыруға тәрбиелеу.

Бұл міндеттерді сәтті орындаудың маңызды факторы әр түрлі деңгейлерде оқытудың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін ескеру болып табылады. Бір жастағы немесе әр түрлі жастағы білім алушылардың жеке қасиеттерін білу сыныптан тыс жұмыстардың мазмұны мен формасын дұрыс анықтауға мүмкіндік береді.

Сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру барысында жеке тұлғаның психологиялық ерекшеліктерін де, топтың психологиялық ерекшеліктерін де: оның даму деңгейін, ұйымдастырушылық, психологиялық, интеллектуалдық және эмоционалды бірлік дәрежесін, топ қызметінің оның мүшелері арасындағы қарым-қатынасқа бағытын, сыныптан тыс жұмыстарды орындау кезінде сыныптың эмоционалды жағдайын да ескеру қажет.

Білім алушылардың психологиялық ерекшеліктерін білу – сыныптан тыс жұмыстың тиімді түрлерін таңдаудың, осы формалардың мазмұнын анықтаудың, сыныптан тыс шараларды ұйымдастырудың және өткізудің қажетті шарты. Сыныптағы және сыныптан тыс жұмыстардың мақсаттары мен міндеттері толығымен сәйкес келсе де, соңғысының мазмұны, ұйымдастырылуы мен формаларында айтарлықтай айырмашылықтар болады.

Сыныптан тыс жұмыс пен сыныптағы жұмыстың негізгі айырмашылықтары:

1. Сыныптан тыс жұмыстарға қатысу оқу іс-әрекетінің міндеттілігіне қарағанда ерікті сипатта жүзеге асырылады. Білім алушылар өздері үшін сыныптан тыс жұмыстардың белгілі бір түрлеріне қатысу туралы мәселені, ең алдымен, олардың қызығушылықтарына, қалауларына жаңа нәрсені білгісі келетіндігіне, белгілі бір мақсаттармен қосымша тіл үйренгісі келетіндігіне байланысты шешіледі.

Сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың жетекші қағидасы мұғалімге білім алушылардың сыныптан тыс жұмыстар мен тілге деген қызығушылығын уақтылы анықтауға, оларды сабақтан тыс уақытта қызығушылық танытуға және сол арқылы оларға деген қызығушылықты оятуға міндеттейді. Бұл принцип сыныптан тыс жұмыстың мазмұны мен формасын анықтайды. Сондықтан да мұғалім шетел тіліне деген қызығушылықты үнемі қолдауы, тереңдетуі және дамытуы керек.

2. Сабақтың сабақтан тыс сипаты, біріншіден, уақыты, орыны, оларды өткізу формасына қатысты қатаң ережелер болмаған кезде көрініс табады. Жұмыс өткізу орны саябақ, мұражай залы, мектеп бақшасы және т.б. болуы мүмкін, екіншіден, білім, дағды мен қабілеттер, ұпайлар қатаң есепке алынбауы керек. Сыныптан тыс жұмыстардың нәтижелерін тексеру есеп беру кештері, концерттер, жиындар, шетел тіліндегі қабырға газеттерін шығару және т.б. түрінде жүзеге асырылады.

3. Сыныптан тыс тапсырмаларды орындаудағы білім алушыларға берілетін үлкен «тәуелсіздік» және олардың бастамашылдығы. Мұғалімнің көмегі жетекші рөл атқаратын оқу процесінен айырмашылығы, сыныптан тыс жұмыстарда білім алушылар тапқырлық, шығармашылық танытады, сондай-ақ сабақтан тыс іс-шараларды ұйымдастыруда, білім алушылардың жеке

топтардың мүдделеріне, бейімділіктеріне сәйкес келетін жұмыс түрлерін таңдауда белсенділік танытады.

Сыныптан тыс іс-шара формалары.

Әдістемелік әдебиеттерде және мектеп тәжірибесінде дәстүрлі түрде сыныптан тыс жұмыстар үш түрге бөлінеді: жеке, топтық және бұқаралық. Мұндай бөлудің негізі қатысушыларды сандық қамтуы болып табылады.

Жеке сыныптан тыс жұмыстар тілі оқытылатын ел туралы шетел тіліндегі әдеби шығармалардан өлеңдер, әндер, үзінділер, маңызды күндер мен оқиғалар туралы, көрнекті адамдар туралы хабарлама немесе баяндама дайындайтын, көрнекі құралдар шығаратын, қабырға газеттерін, альбомдарды және т.б. дайындайтын жеке білім алушылармен жүргізіледі.

Сыныптан тыс жұмыстардың топтық формасы нақты ұйымдастырушылық құрылымға ие және ортақ мүдделермен біріктірілген қатысушылардың салыстырмалы түрде тұрақты құрамына ие. Бұл формада әр түрлі үйірмелер бар: ауызекі, вокалды, драмалық, аудармашылар, филателистер, сыныптан тыс оқу және т.б. Кейбір әдіскерлер барлық сынып білім алушыларына ауызекі және хор үйірмелерін, жоғары сынып білім алушыларына – әдеби-аудармашылық және елтану үйірмелерін ұйымдастыруды ұсынады. Аралас үйірмелер де өздерін оң жағынан көрсетті, онда әр түрлі іс-шаралар біріктіріледі, мысалы, әндерді үйрену және қойылымдарды дайындау, сыныптан тыс оқу және фильмдерді көру, көргендерін одан әрі талқылау. Үйірме сабақтары үнемі өткізіліп тұруы керек.

Сыныптан тыс жұмыстардың жаппай формаларында нақты ұйымдастырушылық құрылым жоқ. Оларға көркемөнерпаздар кештері, фестивальдар, конкурстар, карнавалдар, тақырыптық кештер және т.б. сияқты іс-шаралар жатады.

Шетел тілі апталығын мектептегі ағылшын тіліндегі ЖМБ пәндерінің онкүндігі сияқты сыныптан тыс жұмыстың түріне бөлген жөн. Бұл форма өзінің табиғаты бойынша жаппай болып табылады, өйткені ол оған білім алушылардың үлкен контингентінің қатысуын қамтамасыз етеді және құрылымы жағынан күрделі, өйткені ол белгілі бір уақыт аралығында болатын және білім алушыларды тәрбиелеудің кешенді тәсілінің міндеттерін жүзеге асыруға бағытталған мағынасы мен формасы бойынша әртүрлі іс-шаралар кешенін қамтиды.

Шетел тілі апталығы, мектепте ағылшын тіліндегі ЖМБ пәндерінің онкүндігі кешенді форма ретінде мектептегі барлық сыныптан тыс жұмыстарды мақсатты ұйымдастыруға және жүйелеуге, аптаның өзіндік шығармашылық есебіне айналатын үйірмелердің жұмысын жандандыруға, апта дайындау және өткізу процесінде өзара әрекеттесетін білім алушылар мен мұғалімдер арасындағы шығармашылық қатынастарды қалыптастыруға ықпал етуі керек.

Сыныптан тыс жұмыстарда интернетті пайдалану.

Қазіргі уақытта сыныптан тыс жұмыстарда интернет құралдарын пайдалану өте танымал және қол жетімді болды. Оқушыларға тіл үйренудің кейбір қолданбалы бағдарламаларын қолдануды ұсыну өте пайдалы.

Мұндай жұмысты үй компьютерінен де жасауға болады. Қазіргі уақытта желіде білім алушылардың шетел тілін меңгерудегі белгілі бір білімді, дағдыларды, қабілеттерді жетілдіру бойынша іс-әрекетті ұйымдастырудың көптеген мүмкіндіктері бар.

Білім алушылардың жоба жұмысы интернетті қолдануды қажет ететін, кең таралған жұмыс түрі болып табылады. Бұл білім алушылардың сабақтан тыс уақыттағы ең тиімді әрекеті. Алайда, бірден айта кету керек, оның тиімділігі толығымен мұғалімдердің ұйымдастыруы мен үйлестіруіне байланысты болып табылады. Сонымен, шетел тіліндегі оқу процесі үшін жобалық іс-әрекеттің тартымдылығы неде? Интернетті қолдана отырып, шынайы тілдік ортаны құра алуға болады және ана тілдерімен қарқынды қарым-қатынас, әр түрлі жанрдағы түпнұсқа әдебиеттермен жұмыс жасау, ана тілдерінің орындауындағы түпнұсқа мәтіндерді тыңдау негізінде шетел тілін үйрену қажеттілігін қалыптастыру міндеттерін қоюға болады. Бұл мәдениеттер диалогы негізінде әлеуметтік-мәдени құзиреттілікті қалыптастырудың ең тиімді мүмкіндіктерінің бірі.

Шетел тіліндегі олимпиадалар, викториналар шетел тілін жетілдіруге өз үлестерін қоса алады, бірақ олар негізінен белсенді білім алушыларға қатысты. Жоба жұмыстарына барлық білім алушылар қатыса алады.

Сыныптан тыс іс-шараны дайындау кезінде сіз келесі компоненттерге назар аударуыңыз керек:

1. Мақсат – бұл іс-шараның мақсаттары, ең алдымен, білім алушының жеке басының дамуымен, оның өмірінің ерекше бейнесін жобалаумен және қалыптастырумен байланысты екенін білдіреді.

2. Мазмұны – іс-шараның мазмұны маңызды болып табылады. Оған өзін-өзі тану, баланың жеке басын өзін-өзі растау үшін қажетті материалдар кіреді. Іс-шара мазмұнының тақырыбын анықтауда мұғаліммен қатар білім алушылардың көпшілігі субъективті өкілеттіктерге ие.

3. Ұйымдастырушылық әрекеті – балалар сыныптан тыс іс-шараның толыққанды ұйымдастырушылары болып табылады. Мұнда қарым-қатынастың диалогтық және топтық қарым-қатынас формалары басым.

4. Бағалау (аналитикалық) – сыныптан тыс іс-шараның тиімділігін бағалау критерийлері – бұл баланың өмірлік тәжірибесінің көрінісі мен оның байытылуы, игерілген ақпараттың жеке-жеке маңыздылығы, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға әсері, олардың іс-шараға қатысуы.

Бүгінгі таңда көптеген адамдар ана тілінен басқа, екі немесе одан да көп шетел тілдерін біледі. Бұл адамдардың шетел тілдерін үйренуге ұмтылатындығын білдіреді. Ол өз кезегінде шетел тілдерін қоғам талап етеді деген сөз.

Мұғалімнің басты міндеті – білім алушыларды пәнді оқуға қызықтыру, мұғалімді кездестіре отырып «бізде сабақ қашан болады?» деп сұрайтындай қызығушылық болуы керек. Себебі сыныптан тыс жұмыстар білім алушыларға мереке тәріздес болуы керек.

ҚОРЫТЫНДЫ

Республикада және бүкіл әлемде болып жатқан интеграциялық процестер білім берудің рөлін түсінуге және оның даму басымдықтарын айқындауға әсер етеді. Қоғамдық өмірді интернационалдандыру, бірыңғай білім беру кеңістігін құру, интернетті, жоғары технологияларды, қашықтан оқыту нысандарын дамыту жағдайында көптілді тұлғаны қалыптастыру проблемасы өзекті болып отыр.

Көптілділік жас ұрпақтың сәтті әлеуметтенуінің шарты ретінде қарастырылады. Бұл ұсыныс заңнамалық және нормативтік құжаттарда, оның ішінде ҚР білім беруді дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында, ҚР Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында өз шешімін тапты.

Үштілді білім берудің мақсаты – көптілді тұлғаны – кемінде үш тілді меңгерген, түрлі қызмет салаларында диалог жүргізе алатын, өз халқының мәдениетін бағалайтын, басқа халықтардың мәдениетін түсінетін және құрметтейтін Қазақстан азаматын қалыптастыру. Көптілділік проблемасы көп қырлы және көп аспектілі болғандықтан оған әртүрлі ғылыми мектептердің ғалымдарының назарын аударуды қажет етеді. Бұл ретте зерттеудің басты объектісі көптілді тұлғаны қалыптастыру процесі ғана емес, сонымен қатар оның сапасына қол жеткізу жолдары, оның ішінде білім беру сапасын арттыру ресурсы ретінде мониторинг негізінде болуы тиіс.

Көптілділік және көптілді білім беру мәселелеріне республиканың жоғары оқу орындары мен ғылыми орталықтарының көптеген ғалымдары мен тұтас ғылыми ұжымдары жүгінеді. Б.А. Жетпісбаева, Г.А. Шипареваның жұмыстары көптілді білім беру сапасының мониторингіне арналған. Білім беру сапасының нақты мониторингі Л.А. Семенованың еңбектерінде, Г.А. Хамитованың еңбектерінде пәндік-тілдік интеграцияланған оқытудың теориялық және әдіснамалық негіздері келтірілген. Көптілді тұлғаны қалыптастырудың теориялық негіздеріне сүйене отырып, мониторинг пен оны әзірлеу форматын айқындау көптілді білім беру сапасының басты құрамдас бөліктері – шарттар, процесс және нәтиже анықталды, бұл көптілді білім беру мониторингі моделінің негізін құрады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Н. Ф. Коряковцева Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык. - М.: АРКТИ, 2002. - 176 б.
2. Е. Ж. Красноперов Технология личностно-ориентированного обучения ИЯ. // ИЯ в современном мире. – Алматы, 1999 б. 35-40.
3. Р. М. Грановская Элементы практической психологии. – М.: Речь, 2010. – 655 б.
4. Г. В. Елизарова Формирование межкультурной компетенции студентов в процессе обучения иноязычному общению: Дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 : СПб., 2001.– 371 б.
5. Г. А. Китайгородская Интенсивное обучение. Теория и практика. – М.: Высшая школа, 2009 . – 280 б.
6. Метод Берлиц - Метод «полного погружения». [Электронды ресурс]. URL: <http://www.inostrankanewlife.com/forum/viewtopic.php?f=13&t=1061.html> (өтініш берген күні 20. 09.2020).
7. Метод Шехтера. [Электронды ресурс]. URL: <http://shekhterya.narod.ru/> (өтініш берген күні 15. 10.2020).
8. Суггестопедия. [Электронды ресурс]. URL: <http://filolingvia.com/publ/67-1-0-117> (өтініш берген күні 25.11.2020).
9. Н. И. Холод Использование метода частичного погружения в изучении иностранных языков. Язык. Культура. Образование: Сборник статей международной научной конференции «Чтения К.Д. Ушинского»/ Под науч. ред. О.С.Егоровой. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ им. К.Д. Ушинского, – 2013. б.59– 64.**Вкдю**

Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі: 7.4С Көбею	Мектеп: Семей қаласы. Жарқын ЖОББМ КММ																																					
Күні:	Мұғалімнің аты-жөні:Карипбаева Л.Т.																																					
Сынып: 7	Қатысқандар саны:																																					
	Қатыспағандар саны:																																					
Сабақ тақырыбы	Гүл құрылысы. Тозаңдану түрлері. Гүлдеу және тозаңдану. Тозаңдану түрлері (өздігінен, айқас, жасанды).																																					
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	7.2.1.3 айқас тозаңдану мен өздігінен тозаңданудың салыстырмалы артықшылықтарын сипаттау																																					
Сабақ мақсаттары	Барлық білім алушылар: - Гүлдің құрылысы және тозаңдану түрлерін анықтайтын болады. - Қатысушылардың көпшілігі: - Айқас тозаңдану мен өздігінен тозаңданудың арасындағы айырмашылықты түсінетін болады. - Кейбір білім алушылар: - айқас тозаңдану мен өздігінен тозаңданудың салыстырмалы артықшылықтарын сипаттайтын болады.																																					
Бағалау критерийлері	- Гүлдің құрылысы, тозаңдану, өздігінен тозаңдану, айқас тозаңдану туралы алған білімдерін қолданады. - Өздігінен тозаңдану мен айқас тозаңдануды сипаттайды. - Өздігінен тозаңдану мен айқас тозаңданудың кемінде үш артықшылығын талдайды және анықтайды.																																					
Тілдік мақсаттар	Оқытудың тілдік мақсаты: білім алушылар орындай алады: білім алушылардан суретте көрсетілген тозаңдану түрін сипаттауды және тозаңдану түрлерінің кемінде үш артықшылығы мен кемшілігін жазады. Сонымен қатар айқас тозаңдану мен өздігінен тозаңданудың артықшылығы мен кемшілігінің сәйкестігін анықтайтын болады. Пәнге тән лексика мен терминология: <table border="1"> <thead> <tr> <th>Қазақша</th> <th>Орысша</th> <th>Ағылшынша</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>гүл</td> <td>цветы</td> <td>flower</td> </tr> <tr> <td>аналық аузы</td> <td>рыльце</td> <td>Stigma</td> </tr> <tr> <td>аналық мойны</td> <td>столбик</td> <td>Style</td> </tr> <tr> <td>аналық түйін</td> <td>завязь</td> <td>ovary</td> </tr> <tr> <td>аналық гүл</td> <td>пестик</td> <td>pistil</td> </tr> <tr> <td>аталық</td> <td>тычинка</td> <td>stamen</td> </tr> <tr> <td>тозаңқап</td> <td>пыльник</td> <td>anther</td> </tr> <tr> <td>аталық жіпше</td> <td>тычиночная нить</td> <td>filament</td> </tr> <tr> <td>күлте</td> <td>венчик</td> <td>petal</td> </tr> <tr> <td>тостағанша</td> <td>чашелистик</td> <td>sepals</td> </tr> <tr> <td>айқас тозаңдану</td> <td>перекрестное</td> <td>cross-pollination</td> </tr> </tbody> </table>		Қазақша	Орысша	Ағылшынша	гүл	цветы	flower	аналық аузы	рыльце	Stigma	аналық мойны	столбик	Style	аналық түйін	завязь	ovary	аналық гүл	пестик	pistil	аталық	тычинка	stamen	тозаңқап	пыльник	anther	аталық жіпше	тычиночная нить	filament	күлте	венчик	petal	тостағанша	чашелистик	sepals	айқас тозаңдану	перекрестное	cross-pollination
Қазақша	Орысша	Ағылшынша																																				
гүл	цветы	flower																																				
аналық аузы	рыльце	Stigma																																				
аналық мойны	столбик	Style																																				
аналық түйін	завязь	ovary																																				
аналық гүл	пестик	pistil																																				
аталық	тычинка	stamen																																				
тозаңқап	пыльник	anther																																				
аталық жіпше	тычиночная нить	filament																																				
күлте	венчик	petal																																				
тостағанша	чашелистик	sepals																																				
айқас тозаңдану	перекрестное	cross-pollination																																				

		опыление	
	өздігінен тозаңдану	самоопыление	self-pollination
	жасанды тозаңдану	искусственное опыление	artificial pollination
	<i>Диалогпен жазу үшін пайдалы сөздер мен тіркестер:</i> Айқас тозаңдану бұл өсімдіктің тозаңды ...-дан ...-ға беруі. Айқас тозаңдану ... білдіреді. (түрлердің саналуандығы). Айқас тозаңдану кезінде тозаңға өсімдіктен өсімдікке жылжу үшін жол керек. Өздігінен тозаңдану - бұл өсімдіктің тозаңды ...-дан ...-ға тасымалдауы. Ол жәндіктерді еліктіруге энергия шығынын қажет етпейді. Өздігінен тозаңданатын өсімдіктер өзін тозаңдандыратын жәндіктер жоқ жерлерде өсе алады.		
Құндылықтарды дарыту	«Мәңгілік ел» құндылығы: Біздің қоғамдағы ұлттық бірлік, бейбітшілік және келісім		
Пәнаралық байланыстар	География пәні: Табиғат зоналарды сипаттау және салыстыру оқу мақсаты бойынша өсімдіктердің таралуы.		
АКТ қолдану дағдылары	<i>Білім алушыларға презентация арқылы ақпарат беріледі.</i> <i>Ғаламтордың көмегімен тапсырмалар орындайды және тақырыпқа қатысты мәліметтерді жинақтайды.</i>		
Бастапқы білім	Білім алушылар көбеюдің барлық тірі ағзаларға тән қасиет екендігін және жыныс жасушаларының бар екендігін біледі. 6 сынып «Биология»		
Сабақ барысы			
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет		Ресурстар
Сабақтың басы 0-5 мин	1 Ұйымдастыру. Сыныппен амандасу. Good afternon! Stand up! Sitdown ,please! Who is abcent today? Is abcent....		С = барлық сыныпты оқыту ТЖ = топтық жұмыс Ж = жеке жұмыс Э = оқу эксперимен

5-10мин

What date is it today?

(М) Ұлы Абайдың педагогикасына тоқталу. 7 қарасөзін сабақ тақырыбымен байланыстыру.

Өткен тараудан модел жасап әкелген білім алушының моделін таныстыру.

Миға шабуыл

- Қандай өсімдіктерді гүлді өсімдіктер деп атайды?
- Гүл дегеніміз не?
- Гүлдің негізгі бөліктерін атаңыз?
- Аналықтың құрылысы, атқаратын қызметі?
- Аналықтың жатынынан не дамиды?
- Аталықтың құрылысы мен атқаратын қызметі?

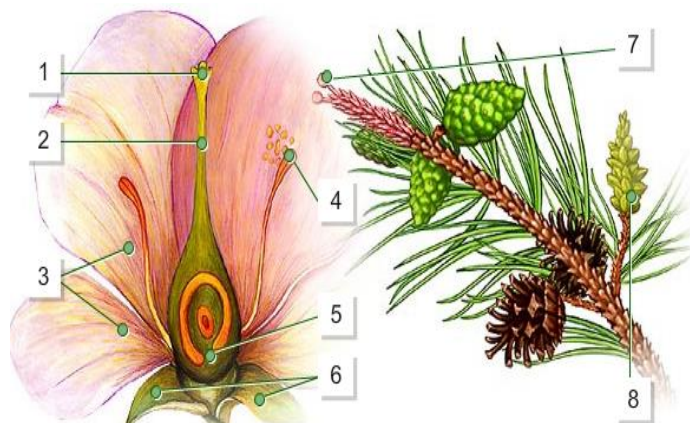
А) білім алушылармен бірге оқу мақсатын анықтау

Б) проблемалық сұрақ

- Өсімдіктер не себепті гүлдейді?
- Неліктен өсімдіктер гүлдеген уақытта жәндіктер көп болады?

Жеке жұмыс: 1.«Мылқау суреттен» тозаңдануға қатысатын гүлдің бөліктерін белгілейді

2. білім алушылар гүлдің құрылысының микропрепаратын микроскоп көмегімен қарайды

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....

Тозаңданудың маңызы неде?
.....
.....
.....
.....

ті
Д =
мұғалімнің
демонстрац
иясы
Т =
мұғалімнің
түсіндіруі
ЖЖ =
жұптық
жұмыс
ҚБ =
қалыптасты
рушы
бағалау

Ⓢ =
қауіпсіздік
техникасы
бойынша
кеңестер
<http://bilimland.kz/kk/#lesson=12640>

<https://www.slideshare.net/vanhoutd/learn-the-main-parts-of-a-flower-and>

PISA 2015

Сұрақ 1/5
колониясының кенеттен құлауы" бөліміне қараңыз.

Сұраққа өз жауабыңызды теріп жазыңыз.

Колонияның кенеттен құлауы түсінігінің араларды ұстайтын және зерттейтін адамдар үшін зор маңызға ие, бірақ колонияның кенеттен құлауы тек араларға ғана әсер етпейді. Құстарды зерттейтін адамдар әсерін анықтады. Күнбағыс аралар үшін де, кейбір құстар үшін де қорек көзі болып табылады. Аралар күнбағыстың шірнесімен, ал құстар дәнімен қоректенеді.

АРАЛАР КОЛОНИЯСЫНЫҢ КЕНЕТТЕН ҚҰЛАУЫ

Бүкіл әлемдегі аралар колониясына қауіпті құбылыс төніп тұр. Бұл құбылыс аралар колониясының кенеттен құлауы деп аталады. Колонияның құлауы аралар омартасын тастап кеткен кезде орын алады. Омартасынан ажырап қалған аралар өледі, сөйтіп колонияның кенеттен құлауы он миллиардтаған араның өліміне әкелді. Зерттеушілер колония құлауының бірқатар себептері бар деп болжайды.

25мин

4 тапсырма:
(Жаратылыстану компьютерлік формат)

<http://www.oecd.org/pisa/oecd-proposes-new-approach-to-assess-young-peoples-understanding-of-global-issues-and-attitudes-toward-cultural-diversity-and-tolerance.htm>

1 – тапсырма. Аралар колониясының кенеттен құлауы. Тапсырманы орындауда ПОПС әдісін қолданыңыз.

П-ұстаным. Тапсырмаға өз пікірлерін, идеяларын айту;

О-дәлелдеу. Өз пікірлерін дәлелдейді.

П-мысалдар келтіру. Мысалдар келтіру арқылы дәлелдейді.

С-салдары. Қорытынды пікір айтылады немесе экологиялық баға беріледі.

Дұрыс жауап: Бұл сұраққа дұрыс жауап беру үшін, білім алушылар гүлдің тозаңданусыз дәнді жасай алмайтынын растайтын немесе тұспалдайтын түсіндірме беруі тиіс. Бұл элемент үшін құзырет «Құбылысты ғылыми тұрғыда түсіндіру» тиісті.

Бағалау критерийі:

- Гүлді өсімдіктердің тозаңдануының маңыздылығын түсіндіру;
- Аралардың жемістің пайда болуына әсерін түсіндіру;
- Аралар мен құстар арасындағы байланысты түсіндіру;
- Суретті тақырыппен байланыстыру;
- Өз ұстанымын дәлелдеу.

Дескриптор:

	- Тозандану арқылы жемістің пайда болуын түсіндіреді; - Аралардың жоғалуының құстар популяциясының төмендеуіне әсерін түсіндіреді; - Өмірден немесе ақпарат құралдарынан мысалдар келтіреді; ҚБ: топтар бірін –бірі «Екі жұлдыз,бір тілек» әдісі арқылы бағалайды	
Сабақтың соңы 5 мин	<u>Кері байланыс . Рефлексия 3-3-1</u> Write 3 sentences on the topic of the lesson Написать 3 предложения, которые подведут итог сегодняшнего урока... <u>Бүгінгі сабақтан не түсінгендігі бойынша үш сөйлем жазу.</u> Reduce sentences to 3 words.... Сократи предложения до 3 слов.... <u>3 сөйлемге қысқарт</u> <u>One word....</u> <u>Одно слово....</u> <u>1 сөз жаз.</u>	ҚБТ
Саралау – білім алушыларға қалай көбірек қолдау көрсетуді жоспарлайсыз? Қабілеті жоғары білім алушыларға қандай міндет қоюды жоспарлап отырсыз?	Бағалау – білім алушылардың материалды меңгеру деңгейін қалай тексеруді жоспарлайсыз?	Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы
<i>Қабілеті жоғары білім алушылар өздігінен және айқас тозанданудың сызбаларын құрастыру кезінде олардың айырмашылықтарын мен артықшылықтарын жаза алады.</i>	<i>білім алушыларға жабық және ашық сұрақтар қойылады Мұғалім білім алушыларды ауызша бағалайды. Топтық жұмысты білім алушылар критерийлер арқылы бағалайды. Жұптық жұмыста білім алушылар айқас тозанданудың артықшылықтарының тізімін өзара бағалайды. білім алушылардың сызбаларының құрастыруы бағаланады</i>	<i>Денсаулық сақтау технологиялары. Микроскоппен, заттық шыны, микропрепаратпен жұмыс жасағанда абай болу. Сабақ барысында белсенді оқыту әдістерін қолданудан бұрын білім алушының көңіл күйлеріне назар аудару</i>
Сабақ бойынша рефлексия Сабақ мақсаттары/оқу мақсаттары дұрыс қойылған ба?	<i>Бұл бөлімді сабақ туралы өз пікіріңізді білдіру үшін пайдаланыңыз. Өз сабағыңыз туралы сол жақ бағанда берілген сұрақтарға жауап беріңіз.</i>	

<i>Білім алушылардың барлығы ОМ қол жеткізді ме?</i> <i>Жеткізбесе, неліктен?</i> <i>Сабақта саралау дұрыс жүргізілді ме?</i> <i>Сабақтың уақыттық кезеңдері сақталды ма?</i> <i>Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды, неліктен?</i>	
Жалпы баға Сабақтың жақсы өткен екі аспектісі (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)? 1: 2: Сабақты жақсартуға не ықпал ете алады (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)? 1: 2: Сабақ барысында сынып туралы немесе жекелеген білім алушылардың жетістік/қиындықтары туралы нені білдім, келесі сабақтарда неге көңіл бөлу қажет?	

12.12.2019 ж.	Биология	8 сынып
Сабақтың тақырыбы: Subject of the lesson:	Бұлшықеттердің маңызы және құрылысы. The essence and structure of muscles	
Сабақтың мақсаты:	Адамның тірек- қимыл мүшелер жүйесінің маңызды бөлігі бұлшықеттердің топтары мен құрылысын білу.	
Тілдік мақсат: Language objective	Терминдерді есте сақтайды. Сұраққа 2 тілде жауап береді.	
Оқу нәтижесі:	- Бұлшықеттің құрылысы мен қызметін біледі; - Бұлшықет ұлпасының түрлерімен танысады; - Күнделікті өмірмен байланысты іс-тәжірибелерде өз білімдерін қолдана білу дағдысы қалыптасады. - білім алушылар ағылшынша сөйлеп үйренеді.	
Негізгі идеялар:	Сындарлы оқытуда тиімді әдіс-тәсілдер қолдану.	
Оқыту әдіс-тәсілдері	СТО, жас ерекшелік физиологиясы, диалог, жаңа әдіс-тәсілдер: топтық жұмыс, АКТ	
Сілтеме:	Мұғалімдерге арналған нұсқаулық 8-сыныпқа арналған биология оқулығы; YouTube бейнежазба.	
Тапсырмалар:	Топтық тапсырмалар; Биологиялық диктант, тірек-сызба тапсырмасы.	
Ресурстар Resources	А-4 ақ қағаз, маркер, оқулық, слайд, YouTube бейнежазба	
Сабақ кезендері	Мұғалімнің іс-әрекеті	Білім алушының іс-әрекеті

I Ұйымдастыру I Organization 3 minutes	Амандасу - Good morning students! - Sit down! - We'll start our lesson! Let's go to the group. Білім алушыларды таратпа қағаз арқылы 4 топқа бөлу.	Білім алушылар топқа бөлінеді. 1 топ: Muscles – Бұлшықеттер 2 топ: Skeleton – Қаңқа 3 топ: Musculoskeletal system 4 топ: Myofibrilla – миофибрилла
II Үй тапсырмасын тексеру (5 мин.)	Сұраққа екі тілде жауап алу. 1. Тірек-қимыл мүшелер жүйесіне не жатады? Қаңқа мен бұлшықет Skeleton and muscles 2. Жік арқылы қозғалмай байланысқан қай сүйек? Бас – head 3. Тоқпан жілік пен кәрі жілік қайда? Қолда - In hands (arm) 4. Орган жілік пен асық жілік қайда? Аяқта – in legs	Білім алушылар сұраққа жауап беріп, ұпай жинайды. Топ басшысы ұпай санын жазып отырады. Points – ұпай.
III Жаңа сабақты меңгеру 20 minutes Mastering a new topic Brain attack – миға шабуыл	Бұлшықет туралы видео көреді. 2мин Тақырыпты ашып слайд арқылы сұраққа жауап беріп, жаңа сабақты меңгереді.	Білім алушылар жаңа тақырыпты видео мен слайд арқылы түсінеді. Жаңа терминдерді дәптерге жазып алады.
IV Жаңа сабақты бекіту IV Approval 5 minutes	Кім жылдам? Әр топ берілген «Биологиялық диктантқа» жауап береді.	Биологиялық диктантқа жауап береді.
V Үй тапсырмасын беру (2 мин) Home task 2 minutes	&25, 26; 72-73-сурет салу А,В,С деңгейлік сұраққа жауап беруге дайындалу. Термин дәптерге осы уақытқа дейінгі термин сөздерді жазып келу.	Үй тапсырмасын жазып алады.
VI Бағалау Evaluation 2 minutes	Білім алушыларды бағалау. Марапаттау.	Бағалану, өз ойларын айту.
VII Қорытындылау Summary 3 minutes Reflexes	Сабақты қорыту. Рефлексия алу.	Рефлексия Сұрақ сабақ түсінікті ме, не білдің? «Не қызық болды?» сұрағына кері байланыс, рефлексия жазады.

Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі: Тарау 9.3С Жасушалық цикл	Мектеп: Жарқын орта мектебі. КММ	
Күні	Мұғалімнің аты-жөні: Л.Карипбаева	
Сынып: 9	Қатысушылардың саны: 12	Қатыспағандардың саны:
Сабақтың тақырыбы	Жасушалық цикл. Митоз	
Осы сабақтың көмегімен қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	9.2.2.2 - митоздың кезеңдерін сипаттау	
Сабақ түрі	Жаңа тақырыпты зерттеу	
Сабақ мақсаты	Жасушалық циклдің түрлерін ажыратып, салыстыра алады. Митоз үдерісінің негізі ерекшеліктерін ажыратады. Дайын микропрепараттар арқылы митоз кезеңдерін зерттеу.	
Бағалау критерийі	- Жасушаның тіршілік циклінің кезеңдерін сипаттайды. - Митоздың кезеңдерін біледі, берілген сегмент өлшемдерімен шеңбер диаграммаларын дұрыс құрастыра алады. - Жасуша айналымының ерекшеліктерін ажыратады. - Білім алушыларға микропрепараттарды пайдаланып, митоз кезеңдерін зерттейді. - Жасуша бөлінуінің қажеттілігін түсіндіреді (кем дегенде екі мысал келтіреді).	
Тілдік мақсаттар	Білім алушылар орындай алады: Митоз фазаларын сипаттау (оқу және жазу дағдылары). Пәндік лексика және терминология: митоз, мейоз, интерфаза, синтез, профаза, метафаза, анафаза, телефаза. Білім алушылар: митоз ерекшеліктерін ауызша сипаттай алады, оның өсу мен дамудағы маңыздылығын суреттен анықтап көрсетеді, жасуша құрылысындағы өзгерістерді жазбаша, ауызша түрде атай алады. Диалог құруға/жазылымға қажетті пайдалы сөздер топтамасы: Жасушалық циклдің кезеңдері..... Интерфаза кезеңдерін жіктеңіздер..... G₁, S, G₂ кезеңдері нені білдіреді ..... Митоздың ағза үшін маңызы ..... Барлық ағзалардың ... .. митоз арқылы көбейе алады.	
Құндылықтарды дарыту	Сыйластық: білім алушылар сабақ барысында өзіне және өзгелерге кедергі келтірмейді, өзгенің ойын соңына дейін тыңдайды. Мұғалім әркімнің пікірін тыңдап, өз ойын білдіреді. Академиялық шыншылдық: өзара бағалау мен өзіндік бағалауда шыншылдық таныту. Өмір бойы оқу: білім алушы деңгейіне сәйкес өз бетімен тапсырмаларды орындау үшін тапсырманы орындау стратегиясын жоспарлайды. Орындаған тапсырмаға өзіндік рефлексия жасайды. Білім мақтастық: әркімнің ойы құнды қағидасын ұстану; өзара оқыту ортасын құру. Патриоттық және азаматтық позиция айналадағы жануарлар әлеміне қамқорлық танытуға, қорғауға алынған жануарларды танып білуге тәрбиелеу.	
Пәнаралық байланыстар	Жасуша органоидының суреттері көмегімен сызықтық ұлғаюды формула көмегімен есептеу арқылы физика, математика пәндерімен	

	байланыстыру.	
АКТ қолдану дағдылары	Интернет-көзімен жұмыс, интерактивті тақта, презентация	
Алдыңғы білім	Жасуша құрлысы. 6 класс. Бір жасушалы және көп жасушалы ағзалардың сыртқы құрылымының сипаты, белгілері және оларды ағзаларды анықтау мен дихотомикалық кілттерді жасау үшін пайдалану (7.1 А бөлімі).	
Сабақ барысы		
Сабақтың барысы	Сабақтың барысы	Сабақтың барысы
0 - 5 мин	1 Ұйымдастыру. Сыныппен амандасу. Good afternon! Stand up! Sitdown ,please! Who is abcent today? Is abcent.... What date is it today? (М) Ұлы Абайдың педагогикасына тоқталу. 7 қарасөзін сабақ тақырыбымен байланыстыру. Өткен тараудан модел жасап әкелген білім алушының моделін таныстыру. (білім алушылар ағылшын тілінде өз модельдерін қорғайды). «ДНҚ молекуласы» , «Жүйке жасушасы»	
30 мин	Сабақтың тақырыбы мен мақсатын айту, білім алушылармен бағалау критерийлерін талдау (М) білім алушыларға митоз туралы бейнеролик көрсетіледі. білім алушылар талдайды. Білім алушыларға митоздың әрбір кезеңінің үдерістері бейнеленген слайд көрсетіледі, білім алушылар талдайды. Терминдерді есте сақтайды. (М) Митоздың әрбір кезеңінде болатын оқиғалар бейнеленген ермексаздан жасалған модел ұсынылады. Білім алушылар талдайды. Бағалау критерийлері: - митоз сатыларын атайды; - әртүрлі сатылардағы хромосомаларды сипаттайды; - білім алушылар микропрепараттарды пайдаланып, митоз кезеңдерін зерттейді. Сарымсақ бастарының бойлық қимасының дайын боялған микропрепараттары осы жаттығудың тамаша үлгісі болып табылады. Білім алушылар митоз фазасын бақылау үшін дайын микропрепараттарды пайдаланады. Хромосомалардың интерфазада, профазада, метафазада, анафазада және телофазада орналасу ретінің суреттерін салуы тиіс. білім алушылар өз суреттерінде әр кезеңде болып жатқан оқиғаларды толық сипаттаулары керек. №1 Тапсырма: Митоздың әр фазасында жүретін процестердің дұрыс жалған екендігін анықтаңыздар. Actualizing of previous knowledge. “TRUE/ FALSE” activity. 1. Cell cycle include interphase and mitosis stages.	Презентация: https://www.twinkl.com/clipart-library/animal-cells/animal-cells-clipart Презентация: Таратуға арналған материалдар

	2. An interphase is the shortest part of cell life. 3.Cell spends about 90% of the time in cytokinesis. 4.DNA replication is happening during interphase. 5. Prophase is the next step after interphase. 6. Nuclear membrane disappears in prophase. 7. Chromosomes arrange at equator of cell in metaphase. 8. Spindle fibres disintegrate in anaphase. 9. Nuclear membrane forms in telophase. 10. Mitosis - division of somatic (body) cells. Дескриптор: - Тапсырманы түсініп тыңдайды; - тың ақпаратпен танысады; - сөйлемнің дұрыс, жалған екендігін анықтайды. Қолданатын әдіс-тәсіл: «Графикалық диктант» ҚБ: бірін-бірі бағалау (дұрыс жауаптары көрсетіледі, сол арқылы білім алушылар бірін-бірі тексереді). №2 Тапсырма: білім алушылар барлығы ұялы телефоннан Kahoot бағдарламасына кіреді. Дайындалған сұрақтар бойынша митоз кезеңдерін сипаттайтын тест сұрақтарына жауап береді. Қолданатын әдіс-тәсіл: «Kahoot» ҚБ: жеке (дұрыс жауаптары көрсетіледі, сол арқылы білім алушылардың жеңімпазы анықталады).	Kahoot
5 мин	Кері байланыс . Рефлексия 3-3-1 Write 3 sentences on the topic of the lesson Написать 3 предложения, которые подведут итог сегодняшнего урока... <u>Бүгінгі сабақтан не түсінгендігі бойынша үш сөйлем жазу.</u> <u>Reduce sentences to 3 words....</u> <u>Сократи предложения до 3 слов....</u> <u>3 сөйлемге қысқарт</u> <u>One word....</u> <u>Одно слово....</u> <u>1 сөз жаз.</u>	Қосымша
Дифференциалды оқыту – Көбірек қолдау көрсету үшін не істейсіз? Қабілеті жоғары білім алушыларға қандай міндеттер қоюды жоспарлайсыз?	Бағалау – білім алушылардың берілген материалды меңгеру деңгейін қалай тексересіз?	Денсаулықты сақтау және қауіпсіздік ережелері
Қабілеті жоғары білім алушылар: ➤ Жасуша бөлінуінің кезеңдерін көрсету үшін градустық өлшемдерді қолданады. ➤ Қабілеті орта білім алушылар: Жасуша бөлінуі кезіндегі кезеңдерді сипаттайды. Интерфаза мен митоз кезеңдерін тірек сызбадан белгілейді.	Тақырып бойынша топпен жұмыс істеуде Кері байланыс – өсімдіктер/жануарлар түрін анықтау арқылы Кесте толтыруы бойынша Зертханалық жұмысты қорытындылау бойынша	Сабақ барысында биология кабинетіндегі қауіпсіздік ережелерін сақтау. Партада дұрыс отыруына назар аудару. БІлғал препараттар

Қабілеті төмен білім алушылар: Суретті сызбаларды топта білім алушылармен бірге жасайды. Жасуша айналымының кезеңдерін мұғалімнің көмегімен орындайды. Қызығушылығы төмен білім алушыларға анықтайтын ағзалардың негізгі сипаттамалары қосымша беріліп, соларға сүйене отырып, тапсырмаларды орындау ұсынылады.		мен жинақтар, тұлыптармен жұмыс кезінде қауіпсіздікті сақтау ескертіледі. білім алушылар зертханалық жұмыс кезінде белсенді қимыл жасайды.
Рефлексия Сабақ мақсаттары/оқу мақсаттары шындыққа негізделген болды ма? білім алушылар бүгін нені үйренді? Сыныпта қандай атмосфера болды? Мен жүргізген дифференциация іске асты ма? Мен уақытқа сәйкес жұмыс істедім бе? Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды және неліктен?	Бұл бөлімді рефлексия үшін пайдаланыңыз (сабақ туралы ой қозғау). Сол бұрышта тұрған Сіздің сабағыңыз туралы сұрақтарға жауап беріңіз.	
Жалпы бағалау Сабақтың қандай екі аспектісі жақсы өтті (сабақ беру әрі оқу туралы ойланыңыз)? 1: 2: Қандай екі нәрсе сабақты жақсарту алатын еді (сабақ беру әрі оқу туралы ойланыңыз)? 1: 2: Мен сабақ кезінде келесі сабаққа дайындалуға көмектесетіндей сынып немесе белгілі бір білім алушылар туралы не білдім? 1: 2:		

ХИМИЯ

Сынып:	9 В				
Мектебі	Нұр-Сұлтан қаласы «№67 гимназия»				
Мұғалім:	Оспанова Гүлмира Нургазыевна Химия пәні мұғалімі				
Пәні:	Химия				
Сабақтың тақырыбы:	Темір адамды ғарыш кеңістігіне көтерген жасампаз металл				
Оқу мақсаты:	Білімділік мақсаты: темірдің табиғатта кездесуі, адам ағзасындағы қызметі, темір кендері туралы түсінік бере отырып, білім алушылардың білімдеріне сүйеніп, периодтық жүйедегі орны, электрондық құрылысын, химиялық қасиеттері туралы білетін түсініктерін одан әрі дамытады. Дамытушылық мақсаты: сабақта білім алушының көңіл күйін көтеріп, сабаққа белсенділігін, пәнге қызығуын арттырып, тақырыпты қабылдауға үйрету. Тәрбиелік мақсаты: білім алушыларды жауапкершілікке, өзара бір-біріне көмектесуге үйрету.				
Әдіс	эврикалық сұхбат, демонстрациялық тәжірибе				
Сабақтың түрі	жаңа сабақ				
Көрнекілігі	интерактивті тақта, реактивтер: мыс (II) сульфаты, темір, тұз қышқылы				
Пәнаралық байланыс	әдебиет, математика				
I. Ұйымдастыру (сәлемдесу; білім алушыларды түгендеу; сынып бөлмесінің тазалығын тексеру; білім алушылардың сабаққа дайындығын тексеру (жұмыс орны, отырыстары, сыртқы түрлері); білім алушылардың назарын сабаққа аудару).					
II. Үй тапсырмасын ауызына сұрау: 1. Үй жұмысын орындауда қолданылған терминдерді қазақ және ағылшын тілдерінде еске түсіру:					
алюминий	периодтық жүйе	физикалық қасиет	қосылыстар	реакция	реакция теңдеуі
Aluminium	System of the period table	Physical quality	compounds	Reaction	Reaction equation
2. Сұрақтарға жауап беру 1) Алюминийдің периодтық жүйедегі орнын сипаттаңдар. 2) Алюминийдің физикалық қасиетін атаңдар. 3) Алюминий қосылыстарының екі дайлы қасиетін дәлелдейтін реакция теңдеуін жазыңдар (интерактивті тақтадан виртуалды зертханалық тәжірибе арқылы көрсету).					
III. Жаңа сабаққа түсіндіруге дайындық Ертеде периодтар деген қалада сегізінші үйде, жиырма алтыншы пәтерде салмағы 56 г ең кішкентай ұл бала дүниге келіпті. Өз салмағы кішкентай болса да, өзі жан жағындағы адамдарға көмектесіп тұрады онсыз адамда тіршілігін елестете алмайды. Оған «Аспан тасы» деп ат қойған. Сонымен енді мына сөз жұмбақты шешіп, жауабын екі тілде беріп көрейік. «Аспан тасы» (интерактивті тақтаға жазу).					
№	Сұрақ	Жауабы			
		Қазақ тілінде	Ағылшын тілінде		
1	Металдардың ішінде кең таралған?	алюминий	Aluminium		

2	Өнеркәсіпте алюминийді алуға арналған шикізат	боксит	Bauxite
3	Алюминийдің минералы бағалы тас	сапфир	Sapphire
4	Темірдің негізгі қасиеті қандай?	магнитті	Magnet
5	Қанның қызыл түс болуы неге байланысты?	гемоглабин	Hematoglouim
6	Қазақстанда элемент тау деп аталатын қандай қала бар?	Теміртау	Iron
7	Темірдің валенттілігі қандай?	ауыспалы	Changeable
8	Алюминийдің минералы бағалы тас	александрит	Alexandrite
9	Темірдің қандай құймаларын білесің?	шойын	Cast iron

Осы сөз жұмбақты шешіп біткеннен кейін білім алушыларға келесі сұрақтар қойылады:

1. Бұл қандай элемент туралы айтылған? Ия, ол «Темір».

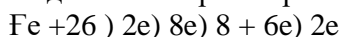
2. Неліктен «Аспан тасы» деп атаған? білім алушы: 1749 жылы Енсейден, Сібір ұстасы сом темір кесегін тапқан. Ол дүние жүзіне әйгілі болып, тұңғыш метеорит деп аталған. Сондықтан темір ғарышта қолданысын тапқан.

Бүгінгі сабағымыздың мақсаты темірдің табиғатта кездесуін, адам ағзасындағы қызметіне тоқтала отырып, бұрынғы білімдеріңе сүйене отырып периодтық жүйедегі орны, атом құрылысы, химиялық қасиеті туралы білімді одан әрі дамытамыз. Бүгінгі сабағымызға геолог, физик, биолог мамандары қонаққа келіп отыр. Темір туралы бізбен ой бөліседі.

IV. Жаңа сабақты түсіндіру

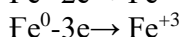
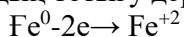
Темірдің периодтық жүйедегі орны туралы тоқтала кетейік.

Білім алушы: Темір VIII топтың қосымша топшасының элементі. Темір атомында валенттік электрондар сыртқы және оның астындағы қабатта орналасады, ал сыртқы энергетикалық деңгейінде екі электрон бар:

Электрондық формуласы: $1s^2/ 2s^22p^6/ 3s^23p^63d^6/4s^2$ IV периодта, 4 қатарда орналасқан. Атомдық массасы $A_r(\text{Fe})=56$.

Мұғалім: алған білімді толықтыру үшін темір қосымша топшадағы барлық элементтер сияқты темір d элементке жатады. Оның сыртқыдан ішкері орналасқан қабатындағы энергетикалық деңгейлері d электрондармен толтырыла бастайды. D элементтердің валенттік электрондары сыртқы s және ішкері деңгейдің d орбиталдарында орналасады. Сондықтан олардың тотығу дәрежелері айнымалы болып келеді. +2, +3 тотығу дәрежелерін көрсетеді.

Темір табиғатта алюминийден кейінгі табиғатта ең көп таралған металл. Ғарыштан түсетін метеориттер, негізінен, темірден тұрады. Жер қыртысында көптеген минералдар түзеді.

Темірдің табиғи минералдары:

Слайд №2

Қазақ тілінде	Ағылшын тілінде
Магнитті темір немесе магнетит (Fe_2O_3)	Magnet iron or magnetite (Fe_2O_3)
Қызыл теміртас, гематит	Red iron stone, hematite
Лимонит	limonit
Пирит, күкірт колчеданы FeS_2	Pyrite, sulfur pyrites FeS_2
Темір купорасы $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$	Iron vitriol $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$

Темір адамды алғашқы құрал мен қару жарақтан бастап бүгінгі ғарыш кеңістігіне көтерген жасампаз металл. Қазақстанда темірдің бай қоры бар, ол Торғай темір кенді бассейнінде және Орталық Қазақстанда орналасқан. Кен орнындары жер бетіне жақын жатуы, оны арзан, ашық

әдіспен өндіруге мүмкіндік береді.

Слайд №3 Темір адам ағзасында.

Адам денесінде темір құрамы 4-5 г дейін болады. Олар жасушаларда, қанда, ішкі органдарда болады. Темір біздің ағзаға тамақ арқылы келеді. Ересек адамның тәулік қажеттілігі 11-30 мг құрайды. Бұлшықет ақуызы миолобин құрамында темір катионы етке қызғылт түс береді. Қан белогы гемолобин құрамында темір катионы қанға қызыл түс береді, сүйек кемігінде түзіледі. Темір барлық жасыл өсімдіктер құрамына кіреді. Тыныс алуға қатысады. Адам ағзасында темір мөлшері жетіспеуінен қан аздық анемия ауруы пайда болады. Ол дұрыс тамақтанбаудан экологиялық себептерден әлсіреу, көп қан кетуден пайда болады.

Қазақ тілінде

Темір мөлшері	Тағам өнімдерінде
Өте көп (мг астам)	Бауыр, сиыр еті, сиыр тілі, қоян, күрке тауық еті, тары, арпа, бидай, сұлы жармасы, қара жидек, шабдалы, бекіре уылдырығы
Көп (мг)	Тауық, сиыр, қой еті, ысталған шұжықтар, балық, майда, жарма, құрма, алмұрт, алма, өрік, қымыздық, саумалдық
Орташа (мг)	Пісірілген шұжықтар, күріш жармасы, макарон, қызанақ, қызылша, орамжапырақ, пияз, сәбіз, қарбыз, шие, қара қарақат, құлпынай, тәтті шие.

Ағылшын тілінде

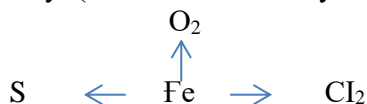
Iron measure	Food production
Too much (mg over)	Liver, cow, beef, beef tongue, rabbit, Бауыр, сиыр еті, сиыр тілі, қоян, turkey meat, millet, barley, wheat, oat meal, blackberry, peach, cavier
much (mg)	Chicken, cow, lamn, smoked sausages, fish, fine, cereals, date, pears, apples, nuts, sorel, spinach
average (mg)	Baked sausages, rice sereals, pasta, tomato, beet, cabbage, onion, carrot, watermelon, cherry, blackberry, strawberry, sweet cherry.

Темірдің физикалық қасиеті

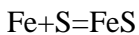
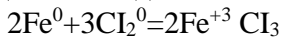
Ақ сұр түсті; металдық жылтыры бар; жұмсақ созылғыш, магнитке тартылады (көрсетеді); ток пен жылуды жақсы өткізеді. иілімді; техникада кеңінен қолданылады

Слайд №4

Жай заттармен әрекеттесуі (сызбаны білім алушылар көмегімен жүзеге асыру)

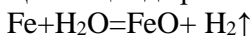
Қосымша топшадағы көптеген металдар сияқты темір де орташа белсенді металдарға жатады. Белсенді бейметалдар темірді тотықтырады:

Қатты қыздырғанда темір ұнтағы немесе жоңқасы оттеkte темір татын түзіп жанады; $3\text{Fe} + 2\text{O}_2 = \text{Fe}_3\text{O}_4 (\text{FeO} \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3)$

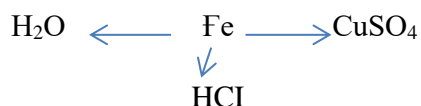
Құрғақ атмосферада ол қорғағыш оксидті қабыршақпен қапталады. Мұндай қабыршақты темірді қыздырып, жасанды жолмен алуға да болады. Осылайша тат баспайтын болатты алады.

Қатты қыздырылған темір су буымен әрекеттеседі.

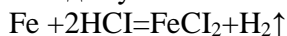

Ылғал ауада темірдің бетін тотығу өнімдерінің қоспасынан тұратын тат басады. $4\text{Fe} + 3\text{O}_2 + 6\text{H}_2\text{O} = 4 \text{Fe}(\text{OH})_3$

Күрделі заттармен әрекеттесуі:

Темір қышқылдарда еріген кезде Fe(II) және Fe(III) тұздары түзіледі. Егер реакция нәтижесінде сутегі бөлінсе, онда екі валентті темірдің тұздары алынады.

Бұл жағдайда темірдің тұздары реакция өнімдері болып табылады.

Темір ерітінділерден электрохимиялық қатарында темірдің оң жағында орналасқан металдарды ығыстырып шығара алады (темір шеге мен мыс (II) сульфаты ерітіндісі, сынауық)
 $\text{Fe} + \text{CuSO}_4 = \text{FeSO}_4 + \text{Cu}$

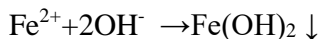
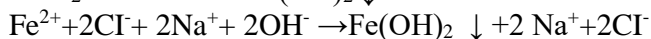
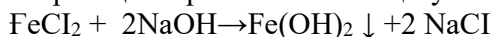
V. Бекіту тапсырмалары

Оқулықтағы 136-беттегі № 8-есеп

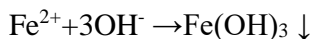
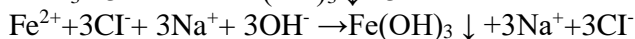
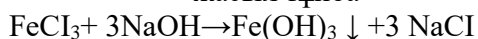
➤ Темір сұйылтылған азот қышқылымен темір (III) нитратын, азот (II) оксидін және су түзе әрекеттеседі. Реакция теңдеуін жазып, электрондық балансын құрындар.

➤ білім алушылардың дербес практикалық жұмыс істей алу әрекеті белсенділікті, ізденімпаздықты арттыру өз еркімен жұмыс істеуді талап етеді. Сол мақсатта білім алушы мынандай тапсырма орындайды.

➤ Fe²⁺ және Fe³⁺ катиондарын анықтау үшін темір тұздарын сілтілермен әрекеттескенде жүретін реакциялар бойынша анықтауға болады.

жасыл тұнба

Қызыл күрең тұнба

Толықтыру тесті

1. Темір адам ағзасында-----жасушалар құрамында кездеседі.
2. Темір табиғатта -----түрінде кездеседі.
3. Темір периодтық жүйеде -----тұрады.
4. Темір адам ағзасында жеткіліксіз болса,-----ауруына душар болады.
5. Темір жеміс жидектердің -----болады.

Графикалық тест:

№		Иә	Жоқ
<u>1</u>	Темір элементі VIII негізгі топқа жатады		
<u>2</u>	Темір табиғатта минералдар құрамында кездеседі		
<u>3</u>	Темір адам ағзасына зиянды		
<u>4</u>	Темір тәулігіне адам ағзасында 4-5 г болу керек.		
<u>5</u>	Темір электролиз әдісімен алынады		
<u>6</u>	Темірдің адам ағзасында жетіспеушілігі анемия ауруына әкеледі.		
<u>7</u>	Темір гемоглобин құрамында болады		
<u>8</u>	Темір қанның құрамында 65% болады.		

Ашық тест.

Тест тапсырмаларын қазақ тіліне аударып, дұрыс жауабын көрсету керек.

Тест тапсырмаларын қазақ тіліне аударып, дұрыс жауабын көрсету керек.

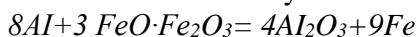
1. 28 г how much will mole-rat be?

- а) 0,5 моль   ә) 0,3 моль   б) 2 моль   в) 3 моль

2. 7,2г How much iron can you get from peroxide (II)?

- а) 5,2 г   ә) 5,3г   б) 5,5г   в) 5,6г

3. How many times 112г can you enter into aluminium reaction with magnet to get iron?

- а) 51г   ә) 48г   б) 46г   в) 45г

4. How much aluminium will be formed with the mass 5,4г oxide attempts?

- а) 20,4г   ә) 10г   б) 10,2г   в) 45г

Find the shares of iron mass in the iron nitrates.

- а) 52   ә) 0   б) 31   в) 15,7

Қорытынды:

ИНТЕЛЛЕКТ КАРТАНЫ ҚҰРУ ЕРЕЖЕСІ

- Картаны құру үшін тек түрлі түсті қарындаштарды, маркер пайдаланады.
- Негізгі идея, проблема немесе сөйлем ортасына орналасады.
- Негізгі идеяны сурет түрінде бейнелеуге болады. Әрбір тармағының өзіндік түсі болады.
- Әрбір тармақ негізгі орталық идеямен байланысып тұруы керек.
- Әрбір тармаққа негізгі идеяның тек бір ғана кілті(қасиеті) жазылады.

Есте дұрыс сақтау үшін және жақсы меңгеру үшін суреттерді қолданып, әрбір сөзге ассоциация құрылуы керек.

Рефлексия кезеңі

- Білім алушы мен мұғалім арасындағы дұрыс қарым қатынасты тудыру.
- Білім алушылардың өзін-өзі басқару және басқа адамдармен дұрыс қарым қатынас ұстанымына үйрету.
- Сабақ қызықты болды ма? Бүгінгі сабақта білгендеріңіздің маңызы қандай?
-

VI. Бағалау.

Үйге тапсырма беру. Темір әлеміне саяхат. Қайдан кездестіруге болады? деген проблемалық сұрақтарға үйден дайындалып келуге тапсырма беріледі.

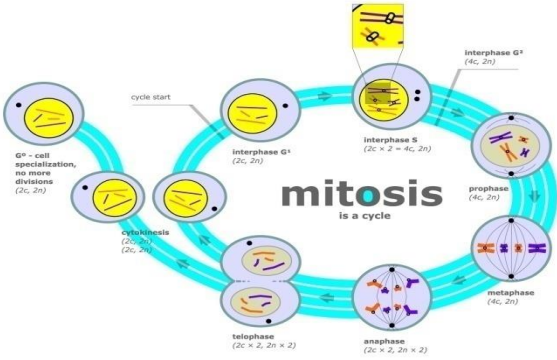
Тапсырмадағы жеткіліксіз сөзді немесе сөзтіркесін жазып, сөйлемді ағылшын тіліне аударындар:

№	Тапсырма	Тапсырманың ағылшын тіліне аудармасы
1	Темір адам ағзасында ..... жасушалар құрамында кездеседі.	Human body contains iron in cells...
2	Темір табиғатта ..... түрінде кездеседі	Iron exists in nature in different...
3	Темір периодтық жүйеде ..... тұрады	Iron is in the period system...
4	Темір адам ағзасында жеткіліксіз болса, ... ауруына душар болады	If the human body is lack of iron,...will get sick.
5	Темір жеміс жидектердің ..... болады	There is iron in berries...

Қысқа мерзімді жоспардың тарауы:	Нұр-Сұлтан қаласы әкімдігінің «№67 гимназия» КММ
Күні :	Мұғалімнің аты-жөні: Оспанова Гульмира Нургазыевна
Сынып: 8	Қатысқан білім алушы саны: 18 Қатысқан мұғалімдер саны-21
Кіріктірілген ашық сабақ	CLIL пәндік-тілдік кіріктіріп оқыту технологиясы қолданып өткіздім. CLIL технологиялары- шет тілін басқа пәндерді оқытуда қажетті құралы ретінде қарастырылады. Яғни тілді үйрену кез келген пән саласы арқылы жүргізіледі, демек CLIL шет тілі сабағы емес, шет тілінде өтетін пән сабағы ретінде қарастырылады.
Сабақтың тақырыбы	Химиялық элемент атомдарының қасиеттері мен кейбір сипаттамаларының периодты түрде өзгеруі.
Theme:	Periodic changes in the properties and atoms' characteristics of a chemical element.
Сілтеме	Оспанова М.Қ., Белоусова Т.Г.,Қ.С. Аухадиева.- Алматы «Мектеп», 2018 ж. 8 сынып оқулығы. 112-114 беттер. Презентация. Сабақ жоспары. Практикалық жұмыс.
Оқу мақсаты	Оқу мақсаты: 8.2.1.2 -бір топтағы элементтердің сыртқы электрондық деңгейінде электрондар санының бірдей болатындығын түсіну. 8.2.1.3 -топтар мен периодтарда элементтер қасиеттерінің заңдылықпен өзгеретінін түсіндіру. periods Learning objectives: 8.2.1.2-Understand that the number of electrons of one group elements at the external electronic level is the same. 8.2.1.3-explane that element's properties have got rules of changes in the groups.
Бағалау критерийі	Білім алушылар мақсатына жетеді, егер: - Бір топтағыэлементтердің сыртқы электрондық деңгейіндегі электрондар санының бірдей болатынын айтады. - Топтар мен периодтарда элементтерінің заңдылықпен өзгеретінін айтады. - Практикалық жұмыста элементтерді салыстырып, қорытынды жасайды.
Тілдік мақсаттар	Айтылым дағдысы арқылы білім алушылар « Период. Топ» ұғымына анықтама береді, химиялық элемент атомдары қасиеттерінің периодты өзгеруін академиялық тілді қолдана отырып түсіндіре алады. Сабақ барысында қолданылатын терминдер: периодтық кесте (periodic table), период (period), топ(group), рим цифрлары (roman number), деңгей (level), металл (metal), бейметалл (nonmetal)
Құндылықтарға баулу	ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың мақаласы: «Ұлы даланың жеті қыры»: 1) «Атқа міну мәдениеті» автокөлік қозғалтқыштарының қуаты әлі күнге дейін аттың күшімен өлшенеді. 2) Ұлы даладағы ежелгі металлургия –сан алуан металл кендеріне бай қазақ жері, металлургия пайда болған жер (Қарағандыда металлургия өндірісі, Жезқазқанда мыс өндірісі, Павлодарда алюминий өндірісі). 3) «Алтын адам»-ежелгі шеберлердің алтын өңдеу технологиясын жақсы меңгергенін аңғартады.
Пәнаралық байланыс	Жаратылыстану. 6 сынып.
Қолданылатын құрал-жабдықтар	Реактивтер: - Магний (magnesium) мен күкірт (sulfur); - Алюминий (aluminum) мен натрий (sodium).
Алдыңғы білім	Химиялық элементтердің периодтық жүйесінің құрылымы.

Сыныбы 10а	Күні
Сабақтың тақырыбы	Митоз жыныссыз көбеюдің негізі екендігі, оның фазалары. Митоздың биологиялық мәні. Cell Division.
Мақсаты	Митоз жыныссыз көбеюдің негізі екендігі, оның фазалары. Митоздың биологиялық мәні туралы түсінік беру. Cell Division.
Күтілетін нәтижелер	Митоз жыныссыз көбеюдің негізі екендігі, оның фазалары. Митоздың биологиялық мәнін талдап, салыстырып, тұжырымдай алады; маңызын бағалайды
Керекті жабдықтар	Оқулық, bilimland.kz
Қолданылатын әдістер	Үй тапсырмасын тексеруде «Стикерлермен диалог» әдісі, жаңа тақырыпты меңгеруде «Ойлан, бірік, бөліс» әдісі, бекітуде сәйкестендіру тапсырмасы.

Сабақ барысы:

Сабақ кезеңі	Уақыты	Мұғалім әрекеті	Білім алушы әрекеті
Кіріспе	1 мин 14 мин	Сыныппен амандасу. Good afternoon! Stand up! Sitdown ,please! Who is absent today? Is absent.... What date is it today? Today is the 22 -th of october «Стикерлермен диалог» әдісі арқылы үй тапсырмасын тексереді Үй тапсырмасы бойынша жақсы жауап берген білім алушыларды мадақтап, ынталандырамын.	Топтық ережені еске түсіреді Білім алушылар стикерлерге жазып әкелген сұрақтарын бір-біріне қояды.
Тұсауке сер	2 мин	- Cell Division? Қалай түсінесіз? Жаңа сабақ тақырыбы мен мақсаты айтылады. Ағылшын тілінде қысқаша бейне таспа ұсынады.	Сұраққа жауап береді
Негізгі бөлім	20 мин 5 мин	Жаңа тақырыпты меңгеруде тақырыпты « Ойлан, бірік, бөліс » әдісі қолданылады. Open your books Read the text. Go to page 114 , 190-191 Group work. 	Білім алушылар тақырыппен танысқаннан кейін негізгі идеяларды барынша көп жазады Одан кейін олар өз жұмыстарын ортаға салады және соңында мұғалім бүкіл сыныптың идеяларын талқылауды бастайды Сәйкестендіру тапсырмасын орындайды.
		Жаңа тақырыпты түсіну деңгейлерін тексеріп, суретті сөйлетіндер.	

		Mitosis Chromosomes Nucleus Asexual reproduction Double Cell divides	
Қорытынды	2 мин 1 мин	Жаңа тақырыпты бекіту, қорытындылау және түсіну деңгейлерін бағалау үшін жұптардың бір-бірінің сұрақтарына жауап берулерін бақылаймын. Тест тапсырма 1. Диплоидты ядроның митозды жолмен бөлінгенінде хромосомалардың қандай жиынтығы түзіледі? А. гаплоидты В. триплоидты С. диплоидты Д. тетраплоидты Е. гексаплоидты 2. Диплоидты ядроның мейозды жолмен бөлінгенінде хромосомалардың қандай жиынтығы түзіледі? А. гаплоидты В. триплоидты С. диплоидты Д. тетраплоидты Е. гексаплоидты 3. Профаза басталған кезде хромосомаларда неше хроматида болады? А. біреу В. екеу С. үшеу Д. төртеу Е. бесеу 4. Митоздың соңында хромосомаларда неше хроматида болады? А. біреу В. екеу С. үшеу Д. төртеу Е. бесеу Сабақ бойы жұмыстанулары бойынша білім алушыларды бағалаймын, бағаға түсініктеме беремін. Үйге тапсырма беремін: тақырып бойынша сөздік әзірлеу	Жұптар бір - бірінің сұрақтарына жауап береді. Бағаларымен танысады. Сабақ соңындағы білім алушылар өз көңіл-күйлеріне сәйкес смайликтерді таңдау арқылы рефлексия жасайды. Өз сезімдерімен бөліседі.

ХИМИЯ

Long-term plan unit: 10.2B Introduction to Thermodynamics		NAME: Chemistry SCHOOL: school-gymnasium № 4 named Zh. Zhabaev	
Date:		Teacher: Kuderina Sharbanu	
Grade: 10		Number present:27	absent:
Theme of the lesson	Gibbs Free Energy		
Learning objectives that are achieved at this lesson (Subject Programme reference)	10.3.1.6 explain the change in the Gibbs free energy and calculate it from reference data; 10.3.1.7 predict the spontaneous course of the reaction on thermodynamic data;		
Lesson objectives	Learners will: - explain changes in entropy and Gibb's free energy; - calculate Gibbs free energy as basis for the spontaneity of the reaction; - predict when a reaction is feasible at different temperatures.		
Success criteria	Learners should be able to: - define Gibbs free energy; - determine changes in entropy and Gibss free energy; - correctly calculate problems involving Gibbs free energy; - predict the feasibility of reactions.		
Language objectives	Subject-specific vocabulary & terminology. Gibbs free energy, spontaneous, enthalpy, feasibility. Useful sets(s) of phrases for dialogue and writing: Spontaneous		
Values instilled at the lesson	Cooperation		
Cross-curricular links	Physics		

ХИМИЯ

Long-term plan department:		School: school-gymnasium №4 named Z. Zhabaeva	
DATE:22.02.2019		Teacher's Name: Kuderina Sh	
Class: 8		Number of participants:	
		The number of non-attendees:	
Theme of the lesson	Dissolving substances in water. Laboratory experiment number 5 "Study of the solubility of substances"		
Learning Objectives Available in This Lesson (Link to the Curriculum)	8.3.4.1 - classify substances by solubility in water. 8.3.4.2 - explain the role of solutions in nature and everyday life.		
Objectives of the lesson	A student has achieved a learning goal if - correctly classifies substances into: soluble, poorly soluble and insoluble; - determines the composition and explains the role of solutions in nature and everyday life		
Evaluation criteria	- correctly classifies substances into: soluble, poorly soluble and insoluble; - determines the composition and explains the role of solutions in nature and everyday life		
Language Goals	Ерітінді	Раствор	Solution
	Еріген зат	Растворенное вещество	Solute
	Еріткіш	Растворитель	Solvent
	Тұз	Соль	Salt
	Аз ериді	Мало растворим	It is soluble
	Ерімейді	Не растворим	Insoluble
	Еру	Растворение	Dissolution
Balance of values	Values of team work, listening and respecting each other		
Interdisciplinary contacts			
Lesson			
Planned stages of the lesson	Planned activities on the lesson		Resources
The beginning of the lesson	Greetings. Psychological attitude: Complete the classes and plan lessons. Defining the topic of the lesson and highlighting the objectives of the lesson.		

1-5 minutes	Brainstorming - We are starting to study the new section of chemistry. You will call the topic of today's lesson yourself if you carefully listen to the poem. One morning I slept. I was going to school quickly: Cold tea poured Sugar poured, prevented, But not sweet, he remained. I still scooped up the spoon, He became sweeter a little. I drank tea to the remainder, And the rest was sweet Sugar was waiting for me at the bottom! What are these poems? - The topic of our lesson is "Dissolution. Solubility of substances in water. " Teacher: Guys, remember that studying chemistry? (substances) In what form can substances occur in nature? (mixtures, alloys, minerals, solutions) Write down the topic of the lesson: Dissolving. Types of solutions Teacher: Solutions play an important role in nature, technology and science. Where are the solutions used? (student answers) Teacher: The role of solutions in the origin and development of life on Earth is great. One of the theories of the origin of organisms is the theory of the origin of life in the primary ocean, which was water with substances dissolved in it. From this solution, organisms obtained the ions and molecules necessary for growth and development. In the human body are physiologically important solutions. What kind? (blood, gastric juice, etc.)	Slide presentation
The middle of lesson 6-10 minutes 11-15 minutes 16-25 minutes	Let's do an experiment Pour water in 3 cups and add sodium nitrate in 1, calcium sulfate in 2, and sand in 3. Sugar What are watching? (NaNO₃ dissolved, CaSO₄ partly, the sand did not dissolve). Couple work Work with a solubility graft 1. What is the solubility of sodium chloride at 70 ° C? (40g) 2. What is the solubility of potassium nitrate at 80 ° C? (180g) 3. At what temperature can 80 g of sodium nitrate dissolve in 100 g of water? (at 15° C) 4. What solubility of a substance at 30 ° C is 180 g per 100g of water? (potassium iodine) 5. What is the solubility of potassium chloride at 60 ° C? (30g) Personal work Students perform tasks on the worksheet and check each other.	

26-35 minutes 3 minutes Homework 1 minutes Reflection 1 minutes	<table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <th colspan="2" style="text-align: center;">solution</th> </tr> <tr> <th style="text-align: center;">unsaturated</th> <th style="text-align: center;">saturated</th> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">these are solutions in which the substance can no longer dissolve at a given temperature</td> <td style="text-align: center;">these are solutions in which the substance can still dissolve at a given temperature</td> </tr> </table> The solubility coefficient is the mass of the substance (g) $K_s = \frac{m - r(g)}{V_s - nt(l)}$ <i>For example, the solubility of NaNO_3 is 80.5 g / l at 100 ° C. This means that at this temperature, 80.5 g of sodium nitrate can dissolve in one liter of water.</i> №1 In 400 ml water at 20 0C can dissolve 48 g of potassium sulfate. What is the solubility of potassium sulfate at a given temperature? №2 1.2 kg sugar was added to prepare compote for 4 liters of water. Find the sugar solubility? Now, I want to see what you know from our lesson? Осы сабақта нені білгендеріңзі көргім келеді. - 1. I think..... - Менің ойымша..... - 2. because I..... understand. - Себебі мен оны былай түсінемін.... - 3. I confirm with facts..... - Мен оны осы фактімен дәлелдеймін... - 4. in the end, I have known..... - Менің осы сабақтан білгенім..... 1. Solve the problem № 1-2 2. Make your task on the topic "Solutions". Write it on the card. Size 12 cm 7 cm from a white sheet of paper. In the next lesson we will make a lottery of your tasks. You will solve each other's problems and give each other ratings.	solution		unsaturated	saturated	these are solutions in which the substance can no longer dissolve at a given temperature	these are solutions in which the substance can still dissolve at a given temperature	
solution								
unsaturated	saturated							
these are solutions in which the substance can no longer dissolve at a given temperature	these are solutions in which the substance can still dissolve at a given temperature							
Differentiation - how much do you plan to support? What challenge do you plan for the gifted students?	Assessment - How do you plan to test the level of students' learning?	Safety of health and safety equipment						
<i>Differentiation can be in the form of sampled tasks, expected results from specific students, personal support for pupils, learning materials and resources based on individual abilities of students (Gardner's summary theory).</i> <i>Separation can be used at any stage of the class, taking into account the rational use of time</i>	<i>In this section, you write the methods you use to evaluate the students' learning experiences</i>	<i>Health Technology. Refreshing moments and types of activity. Elements of the Safety Rules used in this lesson</i>						
Lesson Reflexion <i>Are the learning objectives / learning objectives set correctly? Did all schoolchildren have access to the CF? If not, why? Is the classification corrected? Did the time periods of the lesson remain? What was the deviation from the lesson plan, why?</i>								

МАЗМҰНЫ

Кіріспе.....	3
1. ЖМБ пәндерін ағылшын тілінде оқыту процесіндегі ішінара ену.....	6
2. ЖМБ оқу пәндерін ағылшын тілінде оқытуда ішінара енуді ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.....	14
Қорытынды.....	61
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.....	62
Қосымша.....	63

ВВЕДЕНИЕ

Проблема формирования межкультурной компетенции будущих специалистов в процессе освоения ими учебных предметов естественно-математического направления на английском языке приобретает особую актуальность в настоящее время. Такое освоение может выступать средством адаптации к предстоящим условиям социальной и профессиональной деятельности. Таким образом, формирование межкультурной компетенции является одной из целей современного образования.

Межкультурная компетенция – «это компетенция особой природы, основанная на знаниях и умениях, способность осуществлять межкультурное общение посредством создания общего для коммуникантов значения происходящего и достигать в итоге позитивного для обеих сторон результата общения. Межкультурная компетенция не имеет аналогии с коммуникативной компетенцией носителей языка и может быть присуща только межкультурному коммуниканту – языковой личности, изучающей некий язык в качестве иностранного. Целью формирования межкультурной компетенции является достижение такого качества языковой личности, которое позволит ей выйти за пределы собственной культуры и приобрести качества медиатора культур, не утрачивая собственной культурной идентичности» (Г.В. Елизарова). Эффективным методом формирования межкультурной компетенции является метод погружения в культурно – языковую среду.

Погружение – активный метод обучения с элементами релаксации, внушения и игры. Данный метод используется более 100 лет, его основоположником является М. Берлиц, впоследствии данный метод получил развитие в работах болгарского ученого Г. К. Лозанова. В России его последователями являются ученые лингвисты И. Ю. Шехтер и Г. А. Китайгородская, разработавшие оригинальные методы ускоренного обучения языкам. В отличие от других методов обучения, где основной акцент воздействия на обучающихся приходится на убеждение, метод погружения в значительной мере опирается на внушение. Р. М. Грановская считает, что внушение усиливает (раскрепощает) творческие способности. Особенность внушения кроется в том, что помимо основной информации, связанной с содержанием внушения, вводится добавочная, придающая достоверность основной информации. Через некоторый период времени внушаемый

убеждается в том, что каждое слово внушающего находит безусловное подтверждение в его чувствах и впечатлениях, и доверие к внушению возрастает. При этом функция активного контроля сознания, обычно направленная на текущую проверку соответствия внушения реальным свойствам окружающей среды, становится как бы излишней, избыточной и постепенно ослабевает до степени бессознательного отождествления словесной информации, поступающей от внушающего, с восприятием окружающего мира. Именно понимание психологических механизмов внушения позволяет педагогу эффективно использовать элементы внушения в учебном процессе. Уверенность обучающихся в педагогическом мастерстве педагога способствует преодолению их недоверия к своим силам при освоении учебного материала, и это весьма благоприятно сказывается на общем подъеме умственной работоспособности и познавательной деятельности. Р.М. Грановская отмечает, что безусловное доверие обучающихся позволяет учителю осуществлять внушение, воздействуя преимущественно через эмоциональную сферу. Вводимая на этом фоне аргументация поддерживает и укрепляет созданный эмоциональный настрой. Педагог осуществляет включение различных форм внушения в обучение. Если его авторитет достаточно высок, то привлекательность выдвигаемых им аргументов усиливается. Укрепление доверия подготавливает обучающегося к признанию истинности аргументации, приводимой на уроках, а возникшая установка перестраивает все процессы усвоения знаний.

Таким образом, статус педагога, понимаемый как его моральный и профессиональный авторитет, а также его личные качества, облегчающие контакт с классом, служат важным внушающим фактором.

I ЧАСТИЧНОЕ ПОГРУЖЕНИЕ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТОВ ЕМН НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Жизнь в современном мире требует от педагогов и обучающихся постоянного развития. Наличие большого количества литературы на иностранных языках, множество новых информационных технологий, обучение в зарубежных ВУЗах – все это требует достаточно высокого уровня владения выпускниками не только иностранным языком, но и специальных знаний по отдельным предметам на английском языке.

Многие выпускники обладают достаточным уровнем знаний языка и показывают определенные результаты в школе, тем не менее, они теряются в реальной языковой ситуации и ограничены в творчестве мышления, у них наблюдаются комплексы и барьеры. А гибкость мышления в современном быстроменяющемся мире просто жизненно необходима.

Многие задаются вопросом – какой же наиболее эффективный способ изучения иностранного языка либо изучения учебных предметов естественно-математического направления на английском языке?

Основным принципом образовательного процесса является коммуникативность, которая рассматривается как исходная методическая категория. Эта категория определяет необходимость построения процесса иноязычного образования как модели процесса общения. Оно может происходить как в результате изучения иностранного языка, так и практически – в результате непосредственного контакта с носителями языка. Этого можно добиться путем включения реальной иноязычной среды в образовательную среду при обучении иностранному языку, применяя метод погружения обучающихся в языковую среду. В этом случае имеется возможность развивать и совершенствовать свои коммуникативные способности, являясь проводниками своей культуры, и использовать имеющийся культурный потенциал других стран. Однако в современной отечественной методике программа погружения в языковую среду не исследована должным образом.

Объектом методических рекомендаций является процесс обучения учебных предметов ЕМН посредством погружения в языковую среду.

Предмет рассмотрения в данных методических рекомендациях являются условия, которые обеспечивают эффективность обучения посредством погружения в языковую среду.

Цель данных методических рекомендаций – выявить особенности обучения посредством погружения в языковую среду.

Теоретической основой исследования послужили фундаментальные классические и современные концепции в области психологии, педагогики, лингвистики, психолингвистики, логопедии, коррекционного обучения как отечественных (Пассов Е.И., Выготский Л.В., Грановская Р.М.), так и зарубежных авторов (Baker C., McConnell W., Rannut U., Genesee F., Asser H., Mehisto P.).

Теоретическая значимость работы заключается в систематизации теоретического материала из отечественных и зарубежных источников.

Практическая значимость работы заключается в том, что методические рекомендации могут быть использованы в процессе обучения учебных предметов ЕМН на английском языке в школе.

Языковое погружение – это один из наиболее действенных методов двуязычного обучения. Его преимуществом и сильной стороной являются системность, методическое единство и научная основа.

Языковое погружение характеризуется двумя аспектами:

- возраст обучающегося, начинающего обучаться по этой методике;
- время, которое отводится обучению на целевом языке.

Существует несколько типов языкового погружения, которые различаются по степени погружения:

1. Полное погружение (Total immersion), где 100% урока проводится на английском языке. Целью данного типа является привыкание обучающихся к использованию второго языка в спонтанном разговоре, а не запланированных предложений, которые выучили наизусть.

2. Частичное погружение (Partial immersion), где 50% учебного времени используется на изучение языка.

Основные принципы, которые характеризуют метод погружения в целом:

- язык изучается в процессе его применения: изучаемый язык одновременно является языком обучения;
- у всех обучающихся языкового погружения родной язык один и тот же;
- в начале программы все ученики находятся в одинаковом положении – они либо совсем не знают изучаемый язык, либо знают его на не достаточном уровне.

Целью программы языкового погружения является создание условий для достижения обучающимся функционального владения, как родным, так и

вторым языками, а также хорошего уровня владения третьим языком. В нашей стране программа языкового погружения несколько отличается от зарубежных программ. Технология «погружение» понимается как «система обучения, при которой всю неделю или несколько дней подряд изучается только один предмет», т.е. обучающиеся погружаются в изучаемые предметы, будь то иностранный язык или биология. Однако целью является не язык, а изучаемый предмет.

Все «погружения» делятся на:

- модульные (длятся в течение всего модуля, 5-6 недель);
- учебные (урочные, блочные, предметные, межпредметные);
- воспитательные (тематические, внутриклассные, ключевые, выездные);
- исследовательские (индивидуальные и групповые);
- управленческие (принимает участие административная группа, педагогический коллектив).

Как и любая методика, методика погружения в языковую среду, имеет свои преимущества и недостатки.

К преимуществам относят:

- Устранение языкового барьера;
- Возможность узнать новые разговорные слова и идиомы, которые помогут пополнить словарный запас. И узнать, как и в какой ситуации употребляется, то или иное выражение носителями языка;
- Необходимость коммуникации на неродном языке значительно повышает темп речи.

Основная сложность в изучении любого языка – это языковой барьер. Он исчезает сам собой при полном погружении в язык, так как у ученика нет другого выхода – ему необходимо разговаривать в магазине или отеле, на улице и в других местах.

Одним из недостатков является: психологический дискомфорт. На протяжении всего обучения обучающийся вынужден отказаться от коммуникации на родном языке.

На основе зарубежного и отечественного опыта, можно сделать вывод, что языковое погружение является обогащающей формой двуязычного образования, цель которого – приобретение учеником равноценных знаний, умений и навыков в родном и неродном языке.

Основопологающей целью языкового погружения является общее языковое, культурное и образовательное обогащение, а также формирование мультиязычной и мультикультурной личности, когда к нормам и ценностям родной культуры и языка ребенка добавляются нормы и ценности изучаемого

языка и культуры, в результате чего достигается социолингвистическая и социокультурная компетентность в обоих языках и культурах.

Социокультурная компетентность выражается в знании интерактивных норм обоих языков и культур и способности успешно существовать в обеих языковых и культурных средах. Одновременно с этим происходит развитие самоопределения, в ходе которого ребенок формируется под влиянием ценностей и норм, присущих обществу, организации образования и семье.

В условиях языкового погружения семья может получить педагогическую и психологическую поддержку по вопросам обучения и воспитания обучающихся. Обучаясь на неродном языке, ученик:

- усваивает новые названия для предметов и явлений (новые – потому что первоначальные названия он освоил на родном языке), перераспределяет объёмы значений, выделяет новые понятия, иначе структурирует картину мира и приобретает новые способы размышления о мире;

- изучает некоторую систему, при помощи которой все эти элементы объединены в функциональный механизм языка, а также – способы описания этой системы (например, грамматика);

- осваивает то содержание, которое приходит через общение на неродном языке, приобщается к иной культуре (картине мира).

Погружаясь в среду неродного языка, ученик не только осваивает новые, не известные ему по прежнему речевому опыту языковые формы, но и так называемую «концептосферу» языка, т.е. концентрат культуры народа, воплощённый в речевом общении. Эти новообразования затрагивают сферу самовыражения личности. Поэтому изучение неродного языка, а также – обучение на неродном языке оказывается сродни психодраме, оно приводит к новому самоощущению, к новому самосознанию. Это – овладение другим пространством общения.

Языковое погружение – это один из наиболее действенных методов двуязычного обучения. Его преимуществом и сильной стороной являются системность, методическое единство и научная основа. Обучающиеся данных классов изучают все предметы как в обычной школе, но с той разницей, что целевой язык не преподается как отдельный предмет, и усваивается в процессе преподавания на нем ряда других предметов. Язык при этом становится не самоцелью, но средством получения информации и общения.

Необходимость коммуникации на неродном языке значительно повышает темп речи. Основная сложность в изучении любого языка – это языковой барьер. Языковой барьер лучше всего преодолевается непосредственно в языковой среде. А языковая среда является важным фактором успешного овладения иностранным языком, прежде всего в области устного общения, и

формирования коммуникативной компетенции. Барьер исчезает сам собой при полном погружении в язык, ввиду необходимости коммуникации на изучаемом языке. Методика частичного погружения позволяет ученикам овладеть целевым языком на высоком уровне, не ухудшая при этом знания родного языка.

Метод погружения в лингвистическую среду считался и считается наиболее эффективным для изучения иностранного языка, а также при изучении предметов ЕМН на английском языке. Этот метод подразумевает отказ от родного языка, происходит полная концентрация на иностранном языке. В разговорной практике ликвидируется языковой барьер. Это означает что нужно использовать изучаемый язык при любом удобном случаи: читать книги на иностранных языках, смотреть фильмы, интервью, передачи, слушать песни, общаться на иностранном языке, искать друзей и вступать в коммуникацию с ними по Skype, дополнительно можно рассматривать вариант разговора с самим собой.

Термин «погружение» был впервые предложен зарубежными учеными Ж. Питоном и А. Таккатом в 60 - х годах прошлого века. В 1950-х годах в США работали частные французские школы, которые преподавали французский язык англоговорящим методом погружения. Но широкое распространение метод получил в Канаде. В России метод погружения знаком уже с 18 века. В каждой дворянской семье была гувернантка – француженка, а для мальчиков – учитель – француз. Говорили они с детьми только по французски и занимались как раз тем, что создавали среду погружения во французский язык и культуру.

Итак, метод погружения – один из популярнейших методов изучения иностранных языков и отдельных предметов на иностранном языке. Его суть заключается в том, что на протяжении всего урока либо его значительной части учитель и ученики говорят только на изучаемом языке, не пользуясь родным языком учеников.

Этот метод хорош тем, что позволяет просто принять язык таким, какой он есть. Особенно эффективен он при занятиях с дошкольниками и обучающимися классов начального уровня образования, а также с теми взрослыми людьми, кто получил солидную грамматическую и лексическую базу, но испытывает трудности при устной речи и/или понимании чужого языка на слух.

«Погружение» представляет собой антипод грамматико-переводного метода, который давал обучающимся общее, сугубо теоретическое введение в язык. Благодаря данному методу некоторые люди научились прилично читать и переводить, а самые талантливые – даже строить элементарные фразы.

Рельефнее всего плюсы и минусы «погружения» проявляются, если прибегнуть к более точному переводу оригинального английского названия этого метода: *dipping* «окувание». Каждый ли человек научится плавать, если

без подготовки швырнуть его в наполненный водой бассейн? Увы, некоторые утонут. Инструкторы знают: сначала надо изучить необходимые движения рук и ног на суше или мелководе, а уже затем приступить к нырянию на глубину. Небольшие порции лексики и грамматики, разъяснённые не без помощи родного языка обучающихся, целесообразно перемежать с практическими занятиями по разговорной речи и «развязыванию языка».

Задача современного учителя – создать все условия для развития личности ребёнка, выявлять его творческие возможности, сформировать навыки коммуникации и сотрудничества – самые актуальные навыки двадцать первого века в условиях современного общества, когда умение активного речевого взаимодействия делает человека успешным и конкурентоспособным.

Погружение как система обучения создает у обучающегося внутреннее ощущение свободы, раскрывая потенциальные возможности человека. Для стимулирования внимания используется обращение не только к произвольному, но и к непроизвольному вниманию и, особенно к бессознательному периферийному восприятию.

Метод погружения опирается на три принципа:

- удовольствие и релаксацию на уроках;
- единство сознательного и подсознательного;
- двустороннюю связь в процессе обучения.

Поскольку в этой методике обучение не рассматривается как тяжкий труд, то и вопроса о перерывах для отдыха не возникает. От легкого и приятного усвоения все большего материала возникает ощущение наслаждения.

Обучение организуется таким образом, что не сопровождается каким-либо напряжением. Педагог организует своевременное получение информации об усвоении обучающимися материала и учитывает возможности каждого. Прилагаются специальные усилия для создания и использования авторитета педагога с целью поддержания у обучающихся уверенности в успехе и радостной атмосферы в процессе обучения.

Что касается традиционного обучения, отмечено, что очень большая нагрузка приходится на произвольное запоминание. В методе погружения центр тяжести переносится на последующее применение знаний, и основной задачей для обучающихся становится понимание, которое включает в себя непроизвольное запоминание. Вместо того, чтобы каждое заучиваемое слово специально вносить в необходимый для него ассоциативный ряд, в этом случае поступают иначе – с самого начала обучающего включают в определенную тематическую ситуацию с уже готовыми ассоциациями для тех слов, которые ему предстоит заучить, т.е. создается нужная речевая среда.

Прямая цель обучения состоит в том, чтобы побудить обучающегося «жить» в данной ситуации, понимать характер взаимодействия в ней, и уже это заготавливает нужные ассоциации для запоминания слов.

У методики погружения в языковую среду имеются следующие особенности:

1. Полная языковая изоляция, т.е. отказ от говорения на родном языке;
2. Коммуникативный подход на занятиях (цель изучения языка – коммуникация);
3. «Проигрывание» различных ситуаций общения, которые соответствуют цели изучения иностранного языка;
4. Подбор интересных и увлекательных учебных материалов (фильмы, статьи, радиопередачи и т.д.), а также различных видов деятельности (музеи, выставки, кафе и т.д.);
5. Максимальная приближенность к естественным условиям овладения родным языком;
6. Использование изучаемого языка в процессе общения, а не систематическое изучение учебников.

Необходимо разграничивать метод полного погружения и метод частичного погружения.

Полное погружение предполагает процесс обучения на английском языке, частичное погружение возможно на уроках с частичным использованием родного языка. Использование метода частичного погружения в условиях обучения предметам ЕМН на английском языке является также актуальным. Представляется целесообразным применять методику частичного погружения, так как изначально каждый обучающийся нуждается в элементарной базе слов и фраз, с которых он может начать общение. Постепенное внедрение в урок элементов метода частичного погружения, среди которых использование когнитивных и мотивационных способностей человека, «погружения человека в языковую среду», и построение по тематическому принципу на основе языковых, условно-речевых и речевых упражнений, ситуаций и ролевых игр, принесет долгожданные плоды. Хотя вовлечь 100 % обучающихся в данные мероприятия вряд ли получится, но выделится основная масса обучающихся, которые действительно хотят изучать учебные предметы ЕМН на английском языке.

Обучающиеся, имеющие сформированную мотивацию, делают ощутимые успехи, они чётко знают, чего хотят, посещая дополнительные задания и участвуя в творческих проектах. Метод погружения помогает достичь ощутимых результатов. Постепенно исчезает страх начала коммуникации.

Процесс обучения становится более увлекательным, у обучающихся возникает мотивация научиться всем тонкостям языка.

Педагоги, использующие данный метод, отмечают, что метод частичного погружения является эффективным только при наличии у обучающихся стремления к познанию языка. Данный метод преодолевает традиционную установку на обучение как на тяжелый труд, ведущую к падению самооценки и инициативы, и впоследствии, к снижению продуктивности обучения. Благодаря различным формам внушения создаются наиболее благоприятные условия для поддержания непроизвольного внимания, и особенно периферийного внимания, а также непроизвольного и ассоциативного запоминания материала путем преднастройки определенных зон памяти при погружении в конкретную ситуацию. Этот метод обеспечивает всевозрастающую уверенность человека в своих силах и облегчает ему переход от обучения к самообучению.

Таким образом, наиболее успешной стратегией формирования межкультурной компетентности является интеграция – сохранение собственной культурной идентичности при овладении культурой других народов. Одним из эффективных методов формирования языковой и межкультурной компетенций является метод частичного погружения.

Учителя часто упускают из виду тот факт, что значительную часть процесса обучения занимает *общение*, которое может стать основой иноязычной культуры на уроке.

Перед учителем стоит сложная задача: научить обучающихся не только говорить, но и мыслить на чужом языке. Все это возможно только в условиях реального общения, стимулируемого самим учителем. Технология стимуляции реального общения на уроках заключается в *создании реальных ситуаций*, которые ставят обучающихся в условия, сходные с естественными, будят воображение, заставляют оформлять свои мысли и чувства иноязычными средствами, позволяют активизировать разговорные формулы, повседневно-бытовую лексику и грамматические структуры, не фиксируя на них свое внимание.

Сторонники метода погружения, как правило, начинают свою аргументацию с критики существующей ситуации. Итак, обычная практика составления школьного расписания построена на изучении учениками в течение одного дня нескольких никак не связанных между собой учебных предметов. Это постоянное переключение внимания и сосредоточенности часто не даёт им возможности остановиться, чтобы прояснить непонятный и трудный вопрос, не позволяет осмыслить интересную деталь в более широком контексте. Оно является весьма трудным и психологически, ведь каждый следующий урок как бы вытесняет предыдущие, значительно снижая

их эффективность. У каждого учебного предмета своя структура, логика изучения, особенные средства и способы познания. И, добавим, свой учитель (с какими-то специфическими требованиями, манерой ведения урока), с которым надо устанавливать некий эмоциональный контакт.

Следовательно, такая организация обучения не способствует не только прочному усвоению знаний, но и, что, может быть, еще важнее, воплощению их в практических навыках и умениях.

Наиболее сильно указанные трудности проявляются при изучении предметов, на которые отведено небольшое количество часов. Как показывает опыт, если проводится один час раз в неделю, то полученная информация практически полностью испаряется из памяти к следующему уроку, и учителю приходится тратить на нем часть из и так недостаточного времени, чтобы вновь ввести учеников в проблематику своего предмета. Невозможность надолго сосредоточиться на каком-то одном предмете является одной из важных причин низкой эффективности учебного процесса, а кроме того, повышает утомляемость и снижает мотивацию школьников. Работоспособность человека в течение дня дважды (до и после обеденного перерыва) проходит один и тот же цикл: нарастание активности от начала периода к его середине, а затем постепенный спад. Примерно таково же ее колебание и в течение недели (но цикл здесь один). Между тем, учителя многообразных одновременно изучаемых учебных предметов независимо от времени дня (или дня недели) стремятся добиться от учеников на каждом уроке максимальной активности. Между учителями возникает иногда даже конкуренция за «хорошие» учебные часы и дни: а именно, те, в которые «усвояемость» выше.

Опираясь на вышеизложенное, сторонники метода погружения в предмет предлагают перейти к такой системе организации обучения, которая бы «максимально сближала учебный процесс с естественными психологическими особенностями человеческого восприятия», в результате его использования могут быть получены серьезные положительные результаты.

Во-первых, им обеспечивается не только лучшее восприятие, более прочное усвоение изучаемого материала. Также создаются благоприятные условия для целенаправленного и систематического применения комплекса интерактивных форм обучения.

Во-вторых, повышается мотивация: при частичном погружении внимание не угасает, а, наоборот, нарастает.

В-третьих, создается благоприятный психологический климат для долговременного взаимодействия друг с другом всех участников учебного процесса, развиваются навыки общения и сотрудничества.

II МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ЧАСТИЧНОГО ПОГРУЖЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ УЧЕБНЫХ ПРЕДМЕТОВ ЕМН НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Реализация трехязычного образования в школе осуществляется через:

1) преподавание языковых предметов (казахский, русский, английский языки) с введением дополнительных уроков по повышению уровня владения языком;

2) преподавание предметов на

трех языках;

3) внеурочную деятельность.

Педагогами активно используются интегрированное обучение предмету и языку – CLIL (content and language integrated learning), командное преподавание как преподавание на первом (казахском, русском) и английском языках при совместном планировании и ведении уроков.

Обеспечение языковой поддержки во время урока ведется по определенному алгоритму:

- ознакомить с языковой целью урока;
- написать ключевые слова на доске и провести предварительную работу с ними;
- использовать все 4 навыка – аудирование, говорение, чтение, письмо;
- поощрять развитие критического мышления о языке – например, обучающиеся называют предметы на казахском / русском / английском языках, тем самым оценивая собственный прогресс в изучении языка;
- поощрять развитие языковых навыков, например, через перефразирование, разъяснение, использование словаря;
- оказывать языковую поддержку, например, с помощью наглядностей, использования языка тела, предоставление времени, повторения и перефразирования слов и предложений, а также с помощью примеров.

На первоначальном этапе введения методики погружения педагогические коллективы могут столкнуться с главными трудностями.

Первая проблема – недостаток профессионализма и мотивации учителей, вторая – отсутствие четкого понимания, что и как следует делать, третья – недостаточность ресурсов для осуществления программы совершенствования,

четвертая – отсутствие взаимодействия учителей-предметников и учителей языковых дисциплин.

Как вывод – школа может быть не готова к введению инноваций. Меры воздействия на основе принятия управленческих решений должны быть направлены на решение названных проблем.

В числе первоочередных мер:

- разработка программы развития, ориентированной на внедрение полиязычного образования;
- определение пошагового плана перехода классов на интегрированное обучение предмету и языку;
- повышение квалификации педагогов по организации обучения в условиях полиязычного образования.

Необходимо предусмотреть проведение разъяснительных бесед с обучающимися и родителями по актуализации введения полиязычного образования, диагностики уровня владения языковыми навыками обучающимися (стартовая диагностика).

Главная проблема – непонимание и отсутствие необходимой поддержки происходящих изменений со стороны педагогов.

Важный аспект данного этапа:

- формирование команды учителей-предметников и учителей языковых дисциплин;
- проведение коучингов по проблемам преподавания в условиях предметно-языкового интегрированного обучения;
- анкетирование родителей, обучающихся, педагогов школ по различным вопросам внедрения полиязычного образования.

Стратегия обучения в условиях интегрированного обучения предмету и языку должна включать разнообразие подходов к активизации речевой деятельности обучающихся, развитию критичности мышления, рефлексивности, открытости.

Главной отличительной особенностью данного этапа является тот факт, что предстоящие изменения поддерживаются педагогами, родителями, сформирован интерес у школьников к изучению предметов на иностранном языке.

Особенное внимание на этапе дальнейшего движения совершенствования уделяется введению единой системы контроля достижений обучающихся.

Для каждого раздела содержания учебного предмета необходимо разработать задачные блоки, каждый из которых включал три задачи – 1-го, 2-го и 3-го уровня, образующие естественную иерархию по параметру трудности.

Совокупность блоков, покрывающая основные разделы программы, позволяет получать структурную картину присвоения этой программы обучающимися.

Такая статистика помогает руководству понять, улучшаются ли результаты обучения, а также сконцентрировать внимание и ресурсы на участках, которые в этом более всего нуждаются. Во-вторых, у педагогов формируется чувство ответственности за улучшение результатов обучения, а система приходит к тому, что учителя не только учат, но и учатся.

Важно при реализации мер, направленных на совершенствование условий и процесса организации предметно-языкового интегрированного обучения не потерять мотивацию обучающихся к интегрированному изучению предмета и языка и отслеживать уровень сформированности предметных компетенций, которые понимаются сегодня не только как знания умения и навыки, но и системно-деятельностные и личностные результаты.

Требуется создание команды учителей, включенных в процесс интегрированного обучения предмету и языку, объединенных общей целью, ответственностью и взаимной поддержкой.

Мотивирующее включение педагога в систему непрерывного повышения своего профессионального роста на этапе введения полиязычного образования является необходимым действием со стороны руководителей организаций образования.

В текущем 2020-2021 учебном году на преподавание учебных предметов ЕМН на английском языке перешли 4207 организаций среднего образования, из них в режиме частичного погружения изучают вышеуказанные предметы на английском языке 3365 школ. Из 15 441 классов, перешедших на изучение предметов ЕМН на английском языке, 13 078 классов работают в режиме частичного погружения. Всего по количеству классов и обучающихся по четырем предметам в режиме частичного погружения распределилось следующим образом:

- учебный предмет «Физика» – 3605 классов;
- учебный предмет «Химия» – 3070 классов;
- учебный предмет «Биология» – 4046 классов;
- учебный предмет «Информатика» – 4251 классов;
- общее количество обучающихся изучающих предметы ЕМН на английском языке – 236578.

Рассмотрим сегодня подробнее, как строится урок-погружение, в чем особенности этой педагогической технологии, какие методы и приемы используются в рамках такого обучения.

Особенности технологии погружения. Один из ведущих принципов, на котором строится теория концентрированного обучения – это

перераспределение времени, отведенного на один предмет. То есть, предлагается, например, объединение уроков по какому-то предмету в блоки и изучение только этого предмета в течение некоторого отрезка времени.

Но технология погружения может использоваться и при обычной урочной системе, когда в день проводится только один урок по этому предмету.

Главная особенность урока-погружения в том, что он строится на внушении, а не на убеждении. Основные принципы, задействованные в такой модели: удовольствие, релакс, единство сознания и подсознания, двухсторонняя связь. Причем, несмотря на то, что расслабленность и радость упоминаются как ведущие принципы, урок-погружение – это урок активный, предполагающий концентрированное внимание и активацию резервов каждого ученика. А единство сознания и подсознания обеспечивается за счет того, что подача нового материала строится так, чтобы активизировать чувственное восприятие учеников, развивая их музыкальные, художественные, хореографические таланты.

Обязательные компоненты урока-погружения. В методике принято метода погружения выделять следующие компоненты, которые являются обязательными для уроков-погружений:

- *Активные формы обучения.* Чаще всего во время урока-погружения используются групповые формы работы, приемы взаимообучения, игровые приемы.

- *Подача информации крупным блоком.* Это относится, прежде всего, к выбору дидактического материала. Для урока-погружения эти материалы должны носить не детализированный характер, а обобщенный - такой, который позволяет объединить логическое и эмоциональное восприятие.

- *Артистические средства* (паузы, игры, танцы, музыка, песни, картины и пр.) – важнейший элемент урока-погружения. Это такие средства, которые создают эмоционально-чувственную обстановку на уроке.

- *Контроль знаний* проводится в зачетной форме. Хотя допускаются и задания творческого толка.

Модели погружения. Эти модели предлагаются разными методистами. Но все они строятся на базе теории, предложенной М.П. Щетининым:

- Погружение в образ;
- Межпредметное;
- Метапредметное;
- Эвристическое;
- Погружение в сравнение;
- Погружение в культуру.

Погружение в образ, или погружение в тему. Этот прием предполагает объединение нескольких уроков одной темой. Такой подход не обеспечивает целостности восприятия. Что предлагает технология «погружения»? Объединить, например, темы 4-ех уроков и провести их в один день.

Как построить день «погружения». Естественно, необходимо для начала договориться с администрацией, коллегами, немного перестроить расписание.

В этот день будут проходить только уроки по одному предмету.

Чтобы задействовать эмоциональную сферу, желательно объединить уроки еще и одной темой. Отсюда и направление, под которое выбираются дидактические и артистические средства.

Межпредметное погружение позволяет построить урок по одному предмету через призму материала другого предмета. Например, урок биологии связать с другим предметом.

Метапредметное погружение – это уже более практическое направление, когда урок строится на погружении в реальную среду. То есть, для восприятия новых терминов и понятий используются вполне жизненные ситуации. Обычно так строятся уроки по иностранному языку, предлагающие погружение в языковую среду.

Как провести урок-погружение. Но вышеописанные схемы «погружения» не всегда доступна, так как связана с тем, что придется менять расписание. Однако приемы технологии погружения можно использовать и в рамках одного привычного урока, длящегося 40 минут.

Пример урока-погружения по географии

Возьмем, к примеру, урок географии в 5 классе на тему «Представления людей о Земле: от древности до наших дней».

При подготовке к такому уроку учитель составляет понятийный словарь - то есть тщательно отбираются все понятия и термины, которые обучающиеся должны освоить в течение урока. Например, «Вселенная, космос, древние люди, строение Вселенной» и т.д.

Сам урок строится по схеме поэтапного введения терминов и понятий. Форму можно выбрать любую - например «путешествие во времени», где каждая остановка будет посвящена определенному отрезку истории, в котором происходила трансформация представлений людей о Вселенной и ее устройстве.

Для каждой такой «остановки» подбирается эвристический материал: звуки космоса, отрывок из научно-популярного фильма о строении Вселенной, картины художников по теме, стихотворения и т.д.

Пример урока-погружения по английскому языку

Еще удобнее проводить уроки-погружения по иностранному языку. Например, тема «СМИ». Учитель также подготавливает понятийный словарь и словарь лексический — то есть перечень тех лексических единиц, которые должны усвоить ученики на уроке.

Далее урок строится с обязательным использованием ТО или ИКТ. Для каждой лексической единицы можно подобрать свою «презентацию»: песенку, где звучит это слово или выражение, отрывок из художественного фильма, запись интервью, фрагмент новостной передачи, сценки их профессиональной жизни журналистов, редакторов и т.д.

Главное, чтобы во время урока постоянно звучала живая речь. Причем не только самого учителя или учеников, но и записанная — этакая «выжимка» из реальной языковой среды.

Пример урока-погружения по математике.

Составить план урока-погружения по предмету математика — несколько сложнее чем по вышеуказанным предметам. Важно выбрать тему, не особенно насыщенную формулами. Например, тема «Прогрессия». По данной теме много исторического, занимательного материала, интересных задач, которые можно решать без формул.

Для урока-погружения каждое новое понятие или утверждение, гипотеза обыгрываются. Например, можно предложить ученикам посчитать на абаке или счетах, рассчитать высоту пирамиды, использовать греческую музыку во время рассказа о представлении греков о прогрессе, инсценировать легенду о Минотавре, подобрать картины и портреты той эпохи, оформить кабинет соответствующим образом, использовать ролевые и дидактические игры и т.д.

В качестве домашнего задания можно предложить, например, составить меню древних греков, построить пирамиду для фараона, рассчитать данные для строительства лабиринта и пр.

Пример урока-погружения по предмету «Биология».

Также выбирается тема, которая позволит наиболее ярко задействовать образное и эмоциональное восприятие учеников, например «Водоросли».

Первая задача учителя при подготовке к такому уроку — составление понятийного словаря. Допустим, это понятия «одноклеточные», «многоклеточные», «строение водорослей», «ареал распространения и обитания», «питание водорослей», «гамета», «зигота» и пр.

Далее, для каждого понятия подбирается своя «презентация». Это может быть запись звуков океана, видео о подводном мире, мультфильм, песня о водорослях, живые картины, анимированные рисунки и пр.

Если это урок повторения и обобщения, то можно ввести игровые приемы: «Собери картину», «Снежный ком» и любые другие, которые позволят активизировать учеников в классе.

Пример урока-погружения по предмету «История».

Урок можно провести и используя модель «межпредметного погружения». То есть, через материал одного предмета представить тему по другому предмету.

Например, на уроке истории изучаются культура и быт России начала прошлого века. Наиболее яркие зарисовки культуры и быта того времени можно найти в произведениях М. Булгакова. Так и учитель истории может предложить тему в свете интерпретации романа М. Булгакова «Мастер и Маргарита».

При подготовке к уроку учитель также сначала составляет список тех понятий и суждений, которые должны быть усвоены. Класс можно поделить на группы и каждой дать предварительное задание: найти в тексте романа описания тех сцен, которые наиболее ярко рисуют разные стороны быта: СМИ, магазины, положение женщин, писательская среда, бытовые условия, цензура и пр.

Далее подбирается дидактический и артистический материал, который продемонстрирует то или иное понятие или суждение. Это могут быть фрагменты художественного фильма, музыка, картины и портреты героев романа и героев эпохи, социальные зарисовки. Часть урока можно построить на основе театрализованного действия, задания предложить в игровой форме.

Алгоритм подготовки урока-погружения:

1. Составление учителем понятийного словаря;
2. Оформление кабинета (если используется погружение в культуру или в образ);
3. Подготовка дидактического и артистического материала обобщенного вида, предполагающего воздействие эмоционального, чувственного восприятия;
4. Разработка творческих и игровых заданий разного вида;
5. Выбор формы урока. Наиболее удобны для урока-погружения формы путешествий, прогулок, интеллектуальных соревнований.

Таким образом, урок-погружение может быть проведен по любому предмету.

Следующие примеры наглядно демонстрируют разнообразие ситуаций реального общения, возникающих на уроках при использовании частичного погружения:

- поприветствовать учеников (Hello, everyone! Hi there!);

- познакомить учеников с новым учеником (Let me introduce our new pupil. This is ... Meet ... please.);
- рассказать смешную историю, которая неожиданно пришла на ум (I've just remembered a story...);
- похвалить ученика за хороший ответ (How clever of you!);
- показать огорчение за невыполненное задание (How disappointing!);
- посоветовать ученику обратиться к словарю (You'd better look it up in the dictionary.);
- попросить открыть учебник / рабочую тетрадь на нужной странице (Will you open the workbook at page 3, please?);
- попросить у кого-нибудь запасную ручку (Have you got a pen to spare?);
- огласить оценки в конце урока и кратко охарактеризовать работу каждого ученика (Here are your marks. Sue gets a five as she's been really great, just unlike John who's been silent at the lesson ...);
- разбить обучающихся на группы (Split into two groups, please.);
- попросить поднять упавшую ручку (Could you possibly pick up that pen for me?);
- попросить закрыть окно / дверь (Will you close the door, please?);
- поинтересоваться, какое настроение у учеников / что случилось за день (How are things? How are you doing today?);
- предложить поиграть в игру, спеть песню, сделать проект и т.д. (Let's play a nice game, shall we?);
- попросить выйти к доске (Will you come out to the blackboard, please?);
- уточнить, который час (Can anyone tell me the time, please?);
- призвать класс к порядку (Silence! May I have your attention, please?);
- объяснить задание (What we are going to do is ...);
- привести пример (Here is a good example. Mind this example.);
- попросить собрать тетради / дневники (Collect your works, please. Give this out.);
- попрощаться с классом (Bye, everyone. See you next Monday).

Однако процесс общения – двусторонний процесс. Формулируя коммуникативную задачу, необходимо стимулировать обучающегося к ее решению. В таком случае обучающийся может самостоятельно выбрать языковые единицы для оформления своих мыслей. Вот лишь некоторые коммуникативные задачи, решать которые должен уметь обучающийся:

- поздороваться, попрощаться (с преподавателем - Hello!, Bye!, с другом – Hi there!, See you!);
- поблагодарить за помощь (Thanks a lot for the lesson! / your help!);

- попроситься выйти / ответить на вопрос / пересесть (May I go out / answer the question / seat over there?);
- попросить запасную ручку (Can I borrow your pen?);
- уточнить домашнее задание (Could you possibly repeat our home task?);
- вызваться к доске (Can I answer, please?);
- спросить о разнице понятий / значении слова (Could you explain that again / what's the English for...);
- предложить помощь (Shall I open a window?);

Рассмотрим некоторые конкретные методические советы для погружения обучающихся в языковую среду или в ситуацию реального общения:

1. Кабинет;
2. Речевая зарядка;
3. Сорри, ай донт спик рашн;
4. Демонстрация видео-фильмов;
5. Проектная деятельность на уроках и вне уроков;
6. Английский вне урока;
7. Ситуация успеха;
8. Семантизация иноязычных слов.

- *Кабинет.* Речь идет не о том, что кабинет надо оформлять. Вопрос в том, как оформить кабинет так, чтобы возникло желание говорить на иностранном языке. Суть заключается в том, что переступая порог класса, ученик должен погрузиться в другой мир – мир изучаемого предмета и английского языка, где всё, от традиционных наглядных пособий до мелочей (цвет стен, если возможно то иная расстановка парт, карты и т.д.) должно выглядеть непривычно, не так как в любом другом кабинете школы.

- *Речевая зарядка.* В начале урока обычно отмечается иноязычно-речевая скованность, и учителю важно постараться настроить обучающихся на общение, создать рабочий контакт как можно с большим числом учеников, т.е. осуществить речевую подготовку естественным путем. Такая речевая подготовка носит название «речевая зарядка» (warmer or warming up). В качестве примера речевой зарядки можно привести следующие фразы:

- What wonderful weather we are having today!
- Oh, sorry for the delay. Our transport system is a real nightmare. How did you manage to get in time?
- Just fancy! On my way here I met a little homeless puppy. It looked so sick and miserable I couldn't help stopping and feeding him.

Речевая зарядка занимает немного времени, ее следует проводить в быстром темпе. Учитель может жестами попросить других учеников помочь отвечающему, сам подсказать нужное слово.

Прекрасным материалом для речевой зарядки являются местные и внутришкольные темы, новости последних дней, а также традиционные:

- Personal identification;
- House and home, environment;
- Daily life;
- Free time, entertainment;
- Travelling;
- Relations with other people;
- Health and bodycare;
- Education;
- Shopping;
- Food and drink;
- Services;
- Weather.

Речевые зарядки – это такой вид деятельности в начале урока (обычно не более 5 минут), который преследует две цели: первая – помочь обучающимся войти в языковую среду после того, как они приходят на урок; вторая – ввести в тему урока и явиться переходным этапом к дальнейшей работе.

- Сорри, ай донт спик рашн. Этот принцип – элементарный, но, к сожалению редко выполняемый. Многие учителя жалуются на то, что они теряют язык, а возможности его тренировать нет никакой. Действительно, учитель – самое компетентное лицо на уроке в области языка, и именно он должен сделать так, чтобы на уроках постоянно звучала английская речь. Однако недостаточно просто самому употреблять фразы на английском языке, надо добиваться, чтобы ученики адекватно реагировали на них. Здесь может быть полезен прием, заимствованный из интенсивного метода: игнорирование русского языка плюс подсказка на иностранном. Вот как может выглядеть диалог ученика и учителя, задачей которого является стимуляция реального общения:

Teacher: So, your home task for the next lesson is ex. 3.

Student: Чего? Повторите, пожалуйста.

Teacher (making believe he has misunderstood): Sorry? Could you repeat that, please?

Student: Sorry?

Teacher (encouragingly): Could you ...?

Student: Could you repeat that, please?

Teacher: Certainly, I could. At home you must do ex. 3.

Реальные ситуации общения можно создать посредством демонстрации видео-фильмов с последующим их обсуждением. Использование

видео на уроках призвано создавать такие условия, которые вызывают обучающихся на разговор, обсуждение, диспут. Фильм дает ярчайшую эмоциональную окраску процессу изучения разговорного английского языка. Это натуральный, естественный, живой разговорный язык в чистом виде. Кроме того, многие фильмы стоит смотреть в оригинале просто для повышения культурного уровня. Например, благодаря сюжету, можно узнать о достопримечательностях города, в котором происходит действие, познакомиться с особенностями традиций и праздников страны изучаемого языка, и т.п. Видео метод относится к группе наглядных методов. Однако просмотр видеофильмов не должен стать самоцелью. Отбор фильмов, как и процесс разработки системы заданий к нему, очень трудоёмок и занимает массу времени. Не секрет, что в общеобразовательных школах далеко не все ученики хорошо владеют иностранным языком. Тем не менее, для такой аудитории в качестве повышения интереса к предмету, а также с целью расширения кругозора, стоит проводить данную работу, значительно упростив задание. Например, перед просмотром фильма в старших классах, помимо слов, написанных на доске, можно заранее раздать ученикам сжатое содержание текста, с которым они знакомятся перед просмотром. По окончании видеофильма контроль понимания в таких классах проводится в режиме тестирования «True/False».

Проектная деятельность на уроках и вне уроков. Метод проектов – это один из способов погружения в языковую среду и развития творческих способностей обучающихся. В последние годы проектная деятельность приобрела заслуженную популярность в современной педагогической практике, так как, несомненно, ведет к достижению главной цели современного образования, а именно: научить обучающихся самостоятельно добывать знания, анализировать, осмысливать и систематизировать, выдвигать гипотезы, думать и творить, создавая собственный продукт. Одной из главных особенностей проектной деятельности является ориентация на достижение конкретной практической цели – наглядное представление результата.

- *Английский вне урока.* Речь идет о повышении роли иностранного языка в школьной и внешкольной жизни обучающихся. Ученики активно принимают участие во всех ежегодных внеурочных мероприятиях, таких как: школьные олимпиады, конкурсы по английскому языку «British Bulldog», декада иностранных языков, конкурсы чтецов, песен на английском языке, конкурсы кроссвордов и других.

- *Ситуация успеха.* Ситуация успеха – очень важный фактор стимуляции общения на уроке. Урок – время мобилизации всех жизненных сил. Сейчас многие под положительной мотивацией стали понимать регулярное

произнесение фразы «very good» или ей подобных одобряющих фраз. На самом деле никакой особой мотивации это не дает, чаще за подобными фразами скрывается полное равнодушие учителя к успехам или неудачам его обучающихся.

Суть ситуации успеха в том, чтобы на деле воплотить веру в возможность решения тех задач, которые ставятся на уроке. Принцип «ты можешь выразить это по-английски» – один из основополагающих принципов ситуации успеха. Сделать общение более реальным, а также создать ситуацию успеха помогут междометия. Учитель должен выражать свои эмоции так, как это принято в иноязычной культуре (wow, oops, yurpie, yuck, ouch, blimey). Ученики выучат их сами, если будут слышать их в речи учителя. Главное, чтобы эти междометия были органичными выразителями тех субъектных отношений, на которых строится реальное общение.

Необходимо подчеркнуть, что, работая с разноуровневыми обучающимися, нельзя забывать о дифференцированном и индивидуальном подходе и двадцати трех способах похвалы, которыми надо отмечать «продвижение» каждого обучающегося:

1. That`s good! Хорошо!
2. Good job! Великолепно!
3. Good for you! Здорово!
4. Very well! Очень хорошо!
5. That`s the way! Так держать!
6. Keep it up! Так держать!
7. Superb! Превосходно!
8. That`s right! Правильно!
9. Perfect! Идеально!
10. Fine! Прекрасно!
11. Well done! Молодец!
12. Outstanding! Гениально!
13. You`re got it! Правильно!
14. Marvelous! Чудесно!
15. Great! Отлично!
16. Good work! Молодец!
17. Terrific! Прекрасно!
18. Tremendous! Великолепно!
19. Fantastic! Потрясающе!
20. You did it! Поздравляю!
21. Excellent! Блестяще!
22. Good thinking! Умно!

23. Wonderful! Чудно!

При обучении общению наиболее важен речевой контакт: учитель и ученики должны стать речевыми партнерами. Этого не произойдет, если учитель будет прерывать учеников, возмущаться их незнанием чего-либо, раздражаться по любому поводу, не признавать шуток и не улыбаться, т.е. фактически оградит себя от контакта.

Нужно помнить, что для обучающихся учитель является носителем не только предметных знаний, но и языка. Чтобы у обучающегося возникло желание говорить с учителем, необходимо дать ему понять, что учителя в первую очередь волнует не форма высказывания, а *взаимопонимание ученика с учителем*. Например, если обучающийся на вопрос: «What's there on the table?», отвечает кратко: «A bear!», непременно нужно выразить свое одобрение кивком головы, улыбкой или кратким «Yes!». Ведь главное (!) – он понял вопрос и правильно на него ответил (в краткой форме). Произошло взаимопонимание! А также необходимо заострить на этом внимание, но после этого непременно давать полный правильный ответ.

- *Обучение лексике (терминам)*. Одной из основных проблем в настоящее время является работа над лексикой. Недостаточный словарный запас вызывает чувство неуверенности у обучающихся и нежелание говорить на иностранном языке. Поэтому одной из основных задач на уроке является расширение словарного запаса обучающихся. Следует сказать, что обучать лексике – значит обучать слову. «Слово – это «кирпичик» при строительстве здания, где здание – язык, а строительство – изучение» (Като Ломб, 1993)

Если мы откроем любой современный УМК по английскому языку, то обнаружим там длинные списки (столбики) слов в конце каждой лексической темы. Необходимо создать свой терминологический словарь по изучаемому предмету на английском языке.

Во-первых, нет необходимости в изучении огромного количества лексических единиц, для каждой из которых надо подобрать наиболее оптимальный способ семантизации, так как среди новых слов находятся и конкретные и абстрактные существительные, и сложные слова, и глаголы разного типа.

Во-вторых, учитывать количество времени, отведенного на изучение каждого раздела, на этап формирования лексических навыков.

В-третьих, среди объёмных перечни новых слов, всегда может обнаружиться нехватящих слов, без которых никак нельзя обойтись при изучении предлагаемой проблемы или темы.

В-четвертых, в приводимых перечнях могут встречаться лексические единицы, подлежащие рецептивному и продуктивному овладению. В этом случае возникает проблема: что делать с так называемой «необязательной» лексикой. Все учителя по-своему решают эти проблемы на этапе формирования лексических навыков говорения.

Многие учителя в целях экономии времени просят обучающихся прямо на уроке подписать рядом перевод на родной язык, а дома выучить слова наизусть. Обучающиеся, как правило, добросовестно пытаются заучить слова ради отметки. К сожалению, они не понимают, зачем им нужно столько слов и как их можно использовать, по крайней мере, даже на уровне словосочетания, т.е. в данном случае обучающиеся овладевают лексикой на рецептивном уровне (они узнают звуковую и графическую форму слова) и к радости учителей успешно пишут словарные диктанты. Парадоксально, но практика показывает, что при этом некоторые обучающиеся вызубривают изолированные слова именно в той последовательности, в какой они представлены на странице, а перелистнув 5-7 страниц учебника в обратном направлении, они не узнают те же самые слова в составе словосочетаний или предложений, испытывая большие затруднения в переводе их на родной язык.

Дело в том, что новые лексические единицы должны быть не просто механически заучены, а усвоены таким образом, чтобы ученики могли использовать их в устной и письменной речи в зависимости от учебной ситуации и речевой задачи.

Один из способов прочного усвоения лексики на этапе презентации лексических единиц – *семантизация иноязычных слов*, т.е. раскрытие их значения.

Не секрет, что большая часть учителей-практиков (как начинающих, так и опытных) активно используют на своих уроках родной язык как средство семантизации иностранных слов, рассматривая перевод чуть ли не единственным средством, позволяющим проверить, поняли ли обучающиеся значение слова.

Моментальное обращение к родному языку как способу «расшифровки» значения новой лексики – это своеобразная «капитуляция» учителя и обучающихся перед иностранным языком. Общеизвестно, что все, что дается в готовом виде, преподносится на «блюдечке с голубой каемочкой», легко и быстро забывается и, наоборот, все, что добывается собственным трудом, запоминается прочнее.

Перевод на родной язык – самый простой и легкий способ раскрытия значения слова, т.к. со стороны учеников не требуется никаких мыслительных

затрат. Но поскольку слова звучат изолированно, он мало эффективен на этапе формирования лексических навыков.

И все же созданию на уроке атмосферы полного взаимопонимания способствует беспереводная семантизация, которая включает в себя следующие приемы:

- а) наглядность;
- б) словообразовательный анализ;
- в) контекстная догадка;
- г) дефиниция;
- д) толкование на иностранном языке;
- е) синонимы;
- ж) антонимы;
- з) этимологический анализ;
- и) созвучие с родным языком;
- к) через обобщение/ перечисление.

Выбор приема зависит от характера слова (его формы, значения, структуры), от этапа обучения.

Самыми простыми способами беспереводной семантизации, которые обычно используются, являются следующие:

- использование наглядных пособий;
- описание ситуации;
- разъяснение (толкование) на родном языке;
- движения и жесты.

- *Использование наглядных пособий.* Фотографии, картинки, рисунки на экране и сами предметы, о которых идет речь – служат прекрасным способом избежания перевода на родной язык. Средства наглядности, прежде всего, помогают при введении простых понятий.

- *Движения и жесты.* Один из самых простых и надежных способов семантизации – использование жестов. Многие обучающиеся порой бессознательно прибегают к помощи жестов при попытке выразить мысль или вспомнить что-либо. Учителю часто бывает достаточно показать жест, чтобы обучающийся вспомнил необходимое слово. Каждый учитель волен выбирать тот или иной жест по своему усмотрению. Целый ряд глаголов (особенно глаголов действия) может быть введен через непосредственную демонстрацию этих действий в пантомиме. Например:

- *to yawn* – зевать;
- *to touch* – прикоснуться, дотрагиваться до чего-либо;
- *to chew* – жевать;
- *to drop* – уронить что-то;

- *to hurry up* – торопиться - учитель может показать на часы и быстро пройти вдоль стены / доски;

- *to zip* – жестом показать, как застегиваем замок-молнию;

- *to press the button* – большим пальцем изобразить нажатие кнопки;

Такие способы, как мимика и жесты можно использовать как дополнительные для раскрытия значений прилагательных, выражающих настроение или эмоциональное состояние человека, например:

- *angry* – нахмуриться, «руки в боки»;

- *to be exhausted* (уставший) – учитель показывает, что несет тяжелые сумки, пакеты и, тяжело дыша, встряхивая руками, падает от усталости на стул.

Таким образом, наблюдая за действиями учителя, обучающиеся легко догадываются о значении новых слов, а увиденные образы откладываются в долговременной памяти обучающихся.

Беспереводные способы семантизации иностранных слов готовят обучающихся к общению с носителями языка в реальной жизни, когда никто из партнеров по коммуникации не сможет перевести непонятные слова и выражения, а на консультацию с разговорником или англо-русским словарем не будет времени.

Хотелось бы отметить, что все описанные методы и приемы по стимуляции общения на уроках изучаемого предмета на английском языке эффективны только в условиях благоприятного психологического климата и атмосфере сотрудничества. В таком случае максимальная реализация реального общения на уроках способствует улучшению навыков разговорной речи обучающихся, расширяет их кругозор, стимулирует говорить свободно и правильно.

Организация учебного процесса с использованием метода предметно-языкового интегрированного обучения и межпредметных связей, а также в формировании нового интерактивного способа мышления характерного для современного учителя, при интеграции научных знаний в теоретическом исследовании и практической деятельности, в использовании различных источников информации для достижения наибольшей эффективности в изучении предмета поможет создать условия для эффективного проведения уроков:

- правильное определение объекта изучения, тщательный отбор содержания урока;

- профессиональные качества педагогов, обеспечивающие творческое сотрудничество учителей и обучающихся при подготовке урока;

- включение самообразования обучающихся в учебный процесс;

- использование методов проблемного обучения, активизация мыслительной деятельности обучающихся на всех этапах урока;
- продуманное сочетание индивидуальных и групповых форм работы;
- обязательный учет возрастных психологических особенностей обучающихся.

Организация процесса учебной деятельности с использованием CLIL.

При использовании метода предметно-языкового обучения учителю необходимо осуществить отбор материалов, то есть определить их цель, пересмотреть содержание изученного материала, выбрать методы, средства и формы организации обучения, адекватные поставленной цели, спрогнозировать результат. Учителя, преподающие предмет на английском языке и осуществляющие предметно-языковое обучение, должны на должном уровне владеть иностранным языком, причем особое внимание следует обращать на научность стиля речи на иностранном языке.

Прежде чем вводить методические приемы предметно-языкового обучения, учителям-предметникам следует определить уровень языковой подготовки обучающихся. А для этого для постановки языковых целей им необходимо будет посещать уроки английского языка в их классах и непременно обратиться за помощью и побеседовать с учителем английского языка. Только после этого можно установить степень включения иностранного языка в обучение физики, химии, биологии и информатики. Такое сотрудничество учителей будет способствовать созданию благоприятной образовательной среды в классе.

Деятельность учителя-предметника при подготовке к урокам включает следующие действия:

- наблюдение за обучающимися на своих уроках во время предметно-языкового обучения с целью выявить затруднения, возникающие у учеников, и предотвратить их в дальнейшем;
- работа с методической литературой по предмету и английскому языку;
- отбор тематического содержания по предмету на родном (казахском / русском) и английском языках;
- отбор лексического минимума, необходимого для понимания изучаемого тематического материала по предмету. Выбор методических приемов для ввода новых тематических слов по предмету;
- выбор методов, методических приемов, форм и средств предметно-языкового обучения с учетом тематической (предметной) и языковой подготовки обучающихся, а также поставленных на уроке задач;
- разработка плана и конспекта урока, включающего выбранные методы, методические приемы, формы и средства предметно-языкового обучения;

- подготовка дидактических карточек, а также наглядного материала (иллюстрации, компьютерные презентации, видеоматериал) на родном (казахском / русском) и английском языках.

Деятельность учителя в процессе предметно-языкового обучения на уроке включает в себя:

- раскрытие перед учениками алгоритма их деятельности при предметно-языковом интегрированном обучении;

- предоставление тематической (предметной) информации на английском языке (устный рассказ, беседа, письменный текст, видеоматериал и т.д.);

- предоставление различных средств предметно-языкового обучения физике, химии, биологии и информатике для полноценной работы ученика: словари, дидактические карточки, сопоставительные схемы, карточки визуальной поддержки и т.д;

- оказание помощи обучающимся в процессе работы с использованием метода CLIL;

- проверка результатов предметно-языковой работы обучающихся;

- подведение итогов работы.

Таким образом, для организации процесса предметно-языкового обучения физике, химии, биологии и информатике, учитель может использовать различные методы, методические приемы, средства и формы организации учебной деятельности, выбор которых зависит от целей и задач урока, содержания изучаемого тематического (предметного) материала и уровня предметной и языковой подготовки обучающихся.

Роль учителя в организации и планировании урока с использованием CLIL.

Один из важных факторов современного образования – предоставление учителю права на творчество, на самостоятельный выбор методов и форм организации учебно-воспитательного процесса, на поиски и отработку позитивных идей обучения и воспитания. Все это, безусловно, влияет на изменение содержания и методики современного урока как существенного фактора формирования и развития познавательного и творческого потенциала обучающихся. Очень важно, чтобы учителя осознавали и понимали, что учебный предмет сегодня это, средство, позволяющее создать условия для становления растущей личности. Учителю, помимо хорошего владения предметом, необходимо умение свободно ориентироваться в соответствующей области знаний. Сейчас актуализируются вопросы о необходимости в школах специалистов нового уровня, обладающих высоким педагогическим мастерством и способных работать в условиях поликультурного образовательного пространства. Видеть ученика стоит не только как

самостоятельную единицу класса, но и как часть поликультурного социума. Современная система образования требует от учителя развития собственных компетенций, ориентации на практическое применение знаний, использование разнообразных подходов.

При этом у учителя должны быть сформированы:

- понимание значения использования метода CLIL в формировании мировоззрения обучающихся;
- концептуальный стиль мышления.

Учитель должен обладать следующими профессиональными знаниями и умениями:

- знаниями программных средств, методов и приемов, способствующих реализации предметно-языкового интегрированного обучения;
- умениями применять эти знания на практике, то есть соответствующей технологией обучения;
- навыками ведения педагогического исследования;
- знание возрастной психологии, социальной психологии и психологии педагогического труда;
- способность к творчеству и импровизации, индивидуальный творческий почерк, неординарность;
- умение анализировать, обобщать опыт своей работы.

Для эффективного проведения интегрированных уроков необходимы следующие условия:

- правильное определение объекта изучения, тщательный отбор содержания урока;
- профессиональные качества педагогов, обеспечивающие творческое сотрудничество учителей и обучающихся при подготовке урока;
- включение самообразования обучающихся в учебный процесс;
- использование методов проблемного обучения, активизация мыслительной деятельности обучающихся на всех этапах урока;
- продуманное сочетание индивидуальных и групповых форм работы;
- обязательный учет возрастных психологических особенностей обучающихся.

Критерий эффективности интегрированных уроков:

- активизация познавательной творческой деятельности обучающихся, развитие познавательного интереса через проблемное обучение;
- вовлечение обучающихся в самостоятельную практическую деятельность;
- развитие исследовательских навыков и умения принимать самостоятельное решение;

- формирования у обучающихся современных представлений о целостности и развития природы;

- формирование системного мышления и глубокое осознанное усвоение понятий.

При организации и планировании предметно-языкового интегрированного урока следует по возможности включать *все виды речевой деятельности*. При подборке учебного материала, необходимо использовать разнообразные по стилю аутентичные тексты, которые отвечают возрастным особенностям и уровню языковой подготовленности обучающихся. При этом, обучающиеся лучше воспринимают текст когда они разбиты на небольшие части и сопровождаются различными тематическими иллюстрациями, таблицами, схемами и т.д.

Важная часть в учебном процессе: *работа с текстом*. При работе с текстами учитель знакомит обучающихся с предтекстовыми (*prereading*) и послетекстовыми (*afterreading*) заданиями. Эти задания предназначены для формирования у обучающихся языковых, речевых и когнитивных навыков. Когнитивные навыки позволяют формировать рост от простых мыслительных операций к сложным формам мышления: от распознавания, идентификации, понимания до анализа, синтеза и оценки. Так, тексты, содержащие диаграммы или таблицы, идеально подходят для стадии распознавания. Занесение материала из текста в таблицу помогает ученику классифицировать информацию и отделять главное от второстепенного.

Целесообразно использовать на уроках аудио и видео материалы. Учитель может спланировать урок так, что часть материала может быть представлена в виде аудиотекста, а используя поисковые методы обучения, возможно прийти к пониманию материала через диалог и беседу. Аудирование также можно сочетать с письменными заданиями (заполнение таблиц, построение схем, нахождение и вычисление формул и т.д.).

При планировании урока учитель формулирует учебные и языковые цели предстоящего урока. При планировании урока учитель ориентируется по следующим направлениям, отраженным в таблице 1:

Таблица 1 – Направления планирования урока

Предметное содержание	1. Цели и задачи урока 2. Чему необходимо научить обучающихся? 3. На какие ожидаемые результаты обучения ориентироваться?
Коммуникация	1. Использование необходимых лексических единиц, фраз и специальных терминов 2. Осведомленность об уровне языковой компетентности обучающихся

	для использования в речи различных предметных терминологии. 3. Как лучше организовать различные тематические беседы, дискуссии, обсуждения и т.д.
Познание	1. Подготовка вопросов обучающимся для развития навыков критического мышления. 2. Подготовка заданий для развития навыков критического мышления. 3. Интеграция языка и предметного содержания в развитии навыков критического мышления.
Культура	1. Какие культурные ценности формируются при изучении данной темы? 2. Как данную тему можно использовать для развития нравственных качеств обучающихся? 3. Как можно связать данный принцип с остальными тремя принципами метода предметно-языкового интегрированного обучения?

Исходя из принципа взаимного обогащения, учителям важно принимать во внимание разную внеучебную информированность отдельных обучающихся по тому или иному предмету на английском языке. Обучающиеся с хорошим уровнем знания английского языка и с разной информированностью, могут полезно дополнить друг друга, такие ученики могут также привнести много полезных и интересных информации, к которым стоит прислушаться и учителям. Взаимный обмен информацией может оказать положительное влияние и на взаимоотношения школьников: что-то, чего они не знают, начинают выше ценить, с ними больше считаются.

Требования к подбору и разработке учебного материала.

Современная система образования требует от учителя развития собственных компетенций, ориентации на практическое применение знаний, использование разнообразных подходов.

Особые требования предъявляются и к подбору учебного материала и разработке заданий к нему.

Таким образом, перед преподавателем ставятся следующие задачи:

- Материал по учебному предмету должен быть подобран на уровне сложности чуть ниже актуального уровня знаний обучающихся на этом предмете на родном языке. Тексты должны быть тщательно отобраны и снабжены достаточным количеством заданий для понимания и освоения материала.

- Задания по обработке текста должны быть построены с акцентом на предметное содержание, вовлекать обучающихся в процесс понимания, проверки, обсуждения главной мысли текста.

- Задания должны показывать особенности лингвистических форм, отрабатывать умение в их создании, употреблении, использовать различные виды проверки и оценки (в том числе взаимоконтроль).

- Задания должны стимулировать самостоятельную и творческую деятельность обучающихся, коммуникативные задания для устного и письменного общения на иностранном языке.

- Выбор учебных материалов будет зависеть от структуры курса, определённой учебным учреждением.

Предлагаемые разработки по ведению уроков по физике, химии, биологии и информатики применяются в различных методах: словесных, наглядных и практических.

Каждый метод реализуется через несколько основных *этапов*: подготовительный, ознакомительный, аналитический, прикладной и итоговый. На каждом этапе может использоваться тот или иной методический прием (зависит от компетентности учителя).

I. Подготовительный этап предполагает предварительную предметно-языковую беседу (билингвальную), мотивирующую учеников на выполнение того или иного задания по предмету, и раскрытие алгоритма действий обучающихся при поддержке учителя. Под предварительной предметно-языковой беседы (билингвальной) мы понимаем такую беседу, которая проводится на двух языках (на родном (казахском и русском) и на английском языках). Данная беседа направлена на выявление степени готовности обучающихся к новому виду деятельности и раскрытие перед ними алгоритма билингвальных действий (т.е. выполнение задания или подачи материала на родном и английском языках).

II. Ознакомительный этап. На ознакомительном этапе ученик осуществляет следующие действия:

- получает ту или иную предметную информацию билингвально (то есть тематическую информацию по физике, химии, биологии и информатике, на родном и английском языке) от учителя или самостоятельно осуществляет ее поиск в различных источниках;

- воспринимает тематическую информацию по тому или иному предмету, на родном или английском языке (чтение, говорение или прослушивание).

III. Аналитический этап включает в себя обработку полученной информации по предметной тематике на родном или английском языке через осуществление следующих стадий:

- анализ полученной тематической информации по предмету (какие слова, понятия и обороты понятны ученику в тексте и какие ему нужно узнать);

- работа со словарем, грамматическим справочником для поиска неизвестных лексических единиц и грамматических конструкций;

- запись неизвестных лексических единиц в предметно-языковой словарь по тому или иному предмету (физике, химии, биологии и информатике);

- перевод с родного (казахского / русского) языка на иностранный и наоборот.

IV. Прикладной этап. На прикладном этапе ученик использует полученную тематическую информацию по предмету для:

- предметно-языковой коммуникации (вовлечение обучающихся в ситуации общения на родном и иностранном языках: обсуждение полученной информации, выдвижение и отстаивание своих точек зрения, дискуссия, выступление с докладом; если у учеников возникают трудности, то обсуждение может проводиться на родном языке);

- выполнения письменных работ (тест, диктант, упражнения, решение задач и т.д.) или практических заданий по предмету (лабораторные занятия, экспериментирование, конструирование, моделирование).

V. Итоговый этап предполагает предметно-языковую беседу, в котором обучающиеся должны быть вовлечены в тематическое обсуждение на родном (казахском/русском) и иностранном языках, с показателями результатов коммуникации, с включением письменных и проверочных работ, также взаимои саморефлексии.

При проведении урока с использованием метода предметно-языкового-интегрированного обучения учителю необходимо:

- на начальном этапе изучения предмета на иностранном языке, обучающиеся могут использовать родной язык, но учитель при этом отвечает только на иностранном языке;

- говорить не спеша, произносить отчетливо;

- четко оговаривать цели и ожидаемые результаты урока;

- создавать благоприятную среду для изучения языка;

- развивать речевую деятельность в чтении, слушании, говорении и письме;

- если возникнет необходимость, повторять непонятные для обучающихся слова, предложения, фразы несколько раз;

- в своей речи использовать лексику, доступную для восприятия обучающимися;

- проводить работу с тематическими ключевыми словами;

- следует поощрять обучающихся за использование на уроке иностранного языка;

- использовать разные виды деятельности для повышения мотивации обучающихся.

Формы организации учебной деятельности.

Необходимо выделить следующие формы организации учебной деятельности при предметно-языковом обучении: фронтальную, групповую, парную и индивидуальную работы.

Фронтальная форма учебной работы реализуется в беседе, учебной дискуссии, работе с дидактическими карточками по предметам (можно с переводом тематической лексики), выполнении различных упражнений, решении различных задач по тому или иному предмету, проведении ролевых и дидактических игр на двух языках: родном (казахском / русском) и английском языках.

При предметно-языковом интегрированном обучении можно сформировать группы по признаку языковой подготовки обучающихся. В этом случае задания следует давать разного уровня: «А» – для обучающихся, отлично владеющих английским языком, «В» – для обучающихся хорошо владеющих английским языком, и «С» – для обучающихся со слабым знанием английского языка. При этом в одну группу могут входить ученики с разным уровнем знания физики, химии, биологии и информатики, поэтому предметное содержание заданий для всех групп одинаковое. В основу формирования групп можно положить уровневую подготовку обучающихся по предмету. В этом случае в одну группу могут входить ученики с разной языковой подготовкой, но с одинаковым уровнем знаний и умений по предмету.

Парная форма учебной деятельности предполагает работу двух учеников, при этом они могут быть с одинаковым или разным уровнем знания английского языка. Парная форма работы реализуется в ученическом эксперименте (выполнении лабораторных и практических работ), в выполнении упражнений, работе с дидактическими карточками и др.

При индивидуальной форме работы наилучшим образом учитывается языковая и тематическая подготовка обучающихся по предмету. При этом задания можно дифференцировать по двум критериям: уровень знания предмета и уровень владения английским языком. Индивидуальная работа реализуется при выполнении тех или иных заданий по предметам: решении задач, выполнении упражнений, работе с тестами, с различной литературой и источниками Интернет, заполнении предметно-языковых словарей по предметам и др.

С целью развития умения применять билингвальный язык по физике, химии, биологии и информатике, а также учета интересов и потребностей обучающихся рекомендуется осуществлять различные формы работы с использованием ресурсов из передовых отечественных и зарубежных дидактических работ, ссылок и сети Интернет.

Так, при изучении темы «Углерод» по химии («Carbon») обучающимся можно предложить сделать компьютерную презентацию по следующим направлениям «Аллотропные модификации углерода» («Allotropic modifications of carbon»), «Свойства и разновидности алмазов» («Properties and Types of Diamonds»), «История великих алмазов» («The History of great diamonds»), «Свойства и применение графита» («Properties and uses of graphite»), «Фуллерены» («Fullerenes»).

Для выполнения работы ученики могут использовать англоязычные ресурсы Интернет, а в последнем слайде презентации указывать ссылки на источники. При изучении темы «Металлы» обучающимся можно дать задание использовать иноязычные сайты по физике для оформления стенгазеты на английском языке о металлах в жизни человека: «Роль электрического тока в жизни человека» («The role of electric current in Human Life»), «Электронная проводимость металлов» («Electronic conductivity of Metals»), и др. Формы работы с применением иноязычных ресурсов Интернет могут способствовать развитию информационно-коммуникативной компетенции обучающихся, то есть умению получать и обрабатывать информацию из различных источников, а также передавать ее.

Функций предметно-языкового интегрированного обучения.

Сегодняшние школьники имеют возможность самостоятельно осваивать информационное пространство, задача же учителя – скорректировать их интересы, создать потребность находить информацию и осмысливать ее. В условиях демократизации общества обучающиеся, выступая субъектами учебной деятельности, готовятся совершать собственные открытия. Осуществление использования метода предметно-языкового обучения помогает формированию у обучающихся цельного представления о явлениях природы и взаимосвязи между ними.

Предметно-языковая интеграция выполняет в обучении ряд функций и планирование их помогает учителю успешно реализовать все эти функции, предусмотреть все разнообразие их видов на уроках, в домашней и внеклассной работе обучающихся (таблица 2):

Введение предметно-языковой интеграции в учебный процесс многообразен и его использование требует творчества учителя, постоянного продумывания всего, что делается на уроках, а также совершенствования методов работы в процессе обучения.

Таблица 2. Функции планирования урока

Функции	Условия
Образовательная	Способствует изучению и совершенствованию трех языков. С их помощью учитель формирует такие качества знаний обучающихся, как системность, глубина, осознанность, гибкость. Уроки с использованием метода CLIL выступают как средство развития тематических понятий, способствуют усвоению связей между ними и общими понятиями.
Развивающая	Определяется своей ролью в развитии системного и творческого мышления обучающихся, в формировании их познавательной активности, самостоятельности и интереса к процессу познания. Уроки с использованием метода CLIL помогают преодолеть предметную инертность мышления и расширяют кругозор обучающихся.
Конструктивная	С помощью метода CLIL учитель совершенствует содержание учебного материала, методы и формы организации обучения.
Сотрудничество	При составлении расписания уроков необходимо определить время для организации сотрудничества между учителями языковых дисциплин и учителями предметниками.
Взаимопосещение уроков	Организация взаимных посещения уроков между учителями языковых и неязыковых дисциплин с целью проведения дальнейшей рефлексии уроков.
Работа методических объединений	При планировании работы методических объединений необходимо разработать совместный план взаимодействия методических объединений учителей языковых и неязыковых дисциплин.
Дополнительные языковые курсы	Для поддержки учеников с недостаточным уровнем языковой подготовленности рассмотреть возможность организации дополнительных курсов.
Воспитательная работа	С целью создания языковой среды в план воспитательной работы школы включить проведение различных тематических внеклассных мероприятий на английском языке
Школьный библиотекарь	С целью поддержки учителей языковых дисциплин и учителей-предметников, библиотекарю необходимо организовывать различные мероприятия на английском языке.
Классный руководитель	Необходимо поддерживать связь с родителями и информировать их о достижениях их детей.

Помимо наличия основополагающих знаний в области обучения и преподавания, учителям необходима работа над получением дополнительной информации из различных отечественных и зарубежных источников. Это позволит им сделать более обоснованными выводы о том, что происходит сегодня в той или иной области, касающихся того или иного предмета и какие стратегии необходимо предпринять. И естественно, для учителя в процессе принятия решений особенно важными являются интересы ученика.

Для достижения указанной цели в основу преподавания предметов естественного цикла на иностранном языке были положены два простых принципа:

1. На уроках используется 25% английского языка;
2. Основной учебный материал берется из оригинальных иностранных источников.

В соответствии с первым принципом используется смешение иностранного и родного (казахского / русского) языков. При этом не допускаются никакие исключения и отклонения, приводящие к смешанному использованию родного и английского языков. Такой подход обеспечивает умение соединения восприятия предметных идей и мышления с иностранной речью, подобно естественному процессу обучения обучающегося родному языку.

В соответствии со вторым принципом основной теоретический учебный материал, включая специальную предметную терминологию, берется из оригинальных иностранных источников, в первую очередь из энциклопедий и специальных справочников, а также из учебников и различных учебных пособий. Эти принципы целесообразно применять, начиная с первого занятия.

Сформулированные принципы базируются на двух простых постулатах:

1. Использование только иностранного языка при изучении того или иного предмета создает устойчивые мыслительные образы и ассоциативные связи в сознании и в подсознании на иностранном языке в этой области.
2. Каждое слово или фраза на родном языке разрушает созданные мыслительные образы и связи на иностранном языке, тем самым снижает эффективность овладения этим предметом на иностранном языке.

Преподавание с помощью новых методик CLIL и STEM.

Для выполнения обозначенных целей современное образование нуждается в разработке новой методологии, основанной на интегрированных процессах, в которых объектом исследования становятся все звенья образовательной системы и их взаимодействие с обществом и человеком. Одними из таких форм в преподавании являются методики STEM и CLIL, где иностранный язык выступает в качестве инструмента для изучения других

предметов. В данном случае язык становится не объектом обучения, а его средством. Язык интегрирован в общеобразовательную программу, и знание языка становится средством изучения содержания предмета. Тем самым у обучающихся повышается мотивация использования языка в контексте, когда они заинтересованы в теме. Изучение языка становится более целенаправленным, так как язык используется для решения конкретных коммуникативных задач.

Командное преподавание при организации предметно-языкового интегрированного обучения.

Одним из факторов, имеющих существенное влияние на обучающихся, является нарастающая легкость доступа к знаниям, обусловленная широко распространенным использованием инновационных технологий. В результате расширения доступности знаний, роль учителя становится более важной и будет направлена на обучение обучающихся тому, как критически относиться к знаниям. Для того, чтобы оставаться сотрудниками и не растерять себя как учителя, необходимо использовать полноценный современный урок на деятельной основе и ориентированный на развитие личности школьника. Современный урок на сегодня – это урок-познание, урок-путешествие, урок-деятельность. То есть урок, где учитель и ученик постигают новое одновременно, подталкивая друг-друга к новым открытиям, решениям, противоречиям. Основная задача современного педагога правильно преподнести учебную информацию. Такой процесс возможен только при использовании учителем новых технологий, которые позволяют сделать урок более наглядным, содержательным и более интересным для нынешнего поколения.

На сегодняшний день находит широкий отклик практика командного преподавания – team-teaching. Это один из новых методов качественного обучения. Team-teaching – форма ведения очного обучения, когда два или несколько учителей сообща ведут занятия по единой программе с группами обучающихся для совершенствования обучения обучающихся и достижения единой цели. Методика командного обучения способствует большему общению между учениками и учителями. Работая командой, учителя обеспечивают высоко контролируемое, скоординированное и организованное обучение. А наличие в команде учителей с различными специальными навыками и опытом работы, просто бесценно и необходимо для всестороннего развития и качественного обучения.

Вместе с тем, учителя создают образовательную среду для обучающихся и улучшения своей практики преподавания. Они совместно планируют и преподают урок или серию уроков, делятся учебными ресурсами, вместе

оценивают достижения обучающихся, а также, совместно разрабатывают методы обучения на основе результатов оценивания. То есть, совместно обучая учеников, можно оценить результаты проделанной работы и своих, и учеников, делится своими профессиональными наблюдениями и ставить перед своими учениками многосторонние задачи и цели.

При построении этапов учебного плана, участники командного преподавания воспроизводят исследовательское мышление, научный поиск. Совместная работа учителей на одном уроке даст возможность расширить спектр деятельности обучающихся в процессе обучения. Такой подход будет еще больше активизировать познавательную деятельность и способствовать развитию мышления, умения решать проблемы, позволит всесторонне развивать обучающихся, сделать процесс учения интересным. В то же время такая работа побуждает к самообразованию, творчеству, способствует повышению педагогического мастерства и сплочению педагогического коллектива в режиме одних задач обучения.

Преимущества.

В чем же преимущества работы в команде? Это возможность преодоления «изоляции» между учителями. Ведь обычно у учителей нет времени или возможности для взаимодействия со своими коллегами учителями, даже если они находятся в окружении своих коллег. Работая же вместе, они могут обсудить вопросы, касающиеся обучающихся по поводу поведенческих ожиданий, их мотивации, используемых учебных стратегии, и конечно по улучшению результатов работ.

Работа в команде дает учителю возможность разрабатывать новые учебные подходы, контролировать потребности обучающихся (своевременная помощь, контроль дисциплины проблемных обучающихся, поддержка обучающихся имеющих трудности в освоении материала). Учителя подвергаются различным стилям планирования, развивают и укрепляют свои собственные учебные подходы и методы. Преимущества совместного обучения включают в себя и высокое достижение запланированных результатов, совершенствование навыков межличностного общения. Обучающиеся становятся свидетелями и участниками двух динамических «дисплеев», двух умов и личностей.

Да и обучающиеся могут извлечь выгоду из этой ситуации: идет сотрудничество и взаимодействие для достижения цели. Для обучающихся урок проходит не как в обычном режиме, а уже можно сказать: нетрадиционно. Учителя преподносят материал не как обычный монолог со своими действиями, а преподносят ее путем обмена и обсуждения идей, теорий и практики перед обучающимися. Не только учителя работают вместе, но и сам учебный процесс

вовлекает обучающихся в увлекательные познавательные действия через индивидуальные, парные и групповые работы. И так как каждый учитель несет ответственность за преподавание и вместе решают проблемы деятельности, то и индивидуальную поддержку максимальная.

Конечно, чтобы достичь успеха в командном преподавании, даже самым опытным учителям будет трудно работать, если в команде они не будут работать в одном направлении и с одной общей целью. Нужно уметь правильно спроектировать совместную работу. Любая команда должна строить учебный процесс в соответствии с учебной программой. И до начала совместной работы, необходимо предварительно подготовить какие виды в командном обучении готов взять на себя каждый член команды (большой и малый групповые дискуссии, проверочные работы, оценивание, исследовательская работа и т.д.). Четкое распределение обязанностей, главный критерий работы. Если заранее эффективно и согласованно распределить между собой работу, можно будет предотвратить проблемы в расхождении точек зрения. Это и обсуждение обязанностей каждого из членов команды на каждый этап урока, это и обговаривание использования материалов и методов, приемлемые для обеих сторон. Да и обучающиеся не увидят каких-либо подвохов при совместном обучении. Главное здесь – доверие друг-другу. Как известно доверие развивается медленно и ее надо культивировать отношения. Данный метод позволяет культивировать тесное и открытое сотрудничество между учителями и обучающимися.

В своей работе педагоги могут использовать *различные приемы командного преподавания*:

1) один учитель объясняет новый материал, в то время как другой учитель дает разъяснения, задает вопросы, чтобы провести контроль деятельности учеников. При этом каждый из учителей играет роль «переводчика»;

2) если учителя планируют в классе групповую работу, они могут представлять различную информацию, дифференцируя группы обучающихся;

3) если учителя организовали групповую деятельность обучающихся для выполнения практической работы, то некоторые группы работают достаточно самостоятельно под руководством одного учителя, в то время как другая группа больше работает под руководством другого учителя;

4) один учитель объясняет новый материал, другой учитель проводит практическую часть урока;

5) обучение проводит учитель на английском языке, другой учитель наблюдает за классом и следит за усвоением изучаемого материала;

б) оба могут представлять одну и ту же информацию одной группе обучающихся, но в более интенсивной форме;

7) основная часть урока проводится учителем на английском языке, вводная часть урока и подведение итогов урока проводится на языке обучения.

Недостатки. И конечно, там, где есть преимущества, имеет место быть и недостаткам. Недостаток данной технологии может быть в отсутствии поддержки со стороны коллег. И еще возможно в разногласиях членов команды во времени. До того, как учителя приступят к командной работе, у них будет необходимость в интенсивном развитии, т.е. они вместе подбирают имеющийся в наличии материал, обсуждают, планируют. За это время развивается навык сотрудничества, который положительно влияет на ход преподавания. А вот в изучении различных навыков по управлению временем, может быть пробел. Это и увлечение одним из членов команд выступлением или объяснением материала, это и доминирование задания или материала одного учителя, проведения каких-либо работ (связанные с различными заданиями, групповые, парные и индивидуальные работы, работы с различными категориями обучающихся – А, В, С), (тут может быть масса причин). Также, во время командного преподавания, будут рассматриваться бесчисленные плановые и спонтанные встречи, связанные с планированием урока, это и составление критериев оценок и вопрос по улучшению содержания уроков, которые предстоит провести. Да и для эффективного функционирования в одной команде необходимо время.

Таким образом, работа в команде связана с определенными сложностями, обусловленными как организационными, так и психологическими причинами. Сложности психологического плана связаны с особыми требованиями, предъявляемыми к межличностному взаимодействию в команде. Учителя, приступающие к работе в команде, должны испытывать взаимное уважение друг к другу как специалистам; стремиться к сотрудничеству; уметь координировать свои действия; открыто обсуждать разногласия; быть готовыми к изменениям собственных подходов к обучению и нести ответственность за свои действия.

Партнеры должны уметь признавать свои слабые и сильные стороны, должны быть в состоянии уметь корректно вести переговоры, обсуждать проблемы, чтобы извлечь из всего этого взаимную выгоду.

Для эффективной работы в команде необходимы следующие условия:

- правильное определение объекта обучения, тщательный отбор содержания урока;

- профессиональные качества педагогов, обеспечивающих творческое сотрудничество учителей и обучающихся при подготовке урока;

- включение самообразования и учителей, и обучающихся в учебный процесс;
- использование методов проблемного обучения, активизация мыслительной деятельности обучающихся на всех этапах урока;
- продуманное сочетание индивидуальных и групповых форм работы;
- обязательный учет возрастных психологических особенностей обучающихся.

Необходимо учесть этапы командной работы (таблица 3):

Таблица 3. Этапы командной работы в учебном проекте.

Этапы	Задачи. Содержание работы.
1. Подготовительный	а) определение темы; б) постановка цели в) выбор методов работ.
2. Планирование	а) планирование действий; б) определение рабочей стратегии; в) определение критериев оценки; г) распределение ролей (обязанностей)
3. Исследование	а) уточнение имеющейся информации; б) поиск альтернатив; в) выбор оптимального варианта решения
4. Выполнение	а) реализация намеченного б) достижение намеченных результатов
5. Защита (предоставление отчёта)	а) объяснение результатов по проделанной работе б) подведение итогов работ
6. Оценка результатов (рефлексия)	а) анализ выполнения работ; б) причины успехов и неудач

Итак, секрет в обучающейся команде – не столько в том, чтобы учиться, а в том, чтобы учиться вместе, эффективно взаимодействовать, обсуждать, совместно ставить цели, искать решения.

Сегодня предметы естественного цикла и иностранного языка являются обязательными предметами во всех школах, как общеобразовательных, так и специализированных. К 9-11 классам ученики достигают определенного уровня знаний по этим предметам. К этому времени у большинства учеников определяются наклонности к будущей профессии. Определенная часть учеников уже приняла решение: кем быть и где продолжать образование. Для той категории учеников, которая выбрала для себя точные или

экономические науки, целесообразно стало организовывать изучение этих предметов на иностранном языке.

Многолетний опыт некоторых школ показывает, что в конце годового курса этих предметов на иностранном языке обучающиеся свободно, без задержки, без видимых усилий излагают на иностранном языке изученный материал, постановку задач, ход их решения и интерпретацию результатов. Память сама подсказывает необходимые слова и выражения. Нет обращения к родному языку и нет необходимости перевода. Обучающийся быстро выбирает нужные слова, фразы и формы для выражения мысли без внутренней напряженности и видимых умственных усилий. Он сосредотачивает свое внимание на смысле высказывания, а не на том, как сказать. Язык перемещается в сознании на второй план и контролируется подсознательно. Навыки восприятия иностранной речи и навыки говорения доводятся до автоматизма. Можно сказать, что подход, предлагаемый к обсуждению, основан на формировании и закреплении рефлексивно-ассоциативных связей.

Интеграция научных знаний, в свою очередь, предъявляет новые требования в будущем, к специалистам. Возрастает роль знаний человека в области смежной со специальностью наук и умений комплексно применять их при решении различных задач. Интеграция дает возможность с одной стороны, показать обучающимся мир в целом, преодолев дисциплинарную разобщенность научного знания, а с другой – высвобождаемое при этом учебное время использовать для полноценного осуществления профильной дифференциации в обучении.

Введение интеграции предметов в систему образования позволит решить задачи, поставленные в настоящее время перед школой и обществом в целом. Результаты интегрированного обучения проявляются в развитии творческого мышления обучающихся. Оно способствует не только интенсификации, систематизации, оптимизации учебно-познавательной деятельности, но и овладению культурой: языковой, этической, исторической, философской. А тип культуры определяет как известно, тип сознания человека, и поэтому интеграция чрезвычайно актуальна и необходима в современной школе.

Хочется привести примеры из опыта работы педагогов Павлодарской области, преподающих учебные предметы ЕМН на английском языке (рисунок 1)

Рисунок 1

Учитель биологии и химии гимназии №3 Ботагоз Каирбаева, которая ведет уроки на английском языке в старших классах по программе и факультативы в среднем звене, рассказывает, что прошла трехмесячные курсы английского языка при центре «Өрлеу». «Из сложностей я отметила бы, наряду с языковым барьером учителя и учеников, небольшой словарный запас. Всем нужно время на подготовку. Ученики старших классов с достаточным изучением английского языка свободно владеют им. Обучающиеся должны уметь говорить, иметь базу. В старших классах уже опыт в разговоре и словарном запасе. А сейчас английский язык обучающиеся начинают изучать гораздо раньше. И со временем это препятствие уйдет», - отмечает она. «Это звучит банально, но учителям нужно просто найти время на изучение языка, - уверена преподаватель биологии гимназии Ботагоз Каирбаева. – И даже если есть знания языка, главный барьер все равно нужно будет преодолеть каждому: выйти к ученикам и начать говорить. Это самая большая проблема. Решить ее должен будет лично каждый учитель. Молодым учителям, которые только окончили ВУЗ, где они учили английский, и их уровень достаточно хорош, будет намного проще, чем возрастным педагогам. С чем еще придется столкнуться: непросто первое время переключаться, если основная масса уроков идет на русском или на казахском. Это новый сложный процесс, к нему нужно привыкнуть. Здесь нам помогает педагогическое сообщество и постоянная практика. Трудности еще впереди, но они преодолимы».

Примеры фрагментов проведения уроков биологии на английском языке.

«Мыслить легко, действовать достаточно сложно, а привести свои мысли в действие – самое сложное в мире». Иоганн Вольфганг фон Гете.

Урок биологии по теме «Чарльз Дарвин. К 200-летию со дня рождения». Учение Дарвина испытывает неослабевающий интерес человечества вот уже на протяжении почти двухсот лет. Главная книга в жизни ученого «Происхождение видов путем естественного отбора, или сохранение благоприятствуемых пород в борьбе за жизнь» занимает второе место в мире по количеству прочитавших ее людей.

Целями этого урока были:

1. Ознакомить обучающихся с жизнью и творчеством великого английского учёного Чарльза Дарвина;
2. Систематизировать, закрепить и обобщить знания о виде, популяции, движущих силах эволюции, механизмах видообразования, главных направлениях эволюции, характерных признаках микро- и макроэволюции;
3. Стимулировать интеллектуальную деятельность обучающихся, развивать умения систематизировать, сравнивать, высказывать свою точку зрения.

Эпиграфами к уроку послужили слова самого Чарльза Дарвина: «Если мы позволим себе волю воображения, может вдруг оказаться, что животные наши – братья по боли, страданиям, болезням, смерти и бедствиям, наши рабы в самой тяжёлой работе, спутники в развлечениях – разделяют с нами

происхождение от общего предка, и все мы слеплены из той же глины » и фраза Фридриха Энгельса о том, что эволюционная теория Чарльза Дарвина «на место одного акта божественного творения ставила целый ряд повторимых актов творения и делала из чуда существенный рычаг природы».

Во фронтальной беседе с классом использовался следующий материал на английском языке: Evolution means change over a period of time. The theory of evolution originated from the ideas of Alfred Russel Wallace and Charles Darwin in the early 19th century.

Evolution looks at the living world from the perspective that all present-day species are the result of gradual changes that have occurred through their ancestry. As the results of the gradual changes have built up through time, the species of today can be linked to pre-existing forms that were alive in the past.

The ideas of evolution form the backbone of biology. Its perspectives, such as adaptation and survival of the fittest, help make sense of discoveries such as fossilized remains of extinct species, for example. However, the theories regarding evolution are surrounded by controversy due to how it embraces the nature of adaptation and succession, which contradicts many religious doctrines.

You will see how the main theories of evolution can explain how the structure and function of organisms are adapted to the environments in which they live.

In this work you will:

- explore basic principles of evolution;
- explore evidence that supports the theory of evolution;
- determine how the Hardy-Weinberg equation can be used to work out allele frequencies within populations;
- explore how natural selection has affected the genetics of the peppered moth (*Biston betularia*) populations as a result of industrial melanism.

Показана презентация по теме: In this presentation you will explore the basic principles of evolution. Evolution views the living world from the perspective that all present-day species are the result of gradual changes that have occurred through their ancestry. As the results of the changes have accumulated through time, the species of today can be linked to pre-existing forms that were alive in the past. The ideas of evolution form the backbone of biology. Its perspectives help to make sense of discoveries such as the fossilized remains of extinct species.

После просмотра презентации школьникам предлагаются следующие задания:

Задание 1.

Перевести на английский язык терминологию про «Опорные точки» к уроку:

А) В античную эпоху бытовали стихийно-материалистические представления о живой природе.

Б) Доминирующими в средние века были представления о создании мира Творцом и неизменности живой природы.

В) Эволюционной единицей Ламарк считал отдельный организм.

Г) Всю живую природу Ламарк рассматривал как непрерывный ряд изменяющихся от простого к сложному форм – градацией.

Д) Достижения в области палеонтологии внесли существенный вклад в развитие эволюционных идей.

Задание 2.

Решить кроссворд: (рисунок 2, 3)

Эволюционное учение

12

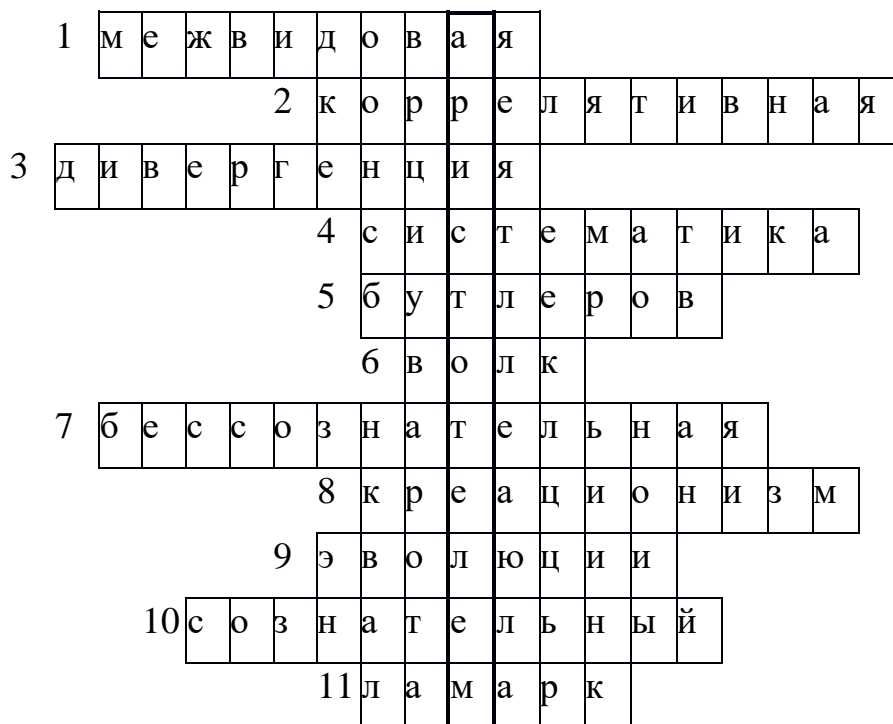

Рисунок 2.

1. Одна из основных форм борьбы за существование.
2. Взаимосвязь между изменениями строения и поведения животных.
3. Явление расхождения признаков, ведущее к видообразованию.
4. Раздел биологии, задачей которого является описание всех существующих и вымерших организмов, а также их классификация.
5. Ученый, создавший теорию строения органических соединений.
6. Предок собаки.
7. Прimitивная форма искусственного отбора.
8. Идеалистическое учение в биологии, утверждающее, что все живое на Земле является результатом акта божественного творения.
9. Необратимое, в известной мере, направленное историческое развитие живой природы.
10. Одна из форм искусственного отбора.
11. Ученый предложивший термин «биология».

12. Первые попытки систематизировать и обобщить накопление знания о растениях и животных и их жизнедеятельности были предприняты (имя философа).

Эволюционное учение

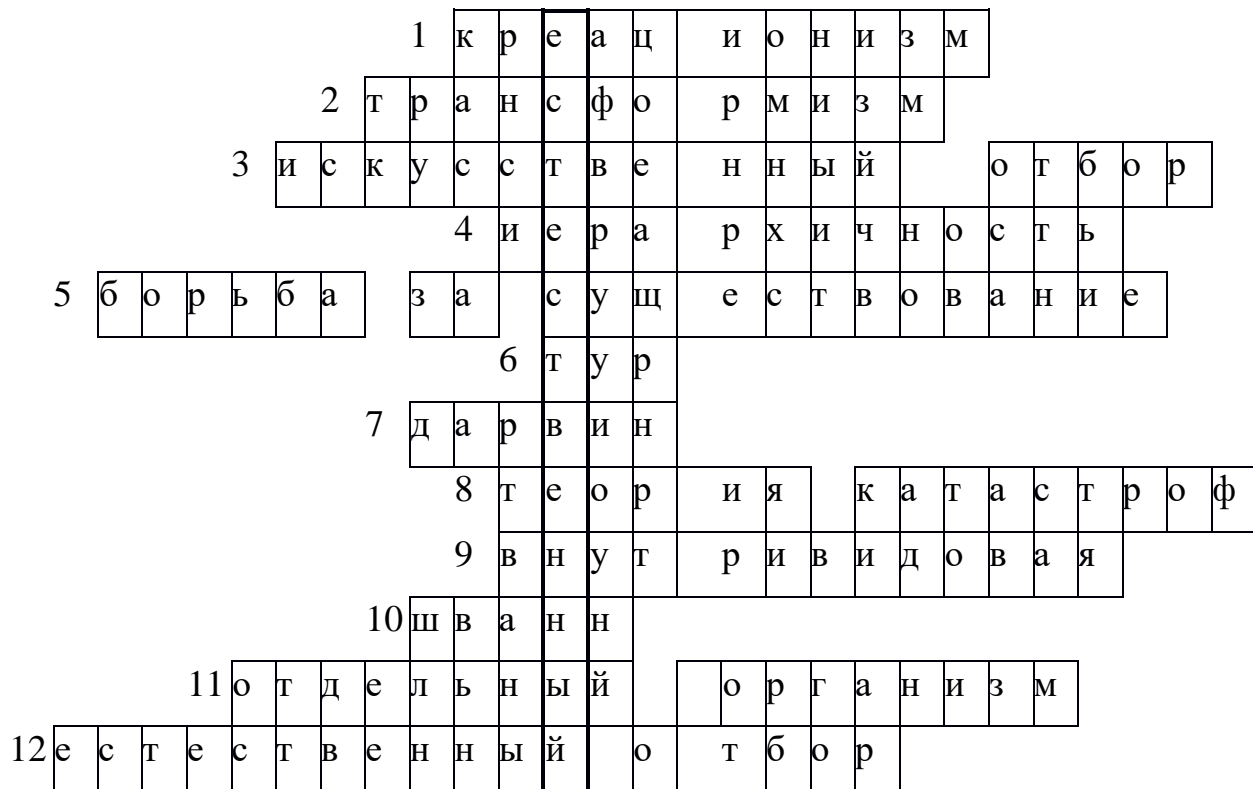

Рисунок 3.

1. Идеалистическое учение в биологии, утверждающее, что все живое на Земле является результатом акта божественного творения.

2. Представления об изменении и превращении форм организмов, происхождении одних организмов от других.

3. Процесс создания новых пород животных и сортов культурных растений путем систематического сохранения и размножения особей с определенными, ценными для человека признаками и свойствами в ряду поколений.

4. Принцип, положенный в основу своей классификации растений и животных Карлом Линнеем.

5. Совокупность многообразных и сложных взаимоотношений, существующих между организмами и условиями среды.

6. Предок крупного рогатого скота

7. Ученый, создавший теорию эволюции.

8. Объяснение исторических смен, форм живых организмов глобальными катастрофами и следующими за ними актами нового божественного творения.

9. Одна из форм борьбы за существование.

10. Ученый, открывший клеточную теорию.

11. Эволюционная единица (по Ламарку).
  12. Движущая сила эволюции.
  13. Отбор в природе имеющий направленный эволюционный фактор.
- Задание 3.

Select the correct definition for every term in the left column from English and Russian variants listed in the right column. (Каждому, указанному в левой колонке, подберите соответствующее ему определение, приведённое в правой колонке на русском и английском языке) (таблица 4).

Таблица 4. Задание 3.

1. Креацианизм. Creationism.	А.Представление об изменении и превращении форм организмов, происхождении одних организмов от других. Notions on the changes and transformations of organisms, and on the origin of one species from another.
2. Трансформизм. Transformism.	Б.Идеалистическое учение биологии, утверждающее, что всё живое на Земле является результатом акта божественного творения. Idealistic doctrine in biology, asserting that at the living beings on the Earth are the result of God's creation.
3. Эволюция. Evolution.	В.Объяснение исторических смен форм живых организмов глобальными катастрофами и следующими за ними актами нового божественного творения. Explanation of historic alteration of living forms through global catastrophes and further recreations of living beings by God.
4. Теория катастроф. Catastrophism.	Г.Раздел биологии, задачей которой является описание всех существующих и вымерших организмах, а так же их классификация. A branch of biology dealing with descriptions of all existing and extinct species as with their classification.
5. Систематика. Systematics.	Д. Необратимое и в известной мере направленное движение живой природы. Irreversible and to a certain extent directional historic development of living nature.

Чередование заданий и фронтальных бесед и лекций на английском и русском языках даёт возможность учителю избежать, или, по крайней мере, свести к минимуму, такие явления, как тревожность обучающихся, плохо владеющих английским языком, психологический дискомфорт при работе и необходимости устных ответов на таких уроках.

Прежде всего, создание коллаборативной среды, т.е. условия наивысшего психологического, интеллектуального и физического комфорта для всех участников процесса обучения.

Язык – хранилище культуры этноса, в нем запечатлен весь познавательный опыт народа, его морально-этические, социокультурные, художественно-эстетические, воспитательные идеалы. Процесс обучения

современных школьников иностранным языкам содержит уникальный педагогический потенциал духовно-нравственного, идейно-политического, эстетического, трудового воспитания подрастающего поколения. Научно обоснованное описание современных подходов к реализации дидактического принципа единства обучения и воспитания при обучении неродному языку характеризуется как одно из условий подготовки выпускников к грамотному структурированию коммуникативной деятельности на пути к глобализации и интернационализации экономических, политических и культурных связей. Анализ специальной психолого-педагогической и методической литературы свидетельствует, что инновационные подходы к совершенствованию учебно-воспитательного процесса в общеобразовательной школе научно обоснованы видными педагогами и психологами в следующих направлениях: развитие учебно-познавательной активности, интеллектуальных и творческих способностей школьников; развитие духовно-нравственной культуры школьников; преемственность обучения и воспитания между различными ступенями школьного образования; эстетическая направленность обучения и воспитания; совершенствование профессиональной подготовленности к личностно-ориентированному воспитывающему обучению.

Система приемов повышения мотивации состоит из пяти групп:

- Приемы целеполагания заключаются в проведении учителем мотивационных уроков, постоянном напоминании ученикам о целях изучения английского языка, которые были бы актуальными для школьников (общение с представителями страны изучаемого языка посредством сети Интернет или в зарубежных поездках, изучение компьютерных программ, в которых отсутствует русификатор, понимание текстов песен на английском языке и т.д.). Кроме того, в начале каждого урока учителю следует ставить перед обучающимися учебную цель, связанную с речевыми видами деятельности (говорением, чтением, аудированием), ориентированную на результат, понятую и принятую учениками. Постановка цели должна быть сопряжена с предъявлением обучающимся проблемной задачи, содержащей противоречие, преодолеть которое школьникам предстоит в ходе урока.

- Приемы, связанные с применением ИКТ, делают уроки более эффективными, эмоционально и информационно насыщенными. К приемам данной группы относятся создание мультимедийных презентаций, просмотр отрывков из художественных или документальных фильмов, телепередач на английском языке, использование компьютерных программ подготовки к ЕГЭ и мультимедийных учебников, помощь школьникам в поиске друзей из разных стран посредством Интернет сайтов.

- Приемы моделирования естественной ситуации общения на английском языке лежат в основе коммуникативного подхода к обучению иностранному языку и заключаются в ведении учителем урока на английском языке, игнорировании вопросов школьников на родном языке (Sorry, I can't understand you. Will you repeat what you've just said in English?) и помощи при этом в правильной формулировке вопроса на английском языке, проведении речевой зарядки, в ходе которой обучающиеся имеют возможность высказаться о волнующих их проблемах, событиях, постановке перед обучающимися такой коммуникативной задачи, которую, возможно, им необходимо будет решить, если они окажутся в стране изучаемого языка.

- Приемы, направленные на возникновение эмоционального отклика обучающихся, заключаются в создании атмосферы успешности на уроке, при этом учитель должен верить в учеников, заряжать их своей энергией, внушать каждому школьнику, что он сможет выразить свои мысли на английском языке. Немаловажную роль при этом играет похвала. Хвалить учеников, как и вести урок, необходимо на английском языке, используя разнообразные лексические средства (Fabulous! Brilliant! Fantastic! и др.). К данной группе приёмов относится и учёт личностных свойств каждого ученика при подборе материала и построении урока. Обучение английскому необходимо сопрягать с контекстом внешкольной деятельности обучающихся, с их личным опытом, желаниями, интересами, склонностями.

- Игровые приёмы заключаются в использовании на уроках английского языка речевых игр, которые способствуют развитию коммуникативных умений (приёмы драматизации: ролевая игра, симуляция, сценарий, репортаж, интервью, суд и т.д.) и языковых игр, которые совершенствуют языковые навыки (орфографические, фонетические, лексические, грамматические игры).

Планирование урока с использованием (CLIL).

При планировании интегрированного урока учителям необходимо придерживаться основного утверждения «все учителя также являются учителями, обучающими языку». Урок с использованием подхода (CLIL) имеет две цели: предметную и языковую. Планирование урока предполагает, что учитель должен предвидеть возможные языковые затруднения своих учеников в освоении предметного материала и обеспечить опоры для «снятия» этих трудностей. В качестве предметного содержания может быть выбрана любая тема из предметов школьного цикла, которая преподается на втором или третьем языках обучения, однако взятая в достаточно узком ракурсе. Языковое содержание планировать сложнее, так как оно, с одной стороны, связано с предметным содержанием, а с другой – должно обслуживать как

когнитивную, так и коммуникативную сферы и при этом обогащать знания обучающихся о языке. На уроке (CLIL) должны, по возможности, присутствовать все виды речевой деятельности, хотя особенности подхода (CLIL) таковы, что чтение занимает большую часть учебного времени. Тем не менее, учитель может спланировать урок так, что часть материала может быть представлено в виде аудиотекста, а, используя поисковые методы обучения, возможно, прийти к пониманию материала через диалог и беседу. Аудирование можно сочетать с письмом (заполнение таблиц, построение схем, восстановление пропусков). При подборе учебного материала, необходимо подбирать разнообразные по стилю аутентичные тексты, которые отвечают возрастным особенностям и уровню языковой подготовленности обучающихся. Можно также использовать аудио и видео материалы. Учебный материал должен способствовать достижению двух целей: предметной и языковой. Тексты воспринимаются лучше, если они разбиты на небольшие части и сопровождаются иллюстрациями, схемами, картами и т. д. Тексты должны содержать предтекстовые (prereading) и послетекстовые (afterreading) задания. Эти задания должны формировать не только языковые, речевые, но и когнитивные навыки. В отношении последних важно помнить, что когнитивные навыки необходимо формировать по наращиванию (распознавание, идентификация, понимание) к высшим формам мышления (анализ, синтез, оценка). Тексты, снабженные диаграммами или таблицами, идеально подходят для стадии распознавания. Занося материал из текста в таблицу, ученик, таким образом, классифицирует информацию, отделяет главное от второстепенного, вырабатывает понимание и готовит почву для «переноса» знаний. Планирование урока, который преподается на втором / третьем языке обучения, требует сотрудничества между учителями языковых и неязыковых дисциплин и должен строиться на четырех принципах предметно-языкового интегрированного обучения. При планировании урока учителю можно опираться на следующие вопросы:

Предметное содержание:

- Каковы цели / задачи урока?
- На какие ожидаемые результаты обучения я ориентируюсь?
- Какие фразы и специальные термины мне необходимо подготовить?
- Должен ли я проверить грамматические знания обучающихся (например, степени сравнения прилагательных)?
- Как буду проводить дискуссии и обсуждения? Коммуникация:
- Какие фразы и специальные термины мне необходимо подготовить?
- Должен ли я проверить грамматические знания обучающихся (например, степени сравнения прилагательных)?

Познание:

- Какие вопросы я должен задать, чтобы развивать навыки критического мышления?

- Какие задания я должен подготовить для развития навыков критического мышления?

- Как интегрировать язык и предметное содержание в развитии навыков критического мышления?

При проведении урока необходимо:

- четко оговаривать цели и ожидаемые результаты урока;

- создавать благоприятную образовательную среду для изучения языков;

- развивать четыре вида речевой деятельности (чтение, слушание, письмо, говорение); повторять непонятные для обучающихся предложения и фразы несколько раз, если возникает необходимость;

- использовать лексику доступную для восприятия обучающимися;

- проводить работу с ключевыми словами;

- на начальном этапе изучения предмета, на втором или третьем языках при использовании на уроке обучающимися первого языка, необходимо отвечать на втором / третьем языке;

- поощрять учеников за использование на уроке второго / третьего языков;

- использовать разные виды деятельности для повышения мотивации обучающихся.

Немаловажным аспектом является взаимопосещение урока коллег, что прямо способствует обмену опытом и ресурсами между учителями (преподающих на втором или третьем языках обучения).

Во-первых, для этого необходимо выбрать «критического друга», это может быть коллега, с которым вы работаете параллельно или же учителя-предметники могут выбрать в качестве «критического друга» учителей языковых дисциплин и наоборот.

Во-вторых, необходимо каждый шаг в обучении согласовать между собой заранее.

Образовательная среда способствует изучению и совершенствованию трех языков (оформление стендов и т.д.). Подход CLIL предусматривает интеграцию между языковыми и неязыковыми предметами не только на уроке, но и вне уроков.

Для обеспечения и поддержания предметно-языкового интегрированного обучения можно проводить совместные внеклассные мероприятия, предметные недели, кружки, факультативы, интеллектуальные

турниры на двух / трех языках обучения. В целях обеспечения коммуникации между учебными структурами, а также создания профессионального сообщества был создан онлайн-форум поддержки учителей. Данный вид онлайн-общения может быть использован для обмена материалами по применению предметно-интегрированного подхода между учителями. Необходимо постоянно проводить семинары по обмену опытом, мастер-классы и конференции по применению CLIL между учителями языковых и неязыковых дисциплин в рамках профессионального развития учителей. Также наработанный опыт в данной области должен регулярно освещаться через выпуск методических пособий с лучшими материалами и разработками интегрированных уроков, сборников статей конференций и др.

Принципы CLIL

- CLIL – это в первую очередь обучение общим знаниям, а не многоязычию, поэтому последнее является только дополнительной функцией;
- обучение проходит, базируясь на основных 4 «С»: content, communication, cognition and culture. Все эти составляющие находятся в непрерывной связи между собой;
- требует построения безопасного психологического климата на занятии;
- подразумевает использование исключительно одного (иностранного) языка, одного и того же преподавателя и аудитории;
- для лучшего понимания материала преподаватель может подключать мимику, жесты, картинки, звук презентации и т.д.

Преимущества CLIL:

- позволяет обучающимся более эффективно общаться друг с другом, используя иностранный язык;
- расширяет межкультурные знания обучающихся;
- развивает навыки общения на иностранном языке в естественных условиях;
- развивает мышление и открывает творческий потенциал обучающихся;
- повышает мотивацию обучающихся и их уверенность в себе;
- тренирует все языковые навыки;
- улучшает языковую компетенцию и навыки естественной устной речи;
- развивает интерес к разным языкам, к использованию их в разных сферах жизни;
- не требует дополнительных часов обучения.

Рассмотрим особенности обучения по методике CLIL.

Language for learning – язык, необходимый, чтобы свободно ориентироваться в процессе обучения, т. е. обучаемый должен уметь задавать вопросы и отвечать на них, выражать согласие или несогласие, писать доклады,

осуществлять проектную деятельность. Считаем, что приоритет следует отдать языку, необходимому, чтобы свободно ориентироваться в процессе изучения юнита, связанного с контентом.

Language through learning позволяет извлекать новое из изучаемых контекстов. В процессе освоения новой дисциплины посредством иностранного языка у обучаемых формируются следующие умения и навыки: умения пользоваться словарем, умения создания презентаций, умения осуществлять обратную связь, умения предоставлять доказательства и приводить аргументы, навыки и умения эффективно обрабатывать полученную информацию.

Виды оценивания в CLIL.

Самый главный вопрос: как оценить уровень предметно-языковой интеграции? Оценка работы в классе, а не оценка учебной программы. Оценка учебной программы направлена на полный курс CLIL, или на один из его аспектов с точки зрения его эффективности, например, через сбор данных о работе обучающихся или их отношении. Эта разница очень важна, т.к. преследует разные цели. Оценка учебной программы сконцентрирована на достижениях обучающихся и здесь уместно проводить раздельное языковое оценивание. В широком понимании оценивание подразделяется на два больших вида: суммативную и формативное. Суммативное оценивание связано с возможностью обучаемого в этот период обучения и является информативным для школьной администрации или родителей обучаемых. Он ассоциируется с формальным тестированием в конце юнита, финальным результатом. Существует большое разнообразие итоговых тестовых процедур, с разнообразными критериями, как для оценивания уровня языка, так и для оценивания контента. Юниты CLIL должны отражать такую систему оценивания, если CLIL хочет сохранить доверие как одно из основных направлений образовательных программ. Суммативное или итоговое оценивание (экзамен, итоговый тест, срез и др.) выявляет результат обученности обучающихся за определенный период времени. Формы и способы оценки определяет учитель. Центром в классе является учитель. Формативное оценивание более комплексное, его основная цель – диагностическая с непосредственным влиянием на следующие шаги, предпринимаемые обучаемым. Он также является формативным и для учителя, т.к. он / она может изменить планирование и практику в середине юнита (или даже урока) и даже после завершения работы. Формативное оценивание используется в повседневной практике (ежеурочно, ежедневно). При данном виде оценивания обязательно должна осуществляться обратная связь, обеспечивающая прогресс в обучении. Формативное оценивание помогает учителю отслеживать успеваемость в классе.

Основные принципы оценивания обучения по CLIL:

- Обмен интенциями в обучении или знание и понимание обучающимися целей обучения;
- Использование критериев успеха или знание и понимание;
- обучающимися критериев оценивания;
- Вовлечение обучаемых в самооценку и взаимооценку (self- and peerassessment);
- Важность эффективной обратной связи, влияющей на самооценку обучающихся и их мотивацию.

Сильной стороной формативного оценивания является то, что оно совершенствует обучение обучающихся до того уровня, когда улучшается их суммативное оценивание. Каковы основные составляющие оценивания в CLIL? Для начала необходимо ответить на три главных вопроса. Что мы оцениваем: контент, язык или и то и другое? Что важнее? Как это сделать? Язык или контент? Контент всегда должен доминировать в CLIL с точки зрения целей обучения, даже если мы хотим изучать язык наряду с контентом.

Контент. Важно определить необходимый для оценивания аспект контента:

- фактуальная информация (детали);
- общее понимание (основные моменты);
- способность умело обращаться с контентом, используя навыки;
- мышления высокого порядка, такие как интерпретация, анализ, синтез, применение.

Когнитивные способности. Способность исследовать тему самостоятельно и расширить знания по предмету. Как оценивать? При составлении средств оценивания, необходимо определиться, как вы будете оценивать обучающихся: индивидуально и по группам. При этом выбирайте самые прямые методы оценки с наименьшим присутствием языка. Например, задания типа заполнить таблицу, нарисовать диаграмму или картинку, правдивые или ложные представленные утверждения, исправить неверные факты, сделать простую презентацию, связанную с визуальными материалами, ответить на вопросы по контенту с да \ нет вопросами и др. Также существуют постоянные возможности оценивания обучающихся, наряду с альтернативными видами оценивания. Необязательно создавать особый «тест», если сами задания требуют мониторинга и обеспечивают конкретные доказательства обучения. Нормальным является процесс постоянного поурочного оценивания (an ongoing approach to assessment) (Short, 1993). Если структура урока трехчленная (начало, выполнение основных заданий, подведение итогов), то происходит как мониторинг понимания, так и переобучение материала (либо контента либо

языка), для тех, кому это необходимо. Если цель оценивания действительно формативная, то учитель хочет контролировать понимание на всех уровнях – не только контролировать индивидуальных обучающихся, но и информировать о своих действиях и будущих планах. В соответствии с принципами оценивания, не только индивидуумы могут быть оценены. Совместная работа в группах, ведение переговоров, редактирование требуют более сложного использования языка. Исследование, проведенное членами группы, также способствует совершенствованию языка и контента. Кроме того, такие формы работы как командная работа, проектная работа, самооценка затрагивают разные области оценивания.

Кто должен оценивать?

Безусловно, учителя хотят оставить себе основную роль в оценивании, но есть еще и самооценка и взаимооценка. Кроме того, существуют другие факторы, влияющие на оценку: Четкие критерии оценивания позволят обучающимся прибегнуть к взаимооценке и самооценке при выполнении некоторых заданий; Оценка может быть совместной в пределах всего класса, если учитель покажет анонимные работы и пригласит к конструктивным поправкам.

Презентации могут быть оценены разными способами:

- общение на основе компонентов контента;
- использование медиа ресурсов;
- эффектов для поддержания понимания и вклада каждого члена группы.

Самооценка (self-assessment) и взаимооценка (peer-assessment) могут быть использованы в качестве платформы для выявления комментариев о процессе обучения. При хорошей поставке этих видов оценивания, это приведет к пониманию процесса когниции, наиболее трудному из 4С (Content, Communication, Cognition, Culture). Культурное содержание должно добавить интерес к изучению и должно оцениваться через взаимооценку подобно тому, как это происходит для учеников младшего школьного возраста (Three stars and a wish) или соответствующий возрасту механизм оценки (эксперт должен похвалить за три аспекта и предложить один для дальнейшего развития). Взаимооценка ведет к лучшей самооценке. Если обучаемый успешно формулирует идеи по поводу какого-то фрагмента работы, приводит доказательства и аргументы другому обучаемому, он/она смогут лучше посмотреть на свою работу более объективно. Таким образом, не умаляя роли учителя, основного эксперта в процессе обучения, не стоит забывать и о совместном оценивании и привлечении обучаемых к этому процессу.

Оценка контента в первом языке. Существуют разные ситуации, при которых не желательно использовать первый язык при оценивании уроков CLIL. Тому есть несколько причин. К ним можно отнести широкое разнообразие первых языков в школе, вокабуляр или тема, используемые на уроках CLIL, могут не совпадать с родным языком обучаемых и быть незнакомым учителю - предметнику на родном языке.

Основная цель уроков CLIL – это развитие способности у обучающихся справляться на дополнительном языке.

Оценка языка. Как оценивать язык на ежедневной основе? Необходимо определиться с аспектом языковой компетенции, подлежащей оценке. Это может быть способность к:

- повторить изученный вокабуляр;
- действовать функционально с использованием подходящих языковых структур и форм для обсуждения и несогласия, задавать эффективные вопросы, составлять отчет с использованием подходящих языковых структур;
- слушать или читать для понимания смысла;
- представить информацию и вести эффективно дискуссию;
- демонстрировать умения рассуждать / приводить доводы на языке CLIL;
- показывать осведомленность по поводу грамматических особенностей языка.

Учителя должны точно понимать, почему они оценивают язык в противоположность контенту и как они собираются это делать. Если мы говорим о формативном оценивании языка, то мы имеем ввиду постоянную коррекцию в классе также как и оценку письменного языка в рабочих тетрадях, или устную речь при презентациях. Можно утверждать, что такая коррекция языка и оценка должна использоваться конкретно для улучшения в коммуникации контента. Если обучающийся понимает, что это часть «реальной коррекции», т.е. изменение в использовании языка поможет в выяснении контента, то тогда есть все основания для языковой оценки. Если это коррекция языка, т.е. грамматическая или другая точность, это неизбежно приведет к остановке / затору в коммуникации, основанной на контенте и расстроит обучающихся. Это вовсе не означает, что мы должны игнорировать ошибки обучающихся и никогда не оценивать язык. Мы должны создать особые возможности для коррекции без принижения значения контента в обучении. Так называемая «*language clinic*», языковая клиника, одна из удачных форм коррекции: учитель время от времени собирает наиболее типичные ошибки, разбирает их, и объясняет, что это необходимо для дальнейшей работы по коммуникации на основе контента (*communication content*).

Типы заданий для оценивания (по Д. Брауну и Т. Хадсону):

- a) выбор ответа: true-false, matching, multiple-choice;
- b) конструирование ответа (fill-in, short-answer, performance);
- c) персональный опрос (conference, portfolio, self-assessment, peerassessment).

Список инструментов оценивания по Д.Шорт:

- a) skill checklists;
- b) reading/writing inventories;
- c) anecdotal records;
- d) teacher observations;
- e) student self-evaluation;
- f) portfolios;
- g) performance-based tasks;
- h) essay writing;
- i) oral reports;
- j) interviews.

Что касается непрерывного языкового оценивания, то Европейский Языковой портфель (ЕЯП) предлагает широкий выбор материалов, разработанных в разных странах и полезных не только для учителей CLIL.

Самооценка и взаимооценка. Существует много причин для использования само- и взаимооценки в CLIL. С точки зрения долгосрочной перспективы, мы можем утверждать, что те обучающиеся, которые понимают, что они учат и как достичь высококачественного понимания, будут показывать больший прогресс. Взаимооценка вовлекает обучающихся в диалог и показывает их понимание топика. При взаимооценке происходят переговоры между обучающимися, и это ведет к лучшему пониманию материала. Хорошей самооценке способствует предварительная взаимооценка.

Self-assessment and self-evaluation.

Принципы оценивания:

Четкие цели обучения необходимо определить до того, как вы выбрали фокус оценивания. Цели и результаты обучения должны охватывать разные области обучения в классе (такой как подход 4C), в первую очередь контент / умения, затем язык. Не забывайте интегративный характер контента и языка на уроках CLIL. Поэтому, на таких уроках не все подвергается оценке:

- необходимо использовать сочетание формальной и неформальной оценки;

- обучающиеся должны быть ознакомлены с системой оценивания и критериями успешной работы (success criteria);

- знания контента должны быть оценены с использованием языка, подходящего для этих целей;

- оценка языка происходит с реальной целью в реальном контексте, могут подвергаться оценке грамматическая грамотность (form / accuracy), коммуникативная компетентность, беглость речи;

- при оценке устной речи, необходимо помнить о «wait time» времени ожидания, так как в CLIL мы спрашиваем у обучающихся контент, просим их подумать, а процесс размышления требует определенного времени;

- поддержка учителя важна в обучении. Сначала мы должны оценить, что обучаемые делают с помощью поддержки, а затем без нее;

- обучающиеся должны быть ответственны за свое обучение и оценивание, как в виде само-, так и взаимооценке.

Дифференцированное обучение – средство повышения познавательной активности. Необходимо отметить что, при преподавании предметов с использованием подхода (CLIL) необходимо определение уровня языковой подготовленности обучающихся. Согласно «Общеввропейской рамке владения языками» (CEFR – Common European Framework of References for Languages) необходимо, чтобы обучающиеся владели вторым и третьим языками на уровне не ниже Базового пользователя (Basicuser) (A1/A2). Это означает, что обучающиеся должны понимать на слух речь учителя и своих одноклассников в ситуациях повседневного общения; уметь представлять себя и других; задавать вопросы и отвечать на них; понимать короткие простые тексты, находя в них конкретную, легко предсказуемую информацию; писать простые короткие записки и сообщения. Данные уровни сопоставимы с такими понятиями как BICS и CALP.

Индивидуализация обучения вызвана тем, что уровень подготовки и развития способностей к обучению не у всех школьников одинаков. Обучающиеся, собранные вместе только по возрастному принципу без учета их индивидуальных и интеллектуальных способностей, не могут равномерно и одинаково продвигаться вперед в усвоении знаний. Ученики одного и того же класса для выполнения одного и того же задания могут потратить на него от 5 минут до 1,5 часов. Одни ученики могут не обладать для данного возраста гибкостью, подвижностью мышления, умением обобщать, творчески подходить к решению тех или иных задач начинают отставать в прохождении учебного материала. У таких учеников падает интерес к знаниям, проявляется отрицательное отношение к учебе. Это, в свою очередь, может привести к неуспеваемости. Не лучше положение и с сильными учениками, которые вынуждены работать не в полную силу своих возможностей в связи с тем, что учитель ведет обучение, ориентируясь на «среднего» ученика. Они постепенно

привыкают к легкости выполнения учебных заданий, и первые трудности порождают растерянность, неуверенность в себе. А это ведет к снижению успеваемости. Поэтому задача достижения максимально высокой успеваемости каждым учеником может быть решена только на основе дифференцированного обучения.

Дифференцированное обучение имеет развивающее (развитие мышления, воображения, памяти, воли) и воспитывающее (воспитание мировоззрения, интереса к знаниям, чувства ответственности, товарищества) значение.

Дифференцированное обучение представляет собой форму деления класса на сравнительно одинаковые по уровню обучаемости группы. Обычно класс делится на три группы:

3 группа – ученики с высокими учебными способностями. Они ведут работу с материалом большой сложности, требующим умения применять знания в незнакомой ситуации и самостоятельно творчески подходить к решению учебных задач;

2 группа – обучающиеся со средними способностями. Эта группа обучающихся выполняет задания первой группы, но с помощью учителя или опорных схем, или после разъяснений сильными обучающимися;

1 группа – обучающиеся с низкими учебными способностями. Эта группа обучающихся требует точного ограничения учебных заданий, большого количества тренировочных работ и дополнительного разъяснения нового на уроке.

Способы дифференциации:

1) содержательные:

- по объёму;
- по уровню трудности;
- по уровню творчества.

2) организационные:

- по степени самостоятельности;
- по уровню помощи.

И.Э. Унт считает, что к особенностям обучающихся, которые в первую очередь следует учитывать при индивидуализации обучения, относятся:

1) обучаемость, то есть общие умственные способности, а также специальные особенности;

2) учебные умения;

3) обученность, которая состоит как из программных, так и внепрограммных знаний, умений и навыков;

4) познавательные интересы (на фоне общей учебной мотивации);

5) состояние здоровья.

Способы организации учебной деятельности в условиях дифференцированного обучения можно разделить на три крупных блока:

- 1) фронтальная работа;
- 2) групповая работа;
- 3) индивидуальная работа.

Использование дифференцированных заданий

С точки зрения индивидуализации и дифференциации можно выделить три основных вида упражнений (С.Ю. Николаева):

- адаптивные;
- совершенствующие;
- корректирующие.

Адаптивные упражнения бывают двух видов:

1) упражнения, имеющие вспомогательный характер, их цель – помочь группам более слабых обучающихся справиться с рекомендуемыми всему классу заданиями, а более сильным – обеспечить обучение на оптимальном уровне;

2) адаптивные упражнения, направленные на формирование навыков и умений с учетом особенностей личностной сферы обучающихся.

Корректирующие упражнения способствуют ликвидации имеющихся и вновь возникающих пробелов в знаниях по иностранному языку и доразвитию определенных процессов личности. Их целью является развитие навыков и умений, которые должны были быть сформированы у школьника ранее.

Совершенствующие упражнения предусматривают своего рода шлифовку психологической структуры личности.

При работе над отдельными видами деятельности – упражнения разного уровня. Все это позволяет сделать *следующие выводы:*

1) организация учебной деятельности с использованием дифференцированного подхода способствует развитию коммуникативных навыков не только в общении на иностранном языке, но и в развитии общей коммуникабельности обучающихся.

2) обучающиеся перестают быть пассивными участниками учебного процесса и становятся его активными участниками. Например, такой прием – дифференциация речевых упражнений по обучению аудированию.

So the first task is...

Now we are going to listen to a piece of text. You should listen to it attentively and fill in the gaps.

But we have different levels of this task. If you think it will be too difficult, you should take the envelope with letter A.

If you are not quite sure of your skills take B.

If your English well take C.

Обучающиеся получают разноуровневые задания, причем ученики, имеют возможность сами решить задания какого уровня они, будут выполнять. Задания, данные до прослушивания, организуют мыслительную деятельность, внимание и запоминание. И теперь разные группы обучающихся знакомятся со своими заданиями.

Необходимо запомнить 9 шагов по перемещению обучающихся вдоль континуума от зависимости в обучении к автономному обучению:

Шаг 1 Цели заданий должны быть понятны обучающимся;

Шаг 2 Дайте возможность обучающимся самим формулировать цели;

Шаг 3 Поощряйте обучающихся использовать второй язык вне школы;

Шаг 4 Повышайте осведомленность обучающихся о процессе обучения;

Шаг 5 Помогите обучающимся определить предпочитаемый ими стиль и стратегии обучения;

Шаг 6 Поощряйте выбор обучающихся;

Шаг 7 Позвольте обучающимся разрабатывать свои собственные задания;

Шаг 8 Поощряйте обучающихся стать учителями;

Шаг 9 Поощряйте обучающихся стать исследователями.

Основной стратегией CLIL является «scaffolding» – всесторонняя поддержка обучающегося, способствующая уменьшению когнитивной и лингвистической нагрузки при изучении дисциплины на иностранном языке. Эта стратегия реализуется посредством использования на занятиях языковых клише, терминологического словаря, визуализации материала, мнемотехники, снабжения обучающихся большим количеством примеров на иностранном языке, которые дают возможность выполнять задания самостоятельно. Стратегия развития мыслительных навыков низшего и высшего порядка может быть реализована через систему вопросов, разработанную в соответствии с таксономией Блума. Так, активизация и развитие уровня понимания происходит с помощью уточняющих вопросов, целью которых является предоставление обратной связи, а уровня синтеза – с помощью интерпретационных вопросов, в формулировке которых содержатся элементы условности, предположения, фантазии прогноза. Использование на занятиях поликультурного компонента в качестве стратегии интегрированного предметно-языкового подхода предоставляет обучающимся возможность ознакомить их с различными подходами к освещению одного и того же предметного содержания в различных учебных и методических культурах, с историей развития и изучения того или иного понятия или явления. Стратегия использования на занятиях парной и групповой деятельности вовлекает участников процесса в активное взаимодействие. Используя свой «упрощенный» язык, обучающиеся приобретают «речевую» самостоятельность и имеют возможность практиковаться в использовании предметной лексики в обстановке, в которой они чувствуют себя раскованно и увереннее.

Какие трудности могут быть в CLIL?

Трудности у учителей - предметные учителя должны быть уверены в своем уровне владения английским языком, для того, чтобы:

- быть способными представить и объяснить концепцию и содержание предмета ясно и точно;

- проверить произношение предметно-специфичного словаря;

- быть способным использовать необходимый на уроке язык, чтобы представить новую тему урока, задавать вопросы, прояснять или объяснять что-либо по теме и содержанию предмета, мотивировать обучающихся и управлять уроком.

Трудности у обучающихся:

- необходимо поддерживать обучающихся, так как разным обучающимся нужно разное время на выполнения задания, понимания задания и инструкций к выполнению. Поэтому необходимо дифференцировать:

- новый материал;

- задания;

- сопутствующую поддержку.

Мы надеемся, что данные методические рекомендации помогут учителям усилить педагогическую практику, повысить мотивацию обучающихся к обучению.

Так как результаты применение данных методических рекомендаций предполагает:

1) знание и понимание основ современной коммуникативной педагогики, инновационных подходов и методики преподавания предмета на английском языке;

2) умение учителями использовать инновационные подходы, учебные материалы для развития языковых компетенций обучающихся, проектировать урок по методу ТКТ CLIL с использованием интерактивных методов обучения, организовать творческую и исследовательскую деятельность обучающихся на английском языке по предметам ЕМН, применять стратегии критического мышления;

3) умение применять дифференцированный метод так как задача достижения максимально высокой успеваемости каждым учеником может быть решена только на основе дифференцированного обучения;

4) знание процесса оценивания, то есть планирование, организация и проведения оценивания на уроках CLIL;

Метод частичного использования можно использовать как в учебной деятельности, так и во внеурочной и внеклассной работе.

Сегодня в качестве приоритетной цели обучения выступает коммуникативная компетенция. Научить обучающихся общению вне языкового окружения сложно. От учителя требуется находчивость, изобретательность, творчество. Неоценимую роль в этом играет внеклассная работа. Внеклассная работа по иностранному языку имеет большое общеобразовательное, воспитательное и развивающее значение. Эта работа не только углубляет и расширяет знания иностранного языка, но и способствует также расширению культурологического кругозора школьников, развитию их творческой активности, эстетического вкуса и, как следствие, повышает мотивацию к изучению языка и культуры другой страны.

При организации и проведении внеклассного мероприятия от учителя требуется тонкое и умелое наблюдение и изучение интересов обучающихся, учет их возрастных и психологических особенностей, их интересов.

Выбор темы внеклассного мероприятия для того или иного уровня обучения определяется, с одной стороны, объемом языкового материала, с другой стороны, уровнем общеобразовательной подготовки обучающихся, возможностью реализации некоторых межпредметных связей. Необходимо максимально использовать знания и умения обучающихся, приобретенные ими в процессе учебы и участия во внеклассной работе, минимально загружать их заучиванием нового материала, особенно такого, который содержит незнакомые лексические единицы и грамматические явления.

Основные задачи, которые ставит учитель при внеклассной работе, следующие:

1. углублять и расширять знания и практические навыки обучающихся;
2. развивать логическое мышление и смекалку;
3. выявлять более одаренных и способных учеников, способствовать их дальнейшему развитию;
4. вырабатывать интерес к иностранным языкам;
5. вовлекать обучающихся в занимательные занятия, а этим укреплять дисциплину, воспитывать целеустремленность, организованность и коллективизм.

Важным фактором успешного выполнения этих задач есть учет психолого-педагогических особенностей обучения ИЯ на разных уровнях. Знание свойств личности того или другого возраста дает возможность правильно определить содержание и форму внеклассной деятельности.

Следует обратить внимание на то, что в процессе организации внеклассной работы необходимо учитывать как психологические особенности личности, так и психологические особенности коллектива: уровень его развития, степень организационного, психологического, интеллектуального и эмоционального единства, направленность деятельности коллектива на отношения между его членами, эмоциональное состояние класса во время выполнения задач по внеклассной работе.

Знание психологических особенностей учеников – необходимая предпосылка успешного выбора соответствующих форм внеклассной работы, определение содержания этих форм, организации и проведение внеклассного мероприятия. Хотя цели и задачи учебной и внеклассной работы полностью совпадают, в содержании, организации и формах проведения последней наблюдаются существенные различия.

Основными отличиями внеклассной работы от учебной являются:

1. Добровольный характер участия во внеклассной работе в отличие от обязательности учебной деятельности. Обучающиеся решают для себя вопрос об участии в тех или иных видах внеклассной работы прежде всего в

соответствии со своими интересами, желаниями узнать что-то новое, заняться языком дополнительно с какими-то определенными целями.

Этот ведущий принцип организации внеклассной работы обязывает учителя своевременно обнаружить заинтересованность учеников внеклассной работой и языком, вовлечь их в интересующую их деятельность во внеурочное время и тем самым пробудить в них интерес к ней. Этот принцип определяет содержание и форму внеклассной работы – она должна постоянно поддерживать, углублять и развивать интерес к иностранному языку.

2. Внеурочный характер занятий, который выражается, во-первых, в отсутствии строго урочной регламентации, касающийся времени, места, формы их проведения. Местом проведения работы может быть парк, зал музея, школьный сад и т.д. Во-вторых, в отсутствии строгого учета знаний, навыков и умений, оценок в баллах. Проверка результатов внеклассной работы осуществляется в форме отчетных вечеров, концертов, сборов, выпуска стенгазет на иностранном языке и т.д.

3. Большая самостоятельность и инициативность обучающихся в выполнении внеурочных поручений. В отличие от учебной работы, где помощь учителя играет ведущую роль, во внеклассной работе обучающиеся проявляют больше самостоятельности, изобретательности, творчества как в выполнении, так и в организации внеурочных мероприятий, в выборе форм работы, отвечающих интересам отдельных возрастных групп обучающихся, их склонностям.

Формы внеклассных мероприятий.

В методической литературе и в практике школы традиционно различают три формы внеклассной работы: *индивидуальные, групповые и массовые*. В основу такого распределения возложен признак количественного охвата участников.

Индивидуальная внеклассная работа проводится с отдельными учениками, которые готовят сообщение или доклад о стране, язык которой изучается, о значительных датах и событиях, выдающихся людях, разучивают стихи, песни, отрывки из литературных произведений на иностранном языке, изготавливают наглядные пособия, оформляют стенгазеты, альбомы, стенды и т.п. Индивидуальная работа может проводиться постоянно или эпизодически.

Групповая форма внеклассной работы имеет четкую организационную структуру и относительно постоянный состав участников, объединенных общими интересами. К этой форме принадлежат разнообразные кружки: разговорные, вокальные, драматические, переводчиков, филателистов, внеклассного чтения и т.п. Некоторые методисты рекомендуют организовывать

для учеников всех классов разговорные и хоровые кружки, для учеников старших классов – литературно-переводческие и страноведческие. Положительно зарекомендовали себя комбинированные кружки, где объединяются разные виды деятельности, например, разучивание песен и подготовка инсценировок, внеклассное чтение и просмотр фильмов с дальнейшим обсуждением просмотренного. Занятия в кружках, как правило, проводятся регулярно.

Массовые формы внеклассной работы не имеют четкой организационной структуры. К ним относят такие мероприятия как вечера художественной самодеятельности, фестивали, конкурсы, карнавалы, тематические вечера и т.п. Эти мероприятия проводятся эпизодически.

Целесообразно выделить такую форму внеклассной работы как Неделя иностранного языка, декады предметов ЕМН на английском языке в школе. Эта форма по своему характеру является массовой, так как предусматривает участие в ней широкого контингента учеников, а по своей структуре является комплексной, так как включает комплекс разных по смыслу и форме мероприятий, которые происходят в определенный период времени и направлены на реализацию задач комплексного подхода к воспитанию учеников.

Неделя иностранного языка, декады предметов ЕМН на английском языке в школе как комплексная форма должна оказывать содействие целенаправленной организации и систематизации всей внеклассной работы в школе, активизации работы кружков, для которых Неделя становится своеобразным творческим отчетом, формированию творческих отношений между учениками и учителями, которые взаимодействуют в процессе подготовки и проведении недели.

Использование интернета во внеклассных мероприятиях.

В настоящее время использование средств сети Интернет во внеклассной работе стало очень популярным и доступным. Очень полезно предложить ребятам использовать некоторые прикладные программы изучения языка. Такая работа может проводиться и с домашнего компьютера. В настоящее время в сети много возможностей организовать индивидуальную самостоятельную деятельность школьников по совершенствованию тех или иных знаний, умений, навыков в овладении иностранным языком.

Проектная деятельность обучающихся является распространенным видом работы с использованием Интернет. Это наиболее эффективная деятельность обучающихся во внеурочное время. Однако сразу следует оговориться, что ее эффективность в полной мере зависит от организации и координации со стороны педагогов. Так чем же так привлекательна проектная деятельность для

учебного процесса по иностранному языку? Ответ вполне очевиден. С помощью сети Интернет можно создать подлинную языковую среду и поставить задачу формирования потребности в изучении иностранного языка на основе интенсивного общения с носителями языка, работы с аутентичной литературой самого разного жанра, аудирования оригинальных текстов в исполнении носителей языка. Это, пожалуй, наиболее эффективная возможность формирования социокультурной компетенции на основе диалога культур.

Олимпиады, викторины на иностранном языке могут также вносить свою лепту в совершенствование иностранного языка, но они касаются, в основном, продвинутых обучающихся. В проектах же участвуют все.

При подготовке внеклассного мероприятия следует ориентироваться на следующие компоненты:

Целевой – это значит, что цели мероприятия связаны прежде всего с развитием индивидуальности ученика, проектированием и становлением уникального образа его жизнедеятельности.

Содержательный – содержание мероприятия является личностно-значимым. Оно включает материал, необходимый для самореализации, самоутверждения личности ребёнка. В определении темы содержания мероприятия наряду с учителем субъектными полномочиями обладает большинство обучающихся.

Организационно-деятельностный – ребята являются полноправными организаторами внеклассного мероприятия.

Учитель заботится о создании ситуаций выбора и успеха. Здесь преобладают диалоговые и полилоговые формы общения

Оценочно-аналитический – в качестве критериев оценки результативности внеклассного мероприятия выступают проявление и обогащение жизненного опыта ребенка, индивидуально-личностное значение усваиваемой информации, влияние на развитие творческих способностей обучающихся, комфортность и активность их участия в мероприятии.

С движущимся прогрессом люди становятся грамотнее, они больше не задумываются о значении иностранного языка. Они уверены, если не сейчас, то через год или два он будет им необходим как собственный. Даже сегодня многие знают, помимо своего родного языка, два, а то и больше иностранных языков. Это говорит о том, что люди стремятся изучать иностранные языки. А это значит, что иностранные языки востребованы обществом.

Главная задача учителя – это заинтересовать школьников изучением предмета, что они, встречая учителя, многократно обращаются к нему с одним и тем же вопросом: «Когда же у нас будет занятие?». И ждут его, предвкушая это занятие как своеобразный праздник. Такие моменты, когда учитель сумел вызвать окрыленность и подлинный интерес обучающихся к предмету, являются для него поистине счастливыми. Из них и складывается радость педагогического труда.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Происходящие в республике и во всем мире интеграционные процессы влияют на понимание роли образования и определение приоритетов его развития. В условиях интернационализации общественной жизни, создания единого образовательного пространства, развития интернета, высоких технологий, дистанционных форм обучения актуальной становится проблема формирования полиязычной личности.

Полиязычие рассматривается как условие успешной социализации молодого поколения. Данное предложение нашло свое решение в законодательных и нормативных документах, в том числе в Государственной программе развития образования РК на 2020-2025 годы, Государственном общеобязательном стандарте образования РК.

Цель трехязычного образования – формирование полиязычной личности – гражданина Казахстана, который владеет не менее чем тремя языками, умеет вести диалог в различных сферах деятельности, ценит культуру своего народа, понимает и уважает культуру других народов. В силу многогранности и многоаспектности проблема полиязычия нуждается в том, чтобы на ней было сфокусировано внимание ученых различных научных школ. При этом главным объектом изучения должен стать не только процесс формирования полиязычной личности, но и пути достижения его качества, в том числе на основе мониторинга как ресурса повышения качества образования.

При том, что к вопросам полиязычия и полиязычного образования обращаются многие ученые и целые научные коллективы высших учебных заведений и научных центров республики, конкретно мониторингу качества полиязычного посвящены работы Б.А. Жетписбаевой, Г.А. Шипаревой. Собственно мониторинг качества образования представлен в трудах Л.А.Семеновой, теоретико-методологические основы предметно-языкового интегрированного обучения – в трудах Г.А. Хамитовой. Опираясь на теоретические основы формирования полиязычной личности, определение мониторинга и формата его разработки были выявлены главные составляющие качества полиязычного образования – условия, процесс и результат, что составило основу модели мониторинга полиязычного образования.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы.
2. Бейсенбаева Б.А. Копжасарова У.И. О лингвистической подготовке будущих учителей неязыковых специальностей в условиях полиязычного образования // Международный журнал экспериментального образования. – 2014. – № 12.
3. Жетписбаева Б.А. Теоретико-методологические основы полиязычного образования: автореферат диссертации доктора пед. наук.
4. Алтынбекова О.Б. Языковая ситуация в Казахстане: макро- и микросоциолингвистическая парадигма: автореферат.
5. Хасанулы Б. Развитие государственного и других языков – фактор демократизации Республики Казахстан // Вестник ПГУ. Научный журнал Павлодарского университета им. С.Торайгырова. - № 1. 2001.
6. Хасанов Б. Национальный язык, двуязычие и многоязычие: поиски и перспективы. - Алма-Ата: Казахстан, 1989.
7. Шаймерденова Н.Ж. Язык и этнос: учебное пособие / Н.Ж.Шаймерденова, Р.А. Авакова. - Алматы: Қазақ университеті, 2004.
8. Пассов, Е.И. Программа – концепция коммуникативного иноязычного образования / Е. И. Пассов. – М.: Народное образование, 2000.
9. Программно-методические материалы. Иностранные языки для общеобразовательных учебных заведений. Начальная школа. М.: Дрофа, 2001.
10. Цетлин В.С. Реальные ситуации общения на уроке / В.С. Цетлин // Иностранные языки в школе. – 2000. - №3.
11. Английский язык для студентов биологов - Сидоров Л.Н., Саинова Д.З. – 1985.
12. Турчинова Г.В. Формирование профессиональных умений преподавания биологии на английском языке // Научные записки // Серия: Педагогические и исторические науки. – К.: Изд. центр НПУ им. Драгоманова, 2005.
13. Турчинова Г.В. Содержание курса подготовки будущих учителей к преподаванию биологии на английском языке // Вестник КНЛУ // Серия: Педагогика и психология. – К.: Изд. центр КНЛУ, 2005.
14. Турчинова Г.В. Методика подготовки будущих учителей к преподаванию биологии на английском языке . – Рукопись.
15. Батуева А.С., Гуленкова М.А., Еленевский А.Г. Биология. Большой справочник для школьников и поступающих в вузы. – М.: Дрофа, 2004.
16. Реброва Л.В., Прохорова Е.В. Активные формы и методы обучения биологии. – М.: Просвещение, 1997.

8TH CLASSES PHYSICS DAILY PLAN (Yuliya Verigina. Teacher of the highest category)

SUBJECT: Work-Energy

AIM: to relate the mechanical and the thermal energy

DURATION: 45 min

REAL LIFE: energy in foods and in fuels

Stand up, please!

Hello, boys and girls.

Sit down, please! Get ready for the lesson.

What is the date today?

Who is absent today?

Open your notebooks, write down the theme of the lesson. The theme is Work-Energy.

Look at the screen. Your task is to talk what is the film about. (просмотр ролика)

You have just watched this video. Answer the questions. This text will help you.

1. What is Force?

2. What Force can do? And ....? (а еще?) What else. Can you add

3. When is work being done?

4. Read the formula of work. (Work done = Force x Distance)

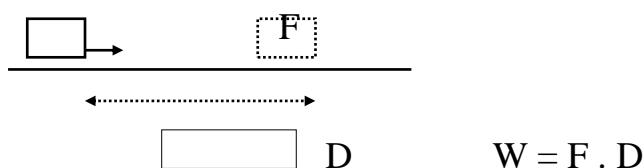
5. What is called energy?

You will learn about «Force, Work and Energy» in this video. Force is the push or pull applied on an object. It can move a stationary object or stop a moving object. Force can also change the speed and direction of a moving object. If enough force is applied, it can also change the shape or size of an object. When force is applied on an object, resulting in the movement of that object, work is said to be done. Work can be calculated using the formula, Work done = Force x Distance. The ability or the capacity to do work is called energy. The food that we eat gives us energy to do various activities.

Let's draw a conclusion.

Work:

The work is done if an object undergoes a displacement under the effect of a force. The magnitude of the work is the product of the displacement and the force.

The unit of work is joule.

Joule =Newton x Meter (J)

Let's solve a task.

Example : A 20-N force pulls a wooden block for 6 m. What is the work done by the force?

Solution :

$$F= 20\text{N}$$

$$D= 6\text{ m}$$

What is work equal to?

$$W = F \cdot X = 20 \cdot 6 = 120\text{ J}$$

Calculate the units of measurement.

Физминутка

Hands up, (*руки вверх*)

Hands down, (*руки вниз*)

Hands on knees, (*руки на колени*)

Sit down. (*садимся на корточки*)

Clap your hands, (*хлопаем в ладоши*)

Stand up, (*встаем*)

Stomp your feet, (*топаем ногами*)

Hands up. (*руки вверх*)

One, two, three, (*показываем на пальцах*)

Hop! (*подпрыгиваем*)

One, two, three, (*показываем на пальцах*)

Stop! (*ладони вперед*)

One, two, three,

Hop!

One, two, three,

Stop

Game «Dominoes»

On the table are the «Domino» cards. We work in groups. As follow, raise your hand, please.

Let's sum up the lesson.

Today at the lesson you learned what are work and energy.

Check how you have learned the terms

Work-Energy: VOCABULARY SELF - ASSESSMENT TABLE

Слово / перевод	Увидел / услышал	Могу сказать	Могу перевести	Могу обсуждать с одноклассниками	Могу использовать в предложении	Ничего не понял
Work						
Energy						
Force						
Stationary object						
moving object						
Distance						
Joule						
The unit						
The displacement						
Newton						

Give me your work.

Write down the homework in your record book.

For homework do exercise 6 on page 59.

Close the diaries (record book)

Your answers are very good. You're making progress.

Here your marks. Вот ваши оценки.

The lesson is over.

all the best

КГУ «Средняя школа №9» акимата города Усть-Каменогорска, учитель информатики Гавриленко Лариса Алексеевна.

Краткосрочный план урока по информатики «Вычисление в электронных таблицах в MS Excel» 8 класс

Тип урока:	Изучение нового материала.
Вид урока:	Объяснительно-демонстрационный с элементами практикума.
Методы и приемы обучения:	Практические (упражнения, работа за ПК) Наглядные(иллюстрации, схемы, слайды) работа под руководством учителя, технология CLIL
Формы обучения	Игровые технологии, работа в группах, работа в парах, индивидуальная.
Программное обеспечение:	Программа Microsoft Excel, файлы с заданиями для групповой работы, файл заготовка для практической работы.

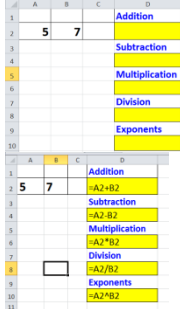
Цели урока: Сформировать понятие формула в Excel

Обучающая -	<i>Изучить, как составляется формула (команда для вычисления) в Excel. Изучить понятие ссылка на ячейку. Виды (относительные и абсолютные) Научиться составлять простые формулы. Применение. Решать простые задачи средствами Excel</i>	You will - learn how to use formulas - use relative and absolute values
Развивающая -	<i>Продолжить формирование умений работы в группе, развитие навыков самооценивани.</i>	
Воспитательная	<i>Профориентация, выбор будущей профессии, правильное применение компьютерной техники в жизни человека.</i>	

Ход урока:

этапы	содержание	Content	Приложения
1 орг. момент 1-2 мин	Приветствие, положительный эмоциональный настрой, проверка готовности к уроку.	Good morning (Hello). I am glad to see you. How are you? Are you ready for the lesson?	
2 Актуализация знаний 3-5 мин	Демонстрация двух видео фрагментов. Подумайте. В каком из сюжетов имеется возможность	Look at the board. Watch the video. Think	Два видео фрагмента Презентация Слайд1

6-8 мин	использование компьютера? Объявление темы урока, запись ее в тетрадь Знакомство с терминами математические операции, записать в тетрадь Объявление целей урока, попросить обучающихся прочитать и перевести	Where better to use a computer? Open your copybooks and Let write done our subject of the lesson. Let write done your copybooks mathematical operations (Sasha), read the targets, please.	Слайд2 Слайд3
3 Середина урока. Изучение новой темы 9-13 мин 14-15 мин 16-17 мин 18-19 мин 20-21	Задание 1 Работа в группах, игра домино, изучение терминов Найти перевод слов Соединить найденные слова в цепочку 5 минут Изучение темы: Как вычислять в электронных таблицах? Excel поможет нам в этом. Ввод формулы. 1. введите знак = 2. выберите адрес ячейки 3. Введите действие 4. Выберите адрес следующей ячейки 5. Нажмите клавишу Enter Задание 2 Работа в парах 2 минуты. Самопроверка. Написать формулы для всех математических действий	You will work in groups Let's play a little (5 minutes) Our game is dominoes Find the translation of the word Combine these words How to calculate in spreadsheet? Excel will help us with the calculation. Enter a Formula You will work in pairs (2 minutes) Write formulas for	Слайд4 Приложение 1 Слайд5 Слайд 6 Приложение 2 Слайд 7

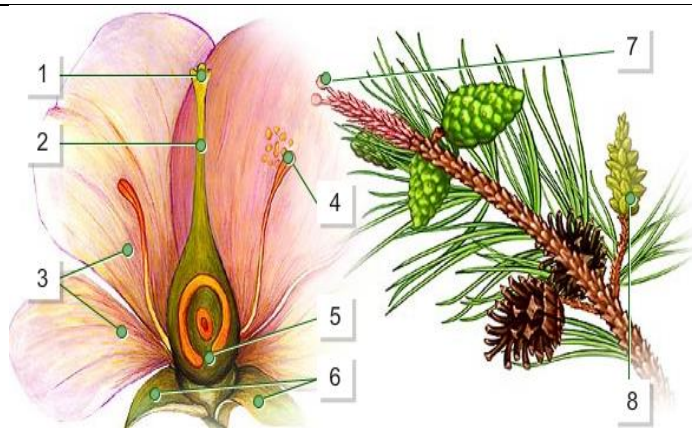
Мин 22-26 мин	Использование ссылок. Виды ссылок. Обучающиеся открывают 31 страницу в учебнике и читают материал. Обсуждение. Совместно с учителем подводят результат. <i>Задание 3. Бизнес проект. Обсудить стоимость услуг в салоне Красоты (Парикмахерская) Написать формулу для расчета зарплаты. 5 минут</i> У вас есть вопросы? <table border="1" data-bbox="507 992 914 1182"> <thead> <tr> <th></th> <th>A</th> <th>B</th> <th>C</th> <th>D</th> <th>E</th> <th>F</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td colspan="6">Ведомость салона красоты</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td></td> <td>Короткая стрижка</td> <td>стрижка длинные волосы</td> <td>укладка</td> <td>окрас волос</td> <td>зарплата</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td></td> <td>Short haircut</td> <td>Haircut long hair</td> <td>Hair Styling</td> <td>Hair coloring</td> <td>Salary</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td colspan="6">Стоимость услуг</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td colspan="6">Фамилия мастера</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>Пивоварова Л.</td> <td>2</td> <td>5</td> <td>1</td> <td>3</td> <td></td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>Ухвалова Н.</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>1</td> <td>2</td> <td></td> </tr> <tr> <td>8</td> <td>Клаус М.</td> <td>5</td> <td>3</td> <td>3</td> <td>2</td> <td></td> </tr> <tr> <td>9</td> <td>Исанова М.</td> <td>2</td> <td>6</td> <td>4</td> <td>2</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		A	B	C	D	E	F	1	Ведомость салона красоты						2		Короткая стрижка	стрижка длинные волосы	укладка	окрас волос	зарплата	3		Short haircut	Haircut long hair	Hair Styling	Hair coloring	Salary	4	Стоимость услуг						5	Фамилия мастера						6	Пивоварова Л.	2	5	1	3		7	Ухвалова Н.	3	4	1	2		8	Клаус М.	5	3	3	2		9	Исанова М.	2	6	4	2		mathematical operations Check yourself Use relative and absolute values Open textbook page 31 Read the text in table. 2 minutes You will work in groups. Business project Write formulas Are you having questions?	Слайд 8 Приложение 3
	A	B	C	D	E	F																																																																			
1	Ведомость салона красоты																																																																								
2		Короткая стрижка	стрижка длинные волосы	укладка	окрас волос	зарплата																																																																			
3		Short haircut	Haircut long hair	Hair Styling	Hair coloring	Salary																																																																			
4	Стоимость услуг																																																																								
5	Фамилия мастера																																																																								
6	Пивоварова Л.	2	5	1	3																																																																				
7	Ухвалова Н.	3	4	1	2																																																																				
8	Клаус М.	5	3	3	2																																																																				
9	Исанова М.	2	6	4	2																																																																				
3 Середина урока. Изучение новой темы 27-36 мин 37 мин	<u>Индивидуальная работа за компьютером</u> Обучающиеся пересаживаются за компьютер и открывают 21 урок Вводят формулы для расчета зарплаты. Раздать карточки для контроля Обучающиеся вводят данные учителя. Должны получить результат, как у учителя. Останавливаем работу Сохраняют свою работу	Take your places at the computers, please Open lesson number 21, please The task №2: Enter formulas for calculate salary to stop working save your file send your file over the local network to my server	Слайд 9 Приложение 3 Электронный вариант																																																																						

4 подведение итогов 38 мин	Обучающиеся обращаются к целям урока, выходят к доске размещают стикеры на против целей, которые они успели достигнуть на уроке. Цели урока Я могу использовать формулы в электронных таблицах Я знаю относительные и абсолютные ссылки.	Let make conclusion of the lesson I can - to use the formulas in spreadsheet I know relative and absolute values	Слайд 10
5 домашнее задание 39-40 мин	Написать формулы для расчета площади и периметра прямоугольника. Создать мини бизнес проект с формулами.	Homework , create mini business project with formulas	

Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі: 7.4С Көбею	Мектеп: Семей қаласы. Жарқын ЖОББМ КММ		
Күні:	Мұғалімнің аты-жөні: Карипбаева Л.Т.		
Сынып: 7	Қатысқандар саны:	Қатыспағандар саны:	
Сабақ тақырыбы	Гүл құрылысы. Тозандану түрлері. Гүлдеу және тозандану. Тозандану түрлері (өздігінен, айқас, жасанды).		
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	7.2.1.3 айқас тозандану мен өздігінен тозанданудың салыстырмалы артықшылықтарын сипаттау		
Сабақ мақсаттары	Барлық білім алушылар: - Гүлдің құрылысы және тозандану түрлерін анықтайтын болады. - Қатысушылардың көпшілігі: - Айқас тозандану мен өздігінен тозанданудың арасындағы айырмашылықты түсінетін болады. - Кейбір білім алушылар: - айқас тозандану мен өздігінен тозанданудың салыстырмалы артықшылықтарын сипаттайтын болады.		
Бағалау критерийлері	- Гүлдің құрылысы, тозандану, өздігінен тозандану, айқас тозандану туралы алған білімдерін қолданады. - Өздігінен тозандану мен айқас тозандануды сипаттайды. - Өздігінен тозандану мен айқас тозанданудың кемінде үш артықшылығын талдайды және анықтайды.		

Тілдік мақсаттар	Оқытудың тілдік мақсаты: білім алушылар орындай алады: білім алушылардан суретте көрсетілген тозаңдану түрін сипаттауды және тозаңдану түрлерінің кемінде үш артықшылығы мен кемшілігін жазады. Сонымен қатар айқас тозаңдану мен өздігінен тозаңданудың артықшылығы мен кемшілігінің сәйкестігін анықтайтын болады. Пәнге тән лексика мен терминология: <table border="1" data-bbox="555 461 1393 1088"> <thead> <tr> <th>Қазақша</th> <th>Орысша</th> <th>Ағылшынша</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>гүл</td> <td>цветы</td> <td>flower</td> </tr> <tr> <td>аналық аузы</td> <td>рыльце</td> <td>Stigma</td> </tr> <tr> <td>аналық мойны</td> <td>столбик</td> <td>Style</td> </tr> <tr> <td>аналық түйін</td> <td>завязь</td> <td>ovary</td> </tr> <tr> <td>аналық гүл</td> <td>пестик</td> <td>pistil</td> </tr> <tr> <td>аталық</td> <td>тычинка</td> <td>stamen</td> </tr> <tr> <td>тозаңқап</td> <td>пыльник</td> <td>anther</td> </tr> <tr> <td>аталық жіпше</td> <td>тычиночная нить</td> <td>filament</td> </tr> <tr> <td>күлте</td> <td>венчик</td> <td>petal</td> </tr> <tr> <td>тостағанша</td> <td>чашелистик</td> <td>sepals</td> </tr> <tr> <td>айқас тозаңдану</td> <td>перекрестное опыление</td> <td>cross-pollination</td> </tr> <tr> <td>өздігінен тозаңдану</td> <td>самоопыление</td> <td>self-pollination</td> </tr> <tr> <td>жасанды тозаңдану</td> <td>искусственно е опыление</td> <td>artificial pollination</td> </tr> </tbody> </table>	Қазақша	Орысша	Ағылшынша	гүл	цветы	flower	аналық аузы	рыльце	Stigma	аналық мойны	столбик	Style	аналық түйін	завязь	ovary	аналық гүл	пестик	pistil	аталық	тычинка	stamen	тозаңқап	пыльник	anther	аталық жіпше	тычиночная нить	filament	күлте	венчик	petal	тостағанша	чашелистик	sepals	айқас тозаңдану	перекрестное опыление	cross-pollination	өздігінен тозаңдану	самоопыление	self-pollination	жасанды тозаңдану	искусственно е опыление	artificial pollination
Қазақша	Орысша	Ағылшынша																																									
гүл	цветы	flower																																									
аналық аузы	рыльце	Stigma																																									
аналық мойны	столбик	Style																																									
аналық түйін	завязь	ovary																																									
аналық гүл	пестик	pistil																																									
аталық	тычинка	stamen																																									
тозаңқап	пыльник	anther																																									
аталық жіпше	тычиночная нить	filament																																									
күлте	венчик	petal																																									
тостағанша	чашелистик	sepals																																									
айқас тозаңдану	перекрестное опыление	cross-pollination																																									
өздігінен тозаңдану	самоопыление	self-pollination																																									
жасанды тозаңдану	искусственно е опыление	artificial pollination																																									
	Диалог пен жазу үшін пайдалы сөздер мен тіркестер: Айқас тозаңдану бұл өсімдіктің тозаңды ...-дан ...-ға беруі. Айқас тозаңдану ... білдіреді. (түрлердің саналуандығы). Айқас тозаңдану кезінде тозаңға өсімдіктен өсімдікке жылжу үшін жол керек. Өздігінен тозаңдану - бұл өсімдіктің тозаңды ...-дан ...-ға тасымалдауы. Ол жәндіктерді еліктіруге энергия шығынын қажет етпейді. Өздігінен тозаңданатын өсімдіктер өзін тозаңдандыратын жәндіктер жоқ жерлерде өсе алады.																																										
Құндылықтарды дарыту	«Мәңгілік ел» құндылығы: Біздің қоғамдағы ұлттық бірлік, бейбітшілік және келісім.																																										
Пәнаралық байланыстар	География пәні: Табиғат зоналарды сипаттау және салыстыру оқу мақсаты бойынша өсімдіктердің таралуы.																																										
АКТ қолдану дағдылары	Білім алушыларға презентация арқылы ақпарат беріледі.																																										

	<i>Ғаламтордың көмегімен тапсырмалар орындайды және тақырыпқа қатысты мәліметтерді жинақтайды.</i>	
Бастапқы білім	Білім алушылар көбеюдің барлық тірі ағзаларға тән қасиет екендігін және жыныс жасушаларының бар екендігін біледі. 6 сынып «Биология»	
Сабақ барысы		
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар
Сабақтың басы 0-5 мин	1 Ұйымдастыру. Сыныппен амандасу. Good afternon! Stand up! Sitdown ,please! Who is abcent today? Is abcent.... What date is it today? (М) Ұлы Абайдың педагогикасына тоқталу. 7 қара сөзін сабақ тақырыбымен байланыстыру. Өткен тараудан модел жасап әкелген білім алушының моделін таныстыру. <i>Миға шабуыл</i> - Қандай өсімдіктерді гүлді өсімдіктер деп атайды? - Гүл дегеніміз не? - Гүлдің негізгі бөліктерін атаңыз? - Аналықтың құрылысы, атқаратын қызметі? - Аналықтың жатынынан не дамиды? - Аталықтың құрылысы мен атқаратын қызметі? А) Білім алушылармен бірге оқу мақсатын анықтау Б) Проблемалық сұрақ - Өсімдіктерге не себепті гүлдейді? - Неліктен өсімдіктер гүлдеген уақытта жәндіктер көп болады?	С = барлық сыныпты оқыту ТЖ = топтық жұмыс Ж = жеке жұмыс Э = оқу эксперименті Д = мұғалімнің демонстрациясы Т = мұғалімнің түсіндіруі ЖЖ = жұптық жұмыс ҚБ = қалыптастырушы бағалау
5-10мин	Жеке жұмыс: 1.«Мылқау суреттен» тозаңдануға қатысатын гүлдің бөліктерін белгілейді. 2. білім алушылар гүлдің құрылысының микропрепаратын микроскоп көмегімен қарайды.	

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

Тозаңданудың маңызы неде?

.....

.....

.....

.....

© = қауіпсіздік техникасы бойынша кеңестер

<http://bilimland.kz/kk/#>

lesson=12640

<https://www.slideshare.net/vanhoutd/learn-the-main-parts-of-a-flower-and>

Сабақтың ортасы

PISA 2015

Сұрақ 1/5

«Аралар колониясының кенеттен құлауы» бөліміне қараңыз.

Сұраққа өз жауабыңызды теріп жазыңыз.

Колонияның кенеттен құлауы түсінігінің араларды ұстайтын және зерттейтін адамдар үшін зор маңызға ие, бірақ колонияның кенеттен құлауы тек

АРЛАР КОЛОНИЯСЫНЫҢ КЕНЕТТЕН ҚҰЛАУЫ

Бүкіл әлемдегі аралар колониясына қауіпті құбылыс төніп тұр. Бұл құбылыс аралар колониясының кенеттен құлауы деп аталады. Колонияның құлауы аралар омартасын тастап кеткен кезде орын алады. Омартасынан ажырап қалған аралар өледі, сөйтіп колонияның кенеттен құлауы он миллиардтаған араның өліміне әкелді. Зерттеушілер колония құлауының бірқатар себептері бар деп болжайды.

4 тапсырма:

(Жаратылыстану компьютерлік формат)

<http://www.oecd.org/pisa/oe cd-proposes-new-approach-to-assess-young-peoples-understanding-of-global-issues-and-attitudes-toward-cultural-diversity-and-tolerance.htm>

1 – тапсырма. Аралар колониясының кенеттен құлауы.

Ақпараттық -талдау орталығы.

PISA-2018/компьютерлік формат халықаралық зерттеу құралдары.

Астана 2016ж 20бет

25мин	Тапсырманы орындауда ПОПС әдісін қолданыңыз. П-ұстаным. Тапсырмаға өз пікірлерін , идеяларын айту; О-дәлелдеу. Өз пікірлерін дәлелдейді. П-мысалдар келтіру. Мысалдар келтіру арқылы дәлелдейді. С-салдары. Қорытынды пікір айтылады немесе экологиялық баға беріледі. Дұрыс жауап: Бұл сұраққа дұрыс жауап беру үшін, білім алушылар гүлдің тозаңданусыз дәнді жасай алмайтынын растайтын немесе тұспалдайтын түсіндірме беруі тиіс. Бұл элемент үшін құзырет «Құбылысты ғылыми тұрғыда түсіндіру» тиісті. Бағалау критерийі: - гүлді өсімдіктердің тозаңдануының маңыздылығын түсіндіру; - аралардың жемістің пайда болуына әсерін түсіндіру; - аралар мен құстар арасындағы байланысты түсіндіру; - суретті тақырыппен байланыстыру; - өз ұстанымын дәлелдеу. Дескриптор: - тозаңдану арқылы жемістің пайда болуын түсіндіреді; - аралардың жоғалуының құстар популяциясының төмендеуіне әсерін түсіндіреді; - өмірден немесе ақпарат құралдарынан мысалдар келтіреді. ҚБ: топтар бірін –бірі «Екі жұлдыз,бір тілек» әдісі арқылы бағалайды	
Сабақтың соңы 5 мин	<u>Кері байланыс . Рефлексия 3-3-1</u> Write 3 sentences on the topic of the lesson Написать 3 предложения, которые подведут итог сегодняшнего урока... <u>Бүгінгі сабақтан не түсінгендігі бойынша үш сөйлем жазу.</u> <u>Reduce sentences to 3 words....</u> <u>Сократи предложения до 3 слов....</u> <u>3 сөйлемге қысқарт.</u> <u>One word....</u> <u>Одно слово....</u> <u>1 сөз жаз.</u>	ҚБТ
Саралау – білім алушыларға қалай көбірек қолдау көрсетуді жоспарлайсыз? Қабілеті жоғары білім алушыларға қандай міндет қоюды жоспарлап отырсыз?	Бағалау – білім алушылардың материалды меңгеру деңгейін қалай тексеруді жоспарлайсыз?	Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы

12.12.2019ж	Биология	8 сынып

<i>Қабілеті жоғары білім алушылар өздігінен және айқас тозаңданудың сызбаларын құрастыру кезінде олардың айырмашылықтары мен артықшылықтарын жаза алады.</i>	<i>Білім алушыларға жабық және ашық сұрақтар қойылады Мұғалім білім алушыларды ауызша бағалайды. Топтық жұмысты білім алушылар критерийлер арқылы бағалайды. Жұптық жұмыста білім алушылар айқас тозаңданудың артықшылықтарының тізімін өзара бағалайды. Білім алушылардың сызбаларының құрастыруы бағаланады</i>	<i>Денсаулық сақтау технологиялары. Микроскоппен, заттық шыны, микропрепаратпен жұмыс жасағанда абай болу. Сабақ барысында белсенді оқыту әдістерін қолданудан бұрын білім алушының көңіл күйлеріне назар аудару</i>
Сабақ бойынша рефлексия <i>Сабақ мақсаттары/оқу мақсаттары дұрыс қойылған ба? білім алушылардың барлығы ОМ қол жеткізді ме? Жеткізбесе, неліктен? Сабақта саралау дұрыс жүргізілді ме? Сабақтың уақыттық кезеңдері сақталды ма? Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды, неліктен?</i>	<i>Бұл бөлімді сабақ туралы өз пікіріңізді білдіру үшін пайдаланыңыз. Өз сабағыңыз туралы сол жақ бағанда берілген сұрақтарға жауап беріңіз.</i>	
Жалпы баға Сабақтың жақсы өткен екі аспектісі (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)? 1: 2: Сабақты жақсартуға не ықпал ете алады (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)? 1: 2: Сабақ барысында сынып туралы немесе жекелеген білім алушылардың жетістік/қиындықтары туралы нені білдім, келесі сабақтарда неге көңіл бөлу қажет?		

Сабақтың тақырыбы: Subject of the lesson:	Бұлшықеттердің маңызы және құрылысы. The essence and structure of muscles	
Сабақтың мақсаты:	Адамның тірек- қимыл мүшелер жүйесінің маңызды бөлігі бұлшықеттердің топтары мен құрылысын білу.	
Тілдік мақсат: Language objective	Терминдерді есте сақтайды. Сұраққа 2 тілде жауап береді.	
Оқу нәтижесі:	- Бұлшықеттің құрылысы мен қызметін біледі; - Бұлшықет ұлпасының түрлерімен танысады; - Күнделікті өмірмен байланысты іс-тәжірибелерде өз білімдерін қолдана білу дағдысы қалыптасады. - білім алушылар ағылшынша сөйлеп үйренеді.	
Негізгі идеялар:	Сындарлы оқытуда тиімді әдіс-тәсілдер қолдану.	
Оқыту әдіс-тәсілдері	СТО, жас ерекшелік физиологиясы, диалог, жаңа әдіс-тәсілдер: топтық жұмыс, АКТ	
Сілтеме:	Мұғалімдерге арналған нұсқаулық 8-сыныпқа арналған биология оқулығы; YouTube бейнежазба	
Тапсырмалар:	-Топтық тапсырмалар; Биологиялық диктант, тірек-сызба тапсырмасы.	
Ресурстар Resources	А-4 ақ қағаз, маркер, оқулық, слайд, YouTube бейнежазба	
Сабақ кезеңдері	Мұғалімнің іс-әрекеті	Білім алушының іс-әрекеті
I Ұйымдастыру I Organization 3 minutes	Амандасу - Good morning students! - Sit down! - We'll start our lesson! Let's go to the group. Білім алушыларды таратпа қағаз арқылы 4 топқа бөлу.	білім алушылар топқа бөлінеді. 1 топ: Muscles – Бұлшықеттер. 2 топ: Skeleton – Қаңқа. 3 топ: Musculoskeletal system. 4 топ: Myofibrilla – миофибрилла.
II Үй тапсырмасын тексеру (5 мин)	Сұраққа екі тілде жауап алу. 5. Тірек-қимыл мүшелер жүйесіне не жатады? Қаңқа мен бұлшықет Skeleton and muscles 6. Жік арқылы қозғалмай байланысқан қай сүйек? Бас – head 7. Тоқпан жілік пен кәрі жілік қайда? Қолда - In hands (arm) 8. Орган жілік пен асық жілік қайда? Аяқта – in legs	Білім алушылар сұраққа жауап беріп, ұпай жинайды. Топ басшысы ұпай санын жазып отырады. Points – ұпай.

III Жаңа сабақты меңгеру 20 minutes Mastering a new topic Brain attack- миға шабуыл	Бұлшықет туралы видео көреді. 2мин Тақырыпты ашып слайд арқылы сұраққа жауап беріп, жаңа сабақты меңгереді7	Білім алушылар жаңа тақырыпты видео мен слайд арқылы түсінеді. Жаңа терминдерді дәптерге жазып алады.
IV Жаңа сабақты бекіту IV Approval 5 minutes	Кім жылдам? Әр топ берілген «Биологиялық диктантқа» жауап береді.	Биологиялық диктантқа жауап береді.
V Үй тапсырмасын беру (2 мин) Home task 2 minutes	&25, 26; 72-73-сурет салу А,В,С деңгейлік сұраққа жауап беруге дайындалу. Термин дәптерге осы уақытқа дейінгі термин сөздерді жазып келу.	Үй тапсырмасын жазып алады.
VI Бағалау Evaluation 2 minutes	білім алушыларды бағалау. Марапаттау.	Бағалану, өз ойларын айту.
VII Қорытындылау Summary 3 minutes Reflexes	Сабақты қорыту.Рефлексия алу.	Рефлексия Сұрақ сабақ түсінікті ме, не білдің? «Не қызық болды?» сұрағына кері байланыс, рефлексия жазады.

СОДЕРЖАНИЕ

	Введение	87
1	Частичное погружение в процессе изучения предметов ЕМН на английском языке	89
2	Методические рекомендации по организации частичного погружения при изучении учебных предметов ЕМН на английском языке	98
	Заключение	155
	Список использованной литературы	156
	Приложение	157

**ЖМБ ОҚУ ПӘНДЕРІН АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ОҚЫТУДА
«ІШІНАРА ЕНУДІ» ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ОРГАНИЗАЦИИ ЧАСТИЧНОГО ПОГРУЖЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ УЧЕБНЫХ
ПРЕДМЕТОВ ЕМН НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ**

Басуға 07.12.2020 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 10,8

Подписано в печать 07.12.2020 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Офсетное издание.
Тип шрифта «Times New Roman». Усл.печ.л. 10,8